ION D.
SÎRBU

jurnalul unui jurnalist fără jurnal

/

Coperta : ALINA ROŞCA

ISBN 97^-38-
0031-7

ION D. SÎRBU

jurnalul unui jurnalist tara jurnal

-glosse-

voi 1

CRAIOVA J983-1986

Ediţie îngrijită de Marius Ghica

scrisul românesc

CRAIOVA, 1991

Iarna unu:

1983—1984

Toţi cei care îşi pierd încrederea în Umanitate şi în Istorie — dacă nu alunecă în apathia îndobitocirii sau a cinismului ticăloşiei cotidiene — se întorc (cu faţa sau pre-faţa) spre Dumnezeu. Continuă a subvieţui în Umbra Lui, continuă a subexista agăţaţi de o grindă în pluta naufragiului, continuă chiar a face politică internaţională, mondială, cosmică, dialogînd direct cu El. Nu spre o religie anume recurg, nici spre popi, predicatori, biserici : ci direct spre Dumnezeu, pe care îl iau ca martor, judecător, confrate sau complice al imensului cataclism eschatologic la care asistă neputincioşi, cu dublă melancolie, alături de şarpele şi demonul casei şi ai patriei.

• z
* •

Ar merita o piesă intr-un act. Transcriu din excelent de utila şi actuala carte a lui Sergiu Pavel Dan (să fie fiul lui Pavel Dan ?) *Visul lui Scipio* (Istoria Romei ca poveste filosofică). (Păcat că e scrisă pe alocuri parcă anume confuz, păcat că îi simt paginile rupte în redacţie.) Transcriu de la pagina 200 :

„Contestînd (Apollodor din Damasc, n.n.) odată, în chip jignitor, competenţa artistică a lui Hadrianus (înainte ca acesta să fi preluat puterea supremă), syrianul a fost exilat, după înscăunare, drept represalii. Cînd i s-a cerut, mai apoi, opinia asupra planurilor unui templu conceput de împărat, iar răspunsul excelă de asemeni prin ireverenţă. Semeţia i-a fost fatală artistului...".

Bunul meu prieten Candid (cu care mă întreţin deseori, fiind el cel mai reuşit alter-ego al meu) este de părere că istoria

reală a secolului nostru nu se va putea scrie niciodată : imensitatea documentelor şi anti-documentelor vor faoe ca acest secol, cel mai tragic din istorie, să dispară din lanţ. (Un împărat chinez, pare-se, a spus : „ajunge să distrugi un secol, şi dispare întregul lanţ al timpului...“.)

Dacă totuşi, zice Candid, se va scrie, peste 1 000—1 500 de ani, cronica acestui veac XX, *ea va' fi lipită de Evul Mediu,* ca o continuare a perioadelor chinuite de dogmatism, inchiziţii, ciumă, năvăliri barbare, lupte fratricide între papalitate şi regii feudali, între ghelfi şi ghibelini, catolici şi protestanţi...

Renaşterea şi Aufklărung-ul sunt faze spre care tindem, pe care le aşteptăm. Ele alcătuiesc miezul speranţelor legate de viitor. Deşi... cauzele întunericului „luminos” de astăzi, zice Candid, trebuiesc căutate în naivitatea raţionalităţii noastre şi în iluziile de cunoaştere paranoice în care am intrat o dată cu primele descoperiri şi invenţii ştiinţifice.

Discut, în vis, cu procurorul militar. Suntem prieteni, ne plimbăm de braţ prin zarcă, gîndim liber totuşi. Conversăm.

îmi spune : „Trebuie să ajungem acolo încît cetăţenii conştienţi să fie cuprinşi de cea mai adîncă şi ultimă fericire atunci cînd li se permite citirea cotidiană a articolelor din Codul Penal... Ce a fost la începuturi Biblia dacă nu tot **un** codex de pedepse ce îi aşteptau pe cei care călcau legea ! ? Nu ?“.

*

♦ ♦

Transcriu, nu fără cutremurare şi presentiment, o frază din J. F. Revel, *La tentation totalitaire* (pag. **199) care pur şi** simplu îmi desfiinţează ironia, arma cu care mă apăr cînd scriu, genul literar în care sper să rămîn în viaţă chiar şi după ce voi muri.

„La satire a souvent craque l’homme de lettre, *vieux jeu* (subliniere^ îmi aparţine) qui dedaigne tous les livres de son

temps au nom du chef-d'oeuvre qu'il n'as pas ecrit"*.

Aceeaşi idee la Borges, *Cartea de Nisip* (pag. 148) : „...umo- rismul, socot că este un gen oral, o bruscă favoare a conversaţiei şi nu un lucru serios...".

---

* „Satira a lovit deseori în omni de litere, joc *vechi* care dispreţuieşte toate cărţile acelui timp în numele capodoperei pe care omul de litere nu a scris~o[a].

■* „care a început un fel de v-aţi-ascunselea cu Pufterea".

Batjocul, ironia, băşcălia, bîrfa, înţepătura, hazul de necaz, rîsul cu plînsul etc. — le consider a fi armele ascunse ale oropsiţilor soartei : tot ce nu ţi se poate lua la percheziţie. Fiindcă fără aceste modalităţi D.D.D. {deparazitare, dezinfectare, deratizare) nu s-ar putea suporta : armata, şedinţele, puşcăria ; nu ar mai avea farmec întîlnirea cu un amic sau reîntâlnirea cu duşmanul casei. Politica e un medicament amar, nu poate fi înghiţită fără umor şi ironie.

*

Muza mea clandestină, Olimpia (Limpi), consideră că un popor şi o ţară se apără prin trei din atributele sale divine : pămîntul (ţarina), ţăranul-ţăran (adică cel cu pămînt, ogradă, vite, familie şi legi care îl apără) şi LIMBA. Acum, zice Limpi, pămîntul s-a cam dus, ţăranul e în curs de dispariţie. Ne-ă rămas doar Limba („qui a entame une sorte de cache-cache avec le Pouvoir“*). Ea duce singură un război perfid, de gherilă : \ ameţeşte, amăgeşte, duce în ispită, înalţă şi doboară, laudă ca să compromită etc...

Dacă vei scrie vreodată, îmi spune Limpi, un roman S.F., atunci să dezvolţi tema aceasta : într-o civilizaţie super, se constată deodată că Limba (care e o energie egală cu gravitatea, electricitatea, mai mult, o entitate egală cu atomul şi cu celula organică) s-a îmbolnăvit şi e pe moarte. S-a săturat de' oameni şi de lume, se retrage din lume. Apar întîi bîlbîiţii, tot mai mulţi — apoi, pălesc scrierile, piere textul cîntecelor, amuţesc oratorii de tribună etc. Noţiunile, asemeni unor scoici goale, se sfarmă şi se topesc în pămînt. Un timp, oamenii vor ,folosi limba surdo-muţilor, apoi semnele limbajului onomatopeic, apoi...

O expediţie plecată să caute urmele Limbii dispărute găseşte într-un crater de vulcan doi tineri care, iubindu-se, redescoperă Cuvîntul edenic. Dar greu cred că tinerii de tip nou mai au nevoie de cuvînt ca să se iubească. Mai degrabă, expediţia respectivă, după ce caută inutil peste tot globul (şi chiar în Cosmos), îşi aduce aminte că la Jilava, în secţiunea de femei, au fost uitate două gaiţe valahe. Le caută, le găsesc : ele povestesc, bîrfesc, se roagă şi blesteamă în cea mai pură din limbile moarte.

* «

Excesul ele economisire, îmi spune rabinul Sommer, mă duce uneori cu gîndul la enorma risipă de viaţă şi materie din Natură. Ce ar fi dacă — în conformitate cu unele Decrete de Sus — fluturii şi păsările ar încerca să zboare folosind o singură aripă, dacă peştii ar renunţa la plusul de înotătoare laterale (pentru mersul înainte fiind suficientă coada), iar copacii ar lua iniţiativa să înfrunzească primăvara folosind frunzele rebutate în toamna trecută...

Pînă acum, din delicateţe, îi spuneam prostului „apterul'e". De acum „apterii" devin pionerii lumii viitoare, e timpul să te apuci de o lucrare, îmi spune Sommer, intitulată aşa : „despre axiologia monopterelor ca simbol şi speranţă futurologică...".

*

Cuvintele pot să filosoŞeze singure, fără oameni, pe întuneric. Noica — şi nu Heidegger sau profesorii mei de la Litere — mi-a atras atenţia asupra sensului şi fiinţării cuvintelor în sine,' îndemnîndu-mă să pun sub lupă cuvintele care mă dor, care mă întorc pe dos, care răsucesc lumea. (Voi folosi verbul „a însuci“.)

Iată : *Situaţie* vine de la latinescul *situ.* Aflu din dicţionar că : situs -a -um, înseamnă : clădit, ridicat.

Dar : *situs -us,* substantiv, înseamnă situaţie, poziţie socială — dar şi lene, neclintire, murdărie, rugină, pieire...

(Nu mişca în front, stai cuminte în banca ta, nu te ăsta împotriva vîntului, nu fluiera în biserică etc. Orice situaţie obligă. Ea ţine locul astăzi dnoarei din epoca romantică şi cumsecădeniei din perioada cinstei sindicale a generaţiei tatălui meu.)

Ciudată şi evoluţia cuvîntului „rahat". Iniţial, la turci, însemna linişte, confort, plăcere. A devenit mai apoi dulceaţă, prăjitură, acadea. Prin exagerare şi ironie s-a ajuns la accepţiunea de „merde". La fel, cuvîntul „tărîm". La turcii vechi înseamnă ogradă, gospodărie de ţăran liber, avere. Cum la aşa ceva nu se putea visa în timpul ocupaţiei turceşti, frumosul cuvînt „tărîm" devine un fel de hotar metafizic, de ţară din basme, un fel de „au-delâ“. *Cel-tărîmul* e lumea de dincolo chiar şi în graiul ardelenilor care nu au cunoscut nici o ocupaţie turcească mai lungă.

li povestesc lui Candid .despre mutaţia semantică a cuvintului „tărîm“.

„Suntem un popor teribil de nefericit, îmi spune el : verbul «a merge» (născut, probabil, în perioada cumplită a celor 500 de ani, ani de năvăliri barbare : goţii, hunii, gepizii, avarii, pecenegii, cumanii, ungurii etc.) vine din latinescul «emergere» care înseamnă a te pierde, a te scufunda, a dispărea din vedere. De ce ? Fiindcă, pe acele cumplite vremuri, mersul cel mai important, mai vital, era fuga spre codru, dispariţia din faţa inamicului, totdeauna mai puternic, mai numeros şi mai nemilos... Sau alt cuvînt : «părere». Opinion, meiner Meinung nach... Ţăranii spun : «eu cred că...». Orăşenii şi intelectualii preferă cuvîntul mai vag şi mai sigur «părere». Părere vine de la «a părea» (pareo), dar ceva ce ţi se pare e totdeauna nesigur şi vag. Părerea e opinia şi credinţa unui sclav prudent. Numai un sclav are o părere (care nu e nici credinţă şi nici convingere) pe care, la nevoie, o poate retrage sau renega, prin argumente sau dialectică. Verbul mumă «pareo» însemna şi a apărea, a se arăta dar şi a se supune, a fi dependent de, a se face rob : *nulla juit civitas quin Caesari pareret* — n-a fost cetate care să nu fie sub stăpînirea lui Caesar.

Dacă adaug la «părere» şi un verb la modul condiţional, sub forma : «părerea mea ar fi», sau : aş opta pentru părerea antevorbitorului meu, abia atunci realizez vagul şi relativitatea acestui cuvînt ce ar trebui să fie viteaz şi de caracter dar, din motive de istorie şi involuţie, a ajuns o formă şmecherească de a părea că ai idei, fără să pari că le şi crezi sau le susţii pînă în pînzele albe“.

I

„în *acest Isarlîk al nostru,* îmi spune colegul Sommer, nu există nici convingeri, nici credinţe sau păreri ferme, continue ; ca şi metabolismul organic, convingerile se schimbă ritmic, după orele zilei : dimineaţa toţi cetăţenii sînt atei şi materialişti, pleacă Ia uzină sau fabrică mărşăluind brigadiereşte, dar spre amiază încep să se îndoiască de totul şi de toate ; seara se închină, devin buni credincioşi, iar noaptea se întorc,

visînd

în mitologia sclavagistă a spaimelor şi paradoxiilor inconştiente rezultate din hibridizarea noastră latino-greco-iudeo- creştino-slavono-fanarioto-bonjouristo-balcanice.

Lucrul cel mai supărător — dar şi înspăimântător, ca armă de apărare, ca adaptare la condiţia duplicităţii obligatorii — constă în faptul că *nici nu apuci să-i contrazici că au şi trecut total de partea ta“.,* (Observaţia asta a prietenului meu parcă am citit-o undeva în Ion Ghica, Caragiale sau Maiorescu.)

♦
♦ *

Ţăranul nostru, întru sinea sa cea mai adîncă, (avînd milenară experienţă în legătură cu formele de exploatare şi de exploatatori) *consideră orice Stăpînire ca fiind străină.* Chiar şi acest Stat al muncitorilor şi ţăranilor, din clipa în care i-a încălcat sau schimbat cutuma şi legea sa arhetipală, devine un stat ocupant, străin şi duşman. Fanariot. Ai voie de la Dumnezeu să-1 minţi şi să-l furi. Fiindcă şi el te minte şi te fură. Altfel' nici că se poate.

„Să asişti, îmi şopteşte Olimpia, timp de 800 de ani la slujbe într-o limbă străină (şi să nici nu bagi de seamă cînd s-a trecut la slujba în limba ta) înseamnă un lung antrenament în a asculta fără să înţelegi şi în participa fără să aderi. Mai nou, exact la fel, întregul nostru popor asistă la infinita slujbă slavonă a şedinţelor. Dispunem de un organ al neatenţiei, un sistem nervos de margine prin care reuşim să ascultăm fără să simţim şi fără nevoia de a înţelege, aprobînd fără să aderăm şi aplaudînd fără nici o convingere interioară". (Butonul Copsa-Mică, din nuvela mea *Caz disciplinar,* scrisă în Cluj, 1951.) '

Nu vei vedea aici bătăi, încăierări cu singe, îmi spune un fost procuror ieşit la pensie. Doar certuri, înjurături, scuipări : „l-am făcut cu ouă şi oţet“ e mai grav decît „l-am făcut una cu pămîntul" (care nu mai apare decît în basme).

Curios, îmi mărturiseşte acest fost şef al sectorului suflete, pe oricine îl prinzi asupra faptului, primul cuvînt ce-1 spune ca să se apere este : *„nu am făcut nimic !“. „A* nu face

nimic" e supremul' gest de inocenţă, siguranţă, neamestec.

Din „a face" a ieşit „făcătură".

Din „a lucra" s-a născut „lucrătură".

Din „a termina" a apărut forma „terminat". (E terminat, s-a terminat cu el, o lucrare prost făcută „e termenată", aluzia şi la „termen" fiind evidentă). Bătaia, ca formă de tinereţe şi voinicie, a fost naţionalizată definitiv. A rămas expresia ironică : „hai, mă, băieţi, *să-i dăm. bătaie,* să terminăm în termen" !

Deşi, în Isarlîk, îmi spune fobtul procuror, nimic nu se termină niciodată : pînă la 40% — „ura, ura !“, pînă la 6Oo/₀ — „hai sâ-i dăm bătaie, altfel e de rău !“, la 75—80% — lumea e obosită, predăm cu discursuri şi flori, noi ne mutăm pe alt şantier, şefii se mută în alt plan de muncă. „A duce un gînd pînă Ia capăt" rămîne un vis nemţesc, transilvan, utopic şi antisocialist.

*

Singurătatea, neputinţa, introvertirea, prin subistorie catabazică a dus — zicea Blaga — la forma reflexivă a unor verbe îndeobşte conjugate activ.

A rîde — „ce te rîzi, bă ! ?“.

A plînge — „eu mă plîng".

A gîndi — „mă gîndesc" {ca formă activă).

îmi aduc aminte că discutînd despre acest ciudat reflexiv Blaga îmi sugera îin paralel şi ideea că „a uita" (a privi) şi a uita (a-ţi ieşi din memorie) nu sunt simple omonime. Nu. *A te uita* — este de fapt contrariul la „a uita".

Uit cînd nu mă uit.

Gîndesc numai cînd mă gîndesc.

Plîng numai cînd mă plîng.

♦

Berdiaeff, un filosof uitat pe nedrept. L-am citit imediat după război. Eram pe atunci interpret pe lingă un general' rus la Gura Rîului, în toamna 1944. î-am spus că citesc în franţuzeşte „un rus alb". Avea umor acest general, mi-a spus o vorbă profetică, de aur : „Să ştii, tinere, dincolo de Berlin nu trăiesc decît ruşi albi. Ce altceva simt francezii, englezii, italienii ? Nişte ruşi albi oare abia ne aşteaptă ca să-i vopsim !“.

Acest Berdiaeff credea că „noul ev-mediu“ va cunoaşte şi o formă (nouă) de scolastică. Deloc logic, cu noţiuni sau dogme abstracte.

— Ce e nou la Istambul ? l-am întrebat pe prietenul meu Candid.

— A început o mistică discuţie In jurul termenului de „filioque“. Fiul îşi derivă puterea din Tată sau, împreună cu el, îşi derivă puterea din Putere ? Discuţia despre „imaculata concepţie în ştiinţă" a obosit : îngerii au 6ex, la judecata de apoi ne vom prezenta cu dosarele noastre de cadre. Dilema „homoiuzion“ sau „homouzion" s-a rezolvat prin sinteza acestora în persoana tovarăşului Homoşteanu...
r

Putem avea marea surpriză (într-o frumoasă dimineaţă) de a constata că am realizat Republica lui Platon, regatul ideal al lui Cyrus, Cetatea Soarelui sau Cetatea lui Dumnezeu — fără să fi citit nici măcar o pagină din Platon, Xenophon, Campanella, Sfîntul Augustin.

Orice filosofie, aplicată în practică, devine o utopie stupidă. (Rolul filosofiei nu este acela de a crea forme noi de om, societate, valori şi lume — ci de a cunoaşte, re-cunoaşte, încunoaşte aceste esenţe în toate cele 1001 nopţi ale lor.)

Olimpia dixit : „Cea mai mare ruşine a culturii occidentale mi se pare a fi următoarea : nu a fost în stare să-şi creeze propria utopie : o importă de la răsărit, plătind-o cu grîu, unt, tehnică avansată şi idioţie optimistă...".

Puterea e întotdeauna de dreapta, îmi spune acum umbra bietului meu Tată. Stînga rămîne de stînga numai atîta timp cît visează sau luptă pentru putere : de îndată ce ea a cucerit această putere (şi, în cazul ei, puterea nu poate fi decît Totală) încet-încet, prin firea lucrurilor (şi a oamenilor) ea trece, lent dar sigur, spre dreapta. (Naţionalism, şovinism, autohtonism, protocronism, xenofohie, antisemitism etc...).

Din acest moment, la stînga nu rămîn decît văduvele, orfanii, cărturarii singurateci, cîţiva foşti dascăli, majoritatea

comuniştilor naivi (dacă există la noi aşa ceva ?), prea sentimentali sau prea citiţi. Ţăranul şi muncitorul, luaţi cîte unul. Şefii — cînd se îmbată, cînd se rotesc, după ce ies la pensie...

Cauza explodează şi, prin „ucaze“, se transformă în milioane de cazuri. Care devin tot atîtea ne-cazuri. Pentru care „nu e cazul să punem în discuţie cauza !“.

♦

• †

Olimpia mea, într-un moment de luciditate critică : „Tot lăudîndu-i pe ruşi, cu maximum de surpelative, pentru tot ce făceau (şi ce ne făceau), arătîndu-le o devoţiune şi o dragoste nesfîrşită şi totală — într-o bună zi, ne-am pomenit că suntem Turci, sub turci, multilateral turcizaţi...“.

In creierul nostru de reptilă, în hypothalamus (citesc în revista „Science et Vie“) ar fi centrul agresiunii, crimei, puterii. Tot de aici pleacă şi nevoia de laudă (care există embrionar la toate animalele).

In acest hypothalamus se secretă *Acidul Linoleic,* care reglează toate aceste porniri de reptilă — de el depinzînd, de pildă, echilibrul dintre crimă şi laudă, putere şi agresiune etc.

Aplauzele, spune Lorentz, pot ucide un crocodil — dar în cazul omului nu fac decît să-i mărească quantumul de acid linoleic, singura secreţie ce poate transmuta mînia agresivă în quietism paranoic, şi paranoia în furie agresivă...

---

†
• *

In unele mari uzine japoneze — fama est — există în sala de pontaj nişte păpuşi de cauciuc arătînd exact ca directorul sau proprietarul respectivei întreprinderi. Muncitorii pot să-i lovească, să-i apostrofeze, descărcîndu-şi astfel nervii sau sufletul. Asta le face bine, scade tonusul de frustrare al subalternilor, nemulţumirea, ura de clasă...

Olimpia consideră că, în acest sens, noi românii am avea nevoie, în fiecare casă, de acea groapă în care bărbierul regelui Midas îşi descărca sufletul, spunînd : „regele Midas are urechi de măgar !“

(„Dar fără trestii în jur, fără trestii turnătoare* — adaug eu, Stan Păţitul!) /

Bunul meu conviv galgot (cu care, pe vremuri, îmi plăcea să beau votcă poloneză) acum, ca şi mine, pensionar abstinent, filosofează făcînd coadă la apa minerală :

i „Lumea asta, îmi spune el in şoaptă, e condusă de două tipuri de diplomaţi ce stau faţă în faţă : tipul american, care zîmibeşte tot timpul şi tipul rusesc care se încruntă mereu. Asta, pînă acum vreo zece ani. Mai nou, în reviste, cinema, televiziune, observ tot mai des că americanii fac eforturi să se încrunte — iar ruşii, să zîmbească, să fie drăguţi. Şi unii şi \ alţii nu reuşesc ■ decît un fel de rînjet, intermedial între zîmbet şi încruntătură. Se întîlnesc undeva pe calea ,de mijloc : în ipocrizia reciproc mincinoasă".

„Cineva parcă ar face totul ca lumea să piardă gustul vieţii". Nu ţin minte cine a spus asta. Dar, mă gîndesc : poate că noi toţi jucăm într-un mister simbolic al morţii tuturor neamurilor, al morţii omenirii întregi.

(Turnul Babei „a explodat" în 3 000 de limbi şi seminţii : acum, tot atîtea limbi şi seminţii îl reconstruiesc spre, a se putea reuni... *in neant.)*

De trei generaţii, îmi scrie Ramon, s-a realizat soîrba de trecut, scîrba de viitor, scîrba de viaţă în general. De valori, de schimbări, de reforme ale reformelor. A pierit între timp „hirea neamului, lacomă de înoiri" (Miron Costin). S-a atrofiat simţul devenirii, încrederea în mersul înainte (şi în sus) al Istoriei. Murim mai uşor, aproape fără regrete, jbucuroşi că, în sfîrşit, am scăpat.

Oare ? Nu cumva sub *teatrul* acestui dezgust filosofic se ascunde o imensă poftă de a păcăli moartea ? De a-i juca o farsă ? De a rîde cu lacrimi... la urmă ! ?

noastre ţărăneşti şi minere : -«unde ne sunt drepturile, vrem pline şi dreptate !») poporul a început să se retragă, ca şi melcul, din Istorie. Sine Justiţia, pereşt mundus !“.

Blaga vorbea de un „boicot" al Istoriei. (Tata : „Dumnezeu doarme, pământul tace, cerul e supărat. Limba dură, dar nu-ndură“.)

Ghandi, mi se pare, numea starea aceasta de pasivitate şi letargie voită, *Ahîmsa.* O formă de a ieşi din Titapul şi Spaţiul imediat, şi de a intra în nepăsarea şi nemişcarea cosmică.

/
' *
♦ *

Cit timp am avut o ţărănime (chiar aşa săracă şi retrogradă cum era) trăiam în veşnicia unei asigurate regenerări organice : nu piream — muream şi ne renăşteam. Ca pădurea, ca şi cîmpul.

Intrînd în Unbe şi Industrie, am păşit în imperiul fără de întoarcere al ENTROPIEI. Ce pierdem, nu se mai recuperează, ce se răceşte, piere...

Suntem contemporanii morţii — sau ai şinuciderii — satului românesc. Balada *Mioriţei* nu e o legendă a morţii unui cioban prea blind şi pasiv, ea este simbolica liturghie a profe- tizării apropiatei morţi a satului, a turmei, a unei lumi.întregi.

(Simion cel Drept trebuia să-l scriu abia acum : în 1964 bănuiam numai, acum ştiu sigur : *satul a murit,* veşnicia nu mai are unde să se nască. Pentru cultura poporului nostru, pieirea satului este cel mai important eveniment al acestui mileniu atît de crud şi de bogat în imaginaţie şi crime.)

Despre donjuanismul politic al intelectualilor. „Ne prosternăm în faţa frumuseţilor morale, îmi scrie un fost stalinist răspopit, desvirginăm utopii, ne culcăm cu cele mai alese idei, lingem în fund cele mai nobile idealuri — ca apoi să le părăsim ca pe nişte curve, sau să fim părăsiţi (de ele) ca nişte proxeneţi ordinari...".

„Şi viceversa !“ îi răspund eu sibilinic.

♦
* *

Un amănunt găsit în *Ciuma* lui Camus. Nu ştiu de ce îl transcriu.

„Nici un bolnav de cancer nu moare de tuberculoză — nu s-a văzut nici un canceros călcat de o maşină sau mort într-un accident de tren sau de avion".

(Nici un popor îmbolnăvit de cancer nu moare luptînd pe baricade. Şi nici în vreun război...)

*

• * . I

Tutilă al meu se laudă : „îmi reproşezi că am rămas în urmă la construirea viitorului. Da, ai dreptate. Dar uiţi cît timp şi cîte energii am consumat şi risipit în construirea şi re-construirea, mereu şi mereu din alte puncte de vedere sau fugă, *a Trecutului ?* Aş zice că opera asta de creare a unui nou trecut, ca şi realizarea şi eficacitatea politică, în multe privinţe, a luat-o binişor înaintea construirii viitorului. La ora asta, despre ce a fost, putem spune şi arăta cel puţin o sută de lucruri noi — pe cînd despre viitor nu încetăm să ne învîrtim şi acum în jurul Manifestului Comunist, fără să avem curajul să recunoaştem, în mod cinstit, că e depăşit, utopic, absolut irealizabil...".

4t
• *

Să *aibă dreptate ungurii* (Makkai, Szekely) care susţin că întreaga noastră istorie nu este decît o succesiune de trădări u- tile, făcute la timp ? Mie, ideea asta îmi place, o găsesc admirabilă. Nu pot să uit pe acel ofiţer german (luat prizonier la 23 August) care mi-a spus :„miracolul vostru nu constă în această lovitură de palat: aşa ceva s-a mai văzut. Ceea ce a fost într- adevăr unic şi fantastic a constat în faptul (că în 24 August nu a mai existat nici un filogerman în România...".

Limpi îmi spune : „ca melcul lui Barbu, ne-am lăsat amăgiţi şi am coborît prea devreme din codru (tema din romanul meu *Lupul şi Catedrala).* Iată, ne-a surprins o *iarnă* stupidă, milenară. Abia am început să cîntăm şi noi pe două voci, în loc să vină vremuri care să ne deschidă drumul spre Bach, Beethoven — am nimerit timpurile noi, şi am fost puşi să cîntăm în cor. Numai în cor, o singură cîntare, cu acelaşi dirijor...".

Din bucuria asta nici Dumnezeu nu are să ne mai scoată

!

*

♦ *

Preoţii: acest lumpen-proletariat al Cerului.

Orice religie, prin etatizare (sau inchiziţie), clfevine un partid, o politică : şi orice politică sau partid, tot pentru aceleaşi motive, devine o religie, dogmatică, intolerantă.

îmi face impresia că pravoslavnica noastră Biserică doarme : Dumnezeu, zic ţăranii, doarme şi El („cu faţa către părete, şi de lume nu mai vede"). Christos, „der fremde Gott", e plecat să caute o lume mai propice pentru dragoste şi mîn- tuire. 'Menegerii transcendentului ne consideră total nerentabili din punct de vedere moral,, civilizaţiile şi chiar culturile noastre se dovedesc a fi teribil de slab conducătoare de dragoste, ştiinţa, în Ioc să tindă spre cunoaştere şi umilinţă în faţa misterului Lumii, şe transformă în tehnologii din ce în ce mai periculoase.

Popii noştri nu mai citesc, nu mai gîndesc, nu mai speră. Cîntă şi tămîiază, nefiind decît maimuţele propagandiştilor oficiali. Din înălţimea catapetesmei, Ochiul, înscris în triunghi, se uită spre ruina care sunt, cu severitatea rece şi crudă a Procurorului.

*

♦ «

Egiptul a inventat sufletul. Înccrcînd să-1 facă nemuritor. Grecii au inventat Spiritul, tocmai fiindcă se ştiau foarte muritori. Romanii au inventat Istoria, fiindcă, fiind muritori, voiau să rămînă nemuritori.

Olimpia — cu care asist la înmormântarea unui coleg de birou al ei — îmi spune (şi îmi arată) :

„Uite-te la cei care merg în urma răposatului. Cei din primele rînduri plîng : cei din rîndurile de la mijloc discută, comentează : cei din ultimele rînduri rîd, se veselesc.*

(Cei vii să se mîntuie, îmi spunea Tata : cei morţi să se hodinească !)

•

• •

Candid, de cînd e pensionar, în loc să-şi vadă de grădina lui, îşi permite să aibă idei. Revoluţionare.

„Trebuie — îmi spune cu arţag — trebuie înfiinţată o disciplină juridică nouă : victimologia. Opusă criminologiei. în criminologie se încerca depistarea, dovedirea şi pedepsirea criminalului ce se ascundea. în viitoarei victimologie, vor trebui depistate şi „pedepsite" victimele. Care se ascund. Care tac. Care, de frică, refuză să se autodenunţe. Trăim o epocă sucită, ' criminalii se cunosc : ei se plimbă pe stradă, ascultă muzică, îşi

promovează copiii, ajuing onorabili pensionari. în schimb victimele lor ? Cine-i mai ştie, cine-i mai caută, cine-i mai numără ?“.

în urmă cu cîteva zile, acelaşi Candid, vorbindu-mi despre necesitatea de a fi reabilitată lenea („lenea fiind unicul lux al sclavilor[11]), propunea legiferarea acesteia. „Lenea merită să fie legiferată, spre a putea fi repartizată în mod ştiinţific". Avem nevoie, îmi spunea, de o doctrină a lenei : *otiotica.* Prima lege a acesteia ar putea fi : „munca nu e decît un simplu mijloc prin care îmi cîştig pîinea : lenea e un scop prin care îmi salvez libertatea de gîndire şi contemplaţie"... Prima lozincă a viitorului program otiotic ar putea fi : „să dispară diferenţa între lenea fizică şi lenea intelectuală[11]. (Fiindcă numai un leneş inteligent poate să-şi dea seama ce este munca inteligentă, gîndită ca un scop şi nu ca un fel de pretext de a ne justifica salariile.)

«
* •

Limpi îmi aduce zilnic trufandalele unor cuvinte nounăscute.

După deja clasicele „cumpărativă" (în loc de cooperativă) „lăcrămaţie" (în loc de reclamaţie), în zilele trecute mi-a spus că : „a căzut pe stradă şi a fost dus cu Salvarea la *re-laminare“* (reanimare). Astăzi mă informează că a apărut (în piaţă, bineînţeles) în loc de „teorie" varianta rurală a acesteia : „terorie". De acum „toate cunoştinţele noastre *teroretice* vor trebui să fie aplicate şi în *prajtică !“.*

Elevii pleacă pe ogoare „în aplecaţie".

Babele din satul Olimpiei au făcut cerere să li se dea *dreptul la reculegere.* înţelegînd prin asta dreptul de a merge în urma combinei şi a re-culege ceea ce a rămas necules.

• •

Îmi spune Moşul: „şi în viaţa plantelor, a copacilor, a avut loc o revoluţionară schimbare de mentalitate. Pînă acum copacii tindeau spre cer, scopul lor era maximum de înălţime cu maximum de frunze spre maximum de lumină. Mai nou accentul creşterii cade pe rădăcini : acestea să fie cît mai puternice, mai adinei, mai bine înfipte în glie. Afară,

în lumină, minimumul de frunze, minimumul de creştere în sus, minimumul de pretenţii...".

Doctorul Fărcaş, de la „relaminare*, îmi spune că după accidentele, colective (de tren, explozii, incendii etc.) cel mai uşor scapă oligofrenii, proştii, analfabeţii, brutele... Nu ştiu ce au păţit, de ce au păţit, prin ce au trecut, nu gîndesc, nu le e frică de moarte. Supravieţuiesc !

*
* *

Mici inversităţi, deosebit de periculoase, de care mă izbesc ori de cite ori încerc să mai gîndesc logic :

— Principiul terţului *inclus,* principiul *iraţiunii suficiente*
— Cercul *virtuos*
— *Scientia* elenchi
— Imperativul *alegoric.*

A înnebunit, apoi s-a sinucis, bunul meu coleg, muzicologul C. N. Visase toată viaţa să ajungă dirijor. Nu a ajuns, înainte de sfîrşit halucina :

„Văd instrumente care sunt biciuite înainte de a cînta. Mai mult : văd instrumente care cîntă din oameni — din foştii instrumentişti — şi pe care îi termină sufocîndu-i. Apoi reintră singure în tocul lor şi părăsesc estrada de concert... în locul lor apar fiare sălbatice, flămînde. Visez un concert pentru zece pisici şi orchestră electronică. Cîntînd în faţa unei săli solemne, plină de şobolani în ţinută de seară..

De ce s-a sinucis ? Nu cred că era nebun. Recitesc acum cazurile descrise de Bumke sau Kraepelin, şi tot mai mulţi mă conving (din cauza literaturii şi a politicii) că între cei „normali* şi cei „dementi* nu e prea mare deosebire. Momentele **mele** cele mai fertile şi mai omeneşti sunt cele în care am reuşit să o iau razna. Visez să compun (înainte de a muri într-un spital de nebuni) un *concert pentru Caracter şi orchestră,* executat de lichelele patriotice din Isarlîk, în faţa unui public alcătuit exclusiv din doctori docenţi în materialism şi dialectică. \

•
• •

Prea tîrziu, prea tîrziu: citesc această admirabilă, picantă şi savuroasă carte *Despre arta reprezentaţiei dinainte gîndite* de Andreea Perrucci. în traducerea Olgăi Mărculescu.

Aflu că „histrion* vine de la „Istro* care, în toscană, înseamnă „jucăuş*.

Visez. Poate că Istro-ul toscan, vine de la Istru, singurul fluviu ce scaldă ţări şi neamuri unde „jocul" e o formă de viaţă, dragoste, filosof are. Şi moarte. Joaca, jocul, bat-jocul. In Ardealul meu „a scoate o fată la joc, înseamnă a o declara nubilă".

Mai notez : „aici, la noi, în Isarlîk, ciudat, cu cit se joacă mai repede, cu atît hora (grupul de dansatori în linie sau în cerc) stă mai pe loc".

(Cel mai histrionic joc al poporului nostru : „tot pe loc, pe loc, pe loc...".)

Totul se rescrie : se rescrie Biblia, Istoria, Folclorul. Se rescrie Manifestul, ideologiile, imnele.

Mă conformez şi transcriu, rescriind cîteva din antonpaneştile proverbe „de la lume adunate şi iarăşi la lume date" :

— Capul plecat sabia îl scuipă.
— Clinii trec, caravana latră.
— Legile trec, moravurile rămîn.
— Bine e numai de curul care e fără de cap.
— Unii strigă „hopa", alţii săr şanţul.
— Boii ară orzul : Boul îl mănîncă.
— Apa-n piuă, oiştea-n gard, nuca-n perete, nu mai sunt probleme : sunt cuceriri.
— Foaie verde, slobodă : gura lumii... lobodă.
— Cea mai păguboasă pagubă e ruşinea.
— Taina e spaima : şi secretul... e decretul.
— Cine fură azi un ou, mîine îşi face vilă.
— Cine îşi păzeşte limba, ajunge mare orator.
— Cine seamănă promisiuni, culege angajamente.
— Cine poate oase roade, cine nu, moare de foame.
— Umblă Păcală cu cioara vopsită... ştiinţific.
— Cine s-a fript cu iaurt, suflă şiJn frigider.
— în ţara orbilor, Sartre e împărat.
— Un nebun aruncă o piatră-n lac şi zece generaţii nu reuşesc să o facă rentabilă.
— Omul sfinţeşte locul şi prostul sfinţeşte... soclul.
—■ Prostia şi nerozia se rudesc cu nebunia.
— Codrul plăteşte !
— Nemulţumitul tace, nemulţumirea mulţumeşte.
— Numai boii sunt consecvenţi : din cauza jugului. Şi tiranii : din cauza boilor.

— Nu aduce veacul ce >s-a dus cu ceasul (cel rău).
— Numai brazii pitici se lasă tunşi.
— Orice naş îşi are NAŞUL.
— Unge osia : tu eşti roata.
-— Se sperie şi de umbra lui... în civil.
— Sărăcia nu ne mănîncă urechile : le prea satiiră.
— Durerea depinde de vreme — suferinţa, de vremuri.
— Viaţa e scurtă şi aşa cum este ; Istoria e lungă şi aşa cum nu ar trebui să fie.

Vorbele ca scoicile : duse-n piaţă, se golesc de viaţă.
Şi aşa mai aproape...

Citesc uimit, revoltat, ştirbit (totuşi cu oarecare admiraţie provincială) declaraţiile lui Jean Genet, făcute în revista ,,Nouvel Observateur“, 20 oct. 1982. Acest hoţ, homosexual, vagabond autodidact, iubea Grecia fiindcă „nicăieri cinematografele nu put a soldaţi, a masculi, ca

acolo‡. (Habar nu are cum miros cinematografele din ISarlîk). Evocă duios închisoarea delic- venţilor minori din Metray, „fiindcă numai acolo am fost feri- cit“. (Acolo a şi început să scrie.)

Trascriu pentru mormîntul Franţei din inima mea cîteva sentenţe :

1. „Je crois que Ies seuls.gens qui se suicident, c’est (sic) Ies gens qui n’ont jamais aime la prison§1.*

2. „Ecrire, c’est le dernier recours qu’on a quand on a trahi.“**

3. „Ecrire c’est peut-etre ce qui nous reste quand on est chasse de la parole donnee**.**

Are 71 de ani, trăieşte ascuns ca un sihastru. Ascuns, cum spunea Gide, în pielea sa de porc.

t •

Astăzi — scrie undeva Liiceanu — nu mai sunt indivizi tragici — ci colective, popoare, colective de popoare, care sunt

‡ „Scrisul este ultimul lucru la care poţi recurge atunci cînd ai trădat".

§ „Cred că singurii inşi care se sinucid sînt aceia cărora nu le-a plăcut niciodată închisoarea".

** „Scrisul e poate ceea ce ne mai rămîne după ce sîntem izgoniţi din rostirea ce ne-a fost dată".

aevea eroului din vechile tragedii. Pier în văzul întregei lumi, în timp ce Corul — presa, opinia publică, spiritul Occidentului martor — cîntă, comentînd la rece cele întîmplate. Distanţat, indiferent, acest Cor cîntă şi trece la alte,, mereu alte tragedii, la alţi eroi, la alte grupuri de popoare.

(Citesc cu groază în romanul porno-metafizic *Femmes* al acestui hiper inteligent şi lucid destructor de valori şi speranţe, care e Philippe Sollers, următorul fragment despre Durimezeul cumplit al Vechiului Testament Et demandera meme qu'ils soient extermines, Ies autres, purement et simplement... Amprr- heens, leh Canaaneeps, les Hittites, les Gargashites, las Peri- zziens, les Heveens, les Jebuseens... Genocide, si vous voulez... Dieu abominable, cruel, jaloux, inflexible, sanguinaire ? En un sens... C'est son cote gapche... Il a deux cotes... Destruction... Benediction... La loi... Une Loi sans crimes, on se demande bien ce que ţa

pourrait etre ?...††)

Să lăsăm orice speranţă noi care mai avem oarecare încredere în Istoria şi în Allah cel misericordios...

*

♦ * »■

Dacă vom mai continua, pînă la sfîrşitul acestui secol barbar, să tot trăncănim despre libertate, democraţie, progres etc.—: vom ajunge să nu mai ştim ce înseamnă aceste sunete zăngă- nitoare. Nici nu ne vor mai interesa, în fond : ele, ca şi monedele de hîrtie, vor mai avea oarecare putere de circulaţie, ajutîn- du-ne să ne Vindem sufletul oa sa ne cîştigăm viaţa. Foamea, frigul, frica — iată valorile reale şi primordiale ale lumii noastre, ele sunt cea mai uriaşă inovaţie socială (şi socialistă) fiindcă disciplinează, înfricoşează şi, mai ales, fac să se şteargă, din memoria conştiinţei noastre politice, nevoia după libertate, democraţie, egalitate de şanse.

Cînd toţi vom fi — sau, mai bine zis, vom deveni comunişti (fiindcă, se ştie, nimeni nu este, toată lumea devine), atunci nici dracului nu are să-i pese ce a spus Marx, ce scrie în acel uitaţ şi prăfuit *Manifest* al genezei, ce e în capul ruşilor de azi şi ce nu mai e în capul moromeţilor care ne planifică fericirile milenare.

---

†† „...Şi va cere chiar să fie exterminaţi ceilalţi, pur şi simplu. [...] Genocid, dacă vreţi... Dumnezeu abominabil, crud, gelos, inflexibil, sîngeros ? Intr-un sens... E latura lui stîngă... Are două laturi... Des- trucţie... Binecuvîntare... Lege... O lege fără crime, îţi pui întrebarea ce ar putea fi asta !...“.

* ⌗

Citesc cu fervoare şi incăpăţinare pe toţi prozatorii sud-americani — sunt uluit de faptul că, peste tot, dictaturile sau dictatorii seamănă între ei.

Ceea ce mă înseninează şi îmi dă o mare încredere în ironia faţă de putere a valorilor transcendentale constă în faptul că toţi aceşti infailibili, a toate ştiutori, genialissimi caudilli (indiferent de culoarea, continentul sau cultura de care aparţin prin naştere), odată ajunşi în culmea puterii lor absolute, cînd au tot ce e omenesc (palate, alaiuri, faimă, gărzi), simt dintr-o dată trei nevoi cu totul şi cu totul albsurde :

— să fie iubiţi (de lumea întreagă, în lumea întreagă),

— să nu moară niciodată ,

— şi, mai ales, să lase în urmă cit mai multe opere literare şi filosofice „nemuritoare[14].

(Apelles a fost un îngîmfat : i-a spus cizmarului său: Sutor ne. supra crepidam. Nu vedea înainte. Fiindcă... sutor semper supra crepidam.)

♦

* *

Tot ce se vede, ce se simte şi se presimte, este numai un simptom : boala adevărată e ascunsă, criptică,, mai adîncă şi mai gravă decît putem noi cuprinde cu mintea noastră limitată.

Moşul — care e convins că Lumea e condamnată definitiv la pieire (nu la moarte, *la pieire)* — ieri, cînd am încercat să-i spun că „nu se poate, Dumnezeu are un plan cu noi, altfel nu ne făcea aşa cum suntem", mi-a răspuns socratic :

„S-ar putea ca pentru Dumnezeu muştele să fie mai importante decît Omul !“.

⌗ •

Sărăcia a fost considerată o boală. Ruşinoasă. Dar vindecabilă.

S-a dovedit acum, la sfîrşitul acestui dureros secol XX, că leacul e teribil de scump, teribil de dureros ; tratamentul, o imensă şi penibilă plictiseală, necesitîn'd un regim sever, controale, analize, internări, îngipsări şi fel de fel de imobilizări şi proteze, totul durînd unu sau chiar mai multe secole.

Vindecarea nu ţi-o mai garantează nimeni — dar văd că doctorii se înmulţesc, spitalele iau proporţii şi leacurile devin din ce în ce mai mondiale.

Sommer, cu care îmi împart ghetto-ul meu din Isarlîk, îmi spune amărît :

„Te asigur, după ce am trecut peste Marea Roşie, după ce am rătăcit patruzezci de ani în pustiu, hrănindu-ne cu ce ne pica din cer, majoritatea ne-am zis : «ce bine trăiam noi în robia aceea egipteană !».

Dar nu ne-am mai putut întoarce. Nu există întoarcere din rătăcire. Moise ne arătase drumul luminos spre... dărîmarea Ierusalimului, Diaspora, Hitler, Araphat etc...“.

Interesant, îmi spune Napocos, suntem un popor ia care „da“ e slavon : din motive istorice obiective (vai, foarte obiective !) în limba noastră numai „Nu“-ul a rămas latin. .

La noi, în munţii Parîngului, se mai poate auzi, la ciobanii şi minerii bătrîni, în loc de „da“, latinescul (său ostrogoticql) „Ie“.

Brîncă, imală, prunc. June. Cuvinte pe care le-am pierdut după ce am plecat la şcoli (ca să învăţ latina părăsind definitiv limba veche a coloniei noastre. Ţin minte, cînd afară ploua şi ningea vag, dacă îl întrebam pe Tata, „cum e vremea ?“, răspundea scurt, printr-un singur cuvînt latinesc, splendid : *„mizguie“.*

♦

* •

Olimpia se întoarce din piaţă ca de la o şedinţă inutilă.

„Să ştii, Fostule, îmi comunică ritos, contrarul Adevărului nu este minciuna. Nu ! Ci eroarea, greşeala, falsul iniţial. Minciuna apare ca o nevoie de a ambala, de a ascunde, de a face uitat, nu Adevărul -— care acum nu mai interesează pe nimeni— ci eroarea aceea de la care ni se trag toate greşelile, şi greşelile din care se trag toate minciunile *adevărate* de azi. Nu am avut un proletariat, nu am dorit nici un fel de revoluţie, ţăranii noştri nu voiau colectivizarea, nimeni nu credea în viitorul luminos, toate

lumea ştia că Marele Frate, care ne îndrumă

paşii, este cu 50 de ani în urma noastră şi cu 100 de ani în urma occidentului... Acum ştiu de ce au dispărut cartofii din piaţă : fiindcă în 1948 începusem să defilăm cu steaguri şi lozinci cerînd libertate şi bunăstare egală pentru toţi“.

„Nu huli, îi spun Xantipei mele, aşa s-a călit oţelul, aşa s-a născut tînăra gardă, orice naştere se face în dureri, dar-mi-te o cezariană de proporţii internaţionale şi ireversibile. Suntem un popor unit, păţit, ne-am ars cu ciorba, am uitat şi de iaurt, acum ne uităm cu jind şi admiraţie spre lumina ce ne vine de ia răsărit. Suferinţa este cea mai. utilă experienţă socială : noi nu mai avem nevoie de Adevăr, aşa este : *dar Materia are.* Noi putem fi minţiţi, materia nu poate fi lămurită politic. Nu are nivel, nu citeşte ziare, e reacţionară şi conservatoare. Acum doar ea are cuvîntul

Caftangiu {care e internat la nebuni de cîteva luni) **a** început să viseze acolo anti-utopii, oare tot utopii rămîn.

Nu va fi bine de noi, îmi spune în şoaptă, pînă cînd nu vom spînzura în piaţa publică un economist (el pronunţă „ego- nomist") pe al cărui piept să punem următoarea inscripţie : „a falsificat cifre, a minţit poporul, a ucis speranţe".

La ţară, bineînţeles, „iconomistul" este cel care ar trebui să facă acele minuni pe care înainte le făceau doar sfintele icoane.

.In Polonia, mi s-a arătat (sub semnul lui „sic transit") mormîntul marelui Gomulka. Sulb numele său, în loc de orice alt titlu, era scris doar atît „economist".

•

• »

Citesc în David Hume (Dialogs concerning natural religion) următoarele :

„Lumea e, poate, schiţa rudimentară a vreunui zeu infantil, care a abandonat-o la jumătate, ruşinat de execuţia deficientă ; e opera unui zeu subaltern de care zeii supremi se amuză ; este producţia confuză a unei divinităţi pensionate şi senile, care a şi murit demult".

Nu poţi trăi azi în Balcania fără a cunoaşte şi înţelege

Bogo- rnilismul. Facerea lumii pe din două : cu un Dumnezeu leneş, lăsător — şi un demon ce trebuie acum să-i preia pî'nă şi calităţile.

Lectura mută : cînd, cum, de ce s-a născut ?

Se zice că, în celulă, sfîntul Ambrozie, episcop al Milanului (384) *citea fără să-şi mişte limba.* (Apud Borges.)

Colosală revoluţie. începe de fapt o eră nouă, de o imensă, organizată, *intelectuală singurătate.* în loc să-1 căutăm pe Dumnezeu, sau Adevărul, sau Absolutul, în cer, afară, sau pe pămînt — de acum îl vom căuta în cărţi. Citind. Mut.

Cit sublim era în Mama mea care nu putea să-şi citească cartea de rugăciuni fără să-şi mişte limba, fără să rostească în şoaptă cuvintele din'ea. Ea mi-a zis : „un cuvînt ce nu, e spus afară (ausgesprochen) nici nu există"...

P.S. Generaţia mea — nota bene — a inventat cititul mut *printre rinduri* şi e pe cale să breveteze o formă ultramodernă : *anticititul.*

Din acelaşi Borges (pe care îl citesc nu ca pe un mare prozator ci ca pe un excelent cărturar ce mă informează în domenii la care nu am acces) aflu că împăratul chinez Shi-Huang-Ti a fost acela care a pus să se zidească Zidul cel mare ; tot el a pus să se ardă tot ce fusese scris despre alţi împăraţi. Voia să fie şi să rămîie primul şi ultimul.

Primul, de fapt, a fost Huang-Ti, cel căruia i-a furat numele. Acesta, curios, fusese cel care a inventat Scrisul (memoria) şi Busola (orientarea).

Se pare că Marele Zid nu a fost niciodată ca sistem de apărare împotriva năvălitorilor din Nord, în schimb, a funcţionat permanent ca închisoare pentru popoarele supuse Fiului ceresc.

Există cu siguranţă o străveche legătură înspre Spaţiu şi Timp. Cine are Spaţiul ar vrea să domine şi Timpul. Cine nu are decît puţinul timp al unei biete vieţi, se mulţumeşte şi cu spaţiul unei singure pagini.

• ♦

Borges crede că toată literatura lumii e UNA ; că un singur om scrie o singură carte ; că orice scriitor nu este decît infima parte a întregului.

Urmărind logica acestei superbe metafore revelatorii, pot presupune că întreaga suferinţă a întregii omeniri, e suferinţa unui singur om : al celui care scrie acea unică, singură, carte. Christ.

{Curios, Christos a vorbit : puţin, rar, scurt. *Nu a scris nimic.* O singură dată ar fi desenat nişte cuvinte în ţărînă cu degetul. Dar nimeni nu le-a citit. îmi vine să creţi — văzînd lumea aşa cum este, aşa cum nu poate fi altfel — că acest singur cuvînt a fost : „în zadar".)

Promovat, preferat, propulsat, mereu proaspătul Tutilă îmi explică ştiinţific :

„Procesul de învăţămînt, la noi, în mod necesar şi *legic* are două faze ce alternează dialectic : prima, af fi faza în care îi învăţăm pe oameni cum să vorbească, să scrie şi să citească... Faza primitivă. în a doua fază — mult mai dificilă şi . de zece ori mai costisitoare — trebuie să-i învăţăm cum să nu vorbească, ce să nu citească şi mai ales ce să nu scrie...".

Are dreptate : în Isarlîk abia dacă suntem cinci scriitori mărunţi şi timoraţi : în schimb avem cel puţin ’cincizeci de inspectori şi controlori culturali ai vorbitului, scrisului şi citului.

Moşul, întîlnindu-mă la pîine, mă apostrofează, tâzînd, astfel : „ce mai *taci,* profesore ?“

Apud Malaparte :

Tot ce este permis este şi obligatoriu.
Tot ce e obligatoriu e planificat.
Tot ce e planificat e un chin.

Ergo : Tot ce e permis e un chin.

Talleyrand era mult mai subtil. El afirma : „Tot ce este exagerat devine insignifiant".

Unde am citit ?

„Dumnezeu, El însuşi, a venit total *nepregătit* la această lecţie pe care ne-o serveşte acum Istoria".

Conceptele de bogat-sărac au fost create în timpul regimurilor burghezo-moşiereşti. Nici nu au mai fost redefinite din secolul trecut.

Astăzi, cînd accentul social s-a deplasat de pe Avere pe Putere, se impune o nouă definire a tragicului antagonism Bogaţ-Sărac, ce continuă să existe fără a mai fi recunoscut ca atare.

Candid crede că *Bogat* (adică Puternic), azi, înseamnă : un individ pe care nimeni şi nimic nu-1 poate schimba (chiar dacă e rotit din cînd în cînd) ; iar *Sărac* (adică Slab) ar însemna : masa celor care nu pot schimba nimic şi pe nimeni.

Lupta de clasă s-a simplificat dar s-a adîncit. Ea nu ar fi decît dorinţa celor slabi de a striga în sus că, de fapt, sunt mai săraci acum decît au fost pe vremea cînd bogăţii nu erau decît bogaţi, nu şi puternici şi inamovibili.

(De aceea, cred eu, s-a uitat că Marx a zis : „a fi comunist înseamnă a lupta continuu, cu orice sacrificiu, *pentru schimbarea* situaţiei prezente[1]'.)

Cum a crăpat paşa din Silistra ? Moşul susţine că nu a mai rezistat la atîtea linguşiri. Avea un sistem nervos mai slab. Tot el îmi atrage atenţia asupra lui Păcală {acesta ar fi Prometheul prostirii universale), a cărui carieră începe prin găsirea unui sac cu tămîie.

Faţă de Rău, îm spune Moşul, noi, românii dunăreni, am pus la punct un foarte încercat şi eficace sistem de luptă perfidă :

1. întîi, căutăm să îmblînzim Răul, să ni-1 apropiem.
2. Dacă nu putem atunci îi suflăm în spuză, în fund, îl umflăm, îl ridicăm în slavă.
3. Cînd e mai sus, îl dăm în stamlbăy îl facem de oaie, rîdem şi îl facem de rîs.

După aceea o luăm de la început. Istoria nu e o pendulare între Deal-Vale : nu ! Ci între Păcală şi Tîndală. între cei care se prostesc, prostindu-ne — şi cei care îi urmează, prostindu-se prosternînd.

* *

„Primus in orbe, deos fecit timor[a]. Citesc Jean Delumeau, *La peur en Occident,* convins fiind că o carte despre frica în Orient, mai precis, în lumea noastră,. ar fi mult mai actuală şi mai modern contemporană.

Autorul vorbeşte de semper şi omniprezenţa fricei n-a trecut. Enumeră fricile medievale (prezente şi azi, în inconştientul tuturor popoarelor) : frica de întuneric, de noapte, de ciumă, de vise, de foame, de fisc, de diavol, de evrei, vrăjitoare, de năvălitori, de incendii, de păgîni, de viaţa de aici, de cea de dincolo, de judecăţi, de Judecată, de iad, de cimitir... etc.

Un mic respira ar fi avut loc în sec. XVIII şi XIX ca o urmare (iluzorie) *a* Aufklărung-ului. Ca în secolul XX, sub alte forme, frica să-şi reia locul, revanşa : Totală, răzbunătoare.

O dogmă „non vecu[u], rămîne un vis, o speculaţie teoretică, un ideal. O dogmă acceptată practic devine stăpîn : realizată, împlinită, trăită total, devine un cancer dureros şi moral.

Orice dogmă devine cu vremea setoasă după sînge, respirînd frică şi hrănindu-se cu sudoarea celor „mîntuiţi".

Isus, îmi spune Olimpia, nu a vorbit niciodată de Infern. Fiindcă nu a fost căsătorit.

Infernul ar fi, astfel, de trei feluri :

1. Cînd te căsătoreşti, din dragoste, cu o femeie rea.
2. Cînd te căsătoreşti, tot din dragoste, cu o idee bună.
3. Cînd nu poţi divorţa nici de una nici de cealaltă.

*

◆ • [1]

îmi spun seara, înainte de a-mi face cruce şi de a-mi lua somniferul :

„Posed încă o ignoranţă multilateral curioasă şi neliniştită, o prostie îngerească, o limpiditate stoică şi o ambiţie de măgar ce se crede Apuleus.“

*

* §§

Ne-am mutat în plin ceremonial. Prin şedinţe, defilări, menueturi diplomatice, primiri şi plecări. Orice ceremonial evoluează spre Modă Şi nu spre Artă sau Religie. Din cauza asta, el scoate Literele din Literatură, conceptele din Drept şi Filosofie, principiile din Morală şi Ideologie — transformîndu-le îrr alai, kermeză, vitrină.

Evul Mediu a creat ceremonialele. Pe atunci, ele semnificau *ceva.* Astăzi, sub orice valoare, simbol sau viaţă care e trăită ca un ceremonial continuu, se ascunde o imensă harababură şi un şi mai imens plictis steril.

Ceremonialul, în Natură, este un solemn şi tainic protocol. Termenul ştiinţific, protocol, înseamnă : „un rite charge de reglementer une activite de maniere ă ce qu'elle se deroule d'une faţon previsible"*. *(Science et Vie,* oct., '78)

Deci, natura este prin excelenţă protocolară.'De aceea spiritul, ca libertate de acţiune şi creaţie, este atît împotriva ceremonialelor (care nu sînt religioase) cît şi împotriva oricărui protocol social care maimuţăreşte seriozitatea Naturii.

(Am stat o zi întreagă la Oaşa, să admir eforturile unor păstrăvi de a sări peste un baraj imposibil. Şi reuşind. Conform „protocolului" !)

*
* *

Doamna Carmen, frumoasa tîrgului, în vervă de supergaiţă :

— Lumea e condusă de cîţiva andropauzaţi care se andropovizează în disperare şi de frică.

— Vom ajunge să ne pricepem la toate cîte puţin şi să avem din toate cîte nimic.

— Avea (soţul ei, fugit în Occident) o conştiinţă fără nici o pată de literatură şau filosof ie...

— Fiindcă, se ştie, petele acestea nu ies cu nimic şi niciodată. Uneori nici după moarte.

— Dispunea, la discreţie, de cinci zîmibete arlus de cea mai înaltă yankee lichelie...

---

§§ „un ritm avînd sarcina să reglementeze o activitate astfel încît

— Fusese primul care a aplicat cu succes marea cucerire a prezentului : *conştiinţa amfibie...*

• •

Conform principiului „nici usturoi nu am mîncat, nici gura nu îmi miroase, orice rahat uscat— o spunea şi Blaga în rarele sale clipe de humor — are dreptul să-şi scrie memoriile sale de trandafir[44].

• •

Cracterul liturgic al raportului între individ şi stat, la ruşii vechi. (După Gregoire Alexinsky, *La Russie et L'Europe,* Flammarion, 1917.) Aparţin cu totul, trup şi suflet, avere şi putere, Statului. Care e Christos întrupat...

Istoria, citesc înfiorat, nu e decît o *anchetă,* urmată de o *judecată* şi terminată cu o *sentinţă.*

Citez : „Pour lui (e vorba de Leontiev, 1831—1891) le chris- tianisme n'est pas l'amour et la charite, mais *la crainte* de Dieu. La nature humaine est mauvais et corrompue. Seules, une peur salutaire, une discipline severe et des peines peuvent la eorriger...“*.

Citez în continuare : „C'est mentir que de representer L'idee de Dieu comme etant celle de l'amour. La foi en Dieu est un joug qui doit etre supporte humblement. L'autocratie est une institution divine, et le pouvoir du tsar doit inspirer la meme crainte â ses sujets que la puissance de Dieux aux croyants...**

Iată prernizele arhetipale ale oricărui stat poliţienesc.

* • „Pentru el, creştinismul nu înseamnă iubire şi milostenie, ci *teamă* de Dumnezeu. Natura omenească e urîtă şi coruptă. Numai o teamă salvatoare, o disciplină, severă şi nişte patimi o mai pot îndrepta...". ,

•• „A reprezenta ideea de Dumnezeu ca fiind cea a iubirii înseamnă a minţi. Credinţa în Dumnezeu este un jug ce trebuie suportat cu umilinţă Autocraţia este o instituţie divină iar puterea ţarului trebuie să inspire aceeaşi teamă în sufletele supuşilor ca şi puterea lui Dumnezeu in rîndul credincioşilor".

• •

Diferenţiere scolastică. Bossuet.
Femeie în păcat :
„mă dăruiesc fără să consimt!“, sail
„consimt, fără să mă dăruiesc !
Exact ca şi conştiinţa în politică.

*
• •

Nu *ne-a convenit* condiţia de simplă Creatură : am vrut să devenim noi înşine creatori (Dostoievski).

Poftim rezultatul : începem prin a ne transforma semenii în şacali şi urmaşii în viermi.

*
♦ •

„Afi-e *frică numai de frica ce o inspir“* **(Proverb japonez>**

I-ann spus nepoatei mele : „Nu sunt sigur de inimic, nu îndrăznesc să fac nici o afirmaţie categorică, nu răspund de calitatea vieţii mele. (O succesiune de erori trăite cu oroare.)

Un singur amănunt pot să-1 afirm fără să greşesc. După Tata şi Blaga cetire, *niciodată, nimănui, nicăieri nu i-a fost frică de mine.*

Doar mie

• •

Deci, minciuna nu este contrarul Adevărului, ea este doar metoda cea mai ieftină de ascundere a unui eşec.

Există trei etape de eşec ; de fapt, trei forme :

— ceva care nu ne reuşeşte ;

— ceva care ne iese chiar pe dos ;

— ceva care devine ridicol, tocmai fiindcă nu mai poate fi sistat şi care trebuieşte zilnic a fi lăudat şi cîntat ca fiind succesul succeselor...

• '•

Doar în situaţiile limită (pericol, război, puşcărie, boală) se dezvăluie adevărata natură psiho-morală a omului (şi a popoarelor).

Sergiu îmi spunea : „Secolul XIX a fost un secol de demascare psihologică a firii popoarelor (naţiunilor) — secolul nostru, spre sfîrşit, va fi un secol de demascare a omenirii întregi".

Poate că secolul XXI nu va fi decît un singur ţipăt : „Fraţilor, am greşit, stînga-mprejur, fuga marş înapoi în peşteri". (Vezi *Simion cel Drept,* act. III.)

♦

• *

Trăim intr-o lume postmarxistă, postnietzscheană, postsa- linistă, postsartriană,

trăim în plin postsocialism. (Poate fiindcă suntem îp plin *post socialist.)*

Caracterul păgîn al postului creştinesc, ortodox : în satul vechi se' postea cu gîndul la ospăţul ce va veni, după ; noi postim mult mai „patriotic" ; cu gîndul la ospeţele ce au fost, ce nu **se** vor întoarce niciodată...

♦

« ♦

Două stihii malefice (pe care, din îngînfare sau delicateţe, filosofia le-a neglijat să le studieze) bîntuie azi prin istorie şi omenire :

prostia (care nu e contrarul inteligenţei, ci ceva foarte independent, foarte deştept, foarte puternic şi teribil de eficace) şi *plictiseala* (care nu mai e lipsp de distracţie, nici căscatul la şedinţe sau televizor : e mai degrabă „urîtul" existenţial din folclorul nostru, nu ştiu).

Ambele aceste forme şi valori sociale, devenite pozitive şi necesară, sunt instituţionalizate, finanţate, cultivate ştiinţific în sere şi academii. Se consumă, se exportă şi, totuşi, stocurile su- pranormative în loc să scadă, cresc ca şi fasolea din basme...

*

• Z •

Sommer îşi aşteaptă paşaportul pentru Israel. îmi spune :

„Noi, evreii, am inventat *rătăcirea.* Orice rătăcire este o valoare evreiască, dar numai pentru evrei.

Virtutea noastră ar fi : adaptarea.

Prostia noastră : adaptarea cu orice preţ.

Răzbunarea noastră : dispreţul suveran faţă de toţi cei care încearcă să ne imite sau să ne urmeze[11].

Cu lucidă autoironie adaugă :

„Nu este exclus ca, îndată ce ajung în Israel, să încep să îmi răsgîndesc viaţa, păcatele, fericirea. Nu este deloc exclus ca acolo să mi se facă dor după Isarlîk, după libertatea şi fericirile de aici. Noi suntem inventatorii vitrinei, reclamei, dobîn- zii. Dar şi ai falimentului...[11].

•

Vine o perioadă de ciumă, iconoclasm, vînare de vrăjitoare, procese ejoviste.

Pe cine vom arde pe ruguri ?

Unde este şi cum arată ţapul ispăşitor ?

Pentru deraierea cosmică ce are loc, vom avea nevoie de un acar Păun cît Himalaya — sau de un Christos de mărimea soarelui nostru.

• • /

Dopelgänger... Suntem alcătuiţi din două fiinţe antagoniste la beţie, în dragoste, extaz mistic, în comă...

Mai nou, istoria ne dovedeşte că pînă şi popoarele, ca Fiinţe, sunt dublate. Cine ar fi crezut că ruşii pravoslavnici vor deveni atei (tot pravoslavnici), că nemţii vor ajunge nişte afacerişti speriaţi şi prudenţi, că evreii vor ajunge viteji autori de Blitzkrieg-uri, că englezii întreprizi vor deveni un popor de visători pasivi, iar americanii pragmatici se vor idiotiza pacifist, nevoind să fie nici mari şi nici tari...

Cine ar fi crezut că noi, românii, suntem un popor bătrîn, pervers, laş, dar deosebit de şiret şi de rezistent la rele. (Cum să interpretez faptul că dăm cel mai mic procent de sinucigaşi din lume ?)

• •

Gandhi, în cei 21 de ani cît a lucrat ca sclav (sau pe aproape) în Africa de Sud, a pus la punct tactica de rezistenţă pasivă (pe

care a considerat-o o acţiune morală, nu politică, născută din dragoste) cunoscută sub numele de

Satyapraha

Satya însemnînd adevăr şi praha fermitate. Deci : fermitate în adevăr sau adevărul fermităţii.

Englezii (politicieni şi militari) au pierdut confruntarea cu .Gandhi. Cultura engleză însă — spre lauda ei — şi-a luat revanşa, făcî'nd cel mai bun film despre Gandhi. Cel mai bunfilm al anului ’82.

•

» *

Profetici Onisifor Ghibu. Am rîs, prin 1942, cînd bravul nostru profesor de „educaţia naţiunii" şi-a ridicat glasul, ex catedra, împotriva cultului filosofic ce începea — de la Blaga cetire — a se face baladei *Mioriţa.* De ce să ridicăm în slavă, zicea Ghibu, o oarecare creaţie populară ce nu ar trebui să ne reprezinte emblematic : o crimă între „fraţi". Doi români -— din invidie, răutate sau prostie — îi ucid pe un al treilea : numai fiindcă are oi mai multe, mîndre şi cornute. Şf acest frate mai mic, în loc să se apere, să puni mina pe ciomag, se lamentează resemnat, pregătindu-se de moarte ca pentru o nuntă cosmică. Stupid, chiar dacă e frumos din punct de vedere literar. Stupid şi absurd, vitupera şeful catedrei Pedagogie.

Cu Radu Stanca şi Ion Oana, trîntind zgomotos capacele băncilor noastre (sala I a Fac. de Drept), am ieşit demonstrativ din sala de curs. Pe loc ne-am dus la Blaga şi — revoltaţi — i-ain spus tot ce a spus Ghibu. Blaga nu părea deloc încintat de pîra noaştră, se întrista, căzînd într-o lungă tăcere. Tîrziu de tot ne-a spus doar atît : „are şi Ghibu dreptate

Peste cîţiva ani, prin 1948, văzînd stema cea nouă a Republicii, zîmbind/ pe dinlăuntru, Blaga a exclamat : „Este foarte mioritică".

Mai tîrziu, prin 1953, venind vorba despre *Mioriţa* (în Ardeal, apăruseră o mulţime de nume de fete, Mioriţa : eu însumi mă iubisem, în trecere, cu o zînă din Orăştie, blondă şi cu ochi albaştri), Blaga mi-a spus : „Pentru mine *Mioriţa* a fost un sublim pretext filosofic, după care am botezat spaţiul specific al universului nostru abisal, inconştient, arhaic... M-a atras mai ales tragicul cosmic al morţii ca formă de reîntoarcere în linişte şi rost... Dar gîndindu-mă *altfel* la această mistică baladă, parcă im/ vine să cred, din punct de vedere istoric, că ea este o pro

feţie, o metaforă de eschatologie valahă : se prezice în ea *moartea satului românesc.* Cei doi ciobani haini (câini) ucid sufletul poporului nostru — căci numai sufletul e fără de apărare. Ghibu a presimţit, vom pieri de mina noastră, ne vom ucide noi între inoi...“.

După un timp — făcînd aluzie la acel lup tînăr ce fusese împuşcat în piaţa Catedralei catolice — adăugă pentru sine : „poate că nu trebuia să ieşim din pădure. Pentru noi civilizaţia nu e o obişnuită etapă de evoluţie, ci o metamorfoză foarte dureroasă şi cumplit de riscantă...".

Dar să spun o vorbă şi despre acel lup într-adevăr emblematic.

Intr-o noapte de Februarie 1951, un lup tînăr, singuratec, deosebit de frumos şi puternic, coborî pe Feleac şi, traversând cetatea, ajunse pînă în faţa Catedralei unde se opri. Ninsese proaspăt. Spre dimineaţă, nişte sergenţi au tras în el şi l-au omorît. La autopsie a reieşit că nu era deloc flămînd. Şi cu toţii, cutremuraţi, ne-am întrebat : „De ce a coborît ? Pentru ce ,a părăsit pădurea în care era în siguranţă ? De ce s-a oprit chiar în faţa Catedralei" etc. (Obsesia acestor întrebări am încercat eu să o transpun ca temă, în romanul meu *Lupul şi Catedrala,* 1986.)

Teatrul obligatoriu. îmi explică Moşul „Ţăranul, de cite ori e nevoit să vină cu jalbe sau procese la oraş, se pregăteşte pentru această întîlnire cu Statul şi Autoritatea, ca un actor ce intră într-un rol greu. El compune din instinct şi experienţă un personaj care, pe rînd, chiar şi la o simplă ciocnire cu plutonierul din comună, întruchipează fie pe :

prostul (care nu e în stare să priceapă legile)

neştiutorul („n-am aflat, nu citim ziarele, habar nu avem...“) subrevoltatul („noi nu vrem să încălcăm legile, *dar...u)* pocăitul subit („zău, jurăm, n-o să se mai întîmple...") umilul veşnic („vai de curul nostru..;“)

etc.

E evident ca cea mai mare parte din comportamentul său e Teatru, tradiţional,' modern, învăţat, dar ereditar... Joc. Bat-joc. Joacă să nu fie jucat. Minte fiindcă îi consideră mai mari mincinoşi pe cei pe care îi minte avînd cuţitul la os.

Nimic mai uluitor, mai plin de minune, decît experienţele prin care se dovedeşte clar (fenomenul Backsten)' că plantele gîndesc, simt, presimt, se ataşează, se bucură, iubesc, se tem etc... Comunică între ele şi în spaţiu şi în timp. Poate că ar comunica şi cu noi, dar noi suntem aşa cum suntem...

în theologia şi filosofia Evului Mediu era nevoie de adevărate acrobaţii speculative şi logice spre a dovedi existenţa lui Dumnezeu. Astăzi, în toate laboratoarele lumii — fie că se cercetează esenţa materiei, fie că se caută izvoarele vieţii — peste tot creşte uimirea în faţa tainelor care, cu fiecare descoperire nouă, cresc devenind şi mai mari şi mai înfiorătoare. Trebuie să ne închinăm în faţa clarviziunii fizice şi metafizice a lui Blaga care, pe căi pur intuitive, şi-a construit un sistem filosofic în care fiecare pas, făcut în cunoaşterea din orizontul misterului, e urmat de o potenţare automată a Misterului în sine.

Backsten, voind să îi dea într-o zi cîinelui său favorit un ou crud spre mîncare, a avut ideea de a agăţa clapele aparatului său „de detectat mincinoşii" pe coaja acestui ou, de serie industrială, nefecundat < şi a avut transcendentala surpriză de a vedea acele aparatului său semnalizând *ceva* din interiorul acestui ou. Ce? „Aici m-am oprit, zice acest poliţist norocos, fiindcă., mi s-a făcut frică !“ (Mama vorbea cu găinile ei : tata conversa cu salcîmul din faţa casei : eu însumi încerc să mă împrietenesc cu un plop...)

*

• •

I

Prostia ar fi forma cea mai nocivă a cruzimii, răul cel mai răspîndit şi cel mai bine camuflat.

In cîmpul poetic (pe care ni-1 imaginăm), o palmă nedreaptă, dată cu ură, are efecte mai mici decît o prostie ((gest, cuvânt, lege, dogmă, pumn) la care nu pot replica, în faţa căreia — şi eu, şi semenii mei — rămânem neputincioşi, interzişi.

Visez o invenţie ştiinţifică ce ne Va permite fotografierea hologramă a prostiei — mă aştept ca odată şi odată sa fie recunoscut pe plan internaţional faptul că între cataclismele naturale {secetă, inundaţii, cutremure, lăcuste, războaie) şi prostia omenească — adică prostia de azi a omenirii civilizate şi culte — există un raport de interdependenţă cauzală.

Am descoperit un cuvînt deosebit de preţios şi util : Socrate numea pe cei care refuzau logica, argumentarea, discuţiile, dialogul, *misologi.*

în vechiul sat, prostul exista pe cont propriu. Tare mă tem - că in noul sat românesc, prostul funcţionează pe banii statului, are putere, titluri, relaţii etc.

Nu e găgăuţă, bulă, greul de cap : nici idioata lui Creangă care plînge de frica drolbului de sare. Deşi — dacă bine ne gfn- dim — tipul care încerca să care lumina cu găleata într-o casă fără ferestre, cel care pleca la tîrg cu o vacă grasă şi se întorcea cu o funie veche — aceşti păguboşi legendari există şi astăzi.

Moşul'mă asigură că „prostimea" de la ţară e inteligentă, vede şi ştie. In schimb, îmi spune el, inteligenţa satului — primarul, contabilul, dascălii —• s-au prostit în aşa hal (noroaie, alcool, şedinţe...) încît tind spre o nouă specie de hominieni. „Nu ne mai tragem din maimuţă, îmi strigă el de pe celălalt trotuar, ne tragem spre maimuţă...".

Păcală (n Urnele său e o păcăleală în sine) găseşte un sac cu tămîie. îl laudă pe Dumnezeu — bineînţeles, un Dumnezeu leneş, bătrân, cam slab de minte ₒ— care, drept răsplată pentru această linguşire (tămâiere) care îi place, îi dăruieşte un fluier fermecat.

Păcală distruge tot : nu din răzbunare, nici din răutate sau interes : ci *din prostie,,* cred eu.

Dacă *Mioriţa* ar putea fi colindul profetic despre dispariţia satului românesc, ciclul anecdotic (mitic) legat de Păcală, reprezintă alegoria pustiirii satului din cauza unui prost căruia un Dumnezeu inconştient (istoria) i-a dat pe mină o putere uriaşă, un fluier fermecat.

Păcală cîntă din fluier iar noj, asemeni oilor lui Popa Roşu, dansăm pînă vom muri de epuizare şi groază.

„Pentru mine suferinţa — îi spun prietenului meu Sommer — este o formă de investiţie : literară, religioasă, politică.

Am motive intime să consider suferinţele mele (ca şi suferinţele neamului meu) ca fiind materie primă din care vom încerca să ne construim mica noastră Speranţă.

Sommer crede că ruşii îşi tezaurizează suferinţele în vederea unui dumping religios...

Teribilă idee ! în secolul viitor cînd întreaga lume creştină va fi definitiv şi total descreştinată — ca de sub pămînt, ruşii să scoată deodată la lumină nişte strălucitoare lingouri de religiozitate simplă, autentică, pură... /

Nu e posibil. Ruşii îşi iubesc suferinţa, nu pot fără ea, o consideră o ispăşire continuă : ungurii o consideră o pedeapsti nedreaptă, polonezii o provocare a Cerului, iar noi ca o boală rea şi ruşinoasă de care numai un înger ne mai poate vindeca.

„Apărindu-ne de Religie, îmi spune Tutilă — combătînd-o cu toate mijloacele ştiinţifice şi politice ale ateismului nostru de stat — într-o bună zi ne-am pomenit că suntem preoţii unei noi biserici, cu o nouă evanghelie, liturghie, cler, că oficiem slujbe ortodoxe (credem noi), avem eretici (reacţionari, revizionişti), practicăm spovedania (autocritica), avem sfinţi, martiri, război religios, misionari în lumea treia, pregătim o cruciadă internaţională de salvare a lumii...

Numai mîntuire şi Dumnezeu nu avem. Şi dragoste.

Dar încă nu e tîrziu : totul e gata pentru o nouă minune, sau o nouă reformă a revoluţiilor de pînă acum...".

Mai putem să numim Idei acele concepte sau lozinci care îţi cer să mori pentru ele ?

Sergiu îmi atrăsese atenţia asupra faptului că aproape toate „ideile", tipic europene, s-au impus, mai devreme sau mai tîr- ziu, cu măciuca, sabia, pistolul, tancul. Dreptul roman, creştinismul, revoluţia franceză, fascismul, comunismul etc., toate au fost idei înarmate pînă în dinţi.

între marile frici medievale, la noi exista şi frica de predicatori. „Aduc boli, nenorociri, strică holdele, otrăvesc apele, fac să piară vitele !“.

Nu am călătorit, nu am ieşit la mare (decît foarte tîrziu) nu am avut norocul de a fi ocupaţi de către un popor măcar ca austriecii de civilizaţi, nu am trecut prin felbra Reformei, am lăsat pe seama străinilor comerţul şi meşteşugurile, nobilimea noastră a fost străină şi retrogradă etc. La toate aceste neajunsuri geopolitice se adaugă şi nepregătirea noastră theologică, indiferenţa faţă de dialectica discuţiilor religioase, toleranţa leneşă şi hedonistă faţă de toate celelalte religii din jur... Nu cumva aceste lipsuri ar sta şi la baza pasivismului inert, a superficialităţii aproape revoltătoare cu care manevrăm şi ne lăsăm manevraţi politic şi ideologic ?

*
* *

Tot despreTdei.

— Ţărănimea noastră (arsă şi cu ciorbă şi cu iaurt, păţită şi hiperprudentă) foarte greu ar putea să se mai prefacă cum că aderă La vreo nouă idee :

— proletariatul (cît mai este, cît a mai rămas, fiindcă muncitorimea e o masă, proletariatul a fost o conştiinţă) cred că ar mai putea să moară pentru o idee cu adevărat adevărată ;

— dar numai intelectualul (de un anume tip) piaţe să ucidă nu numai alţi oameni, ci, mai ales, *alte idei.*

«
• *

Bieţii cai. Mă înfioară şi astăzi (de la Stalingradul meu au trecut peste 40 de ani) simbolica singurătate a cailor după bătălie : păşteau liniştiţi, sublim indiferenţi faţă de cine a învins sau a fost învins în bătălia la care, neîntrebaţi, au luat totuşi parte.

îmi aduc aminte de o cronică munteană, pare-mi-se,- Canta- cuzină. Nişte ostaşi valahi, reîntorşi dintr-o bătălie în Ardeal (unde s-au războit „între cositul întîi şi cel de al doilea") fiind întrebaţi, de un călător străin, dacă au învins sau nu, au răspuns : „asta, nu e treaba noastră : noi ne-am bătut numai...".

Ultima sentinţă, cea mai grea : „s-a zis cu noi !“.

Mai rea, mai definitivă decît moartea. „S-a zis !“ e fără de recurs, fără întoarcere. „Mort de foame", „mort de beat", „pa-

lid ca moartea“ etc., folosesc „moartea** ca un simplu auxiliar al unor rele mult mai mari.

Dar cu „dixi“ nu e glumă : „s-a zis cu mine !** — asta înseamnă că Soarta şi-a spus ultimul cuvînt.

Procesul de osificare (în severitate, distanţare, spirit de castă, schizoidire fizică şi metafizică) a nomenclaturii noastre, are loc paralel — prin antiteză dar şi prin asimilare — cu un alt proces, cel de latronizare obligatorie a foştilor ţărani.

Pe stăpîn îl întărită laşitatea slugii, mai ales cînd simte că pe la spate are loc o prefăcătorie şi o tragere pe sfoară. între dispreţul şefului şi umilinţa şireată, ţîfnoasă şi calculată a celui lovit şi călcat în picioare, începe o diabolică cursă a răbdării : care va crăpa primul ? Ţăranul, din 'cauza îngîmfării şi cruzimii „campanizărilor** continue, sau sluga ajuhsă la limita de jos a exploatării ?

Tacitus exclamă : „niciodată n-au existat sclavi mai buni şi nici stăpîni mai răi !“.

în ori ce caz acum ştim : sluga creează tiranii din clipa în care strigă în cor : „Trăiască cel mai bun dintre noi !“ — şi îi distruge în rate, orbindu-i, asurzindu-i, înnebunindu-i : făcîndu-i să se creadă zei sau, mai rău, genii nemuritoare şi veşnice.

La toate temerile mele că „războiul nostru de 30 de ani s-a terminat cu *remiză* sau *mat“* (în sensul că nici oraşul şi nici Scitul nu au ieşit învingătoare), Moşul îmi răspunde calm :

Acum 30 de ani se dădeau ucaze din Kremlin, acum 20 de ani se striga din Capitală, acum zece ani eram duşi cu forţa la o consfătuire la Băileşti. De vreo trei ani vine primarul, secretarul, veterinarul, la poarta mea şi mă roagă în lacrimi, mă imploară să-mi refac şura, să-mi procur cai, să cresc porci, să accept doi'viţei şi zece oi măcar... Atunci mă întreb : cine a cîştigat acest război nedeclarat de 30 de ani, între agricultură şi industrie, între sat şi oraş, între mine şi Kremlin ? Nimeni, ţi-o spun eu. De acum începe o lungă cursă a foametei şi a răbdării — şi în această cursă ţăranii sunt marathonişti milenari. Limba şi-o vor scoate orăşenii, fiindcă vor fi siliţi să trăiască de pe o zi pe alta, de pe o „linie**, pe alta...

' *Pe vremea lui Constantin Mavrocordat* (1746—1749) — citesc în Pompiliu Eliade — a avut loc un fel de dezrobire a ţăranilor.

A fost cea mai cumplită „eliberare“ : *din robi au devenit contribuabili.*

Iată câteva din dările tipic fanariote : văcărit, desetina, că- rninărit, fumărit, gărdărit, soponărit, cîntărărit, spendonia etc...

De un singur lucru au fost totuşi scutiţi : de lauda şi cântarea stării de *rumânie.*

• «

Războiul de 30 de ani, zice Schiller, s-a terminat abia cînd ţăranii au înţeles că şefii, armatele, popii şi soldaţii, cu toţii trăiesc de fapt de pe urma lor : au început să producă puţin şi să ascundă cit mai mult. Jafurile s-au înteţit, disperarea, foamea, molimele fizice şi morale au pus capăt războiului.

Ţăranii au cîştigat toate războaiele fiindcă, pierzînd absolut totul, puteau totuşi să renască din propria cenuşă.

Mă îngrozeşte (la televizor) cînd văd ţărani (foşti ţărani) privind total indiferenţi un munte de cereale putrezite în ploaie sau cadavrele a cincizeci de viţei morţi de foame sau frig.

Indiferenţa asta, mortala şi mortifiantă, faţă de vitele şi roadele pămîntului, mi se pare sinonimă cu moartea, cu sfârşitul'lumii noastre.

• *

Vechii români aveau două nume, afirmă P. Sthal: unul creştin şi altul păgîn. Pentru orice eventualitate.

Noi, românii de azi — constată Mephisto, eroul meu lucid din romanul *Lupul şi Catedrala* —, aveam două conştiinţe : una istorică şi alta politică. Tot pentru orice eventualitate.

♦

« *

Scrie în Coran: „dacă vrei să scapi de un duşman al tău, ajunge să scrii pe cel mai înait zid al cetăţii : *«acela* este cel mai cinstit, mai viteaz şi mai bun dintre noi»...

Apoi poţi să-ţi încrucişezi braţele, aşteptînd în linişte. Nu peste mult vei vedea dricul *aceluia* trecînd prin faţa casei tale“.

•
• •

Stau de vorbă cu un istoric bătrîn din acest oraş bizar, Craiova-Isarlîk.

„Politica acestui tîrg a fost totdeauna *să scape de istorie.* Să nu vină Turcii, să plece Austriecii, să nu treacă şi să rămînă Ruşii. Nu am dorit să avem personalităţi, aici (i-am expediat la Bucureşti, Istambul, Ardeal), nu ţinem la monumente, documente, instituţii importante... Am evitat să păstrăm tot ce nu se uită şi ce ne fixează sau ne atrage în furtunile străine. Tăierea capetelor, exportul de deştepţi şi vanitoşi, cultivarea uitării („orice minune la noi ţine trei zile“), toate formele de trişare şi boicot ale istoriei, le-am cultivat şi le-am perfecţionat. Ne-am format în aşa fel (firea şi moravurile) încît oricui — care ar veni ia noi şi ar dori să rămînă — să-i treacă repede această poftă şi pă o şteargă cit mai curînd. (Actorul Ion Anestin, îl tot invita pe Omagiale să vină la Craiova. Acesta promitea dar nu venea. Se zice că i-ar fi răspuns într-o bună zi : „Frate tizule, la Craiova nu se vine, din Craiova *se fuge .’“)*

Austriecii^ după 18 ani de fantastice eforturi de a organiza Oltenia, au plecat disperaţi, înnebuniţi. Au fost fericiţi cînd Turcii ne-au primit înapoi !“.

*
• • ′

Chiar şi Cuvîntul, Logosul, a devenit materie primă. Chimiştii lucrează acum în laboratoarele lor la transformarea vorbelor în petrol, fier, aur.. .

Şi asta fiindcă reversul medaliei nu a avut loc. Cît timp am tot săpşt după petrol, fier, aur nu ne-am ales decît cu vorbe, cifre şi iar vorbe.

♦

Auxina, un hormon al plantelor, care are proprietatea de a le face să se îndoaie şi să se plece spre pămînt. Se pare că auxina asta se găăeşte într-o cantitate mai mare la porumb.

De altfel, evoluţia acestei plante, din primăvară pînă în toamnă, nu este decît o graduală/îndoire şi aplecare spre pămînt a frunzelor, coceanului, smocului din vîrf...

Soldaţilor li se dă pîine : puşcăriaşii mănîncă exclusiv mămăligă sau turtoi. Spaniolii mîncau pîine, astecii, indienii, se hrăneau cu porumb. Poate că blîndeţea răbdătoare şi resemnată a ţăranilor nu e consecinţa vreunei ereditǎţi morale sau rasiale, ci pur şi simplu efectul consumului exclusiv de... auxină. ’

Citesc cum că ţăranii noştri au trecut de la mei şi £rîu la cucuruz fiindcă pe acesta îl mîncau şi porcii. Porcii fiind dispre- ţuiţi religios de turci, era normal ca aceştia să dispreţuiască şi porumbul, acest grîu porcesc. Din care nu cereau. .. cotă. Ergo, mămăliga noastră auxinică este o invenţie economică, şmecherească, in extremis.

#

• * /

In faţa numeroşilor noştri invadatori, îmi explică Limpi, am pus la punct aşa-zisa „tactică a terenurilor pîrjolite“.

Schimbîndu-se vremurile, schimbîndu-se şi năvălitorii — cred că acum se pune la punct, într-un secol sau două, o altă tactică : mai teribilă, mai subtilă dar şi mai groaznică. Cea a sufletelor arse, pîrjolite. Duşmanul (care a venit sau care va mai apare) nu va mai găsi nici o inimă (care să creadă), nici un caracter (în care să se încreadă), nici o minte (care să poată fi crezută). Nu va mai găsi un colaborator cinstit, de încredere.

Tactica asta a sufletelor arse sau pîrjolite e sinonimă cu moartea, cu dispariţia noastră totală. A noastră şi a duşmanului nostru de moarte.

*

♦ *

Unele animale — de pildă, Opposum-ul — sunt atît de.spe- rioase încît atunci cînd li se face frică, înţepenesc şi chiar... mor. în zoologie este cunoscută starea asta bizară de catatonie, catalepsie, thanatoesis, akinesis, action-inhibition etc., cu un cu- vînt, de Hypnosis, prin care, uneori, se evită pericolul sau moartea. („Cu frica pe frică... călcînd“ ar zice noul psalmist.)

Cred că şi colectivele instituţionale (biserica, parlamentul, partidul) cînd sunt speriate sau suprasolicitate cunosc asemenea stări de paralizie.

Poate că şi unele popoare — în unele dramatice momente istorice. Fiiindcă apare evidentă legătura şi chiar înrudirea între Hypnosis-ul supuşilor şi paranoia unor şefi de

state severe.

Din catatonie se mai revine : din paranoie, niciodată.

Tot despre starea catatonică. Dacă celebrului cîine al lui **Pavlov** (un savant inocent, bun creştin, totuşi premergător al psihologiei colectivist-staliniste) i se arată, de pildă, carne, el salivează... etc. într-o fază mai evoluată a experimentului cu acest „reflex condiţionat[14], câinelui i se arată un cerc fluorescent, şi i se dă carne. Deci : cerc egal plăcere, bucurie. Apoi i se arată o elipsă, tot fluorescentă, şi i se aplică o bătaie zdravănă. Cu timpul elipsa devine egală cu durerea, spaima. După ce aceste două reflexe sunt bine fixate, se trece la un experiment limită. I se arată cîinelui un cerc (bietul cîine), acesta salivează, conform ştiinţei. Nu i se dă carne, bineînţeles. Apoi cercul e turtit şi transformat, sub ochii animalului, în elipsă. Clinele dă semne de groază. Încet-încet, elipsa se transformă în cerc, apoi iar în elipsă — cîinele trecînd succesiv de la bucurie la frică. După numai patru-cinci asemenea treceri, câinele capotează, înnebuneşte, devenind insensibil la orice fel de semn luminos. *Poate să şi moară de foame...*

Prin anii cincizeci, mi se explica ştiinţific de ce de sărbătorile politice, vitrinele se umpleau de mîncăruri. Ca să se creeze .asociaţia respectivă. La anchete, ştiam deja că o zi caldă, una rece, azi încurajare, mîine ameninţare, nu sunt decît metode prin care se urmăreşte starea de letargie. Dacă după atîtea îngheţuri şi dezgheţuri, epoci de închidere şi deschidere, libertate şi teroare, mascări şi demascări, poporul dă semne de catatonie sau indiferenţă, înseamnă că Pavlov şi Secenov erau mari sa- vanţi şi că vorba noastră veche, „să nu dea Dumnezeu omului cît poate răbda[44] nu e chiar salutară.

(Forma fizică a stării de catatonie este cea *uterină.* Cei care şi-au pierdut mintea, speranţa, pofta de viaţă, reintră în pînte- cele mamei, la punctul iniţial de devenire. Astfel, înjurătura de mamă, cu trimiterea cuiva în origine, se dovedeşte a fi deosebii de „ştiinţifică[44] şi un blestem mult mai rău decît orice altă înjurătură.)

Am încercat, fără nici un rezultat, să explic, la nivel ministerial, unor organe de cultură şi propagandă, următorul experiment fiziologic banal. (Ilustrează cît se poate de clar posibilitatea saltului calitativ în sistemul nostru de alarmă.)

Se culcă subiectul, i se acoperă ochii. 1 se picură în nas un strop infinitesimal de parfum franţuzesc. Este întrebat : ce simţi ? El răspunde : parfum. Experienţa continuă.

Dar, brusc, la un anume punct de saturaţie nervoasă, deşi continuăm să picurăm tot parfum, subiectul răspunde revoltat căcat.

A avut loc saltul calitativ fn sistemul de semnalizare.

Cei care se ocupă de reclame, cei care fac propagandă ştiinţifică (pentru idei, oameni, programe, idealuri), unii continuă să-ţi toarne parfumuri, deşi absolut întreg poporul, demult, a strigat, pe dinlăuntru, „căcat“ — alţii, din contră, îţi toarnă de la început căcat, ştiind (avînd şi timp şi răbdare) ţ? ă într-o bună zi, făcîndu-se saltul aşteptat, tu vei exclama extaziat : „parfum !“.

Am avea trei stări normale de conştiinţă : starea de trezie, starea de somn şi starea de vis.

La acestea, experienţa noastră istorică specială a adăugat o stare nouă, ingenuă : starea de recluziune, de claustrare. Cea prin care puşcăriaşii (sau popoarele închise) reuşesc să disolvt timpul de detenţie într-un fel de „druidic-sleep*[4], dormire trează.

Rabinul Sommer este de părere că mai trebuie adăugată c stare (ce nu ar fi decît auxiliarul stării de recluziune) *: starea de Jovie.* Adică, starea în care indivizi şi popoare stau neputincioşi, în aşteptarea sfîrşitului acelui monstruos pariu ce> are loc în Cerul unde Dumnezeu şi Dracul experimentează limita răbdării lui Iov şi a lumii întregi.

(Mai rea decît starea de Jovie, îi spun eu bunului meu prieten Paul Everac, ar fi „starea de Ioviţâ“. Care nu e tragică : e grotesc penibilă. Ruşinoasă. Apostazică.)

De la eleni şi latini, prin tradiţie, Europa s-a străduit să pună,punct la un sistem social — cît de cît moral — de selecţie dreaptă a elitelor ei. Rînd pe rînd au fost preferaţi înţeleptul, virtuosul, bravul, cucernicul, eroicul, cărturarul, specialistul etc...

Revoluţia, dorind să facă dreptate celor umiliţi şi obidiţi, prin indirectă şi neintenţionată întîmplare, a ajuns la o răsturnare totală a sistemului de selecţie, bazat pe criterii de valoare. Astfel, după trei mii de ani de dominaţie socială, politica şi culturală, sub diferite forme, a celor neapărat inteligenţi —

astăzi asistăm, aproape în întreaga lume, la o generală revanşă, în toate domeniile vieţii sociale, *a proştilor de tot felul.*

(Marx era un savant, Lenin un specialist, Stalin un practician crud şi limitat, Brejnev, numai limitat... Jefferson era filosof, Lincoln un vizionar martir, Wilson un visător, Mixon un politician uns cu toate unsorile, Carter un predicator baptist, Reagan un.... Adenauer era un..., Willi Brand doar un.... Iar între Schmidt şi Kohl, e diferenţa între un Helmuth mare şi un Helmuth doar înalt.

Dacă intr-o cameră avem o sută de instrumente cu corzi şi punem în vibraţie o singură coardă „la“ — atunci, prin cunoscutul fenomen acustic numit „concordanţă de fază“, toate corzile „la“, ale tuturor instrumentelor din jur (chiar şi din camera alăturată) intră în vibraţie, imitînd sunetul iniţial.

Dacă într-un oraş, la o şedinţă (sau într-o ţară, în parlament), un prost intră în vibraţie, toţi proştii îl urmează imediat, pe baza acestui principiu al concordanţei de fază (sau frază).

• •

Mă gîndesc mereu la această lungă, ascunsă şi fantastică muncă subacvatică a madreporelor. Cu o simbolică plăcere îmi aduc aminte de un roman (citit imediat după război) de J. Conrad, *Hanul lui Almayer.*

Un port înfloritor — adevărat miracol comercial din mările Sudului — piere din cauză că nişte nevăzute madrepore, construind pre legea lor, reuşesc să închidă, cu un zid coralier intrarea în respectivul port. Oraşul — foarte bogat, plin de vile de marmoră şi de lemn preţios sculptat — trebuie să fie părăsit. Natura, jungla, reintră în posesia locului, refăcînd un echilibru ce nu are nimic comun cu istoria sau cu legile pieţei libere.

• •

Aproape zilnic, de vreo 15-20 de ani, de cîte ori trec prin aşa-zisul „english parc“ al Centrului, întîlnesc mereu şi mereu această jalnică pereche : un tată — distins şi frumos avocat

local — plimbîndu-şi fiica oligofrenă. Cu acea încăpăţînare jertfelnică cu care numai părinţii foarte buni pot ispăşi o eroare biogenetică.

„Ei bine, îmi zice Xantipa mea, nici nu ai observat ? Fata a crescut, deşi a rămas tot o biată idioată mongoloidă : dar acum e tînără, voinică, roşie, plină de viaţă. îi> schimb tatăl, încet încet, dintr-un intelectual distins şi luminos, iată-1, arată acum ca un cretin total decrepit. A preluat în întregime trăsăturile (şi destinul) fetei sale... Groaznic...“.

Poate că şi noi, fără să ne dăm seama, tot plimbîndu-ne idioţia noastră istorică, fiica noastră nereuşită, am ajuns să semănăm cu...

• •

„Poporul nostru a mîncat absurdul cu pîine[a], zice Moşul — şi continuă cu mînie : „Latini slavonizaţi, iluminaţi şi exploataţi de greci, sub ocupaţie turceasca, avînd un rege prusac, o boierjme străină, franţuzi răspîndiţi la orizont de cîteva imperii muribunde (dar dornice să ne elibereze şi ,să ne mîntui- iască), am ieşit din plin ev mediu «stării de rumânie» ca să picăm direct în epoca asta de industrializare electronică... Să nu ne mirăm că uneori celula noastră nervoasă nu mai răspunde cum trebuie la această uriaşă suprasolicitare istorică...“. f , / , i ' ' '

Condamnaţii la moarte sau grele pedepse (chiar şi în Antichitate, chiar şi pe vremea lui Christos) âveau parte de un mare favor : biciuirea, arderea pe rug, răstignirea sau ghilotinarea, aveau loc în pieţe, faţă de un public foarte numeros. Mureai — frumos, urît — dar mureai cu martori. Puteai — dacă aveai curaj sau fantezie— să-ţi compui o expresie şi o replică proprie spre a ieşi glorios din scenă şi a nu fi uitat chiar atît de uşor.

Acest frumos şi măreţ favor ni s-a luat. Bătăile, arderile, ghilotinările, electrocutările, au loc în catacombe ascunse, fără public, fără nici o teatralitate. Consecinţele acestei tăinuiri sunt funeste, atît pentru dreptul penal, cît mai ales pentru cei condamnaţi şi pentru publicul martor şi girant al tuturor actelor de justiţie sau injustiţie.

• •

Trebuie să admitem că Revoluţia este mai mult decît o schimbare de regim politic, de sistem social : cred că e vorba de o schimbare de Climă, de Climat, de o mutare a polilor magnetici, de o coborîre sau retragere a glaciaţiunii.

Moşul crede că o parte din omenire a fost vîrîtă, experimental (de către cine, cu ce drept ?), într-un uriaş *Athanor* (vas folosit de alchimiştii medievali) şi supus unor presiuni şi represiuni îndelungate — aşa încît, dacă noul Faust va avea curajul într-o frumoasă zi (de transparenţă) să ridice capacul acestui Athanor, s-ar putea ca acolo, în locul omului de tip nou, să ne apară o specie angelică sau demonică de monstru filosofal, cine poate ştii ?.... Omul este măsura, dar şi nemăsura tuturor lucrurilor.

•

• * ' ' z

Orice ocupant (militar), oricît efort ar face, pentru cei ocupaţi el rămîne un tip profund antipatic. în Rusia eram îndrăgostit, leşinat de admiraţie, pentru sufletul rusesc, pentru rusoaice, pentru „maty Rosia“... Cum au sosit la noi, în uniformă şi cu puşcă, mi s-au părut dintr-o dată stupizi, încuiaţi, altfel decît nemţii, dar tot un fel de fascişti....

Şi americanii — pare-se — sunt la felacasă la ei, energici, originali, cinstiţi şi liberi : în alte ţări ei ajung a fi îngîm- faţi, limitaţi, răi şi proşti....

Citesc *Homo Faber* (deşi nu îmi place acest echivoc Max Frisch). Eroul cărţii e scîrbit — în Cuba, 1957 — de falsitatea totală a acelui „American Way of Life“. Citez :

„....sănătatea lor e falsă, tinereţea lor e falsă, femeile lor nu pot admite că îmbătrînesc, cosmetica lor e folosită şi la cadavre — în general, raporturile lor cu moartei sunt pornografice (?) — preşedintele lor, la fiecare - pagină de titlu trebuie şă rîdă ca un copilaş cu faţa trandafirie, altfel nu-1 mai aleg, aspectul lor tineresc e obscen“... etc. (pag. 244).

(Să existe o ură evreiască antiamericană faţă de ţara care le-a oferit cel mai total şi generos loc de refugiu şi realizare ? Nu o dată mi-a fost dat să aud aici în acest nefericit Yaltaland afirmaţia : „Statele Unite nu sunt decît un simplu Hinterland

al marelui stat Israel". Şi totuşi../ nu eu, ci o evreică a scris acuza :

„ţie-ţi vorbesc, America ! “.)

• ! '
• / •

„Trupul nostru, privit ca o maşină, îmi spune un inginer care e foarte inginer, îmi apare ca fiind excelent ca proiect, sistem, funcţionare : dar materiile din care e realizată această maşină, sunt sub orice critică : nemaivorbind de faptul că, la naştere, nu primim nici o piesă de rezervă...".

îi mărturisesc nepoatei mele : „în tinereţe mă consideram un chiriaş al trupului meu. îi făceam curte, îl cultivam, în speranţa că într-o zi voi deveni stăpînul şi proprietarul său absolut... Mai spre bătrîneţe începui să mă comport ca un tiran şantajist. îi spuneam, amenînţîndu-1 : dacă nu te porţi bine, să ştii că te părăsesc. Definitiv."

Acum că am trecut de 65 de ani, se pare că rolurile s-au schimbat. Aud tot mai des din partea trupului meu o voce firavă ce îmi şopteşte cu milă şi regret : „Fiindcă nu ai fost cuminte, va trebui, curînd, să te părăsesc. Pentru totdeauna. Deşi te-am iubit mult."

Nietzsche, 1388, în *Wille zur Macht:*

„Unsere ganze europäische Kultur beweght sich seit langem schon in einer Tortur die Sprache, die von Jahrzehnt zu Jahrzehnt wächst, wie auf eine Katastrophe los : unruhig, gewaltsam, ubersturzt : einem Strom ähnlich, der ans Ende will, der sich nicht mehr besinnt, der Furcht davor hat, sich

zu besinnen".[***]

Franz Marc, 1911, în plănuitul manifest „Der blaue Reiter" :

*** „Întreaga noastră cultură europeană se mişcă de mult timp într-o tortură a limbilor care se dezvăluie de la un deceniu la altul ca o adevărată catastrofă : neliniştită, violentă, prăbuşită, asemănătoare unui fluviu care vrea să ajungă la capăt, dar care nu se mai alimentează şi căruia îi este teamă să o mai facă". Traducerea în românește a pasajelor din limba germană aparţine doamnei prof. Maria Chiliman.

„Die Welt gebiegt eine neue Zeit — es gibt nur eine

Frage : Sind wir reif fiir die vita nuova ?.†††

Ludwig Meidner, 1919, socialist- creştin, intr-un manifest către toţi artiştii, poeţii, muzicienii : „Den es geht um den Socialismus — dass heisst : um Gerechtigkeit, Freiheit und Menschenliebe — *um Gottes Ordnung in der Welt*".‡‡‡

Am subliniat ceea ce a constituit bucuria unei zile întregi de lecturi despre... *sjirşitul lumii.*

• •

Europa este un biet continent: Alutia (Oltenia) e o lume.

Pleci de acasă, dimineaţa, ca un supus al regelui, mănînci la amiază intr-un falanster republican şi seara te întorci ca un ienicer al nu ştiu cărui Magnific Suleiman.

Aici, la noi, toate calităţile sunt defecte şi toate defectele sunt calităţi, între cuvînt şi faptă există un divorţ total, înscris ca .zestre genetică în ereditate. Conştiinţele (ca morală, politică, răspundere profesională) nu funcţionează decît în ilegalitate, pe şoptite, după colţ. Proştii sunt deştepţi, lichelele sunt cinstite, ageamiii sunt cei mai pricepuţi. Lumea bună e atee, dar ţine la religie, sărbători, datini.

La o defilare de ziua recoltei, îmi spune Moşul, am văzut o căruţă plină cu bostani frumoşi, doi boi o trăgeau înainte, alţi doi boi trăgeau invers, înapoi.

Minunea consta în faptul că, totuşi, căruţa mergea. înainte ? înapoi ? Părerile erau împărţite. Căruţa mergea „cu orice preţ, conform unei legităţi istorice, ireversibile, veşnice".

♦
« ♦

în acest uriaş Athanor, în care fierbem (la foc mic. în suc propriu), are de fapt loc şi un transplant afectiv, mutaţional. In locul fricii milenare de Dumnezeu, ni se engramează frica de miliţian, frica de... organe.

Cine ştie ? Oameni Alfa, oameni Beta, plus o armată întreagă de roboţi programaţi pentru „fără murmur şi şovăire".

---

††† „Lumea înclină spre un timp nou — există însă o singură întrebare : sîntem copţi pentru o vita nuova ?"

‡‡‡ „Căci este vorba despre socialism — asta înseamnă : despre dreptate, libertate şi dragoste de oameni — despre orînduirea lui Dumnezeu în lume".

Mişei şi sfinţi — şi o masă intermediară în care mişelia va fi sfîntă şi sfinţenia va fi mişeleasca. Opt ore vom fi sfinţi (în familie, pe stradă, la circiumă) şi opt ore vom fi ticăloşi, pe ogor, la fabrică, în şedinţe.

în timpul somnului vom visa pe Abel mulţumind fratelui său Cain pentru inestimabilul şi dezinteresatul ajutor frăţesc.

*
* *

Trăim in plină comedie, îmi spune Napocos, istoria alunecă spre propria caricatură. Umsturz der Werte. Viaţa a luat-o mult înaintea scriitorilor de jeluiri şi apocalipse. Difficile est satiram *non* scribere.

Filosofarea a fost preluată de textierii de muzică uşoară, destinul lumii, azi, e în mîna unor economişti depăşiţi, mîine va trebui să treacă sub ordinele unor generali cretini, obtuzi, iresponsabili.

Mîncăm absurd şi producem doar mizerie. Tot ce e real este şi suprareal şi subreal ; ceea ce ar fi raţional nu ne mai apare decît în vise, înjurături sau ascunse speranţe, obosite şi muribunde.

♦
* *

Intelectualul: acest clown al puterii, acest histrion al tuturor utopiilor ideologice, acest inteligent ce se prosteşte cu numele, în numele raţiunii şi a ştiinţei.

Tata destesta cuvîntul „Intelectual[14]. Spunea : „Te las să te faci profesor, dar dacă aflu că te-ai făcut intelectual, îţi rup gîtul !“. Pentru el prototipul de intelectual era prietenul său Petre care — ca avocat şi politician — l-a dezarpăgit profund.

Prietenilor mei, pe vremuri, le citam trei din butadele minereşti ale Tatălui meu :

1. „La noi, numai curul se schimbă — limbile rămîn aceleaşi !“ (rostită în urechea lui Petru Groza, imediat după 23 August, cînd a văzut cine sunt cei ce se urcă iar pe tribune.)

2. „E uşor să mori o dată, definitiv : dar să mori în fiecare' zi, cu ţîrîita, *şi de rîs,* asta e cumplit[44].

3. ’ „Eu pot fi bun român o oră pe zi, trei zile pe an — dar în rest sunt un om ca toţi oamenii[44].

„Orice fabrică, îmi spune Sommer, pînă nu produce la toţi indicii, rămîne ,un simplu experiment. Chiar dacă ajunge să producă din plin, dacă nu e cît de cît rentabilă, ea trebuie să fie considerată un experiment ratat*.

„Orice societate, replică Limpi, care nu îşi atinge cît de cît ţelurile propuse prin programul său iniţial, este tot un experiment cu oameni, pe viu, pe cheltuiala timpului şi spaţiului puţin ce ne-a fost repartizat la naştere*.

„Orice operă de creaţie, adaug eu, care nu ajunge la marele public, rămîne un foetus experimental, o simplă partitură neexecutată şi, deci, neauzită de nimeni...*.

(Ce este experimentul ? mă întreb. Găsesc în Pasteur : „orice experiment nu e decît o formă de suferinţă. *Anchetarea sub tortură a Materiei şi a Vieţii,* spre a afla ce gîndeşte, ce simte, ce ascunde...*.

Şi ne mirăm că uneori rezultatele acestor torturi se răzbună. Pe noi, torţionarii. Eliberăm din închisorile Materiei nişte energii : căldură, lumină, electricitate, radiaţie. Dar imediat le punem în lanţuri, obligîndu-le să lucreze. Şi, la nevoie,- să ucidă sau măcar să tortureze..:)

♦ *

Graba *de a pune faianţa,* repede-repede, uitînd că, peste o lună sau un an,, ţevile acoperite se vor sparge, cu siguranţă.

Graba de a spune şi raporta : „gata !“.

,Tata îmi povestea, înainte de primul război, pe vremea cînd el era ucenic la Reşiţa, (la aburi şi pompe) examenul de calfă decurgea în felul următor : i se dădea candidatului să repare, să zicem, o pompă. în mare secret, printre diferitele materiale ce i se puneau la dispoziţie, se strecura şi o garnitură rea, uzată. Ucenicul era lăsat singur, urmărit fiind doar de departe. Examenul consta de fapt într-un fel de încercare a conştiinţei profesionale, fiind considerată aceasta mai importantă decît priceperea propriu-zisă. Timpul de reparaţie fiind limitat, candidatul avea tot interesul să nu piardă vremea. Dar el nimerea peste garnitura proastă : dacă o punea, pica la examen. Trecea dacă, renunţînd la reuşită, pleca la magazie să caute o garnitură bună. *Lucrul terminat,* îmi spunea Tatăl meu,

este numai lucrul bine făcut. „Fuşării[44] şi „fuşăraiul[44] reprezintă rîia şi păduchii tehnicei noastre.

(Limpi : „Cerem prea mult de la aceşti semiorăşeni desţă- rănizaţi care, în străfunduri, ştiu că maşina şi industria a fost duşmanul de moarte al condiţiei lor pierdute definitiv...[1]*.)

După cite modele de bănci sunt în Parcul Poporului (fost parcul Romanescu), ştiu cîţi primari *a* avut urbea noastră. (Fiindcă fiecare, repede-repepde, impnovizînd, „a făcut ordine“ : ca să se vadă, să se poată raporta, nu ca să dureze. Am numărat 11 tipuri de bănci, care de care mai urîte şi mai slăbă- noage : cele mai rezistente sunt cele rămase neschimbate de la începutul secolului.)

După cite zugrăveli succesive se suprapun pe edificiile din Centru, pot deduce exact de cîte vizite „mari[44] a avut parte bravul nostru Municipiu.

Ca din liniile unei palme uriaşe, din starea cîrpită a trotoarelor, şoselelor şi peroanelor asfaltate, pot citi, chiromanch economic, evoluţia sufletească a bugetului Patriei mele dragi.

•
• • /

Dacă imaginea, lâ aparatul T.V., e proastă — cine e de vină ? Staţia de emisie, de releu, antena sau ochiul meu ?

Dacă după o primăvară plină de „campanizăr?[4] (termen nou-nouţ) ştiinţifice, cine e de vină că o bună parte din recoltă putrezeşte pe cîmpuri, neculeasă, neadunată, nedusă la adăpost ?

Secolul XIX, îmi explică Moşul, ne-a scris „notele[14], partitura, simfoniei socialismului adevărat. Şi melodia (etapele necesare ale devenirii) şi armonia (şcordul claselor, forţelor, valorilor, instrumentizate).

Dar Revoluţia, după ce a reuşit să preia puterea totală, a distrus o mare parte din cei care ştiau citi corect aceste note, care aveau auz socialist, care cunoşteau legile compoziţiei şi execuţiei. Şi atunci nu e de mirare că azi *dirijorii* sunt afoni, habar nu au de muzică, nu se pricep la nici un instrument, în cel mai bun caz bat doba sau suflă din trompetă, dar după ureche, fără să se uite la partitură sau la cei din jur.

Repet: in faţa Prostiei, jigniţi în fiinţa ndastră, neputincioşi sau îngroziţi, nu ne rămîne altă soluţie decît fuga. Ne retragem în dezordine : în păduri, biblioteci, alcool, străinătate, radio. în noi înşine, totdeauna. . .

Prostia, aşa cum se arată în politica secolului nostru, pare a fi un sindrom cosmic de Suferinţă. Dacă aş. fi ocean, pîrîu, codru sau plai — cum aş putea numi agresivitatea distrugătoare a omului ? Crimă ? Moarte ? Nu. Prostie planetară.

Da. Dar fiindcă omul e direct implicat — fiind călău şi victimă în acelaşi timp — orice copac în suferinţă are dreptul să urle : „proştilor, cretinilor, imbecililor, sinucigaşilor, nu vă daţi seama că vă tăiaţi *lumea* de sub picioare ?“

Evreii mei, îmi spunea fostul ministru Sommer, nu au talent pentru comunism. Au pentru comerţ, finanţe, muzică, filosofie. Pentru gazetărie şi literatură. Teatru sau film. Dar pentru comunism nu au. Nu ştiu să umble cu puterea politică (parcă ţăranii mei ştiu ? !) exagerează, sar peste cal în toate. De ce ? Fiindcă de-a lungul întregii noastre istorii noi am fost totdeauna *în defensivă* faţă de putere : am rîvnit-o, recunosc, dar nu am avut-o niciodată... Ca la chef, evreii sunt cei dinţii care se îmbată. Şi fac urît. Au însă calitatea că sunt şi primii care sg trezesc, devenind, peste noapte, antialcoolici convinşi...".

Secolul (timpul) îşi are bolile sale : face febră, tuşeşte, se umple de bube etc...

(Gripa, de pildă, poate fi şi spaniolă şi rusească.)

Mă gîndesc la Dostoievski care (nu mai ţin minte unde, cred că în *Jurnalul* său) considera că : „Rusia e ca un cal tînăr, puternic, în care s-a inoculat un rău — acum aşteptăm ca trupul său vajnic şi sănătos să fabrice antitoxina mântuitoare a lumii...".

O tempora... Astăzi, noi suntem leucocitele Europei. Din Finlanda p'înă în Grecia, un imens cordon de peste 100 de

milioane de globule albe sunt condamnate la sacrificiu, spre *a* apăra Europa asta iresponsabilă de o infecţie pe care ea a inventat-o şi tot ea o şi întreţine...

* ♦

Sindromul struţului, sado-masochismul ignoranţei, fuga de real, acoperirea adevărului cu cifre, vorbe, promisiuni. Omisiunea şi diversiunea tuturor discursurilor, evitarea sistematică a esenţialului (a omului şi a necazurilor sale), înlocuirea adevărului nu cu o minciună (ceea ce ar fi totuşi ceva), ci cu un simulacru de adevăr, cu o 'mască de vorbe, convenţionale şi pur formale.

Scrie în Coran : „Aţi zăvorit toate uşile ca să nu intre duşmanul. Adevărul bate la poartă, cine îi va deschide ? îl veţi mai re-cunoâşte ? îl veţi mai putea primi' ? îl veţi putea deosebi de contrarul său — acum că sufletul vostru e plin de teamă, ură, vinovăţie ?“.

Cantemir (Han-Timir) în a sa *Istoria creşterii şi descreşterii imperiului otoman* (tradusă de Iosif Hodoşiu, 1876, la Baia de Criş, în memoria lui Avram Iancu ; corectată la Braşov, tipărită la Bucureşti cu un an înainte de Războiul nostru de independenţă) cunoscîndu-i bine pe Turci, avînd 6 mare admiraţie pentru Paşa Kupriili — un înţelept al Impe-, riului — spunea că acesta considera ca specifice următoarele „metode* de guvernare :

1. sistemul peşcheşului ierarhic
2. „ incompetenţei ierarhice
3. „ crimei colective
4. „ furtului semilegal
5. „ trădării la timp a fratelui
6. „ mulgerii icrelor crapului gras
7. „ „pohtei* de alai

etc...

Sultanul Suleiman Magnificul se bucura cînd auzea că unul din nou numiţii săi viziri a început să fure din greu. Zicea : „De acum sunt sigur de credinţa lui !“.

Candid îmi mărturisește :

„Școala burgheză a făcut din mine un om de cultură. Viaţa în burghezie m-a învăţat lupta de clasă. Literatura burgheză m-a îndrumat spre Revoluţie. Universitatea burgheză m-a îndoctrinat politic.

Revoluţia culturală neoburgheză a dat cu mine de pământ, ca acum, la bătrîneţe, ajuns paşnic sindicalist catolic, să-mi împletesc singur, pe cheltuiala mea, funia cu care, desigur, voi sfîrşi prin a fi spînzurat. în numele propriei mele biografii...".

* ♦

„Va veni o toamnă, vituperează Olimpia, cînd Europa asta laşă, stupidă şi iresponsabilă, hu va mai număra bobocii valorilor şi culturii sale ci va culege roadele prostiei, indiferenţei, scîrbei detaşate cu care a privit spre jalnica noastră zvîrco- lire. Nu vreau să mai trăiesc pînă atunci. Pe pielea noastră s-a experimentat pînă la ce limite de răbdare şi murire se poate coborî prin frică şi umilire — pe pielea lor se va vedea cît de laşi, milogi, concesivi şi trădători pot să fie fiii liberalismului şi nepoţii declaraţiei drepturilor omului...

Cel mai frumos cuvînt balcanic, pentru mine, de acum, va fi : «lehamite»".

*

* *

Un piron bătut, de un criminal sadic, într-un copac tînăr şi sănătos, după o sută de ani de coexistenţă în carnea copacului, are dreptul să declare ritos : „sunt consecinţa logică, istorică, «legică» a evoluţiei copacului. Sunt sensul său, reprezint specificul său naţional. Substanţa şi finalitatea sa. Destinul său...“.

Miron Costin, vorbind despre Mihnea al IlI-lea :

„...fără nici un temei, tiran drept, fantastic, adică bîigui-

tor în gînduri". (După Şerban Cioculescu : „bîiguitor", adică om cu capul în nori, smintit.)

• •

„La nature sernble avoir entame une diabolique pârtie

de cache-cache avec l'homme"[§§§].

(Einstein)

„L'homme a entame une diabolique partie de cache-cache avec la verite"[****].

(Einstein II)

„„1x3 bon Dieu semble avoir entame une diabolique pârtie de cache-cache avec le monde entier"[††††].

(Einstein III)

Etc...

• *

Limpi: „Mi se rupe inima de tristeţe văzînd la T.V. sărăcia şi disperarea fără de nădejde din bidonvilurile lumii a treia. Dar uit, mereu uit, că acest oraş al meu — cu foarte mici insule de boierie sau gospodării particulare — nu este decît un uriaş *Betonvil.* Casele, blocurile, cartierele noastre noi, nu sunt decît imense şi plicticoase, urîte şi monotone *silozuri de singurătate şi mizerie* (consecinţe ale atomizării proletare), cazărmi ale unei umanităţi ce trebuie să uite satul sărăciei, în schimbul mizeriei orăşeneşti.

Uită-te la blocul nostru din Centru : două sute de celule organizate în jurul a două pubele de gunoi fetid".

Spengler: „civilizaţia este ceea ce am primit ca despăgubire după ce ni s-a luat frica de Dumnezeu".

Hegel : „în afară de pietre, nimeni nu e inocent". (Nici pietrele, spun geologii în căutare de materii prime.)

Blaga : „Am greşit — eram tînăr — scriind în metafizica mea despre *Diferenţialele divine :* trebuia să încep scriind despre «Diferenţialele cretine». Astăzi eram un gînditor modern".

---

§§§ *„Natura pare a fi început* o diabolică joacă de-a v-aţi-ascun- selea cu omul".

****'• „Omul a început o diabolică joacă de-a v-aţi-ascunselea cu adevărul".

††††„Bunul Dumnezeu pare a fi început o diabolică joacă de-a v-aţi-ascunselea cu lumea întreagă".

' *Invidiez din inimă* pe acel presupus filosof sau sfînt valah, care, grădinărind în singurătate şi meditaţie, fu întrebat într-o zi de către un ucenic speriat : „Magistre, ce ne facem, au trecut două secole şi Hunii nu dau semne că ar vrea să plece ! ?“. La care el, candid, să răspundă : „Care huni ?“.

• •

Lingă un bătrîn actor, pe o bancă, în parcul pensionarilor.

„Nimic mai simplu, îmi explică el, decît o piesă absurdă. /Xzi-dimineaţă, în baie, mi-am imagihat următorul început de rol. Aşa cum mă vezi acum, intru în cabinetul Marelui Director' al Teatrului Lumii, şi-i spun*?

— Tovarăşe director general, am venit cu un grup de actori bătrîni ca să vă întrebăm ceva.

— Ce ? întreabă cu severitate Şeful nostru.

— lată despre ce ar fi vorba. Noi am intrat de tineri în acest teatru. De o viaţă întreagă jucăm — de fapt doar repetăm — numai actul I din piesa ce ni s-a promis : naufragiul. Actul doi ar fi trebuit să fie ajungerea pe insulă, actul trei organizarea şi finalul paradisiac pe ideala insulă... Dar noi nu am făcut decît să repetăm mereu doar actul unu : naufragiul, naufragiul, numai naufragiul. Trei regizori ne-au murit (de inimă), textul se schimbă tot mai des, azi-mîine murim şi noi, actori tineri abia aşteaptă să ne dubleze, vă rugăm doar atît : să ne spuneţi, există insula aceea, există textul său, există un final la naufragiul nostru ?“.

Orice calitate a unui om sau a unui popor, îmi spune Moşul, conţine în sine şi contrarul său.

Mai nou aud, din ce în ce mai des, spunîndu-se : „Mai binele", a fost duşmanul „Binelui" : atunci, dacă acest „mai bine" a reuşit să învingă şi să distrugă „binele" — nu se poate ca „mai răul" să îi dea în cap, într-o frumoasă zi, ..răului" ? .

Văd oameni care se bucură la auzul unor veşti rele (stu-

piditățI, decrete, dezastre) şi-i aud exclamînd : „Cu cît e mai rău, cu atît e mai bine !“. Astfel, răbdarea valahă — o cali

tate a istoricităţii noastre — devine defectul major al anistoricităţii.

, Mi se pare culmea incohştienţei ca, încrucişîndu-ne braţele, să stăm şi să aşteptăm că lupta dialectică între „rău“ şi „mai rău“ să ne aducă la picioare binele *viitorului mult visat.

•
• •

Amintindu-mi de Malaparte, Caftangiu (mazilitul Caftangiu) îmi spune : „într-6 dictatură totalitară (nu e pleonasm : există o diferenţă cumplit-modernă între o simplă dictatură militară, şi alta, totalitară, care îţi vrea şi sufletul, şi nevasta, şi copiii) deci, într-o dictatură totalitară, nu e grav faptul că unul dictează şi toţi ceilalţi se supun orbeşte,

ci fiindcă, între cei care se supun (pînă la nivelul celei mai mici cooperative sau primării de margine), fiecare şefuleţ de acolo devine un dictator total în sfera lui de influenţă".

(Dacă bine-mi amintesc, Malaparte spunea : „între modul în care Hitler tratează cu miniştri şi generalii săi, şi modul în care ultimul şef de grajd îşi muştrulieşte subalternii, există o perfectă, automată similitudine".)

Caftangiu e totuşi nebun. L-am vizitat la ospiciu, nici nu-mi dau seama dacă m-a recunoscut., Mi-a dat o listă de „propuneri concrete", un fel de decalog al salvării publice :

— să nu mai minţim, să nu ne mai minţim ;
— şă nu mai lăudăm, să nu ne mai lăudăm ;
— să nu mai furăm, să nu ne mai furăm ;
— să nu mai aplaudăm ;
— să nu ne «mai închinăm la nici un portret;
— să curăţim de rele apele, pămîntul, cuvintele;
— să iubim copacii şi animalele ca pe noi înşine ;
— să dezgropăm adevărurile adevărate ; etc...

Lista e lungă, ameţesc citind-o. Dacă e să-1 iau pe Caftangiu ca fiind prototipul activistului ajuns la ananghie, trebuie să admit că întreaga experienţă istorică a neamului meu se rezumă la lista lucrurilor pe care *nu mai am voie* să le fac. Va trebui să vină o altă generaţie de capete cinstite şi lucide d2

(Să vină de unde ? Crescută de cine ? Crezînd în ce ?) care să poată alcătui o listă a poruncilor ce trebuiesc făcute, fiindcă a cunoaşte răul nu înseamnă automat că ştim şi ce e binele. Care, nu tbtdeauna, e contrarul răului.

M-a încîntat să citesc, la capătul listei, următoarea poruncă, oarecum testamentară :

— să nu ne mai fie ruşine că suntem, în clipa' morţii să avem dreptul să spunem *: „am* fost atît cît ne-ai lăsat Tu să fim !“.

♦

Enorma cantitate de diminutive din limba noastră. Activa şi intensa lor folosire, în limbajul ironic al străzii. Să fie o simplă diferenţă specifică a limbii noastre — sau e vorba de o consecinţă a unei jalnice istorii.

Ca să nu atragem atenţia „zeilor", tot ce avem, tot ce consumăm, se fexprimă prin duioase şi şmechereşti diminutive : pîinică, mămăliguţă, lefşoară, maşinuţă etc. La acestea s-au adăugat : şefuleţ, catedruţă, vilişoară, tovărăşică...

Timp de multe sute de ani, spune Pompiliu Eliade, cînd veneau zapciii să ne încaseze dările, pînă şi limba se făcea mică-mică, ajutîndu-ne astfel să dovedim că trăim din nimic, că tot ce mai avem e mic, neînsemnat, fără valoare.

Contrarul diminutivării e rar şi de obicei peiorativ. Turtoi, bogătoi, purcoi, soldăţoi. Dar am auzit şi, în loc de „toată ziulica", expresia „cît e ziuloiu".

Discut cu medicul otorinolog. De cîte ori am o criză de surzenie mă caută în nas.

Zice : „vezi, ochiul şi urechea —considerate ca fiind organele unor simţuri superioare— au putut fi perfect înlocuite de aparate electronice. Roboţii văd şi aud. în schimb, mirosul, gustul şi pipăitul îşi păstrează încă taina. S-ar putea ca mirosul, de pildă, să fie doar semnul iniţial al unui dar ceva mai complicat prin care se poate comunica cu esenţele. *Să mirosim* urma îngerilor, să simţim trecerea adevărului, să adulmecăm cu nările apropierea diavolului, trădării, să luăm urma unei idei ce ne-a scăpat din vedere.

Animalele pot mirosi viitorul — noi de ce nu mai putem descoperi paşii profetului în pustiu ? Iacob s-a luptat toată noaptea cu un înger tăcut. L-a pipăit, l-a mirosit şi a strigat : este !“.

• •

Mi se face educaţie levantino-alutană :

„Locuind aici, de voie, de nevoie, cu timpul, îţi vei da singur seama că :

— e bine să-ţi procuri (sau să-ţi confecţionezi singur), pentru orice eventualitate, o naţionalitate de rezervă, o religie de rezervă, o conştiinţă de rezervă ;

— căci nu are rost să mori pentru o idee, au grijă ideile să moară în locul nostru ; după cîte am suferit, orice idee ce îţi pretinde să mai crezi în ea (după ce ai trăit doar în umbra ei) nu mai e de mult idee : este fie rege, fie tiran sau Mare Inchizitor ;

— că numai pentru *pămmt, tradiţie şi limbă* a meritat să mori, dar pămîntul l-am pidrdut, tradiţia e pe moarte, iar limba a început să ne părăsească ca pe nişte curve.

O *uriaşă operaţie de castrare* şi transplant are loc acum, îmi spune Moşul. Suntem castraţi de dumnezeire şi ni se transplantează cutia neagră a „F“-ului. A Fricii, a Foamei, Forţei... Ne mutăm de pe ancestrala frică de Dumnezeu, pe frica de vecin, prieten, miliţian. De pe foamea de adevăr, pe foamea de mîncare, de pe speranţa în mîine, pe speranţa în pîine.

Poate că în străfunduri are loc o ruptură în ADN-ul speciei, se separă mişeii de sfinţi, victimele de călăi, oamenii Alfa de subhominienii Beta. Deocamdată nu văd decît o imensă şi confuză masă intermediară, în care mişelia se sfinţeşte şi sfinţenia se mişeleşte, din motive tactice şi strategice....

Ţăranul s-a latronizat, intelectualul e preacurvit, dăşcălimea şi clerul au ajuns simpli proletari-cerşetori ai Cuvînt'ului.

Numai în mină mai găseşti caractere în masă. Şi nici acolo. îmi. aduc aminte de fusul orar al tatălui meu : opt ore sub pămînt, opt ore pe pămînt, opt ore (de somn) în ceruri. Drac-proletar-om, miner-cetăţean-înger...

Dumnezeu, el însuşi, a avut, pe rind, mai multe limbi „materni" : ebraica, greaca veche, latina medievală, slavona....

A încercat spaniola şi germana, > nu a reuşit să le sfinţească.

Mai nou învaţă rusa şi engleza fără profesor. Sau limba aceea pe care Mefisto al meu o numeşte : „Desperanto".

*

* ♦

Un excelent filolog local, domnul prof. C„ îmi spune că ţiganii, în limba lor, nu ar avea vorbele „a începe“, „a sfîrşi", „a trăi" : le exprimă prin perifraze. (Nu-mi vine să cred.)

Turcii vechi, îmi spune tot el, nu aveau timpul trecut şi viitor în conjugare : povesteau şi plănuiau totul la timpul prezent.

Pentru orice mare popor, fuga înapoi, în trecut, sau proiectarea înainte, în viitor, sunt semne/de slăbiciune şi decadenţă. Cea mai tristă şi jalnica declaraţie ar trebui considerată asta : „Am fost mari, vom fi şi mai mari". E sigur că acum suntem mici de tot.

„Dacă revoluţia islamică nu va reuşi — în Iran de pildă — este numai fiindcă ayatolahul respectiv a interzis trei uriaşe şi tipiq-orientale instituţii *ale prezentului viu :* cafeneaua, bîrfa şi târguiala de bazar".

Oamenii, ca şi popoarele, dealtfel, nu sunt în stare să înţeleagă decît Răul pe care ar fi ei înşişi capabili să-1 săvârşească.

A şti, a înţelege, a cunoaşte, iată etapele efortului meu spre luciditate.

♦

* *

De la lup la dine, prin faza tranzitorie de cîine-lup.

Poate că nu suntem decît una din cele 22 de miliarde de celule ale unui biet câine, care fusese lup cîndva, acum e doar cîine pe lanţ sau dus de lesă. Am devenit o fiară liberă, îm»! blînzită, pusă la treabă, educată şi reeducată.

Dacă e posibilă îmblînzirea şi chiar dresarea artistică în. circ a animalelor celor mai fioroase — cum să ne mai îndoim că şi popoarele pot fi puse să facă tumbe şi să umble pe sîrmă.

„Joacă ursul românesc", zice dresorul Beniuc.

• ‡‡‡

Diavolul este maimuţa bunului Dumnezeu. Cine a spus asta ?

Candid vede mereu draci în jurul său. A citit prea multi ruşi sau a băut prea multă votcă ? în orice caz, nu pot să nu notez observaţia sa cu totul originală : „dracii s-au născut din plictiseală !“.

Citesc Tondrieux : *Dictionnaire de Diable et de Demonologie* şi deduc : în general, dracii sînt inteligenţe Dar numai pe *profesiuni.* Repartizarea muncii, diviziunea priceperii au fost mai întîi inventate în Iad, unde fiecare drac se pricepe excelent la un singur domeniu — în rest, e „prost ca dracu".

La nemţi dracii sînt culmea cinică a inteligenţei, la ruşi culmea ridicolă a prostiei, noi, românii, facem media şi considerăm dracul ca fiind bunrăul nostru nefîrtate.

* ♦

Craiova asta veche îmi apare ca un coşmar al dezordinei prin haotica urbanitate a antiurbanilor săi. Nimic nu e terminat, peste tot văd urmele acelui „lehamite" ce ne surprinde exact cînd trebuie să punem acoperişul. Finis non coronat opus, finis coronat tedium vitae.

Pe cît de neserioase şi aiurea mi se par casele şi străzile oraşului vechi, aşezat în ţîfnă şi cîş, pe atît de ordonată îmi apare urbanitatea transcendentală a cimitirelor. „La noi, zice Olimpia, numai morţii sunt serioşi

\ *

• *

' *„La politique c’est le coup de pistolet tire au milieu d’un concert"**

STENDHAL

---

‡‡‡‡ „Politica este un foc ale pistol tras în toiul unui concert".'

In *De diversis diaboli tentationibus* (de Gerson) din care am transcris enormitatea : „risus (est) meretrix apostasiae“ se susţine că nimic nu este .mai periculos decît o *devoţiune ignorantă.* Există o falsă evlavie, utilă şi uşor de mimat. A distrus catolicismul, va distruge şi alte religii universale. Mai ales că, în politicii, starea theopatică duce la monstruozităţi dogmatice — stupide şi absurde la unii, inchizitoriâle şi criminale Ia alţii.

Diavolul, crede Candid, e prezent ori dd cîte ori cineva, Ia o importantă şedinţă, începe o frază cu : „eu cred că...“. Fiindcă verbul acesta se conjugă mai nou astfel : „eu cred, tu să crezi, el să creadă. Fiindcă altfel e de rău. Noi credem că voi credeţi că ei mai cred...“.

Idei incube şi sucube. Cel care încheie un contract cu diavolul îşi pierde umbra. Şi imaginea în oglindă. înseamnă că Lumina l-a părăsit. Orice fel de putere este un „morsus diaboli“. Un contract iscălit cu sînge şi plătit în veşnicie.

*

• ♦

Trăim totuşi in mijlocul unor miracole continue, profunde. Aşa precum numai la bătrîneţe oamenii încep să observe cît de cumplit, de cutremurător şi de înalt sublim este frumuseţea copiilor, a copacilor, a cerului— tot aşa şi omenirea asta nenorocită, acum cînd i s-a pus cuţitul la gît, îşi dă seama că *Terra a fost,* a fost un miracol divin, *o* revelaţie, o teofanie.

„Christoase, Dumnezeule, miluieşte-mă pe mine, păcătosul. ' Amin“.

• ♦

Nu ştim ce este, în sine, focul, electricitatea, lumina, gravitatea, căldura, radiaţia nucleară. Nu ştim ce este, de fapt, o frunză, o gîză, o celulă sau un chromosom. Habar nu avem ce este, în fond, viaţa, conştiinţa, gîndirea, visul. Avem 10 metri de intestine, habar nu avem ce se întîmplă de-a-lungul lor. Nu ne cunoaştem nici pielea proprie— o ştim dar nu o înţelegem, multe din limitele şi funcţiile sale sunt mistere ce urmează a Se developa în viitor, cîndva.

Avem un milion de arme de distrugere a Vieţii şi nici o definiţie sau formulă a acestei vieţi.

Nu meritǎm oare să fim bifaţi de pe listă, cu scîrbă şi oroare ?

♦
♦ ♦

Tata, care ura armata, îmi spunea :

„Vine la încorporare sau la concentrare un lob sau un Gheorghe care poate că acasă are 5 iugăre, 100 de oi, o pereche de Cai — vine cu o ladă a lui, în ţara lui, e tuns chilug, îmbrăcat kaki —■ şi pe loc, orice plutonier sau sergent oltţig are dreptul să-1 pălmuiască, să-1 înjure, să-şi bată joc de el. Ceea ce pe mine mă revoltă în mod deosebit nu e faptul că în armata noastră se bate groaznic de mult şi stupid — pe inine. mă doare că toţi Ionii şi Gheorghii consideţ-ă bătaia, asta ca fiind ceva firesc, drept, normal.

Cum să pronunţi cuvîntul «sindicat» sau «socialism» în faţa unui popor alcătuit din indivizi care acceptă bătaia şi înjurătura şi care se duc la moarte comandaţi fiind de cei care i-au bătut şi înjurat ?“.

Pentru noi, carpatinii, derivaţi etnic din munte, codru, ciobănie — pusta, bărăganele, delta ne apar ca nişte halucinaţii, ca o rătăcire fără de nădejde, 'pe un tărîm al pedepsei sau damnării.

Limba domoală, grea, aşezată şi rară a muntenilor devine rostogolită, aspră, mînioasă, spurcată şi spurcăindă. „De aici pînă la Dunăre, toată ţărănimea, în loc să se roage, se pizduie“ — îmi zice marele poet al liliecilor.

Pe vremuri, la Mogoşoaia, i-am spus lui Preda : „Blaga nu a putut citi pînă la capăt volumul I din *Morometţii* fiindcă *îl durea* limba folosită. Limba şi mentalitatea. Zicea : ăştia nu sunt ' români, cred că sunt sciţi, sarmaţi, cumani, dar români nu pot să fie“.

Nu cred că se poate vorbi de o literatură de şes şi de alta scrisă prin munte : dar, mai ales, istoria politică a Ultimelor decenii ne obligă să facem o categorică diferenţă (morală, tem

peramentală, spirituală) între *moromeţi* şi rumâni. Primii sunt cei care conduc fără scrupule, ceilalţi se lasă conduşi din cauza scrupulelor.

♦ ♦

„Forme şi rejorme“ se întitulează ultimul caieţ primit de la prietenul meu Caftangiu. (Orice om care face planuri de schimbare a lumii noastre prezintă toate simptomele de mania grandoarei sau de psichoză maniaco-agresivă.)

Citez de pe prima pagină a acestui haotic caiet :

„Aş începe, întîi şi întîi, cu im *cincinal al tăcerii severe.* După care am inaugura un al doilea cincinal în care, fără să ne ascultăm unii pe alţii, să ne povestim totuşi, tare, urbi et orbe, tot, tot, tot, — deci *un cincinal al destăinuirilor.*

Abia în al treilea, am putea reveni *la dialog* şi conversaţie normală".

♦

* *

Imperiile- pe cale de distrugere, după Chinezi, prezintă următoarele semne sigure :

— au prea multe legi ;
— aceste legi se bat cap în cap ;
— aceste capete sunt fără de cap ;
— dar capul nu face decît să tot emită legi ;
— prin care să fie apărat Capul ;
; — de prea multele legi ;
— care se bat cap în cap ;
— şi obligă astfel capul să dea o nouă lege ;
— împotriva celor care înmulţesc legile ; etc...

/ (După *Cartea Legilor,* epoca Tang)
t

♦
♦ ♦

Acum zece ani, Moşul îmi vorbea despre Cimtex Lectularia' (ploşniţe), acum trei ani despre carii, acum un an despre munca submarină a madreporelor. Mai nou — cu un gînd al său, foarte ţărănesc, îmi dă că citesc o notă din ziar :

„Termitele. Autorităţile din Jakarta, capitala Indoneziei, sunt confruntate cu serioase'probleme edilitare provocate de

termite.-Pagubele materiale sînt echivalente cu 100 miliarde de rupii. Termitele nu se mai hrănesc numai cu lemne, ci au început să roadă şi masele plastice, izolaţiile sintetice ale cablurilor şi alte materiale de construcţii. După o invazie, viaţa unei clă- [1] diri se reduce cu 5Oo/o, iar în unele cazuri reparaţiile trebuie făcute de urgenţă pentru a fi evitate prăbuşiri, inundaţii sau incendii../.

— Nu înţeleg, i-am spus. l

— Nu e pentru tine : e pentru nepoţii noştri. Ei vor înţelege. Dar nu ne vor ierta ! ’ •

*

După cincizeci de ani, orice om intră în agonie. Bătrîneţea nu e vîrsta a IlI-a, ea nici nu e o vîrstă, fiind mai degrabă o antecameră, sau, mai rău, coadă tăcută la locul de veci. Prelungă anesteziere — sperăm — în vederea acelei fatale şi penibile operaţii, ce se cheamă „Marea Trecere".

„Noi vom muri pe viu, îmi spunea Sergiu Al.-George : vom muri cu ochii deschişi, lucizi, cu acea disperare pustie şi absurdă a pensionarilor- Care nu mai ştiu de ce au trăit, în ce au crezut, ce lasă în urmă, şi cui. Singura noastră «anesteziere» va consta în gîndul că pătăsim lumea asta *fără nici un regret.* Ştiu că scîrba de lume nu anulează frica de moarte — uşurează însă gheara semnelor de mirare şi întrebare ce nu s-au înecat încă în mîlul disperării".

♦
♦ *

Nu mai există scopuri sigure (îmi spunea aşţa şi Napocos, pc vremuri). Iată concluzia mizeră şi sublimă a vieţii mele : *scopul este summa mijloacelor folosite* ca să ajungi la el. Scopul meu a fost o catedră de filosofic : pentru asta am învăţat mai multe limbi, am citit, am trăit într-un anume fel, supunîndu-mi mintea şi fiinţa unor rigori morale severe sau unor libertăţi cti totul speciale. Rezultatul acestor mijloace nu e catedra (pe care nu am obţinut-o niciodată), ci un fel al meu de a fi fericit în nefericire, liber în sclavie, gînditor în negîndire.

Nici statele sau naţiunile nu scapă de acest adevăr : nu poţi atinge scopuri înalte, luminoase, prin mijloace murdare,

josnice s^u criminale. La fiecare bilanţ istoric pe care îl între

prindem, cînd constatăm că nu am atins nici unul din scopurile fundamentale propuse, nu facem decît numărătoarea mijloacelor greşite pe care le-am folosit. (Asta, conform unei cărţi citite prin 1944 şi uitată, dar-revenită acum în memorie : e vorba de *Ends and Means* de Aid. Huxley).

♦
* ♦

Despre „bucuriile simple", îmi vorbeşte acum Limpi : „pentru Ibunicii mei, chiar şi pentru mine în copilărie, bucuria cea mai autentică, totală, consta în mirosul de pîine caldă ; bunicul scoţînd din stup un fagure plin şi dîndu-mi ,să-l gust; cositul pe rouă dimineaţa ; prinderea cu mîna a unui păstrăv ; dormitul pe şubă în podul cu fîn ; şuşui tul. laptelui muls în şiştar ; botul umed al viţeilor ; strugurii mîncaţi cu pîine şi caş...

Astăzi, fiind intraţi într-o altă zodie, bucuriile simple sunt cu totul altele : mă bucur că am procurat cartofi, că am făcut rost de insecticide, că mai am gumilastic pentru[1] chiloţii tăi; mă bucur că avem slănină şi parizer pe două zile, că am găsit pîine hypoglucidă şi, în sfîrşit, zaharină ; mă bucur" mai ales că tu, poate, prin sora ta, cu care te vei întîlni la premiera,din Oradea (cu *Arca...),* vei face rost de cele două kilograme de telemea pe care, zicea ea, le are promise de un cioban, care e milionar, dar se va ţine de cuvînt şi îşi va vinde brînza fără de care e vai de diabetul tău...“.

♦
♦ ♦

Experienţa scrisului, cu toate implicaţiile sale epistemologice şi metafizice, mă îndeamnă tot mai insistent şi categoric să adaug *Cuvintul* la cele patru elemente heraclitiene : aerul, apa, focul, pămîntul şi cuvintul. Pămîntul şi cuvîntul, alături, nu fiindcă rimează, ci fiindcă se înrudesc. Cuvîntul poate înlocui pămîntul, pămîntul poate suplini cuvîntul, dar fiecare devine, în loc de „ceva“, „întru-ceva“, doar dacă se alătură şi se contopesc.

Dar poate că celor patru elemente heraclitiene le putem aşeza în faţă (ca oglindire de sus sau oglindire ascunsă) alte patru stihii : dragostea, cuvîntul, adevărul, libertatea.

(Socialism catolic ?). Cuvîntul în locul apei.

Hunica mea, Maria Ursu, avea b incantaţie bizară : mă ridica spre soare şi striga : „Puia Gaia, Puia Gaia !“. Mult timp am crezut că „Gaia“ e o pasăre din basme, mult mai tîrziu am înţeles că „Gaia", la grecii vechi, însemna pămîntul. Bunica mea mă arăta soarelui, pe mine, fiul pămîntului. Puia Gaia.

Pythagora, Platon, Plotin, Christos... au fost fiii Logosului. Numai cînd scriu îndrăznesc să sper că Gaia din mine se apropie un pic de Cuvînt şi acesta de Logos. /

*

De *cînd citesc Istorie,* de cînd trăiesc în şi pentru Istorie, tot mai mult mă conving că Spaţiul nu e decît un bastard, o eroare a Timpului. Un păcat rezultat în urma unei căderi mitice.

Timpul e creator de cultură, spaţiul a creat doar civilizaţii. Timpul e taina esenţelor, muma tuturor numenelor, spaţiul e doar Tatăl fenomenalului, a ceea ce este aşa cum este.

Există popoare ale Timpului (Egiptenii, Chinezii, Indienii, Incaşii), popoare de tranziţie (Elada, Creştinismul, Europa) şi popoare ale Spaţiului (Hunii,"Arabii, Ruşii).

Curios, noi românii suntem legaţi *de peisaj* (nu de spaţiu), avem oroare de expansiune, de străinătate, pentru noi Spaţiul e Anotimp, ana-timp, răstimp. (Timpul fiind de nobilă origine latină.) Vremea (de origine slavonă) e o unitate minoră, legată de climă, de accidentele meteorologice. Vremurile înseamnă climă istorică, vremuiala nu e decît un accident exterior al vremelniciei. Vremea e subalterna timpului, fiind adevăratul frate al spaţiului.

*

* *

Heraclit — nu cel din Efes, ci cel din Craioviţa — ar spune : \ „Nu te scalzi de două ori în aceeaşi... sărăcie". Sărăcia este'— dar şi devine, revenind, mereu şi mereu, cu o fantezie de-a dreptul dialectică. Săgeata şi, Achile cel iute (Zenon) nU vor ajunge din urmă broasca ţestoasă : visez eleat o lozincă a secolului XXI care să sune astfei : „fă tot posibilul să te ajungi pe tine însuţi, din urmă !“.

Omenirea evoluează spre începuturile ei, spre acel „apei- ron“ aare nu mai înseamnă infinit — ci haos, indeterminabil. anteînceput.

Trebuie să-i recitesc pe Kierkegaard şi .Jaspers spre a-mi preciza limitele şi diferenţele dintre noţiunile : a vieţui, a trăi, a fi, a exista, acum că etapele grijă, sfîşiere, fragilitate, eşec, ratşre au fost copios depăşite în timpul războiului şi mai ales după aceea.

Sunterh obligaţi să privim moartea în faţă şi să admitem că există ceva ce e mai grav şi mai tragic decît moartea : şi anume, *pieirea.*

Fiindcă, din păcate, o ţară piere. Nu moare. Şi un popor piere chiar cînd e omorît. O cultură moare sau piere — dar ea poate oricînd să reînvie sau să se renască. Dar un popor şi o ţară care a pierit (pierirea fiind „Moartea rea"), ca şi hitiţii, moabiţii, canaaneenii, nu mai pot renaşte niciodată.

(Israelul e un paradox : ca ţară, a pierit de mai multe ori; ca popor, niciodată. Un popor care caută să-şi reînvie ţara pier-z dută şi pierită — e unic. Nici nu sunt sigur că pînă la urmă vor reuşi. Călătoria asta între Talmud şi rachetele „Stingel" mi se pare or genială, or absurdă.)

* ♦

Am citit Apologia lui Socrate cînd aveam douăzeci de ani : m-a plictisit, nu am înţeles mai nimic, nu m-a mişcat deloc. L-arh recitit azi, 12.X.1983, şi sunt cutremurat. (Totul trebuie recitit după 50 de ani : mintea cea de pe urmă fiind adevărata minte a omului matur. Viaţa nu e decît o lungă şcoal(j primară în care învăţăm băbeşte azbuchiile vieţii pentru ca la bătrîneţe să putem citi cuvintele „moarte", „transcendenţă", „lumină".).

Sunt cutremurat mai ales la gîridpl că această *Apologie* rezumă, la esenţă, întreaga -mea experienţă de puşcărie, otravă, moarte, ea fiind adevărata litanie a anilor de celular sau lagăr.

Tocmai de aceea, citind acum despre virtute, ca un balcanic neamţ ce mă aflu în exilul din Craiova — din străfundul puşcăriei mele pe viaţă, de lîngă paharul cu otravă-cucută ce o am în permanenţă pe masă (corabia din Delos se întoarce în fiecare seară) — prin răsucire şi însucire a ^minţii mele, îi spun prietenului şi discipolului meu Ehecrate : „să te fereşti de cei care nu beau deloc fiindcă or sunt bolnavi, or vicioşi, or lipsiţi de umor. Să te fereşti de cei care nu se plictisesc niciodată — fiindcă sunt cu siguranţă tirani, îngîmfaţi, călăi. Să te fereşti

mai ales de cei care nu îţi recunosc dreptul la timpul liber, la lene şi indiferenţă, fiindcă aceia nu ştiu ce e vişul, singurătatea, melancolia amurgului fără fruct“.

• •

Forma cea mai copilărească a Prostiei >ar fi cruzimea. Fiindcă celelalte forme, mai mature şi mai complexe — cum ar fi : suficienţa, îngîmfarea, nevoia de linguşitori, alaiul şi uluiala, foamea după dragostea mulţimilor sau subalternilor, setea de decoraţii şi distincţii, pohta de a ordona, nepohta de a mai asculta vreo altă părere etc. — sunt incomparabil mai nocive decît simpla cruzime, adică plăcerea animalică de a Ibate, ucide, urmări şi ancheta.

Intr-o epocă total antisocratică, singurii şi ultimii care aplică *maieutica* (metoda de obţinere a „adevărului[14] prin întrebări succesiv inductive) nu au mai rămas decît... anchetatorii şi procurorii. Ei pot să scoată din oricine, orice, oricînd, chiar şi urletul modern şi contemporan după cupa de cucută salvatoare.

* •

Ars *benemoriendi.* „Cunosc, îmi spune Poetul, o mie de idei care te îndeamnă la moarte ; şi nici una care să merite să trăieşti pentru ea“.

Tindem spfe sinucidere (vezi Cioran : *Histoire et Utopie)* fiindcă am ajuns în faza în care obsesia (sau nevoia) de a visa, de a spera, de a crede se transformă în coşmar, halucinaţie, schizofrenie. Prin istorica întîlnire a mitului „epocii de aur“ cu utopia „viitorului de aur“ s-au creat toate premizele unui apocalips de tip nou, ale cărui trompete însă, în loc să anunţe în mod sincer şi răspicat sfîrşitul Lumii (sau măcar a lumii noastre), aceste neobosite şi cretine trompete nu fac decît să ne anunţe naşterea unui veac nou, extraordinar, din aur aurit. Sfîrşitul de lume se confundă cu viitorul de aur, în faţa vechiului apocalips puteam să mă îngrozesc, ,în faţa noului apocalips nu am dreptul decît la aplaudare si entuziasm neobosit.

I ' i

*

* *

„Cînd vei fi supărat pe cineva — mă sfătuia pe vremuri

înţeleptul Napocos — (deşi pe atunci aşteptam lupul în faţa

catedralei din Genopolis) să ştii că e bine să foloseşti aceste trei faze succesive de imprecaţii :

1. „De azi — îi vei spune celui care te-a supărat — nu îţi mai salut decît umbra".

2. „Te trec, de azi, definitiv în rîndul obiectelor".

3. „Refuz să vin martor al apărării la judecata ta de apoi".

Ultima ameninţare e de fapt un blestem. Bumerang. Mi-a fost frică să-1 .folosesc vreodată. L-am gîndit însă deseori. S-ar putea ca în ceruri procedura,juridică sfr fie total diferită decît ne închipuim noi. Şi nu e deloc exclus, din cauza confuziei cosmice care s-a instalat în univers, ca în clipa în care va apărea completul de judecată, să zăresc pe masa procurorilor mei de totdeauna vechiul meu dosar penal, acelaşi pentru care am pătimit şi în viaţa asta de aici.

•

« *

Cine *ar fi crezut, Doamne,* că voi ajunge, la bătrîneţe, să citesc cu mare plăcere *Convorbirile cu Goethe* ale acestui angelic Eckermann pe care totdeauna l-am clasat ca fiind prototipul gumilastic al linguşitorului, trăind din firimiturile geniului adorat.

Acum însă o găsesc exotică, cerească, fantastică viaţa acestui geniu oficial, a acestui gigant al spiritului teluric, pus pe treabă nemţeşte, nesperiat de nimeni şi nimic.

„Vezi$_T$ zice Goethe, cercul acesta de oameni minunaţi , cu care ai acum relaţii agreabile, e ceea ce eu numesc Patrie şi unde te întorci totdeauna cu plăcere...".

Sublim. Patria eRocul Unde te întorci cu plăcere. Nu locul de unde vrei să pleci, nici locul unde trebuie să stai cu scîrbă. Cîţiva prieteni, un orăşel, un teatru, mese opulente şi nesfîrşite discuţii despre Artă, filosofie, ştiinţe. Nici o urmă de naţionalism, intoleranţă religioasă sau rasială. Nici o urmă de urît sau frică de ceva. Nici un fel de moarte. Arcadia.

/.'

* •

In război, întîi îţi piere trupul. Dar în pacea asta rece de acum, trupul, ca aparenţă, ca amlbalaj, se menţine : sub gl, amă- runţit, în lungi etape, îţi este stîlcit Spiritul, Sufletul, Fiinţa, încet,.încet, înspre afară, se şterge lucirea din privire, armonia din gesturi, expresivitatea umană a feţei.

Numai copiii — şi nici ei toţi — pînă a se duce la şcoală, mai sunt frumoşi şi puri. Din prima zi, după primul imn sub portret, începe stîlcirea. Dinlăuntru în afară.

„Există, îmi spune Limpi, un instinct de conservare a Fiinţei, mult mai grav şi mai puternic decît orice alt instinct de conservare (a vieţii, a speciei) : tot mai numeroşi sunt copiii care, din instinct, ţipă : «nu vreau să, ajung mare ! Vreau să rămin copil>-“.

(Mamă, ţie îţi datorez că la 64 de ani eu mă simt tot copil. Copilul tău, copilul lumii, idiotul copil al istoriei acesteia bătrîne şi zaharisite.)

*

♦ ♦

Trăim în plină comedie, comedia asta e tot ce poate fi mai trist, şi mai tragic în lume. Istoria tinde spre propria groapă, personalităţile ei ajung propriile caricaturi, idealurile devin propriile lor haznale. Difficile est satiram non vivere. Filosofia a fost preluată de funcţionarii din agitaţie, politica o fac papagalii de la Primărie (de la primăria Primarului, să fim bine înţeleşi), destinul lumii depinde de cîţiva economişti şi militari, cinici şi limitaţi. Mîncăm absurd cu pîine — doar că, pentru pîine, stăm la coadă cu cartelele în mîini, pe cînd din absurd avem uriaşe stocuri supranormative, suficiente pentru cîteva decenii de acum înainte ; tot ce a 'fost real *a* devenit şi suprareal şi subreal — iar ceea ce ar fi raţional (logic, moral, salvator) nu mai apare decît în vise, în cărţile uitate sau în subtex- • tul unor rugăciuni ilicite.

(Sffirşitul părţii I)

1984—
1985

„Cum a fost posibil un Hitler ?“ — constituie întrebarea obsesivă, culpabilă, a tuturor nemţilor ieşiţi vii din delir. Chiar şi a treia generaţie de după război pare marcată de acest arhetipal complex de vinovăţie istorică (nu numai istorică : ci şi morală,' teologică, metafizică). Sentimentul de culpă se arată prin frică, prudenţă, impusă miopie din care, precum un corolar de compensaţie sau răzbunare, apar la cei maturi şi lucizi o severă disciplină în muncă şi viaţă, la cei prea tineri şi nevro- zaţi, o histerică ură... împotriva americanilor eliberatori. Citesc într-un studiu al istoricului Gollo Mann : „Frica, de tip Brandt, se naşte prin inconştienta ucidere cotidiană a tiranului, ca mit“.

Din păcate, sub dărîmăturile oraşelor germane au pierit şi acele rare borcane faustice cu esenţe spirituale, unice : filosofia, muzica, reforma,'' ethosul...

Nemţii de azi nu sunt decît supravieţuitorii ce subexistă supraeconomic într-o Europă în care, peste capul lor, vechii duşmani continuă să se ameţească citind pe Hegel, Marx, Nietzsche...

*
« *

Va veni ziua în care, asemeni chinezilor, vom declară ca „sfînt“ orice om cinstit. Atît de rar va fi el — şi atît de greu va fi să rămîie nepătat, (la noi s-a născut un cuvînt scabros : nemînjit) încît un asemenea exemplar va echivala cu un adevărat miracol.

îmi place, la Mao, această cosmogonică definiţie : „Tot

comunismul este un OU uriaş din care se va naşte o lume nouă“.

Mâ întreb :

-— cine e cloşca ? (Diavolul sau bunul Dumnezeu ?)

— cine a ouat acest ou ?

— de unde ştim că ceea ce va ieşi din . el va fi nou ?

Ştiinţa, Artele — şi mai nou, politica — îmi spune Napocos (căruia noi îi spuneam Tao) nu sunt decît diferite moduri de a nC distrage de la esenţial : *sfîntul* este cel ce nu se abate din calea ştiută, este cel ce rămîne drept cînd toţi se pleacă, este cel ce gîndeşte lucid în timp ce întregul său popor e cuprins de spaimă şi turbare.

/ ♦

• *

îmi spune Me fist o (poreclă a unui personaj tragic şi ridicol din romanul meu neterminat, *Lupîil şi Catedrala) :*

„Părem a fi uitaţi sub mîl, într-o mlaştină. Cînd mă apucă disperarea văzînd curul întors al lumii faţă de suferinţele anonime şi mute din întuneric, mă gîndesc, cu ochii închişi, la imensitatea halucinantă a portretelor din sutele de kilometri de galerii ale muzeelor lumii. Milioane de figuri ale unor oameni ce nu mai sunt, avînd o privire blîndă, îngheţată, egală, dintr-o veşnicie înfiorantă, privesc nepăsători, prin noi, dincolo de noi, indiferenţi faţă de prezenţa noastră. Privesc şi pe întuneric, privesc şi cînd nimeni nu-i mai vede, privesc chiar şi după ce rama a putrezit, pînza s-a şters şi muzeul a fost dărîmat.

Timpul acvatic ăl muzeelor, timpul mumă al veşniciei. Zîm- betele, severitatea, melancolia sau bucuria, ochii aceia, prinşi şi- surprinşi, ca acea albină înveşnicită în transparenţa de aur a unui chihlimbar[11]. ■

I I

„Cînd rîdem cu gura mare, îmi spune Profesorul, la teatru, şedinţe sau petreceri, ne despărţim de trecut : cînd rîdem, pe ascuns, la colţuri de stradă, în bucătărie sau în cercuri tot mai strimte de amici, ne despărţim de viitor. Cînd nu ne mai vine deloc să rîdem, cînd risul doare şi e un chin, cînd 'simţim că fiecare din noi, prin tot ce facem, întreaga istorie chiar, *a ajuns de rîsul lumii,* atunci nu ne mai despărţim nici de trecut şi nici de viitor : ne despărţim de speranţă şi dragoste, în aşteptarea sfîrşitului".

Dar noi, românii, nu cunoaştem disperarea : *ţinem morţiş la viaţă.*

La noi, „rîs-cu-plînsul“, ca şi> expresia „să mori de rîs“, ar trebui studiate mai atent. Cred că ele s-au născut în acei seooli în care, deodată, ne-am dat seama că Hunii nu mai pleacă şi că Păcală cu al său fluier materialist-istoric este adevăratul profet al neamului nostru plin de umor şi veselie.

Recitindu-l, în fugă, pe Leibniz, şi, din motive riguros ştk inţifice, logic-obiective, sunt nevoit să recunosc că lumea aceasta este într-adevăr cea mai perfectă din lumile posibile... Dacă o imaginăm,' însă, *fără Om, fără Istorie, fără ideologii.*

De altfel, cred, această specie ucigaşă şi sinucigaşă va trebui să fie eliminată. Omul va dispare aşa cum au dispărut, de pildă, reptilele uriaşe. După 10 milioane de ani, echilibrul lumii se va reface, monadele se vor curaţi de rahat şi progres, totul va reintra în armonia divină a începuturiloţ'.

Dacă analizăm (citindu-1 atent pe Mircea/Eliade) miturile fundamentale, observăm că, alături de ideea linei continue şi multiforme Geneze, are loc regulat şi o succesiune de *Căderi :* căderea în păcat, izgonirea din rai, căderea în ispită, căderea în idolatrie, căderea în cruzime.

Monada cunoaşte o carieră de iluminare dar şi un drum ce coboară spre întunecare şi nimicire. Căderea nu înseamnă sfîr- şit, ci numai compromiterea şi călcarea unui contract sau act de naştere : după orice cădere trebuie să urmeze o pocăinţă, un miserere total, ca apoi să poată avea loc o nouă'geneză. Numai că, de astă dată, mi se pare, procesul de degradare şi întunecare a monadelor nu se poate opri : ieşim din mit şi, prin sfîrşitul unei lumi, devenim materie primă pentru continua geneză a lumilor posibile.

♦ ♦

Candid îi mărturiseşte Olimpiei: „Eu mi-am povestit viaţa de atîtea ori — trebuind de fiecare dată să mint puţin — încît acum nu mai ştiu nici eu care e adevărul. Pentru mine, viaţa nu e, nu mai poate fi deloc aceea pe care am trăit-o de fapt — ci aceea pe care am visat-o, am gîndit-o, am creat-o eu. Şi această

viaţă nu tinde spre adevăr şi istorie; ci spre poveste, mit sau *literatură.*

Dorm într-un subsol pe un «strujâc* austro-ungar, citesc în latineşte pe sfîntul Augustin — dar mă visez, fie şlefuitor de diamante la Amsterdam, fie corsar maronit în slujba şi a Veneţiei, şi a Padişahului... Visînd la aceste deşertăciuni, uit realitatea prea realistă a prezentului, evadez de sub semnul radical sau integrală şi, liber, devin vesel, suficient de idiot ca să pot cîntă cu ironie : «Popor al lui Traian, pe falnicii Carpaţi»...“.

*

„Există deja o limbă internaţională — mă asigură Alfons Lupu, fostul preşedinte al Culturii din Isarlîk (are depuse actele de plecare în Israel) : ca'structură, logică, semnificaţie. Chiar dacă unor filologi critici ea apare doar ca un simplu limbaj, o convenţională înşiruire de locuri comune avînd ca scop nu spunerea adevărului ci escamotarea sa, tactică şi strategică. E vorba de limba şedinţelor, ,a articolelor de fond, limba noastră politică. Dacă am scrie-o cu ideograme, ne-am da seama că din China pînă în Cuba, se «vorbeşte» aceeaşi limbă. Esperanto sau Des- peranto, nu are nici o importanţă. Limba popoarelor ce sunt în plin marş revoluţionar desparte, ca un ic, limba literară (a cărturarilor de formaţie clasică) de limlba ţărănească a poporului de jos.

Că este vorba de o limbă nouă, se vede mai ales cînd asistăm, pe de o parte, la chinul cu care o vorbesc oamenii simpli — şi dezinvoltura protocolar-lichelească prin care răsună ea (ca o poezie învăţată şi repetată de mii de ori) în gura unor intelectuali, tovarăşi de drum, trăncănitori din oficiu“.

Bunul meu prieten şi binefăcător, doctorul Petrică-Sandu, îmi vorbeşte de un caz ciudat. Un bolnav căruia ochii nu-i mai disting decît contrastele alb-negru. Toate culorile au dispărut : poate că le percepe la nivelul retinei, dar ele, la creier, nu-i ajung decît ca imagini de film în alb şi negru. Paralel cu această stranie decolorizare, bolnavul uită verbele, adjectivele, prepoziţiile şi conjuncţiile. Vorbeşte folosind numai şi numai substantive. Din cînd în cînd începe

să urle : „de ce ? de ce ?“ — iar

cînd intră într-o criză mai lungă d,e depresiune, nu spune decît atît : „Căcat!“.

Nu rîde şi nu zîmbeşte decît în somn. E mereu flămînd, nu vrea să-şi vadă părinţii şi nici colegii, nu suportă pijamalele în < dungi.

• /
• •

Un meci de rugby, văzut cu încetinitorul, mi se pare un dans superb, în contrast total cu senzaţia de grămadă şi haos pe care mi-o dă jocul în sine.

Ce ar fi să ne vedem, cu încetinitorul, suferinţa continuă ? Am exclama : „asta e Istoria !“

Cred că e invers : suferinţa nu este decît istoria văzută cu încetinitorul. Trăită cu încetinitorul. înţeleasă cu încetinitorul. (Scrierea de cronici şi de literatură nu poate fi decît o formă de a percepe în ralenti o realitate ce se mişcă şi are loc în cu totul alte forme de dinamică şi schimbare decît ne apar ele atunci cînd le gîndim'sau mai ales, cînd le transformăm în po-veste sau imagine.)

Diferenţa între rugbyul real şi cel văzut cu încetinitorul este asemenea diferenţei între cei care stau în tribune şi privesc şi cei care se luptă într-un circ roman : între cei care văd şi se amuză şi cei care îndură şi mor în arena unde are loc jertfa celor învinşi.

• •

Profesorul pensionar, foarte albătut, mi se plînge (în şoaptă) la o coadă, la aprozar : „Liceele de elită au ajuns licee ale elitelor, selecţia e o antiselecţie, tot ce se învaţă nu e decît o simplă suprasolicitare a memoriei : inteligenţa, raţiunea şi imaginaţia au dispărut şi din metodică şi din didactica de catedră. Profesorul a ajuns un simplu agent al controlului de stat: transmite elevilor frica, duplicitatea, semidocţia şi imoralitatea prin chiul şi hoţie.

Ideile generale au murit, facem «limbi» fără limbă, gîndim fără logică, -Cunoaştem şi ne cunoaştem fără morală, drept, psihologie.

Adevărata ştiinţă, filosofia, disciplinele culturii, se fac (dacă se mai fac ?) pe ascuns, în timpul „liber". Toată sperşnţa în

viitor a neamului nostru depinde de eventualii *autodidacţi care,* pe ascuns, liber, citesc şi învaţă din alfabetul elementar al condiţiei umane“.

Niciodată, in istorie, discrepanţa între ceea ce s-a vrut a se face şi ceea ce s-a făcut de fapt, nu a fost mai uriaşă (şi fără de soluţie) ca astăzi.

Moşul îmi spune : „Noi, românii', — de pildă — nu eram deloc copţi pentru ideea de revoluţie. Chiar dacă aromai fi trecut două sute de ani, noi niciodată, de la noi putere, nu ne-am fi atins de soluţia asta care se cheamă revoluţie. Ea a picat pe capul nostru ca o pleaşcă străină, ca o mare nenorocire de sus, exact în faza în care în conştiinţa noastră socială se fixau categoriile democratice legate de proprietate, dreptate şi egalitate de şanse. Iar mai tîrziu, cînd am ajuns -cu greu şi după cumplite jertfe sa o înţelegem şi chiar să credem în ea (anii 1960— 1970), ca o blestemată batjocură, a devenit evident pînă şi pentru cel mai prost acar sau ministru, din republică sau imperiu, că acest uriaş experiment istoric este un imens eşec, o tragică eroare".

*

« *

Unul din cei mai lucizi ticăloşi, Tutilă II, îmi spune :

„E adevărat, la noi, oltenii, defectele ar fi calităţi şi calităţile ar fi defecte... Suntem atît de buni practicieni ăi lucidei noastre ticăloşii, încît, dacă i-ar veni cuiva ideea să ne racleze, sa ne ex-opereze aceste defecte, am rămîne goliţi mai rău decît mumiile egiptene !“.

Dar, îmi vine să adaug eu, acest paclieţ de rele constituie probabil doar Răul prin care facem faţă Mai-Răului. „Mă uitam strimta la directorul meu, îmi spune un brav muncitor de la o fabrică nerentabilă, cît timp mă minţea pe mine ; dar mă uit mai nou cu admiraţie la el, fiindcă e dat ciracului şi ştie cum trebuiesc înşelaţi şi minţiţi cei din Minister, ca eu şi tovarăşii ■mei să putem să încasăm măcar 75% din salarii !“.

Acest Martin Luther, arzind pătimaş, imaginînd un Dumnezeu „mai teribil decît diavolul", căruia, prin vocaţie, îi place >ă ne tortureze, îmi place enorm. Toată viaţa lui îmi apare ca o continuă luptă cu acest diavol pe care „îl purtam agăţat de gîtul meu", incit e normal să se întrebe (cum o făceam şi noi, in fiecare zi, în puşcărie) „dacă nu cumva diavolul ar fi însuşi Dumnezeu ! ?“.

Nu cumva, îmi zic, trăim o sulbjacentă „tulburară a apelor", o febră de nouă Reformă ce ne intră pe uşa din dos, tocinai prin acceptarea şi suportarea pînă la chin şi damnare a diavolului ce ne atîrnă de gît şi a infernului pe care ni-1 construim din rebuturile ideologice ale secolului XIX ?

(Port pe cap o tichie batjocoritoare — nu de bufon regal, ceea ce m-ar incinta — ci de eretic dus la ardere pe rug. Pe tichie, în afară — că şi pe mănăstirile noastre — sunt desenaţi, cu tuş negrit, demonii ce vor arde odată cu mine şi cărţile mele.)

Unii savanţi americani — citesc într-un Reader Digest — susţin că balenele care eşuează pe plajele din Florida o fac din cauză că, printr-un accident, şi-au pierdut simţul de orientare : în ureche le intră o ploşniţă (cimex) minusculă, de apă, aceasta le strică „radarul" şi, fatalmente, le împinge spre sinucidere.

Amănuntul cel mai îngrozitor în această foarte plauzibilă supoziţie constă în amănuntul că numai şeful turmei de balene e pişcat de ploşniţă. El îşi pidrde bunul simţ de orientare, lumd-o spre moarte. Turma îl urmează, din motive de instinct, fidelitate, disciplină.

Nu suntem suficient de creştini spre a ne putea îndrăgosti — ca ruşii, de pildă — de suferinţă şi jertfă. Urme trainice şi sănătoase de păgînism ne îndeamnă — din fericire — să ne iubim plăcerile mărunte, viaţa aşa cum este, mulţumindu-ne cu bucuriile şi tristeţile lesnicioase.

Actorul, pensionat de curînd, („jignit în Fiinţa sa“) este de-părere că aşa cum a dispărut *duelul,* ca mijloc de a rezolva di-ferendele de onoare, va dispare cuvîntul şi *dialogul, ca* mijloc ele a dezbate diferenţele de opinie.

„De altfel, argumentează el, trăgîndu-mă furios de revere, nu ai observat? Noi, românii, spunem «părere» la «opinie». Or, «părere» vine de la «a părea», un fel de iluzie, de vis, de moft relativ şi trecător. Dialogul se face în doi, pricepi ! ? Şi acest fatal «în doi», la noi a dat naştere la două verbe ce se confundă adeseori : «a îndoi» şi «a te îndoi».

îndoiala şi îndoirea fiind antagoniste, dialogul va pieri odată cu fn-doiala. Prin îndoire".

♦ ♦

„Uniunea Sovietică, îmi spune Moşul, mimînd o ironică seriozitate‘Ştiinţifică, şi-a luat pe umeri foarte multe şi fru-moase sarcini, una mai grea decît cealaltă. Dar dintre acestea, cea mai afurisită şi teribil de dificilă este aceea de a educa — cu răbdare, în lungi etape — pe Americani, de a le da sentimentul de mare putere, de a-i învăţa politică, diplomaţie, tactică şi strategie. Excelenţi pedagogi, geniali circari, obişnu-, iţi cu metodica predării puterii chiar şi faţă de idioţi sau semi- docţi, pînă la urmă se pare că ruşii au reuşit. Americanii încep Să umble în picioare,”să vadă ihai departe, să gîndească cu pro-priul cap. Ceea ce însă nu vor reuşi niciodotă dascălii mosco-viţi este să îi convingă pe aceşti fermieri «vînzători de arme şi cravate» că o mare putere trebuie să fie absurd dogmatică \ în timp de pace şi absurd agresivă în diplomaţie şi în război".

* * *

Soma — Şema: trupul ca o închisoare a sufletului.

Oare ar fi posibilă o ştiinţă a închisorii, a stării de închis, a legilor ce se nasc şi se impun celor ce stau după tot felul de gratii ? O „claustrologie" sau „Sematică", chiar dacă începe după o criminală aventură politico-penală, în celulă, lagăr sau

colonie de muncă forţată, ea nu poate'fi concepută decît ca o

foarte severă şi specifică deontologie, avînd grave legături cu morala şi metafizica. Deţinutul politic—oriunde ar fi închis — nu este decît pionierul simbolic al unei lumi ce alunecă tot mai mult spre împuşcăriere generală, multilaterală, multinaţională.

(Nu-mi cunosc, nici după cincisprezece ani, vecinii de pe scara blocului meu : mă şi mir că nu am simţit pînă acum nevoia să intru în legătură cu ei, băti'nd morse-ul Gherla în calorifere. Dar, adevărul este că la Gherla sau Jilava simţeam nevoia să comunic şi să mă împrietenesc cu cît mai multi colegi interesanţi, pe cînd aici, ,,în libertate[44], mă feresc prudent pînă şi de instalator sau de cititorii de contor.)

.*Ştiinţa explică* o mulţime de lucruri şi fenomene pe care nu le curioaşte, analizează şi măsoară o mulţime de cantităţi şi calităţi pe care nu le înţelege, controlează o mulţime de energii ce îi sunt total străine şi adverse — şi ajunge astfel *să ştie şi să posede* infinit mai multe cunoştinţe decît cunoaşte şi înţelege de fapt.

Toată civilizaţia noastră'este consecinţa unui *cosmic tupeu* epistemologic : cunoaştem doar două trei litere din alfabetul ontic, dar avem gata rugurile toate pe care vom arde întreaga genezã. •

*

♦ •

Toate comediile moderne — ca satire existenţialiste — derivă din fabula clasică : părinţii teatrului modern nu mai sunt marii comediografi antici, ci marii fabulişti : Esop, Lafontaine, Crîlov. *(Lupul şi Mielul,* de pildă, mi se pare un arhetip de veşnică şi tristă comedie din ce în ce mai actuală şi mai internaţionalistă.)

I-am spus prietenului meu, Criticul de teatru, ideea asta cu derivarea din fabulă a comediei. A rămas pe gînduri. „Ar exista astfel, îmi spune, două faze : prima, să-i zicem aaragi- aleiană, în care — luînd la întîmplare o fabulă stupidă — broasca, vrînd să ajungă Ibou, se tot umblă, se tot umflă —- după care, în faza a doua, ar urma surpriza că broasca ajunge cît un ibou, pjunge chiar Bou, dar de crăpat nu crapă...[44].

E de datoria generaţiei viitoare, gîndesc eu, să vadă ce fabulă va urma, adică ce va face cu Boul cînd acesta va vrea să ajungă Dumnezeu ! ?

Dintre cele aproape o sută de definiţii ale Hisului (excelentă în acest sens mi s-a părut „Comicologia" lui Marian Popa dar nu ca punct de vedere, ci ca o înşirare inteligentă a aproape tuturor părerilor cunoscute) cea mai sugestivă, cea mai actuală, cea mai apropiată de gîndul meu, mi !s-a părut a fi definiţia lui Kant, din *Critica puterii de judecată :*

„Rîsul este un afect ce derivă" „aus des plotzlichen Verwandlung einer gespannten Erwartung in Nichts" (dintr-o bruscă trecere a unei încordate aşteptări înspre nimic). Deci, aşteptare, speranţă, iluzie, urmată de o bruscă totală dezamăgire. SHrşitul acestui secol XX mi se pare plin de dezamăgiţi şi dezamăgiri — dacă lumea nu rîde în hohote e numai fiindcă dezumflarea spe- / ranţelor a avut loc lent, în lungi etape, numai proştii au fost şi au rămas surprinşi.

Eu aş merge un pas mai departe şi aş spune : „rîsul nu e decît reacţia psicho-fizică la *orice cădere sau re-cădere* în poziţia umilă de biată fiinţă neputincioasă care încearcă degeaba ’ să...“.

Zîmbetul copiilor, al fecioarelor, al martirilor, al marilor portrete etc. este o taină, stare de graţie. O mini-revelaţie theofanică sau paradisiacă.

Nu derivă şi nu premerge rîsul. (Sub-rîs : sous-rire.) Zîmbetul diplomaţilor, al politicienilor, al şefilor de tot felul, zîmbetul „de serviciu", cel mandarinal sau episcopal, e cu totul altceva. Chinezii vechi considerau rîsul ca fiind un act barbar de necivilitate, nu rîdeau decît de lucruri inferioare, în locuri şi situaţii inferioare, doar la bucătărie sau în cercul foarte intim al concubinelor şi curtezanelor. Indienii, care nu cunoşteau rîsul, au stabilit totuşi protocolar diferitele „grade" de rîs :

1. Surîsul mic"(doar genele se ridică)
2. Hasita (se arată dinţii)
3. Ougahasita (rîsul cu lacrimă)
4. Atihasita (rîsul cu mîinile pe burtă)

Rîsul „politic", oficial, se pare că este un simplu zîmbet „hasita" : *se arată dinţii.* Sufletul e absent.

Păcală, astăzi, nu rpai poate fi considerat o. simplă succesiune de snoave populare. Mai multe elemente din acest ciclu mă îndeamnă să văd în Păcală un mit tragic esenţial. întâi : totul e legat de cosmologie, de geneză. Dumnezeu e obosit, leneş. Se lasă tămîiat.Alt element mitic : Păcală primeşte în dar un fluier fermecat. Prin acest fluier divin el distruge rîzînd tot ce întâlneşte : fraţi, popă, nevastă, copil, animale, întregul sat. Al treilea element : mereu revine în poveste tema unui „pariu diavo- lesc“ : „dacă te superi, îţi tai o bucată de piele din spate !“.

Cred că — în bună tradiţie bogumilică — Păcală nu e decît un mit al anti-genezei : *el reprezintă prostia omenească* drept factor de distrugere a Creaţiunii. Nici urmă de vreo răzbunare : doar şiretenie în sine, pohta de a distruge păcălind fără să poată fi luat la răspundere.

Blaga avea oroare de acest mit, „e un coşmar diavolesc, nu are nimic comun cu Buhoglindă sau Simplicissimus. Păcală e un simili-demon, în veselă desfăşurare, în timp ce Dumnezeu doarme tămîiat".

Ca să ajungă la rîs, acest savant solemn şi preţios care ar fi Adrian Marino (cred că nici eu nu aş putea să-1 fac să rîdă chiar dacă l-aş imita înţr-un moment de ibună inspiraţie bufo- uică) stabileşte cîteva foarte interesante „metode“ :

— folosirea contrastului descendent
— a surprizei .maxime
— nenocivitatea garantată
— detaşarea
— dialectica simpatie-antipatie, folosită demagogic, în sensul : „comicul e un aliat al celor de jos, un atlet ispăşitor al umilinţelor şi exploatării[14].

Cred că toate aceste „faze“ aparţin veacurilor trecute. După tot ce a urmat după cel de-al doilea război mondial, trebuie să îi dăm dreptate lui Andre Maurois care spune?: „Fiecare popor rîdc de ceea ce se teme mai mult“.

§§§§ *

Gogol ştia să se autocenzureZe şi să se ascundă. El spune cu rusească bonomie : „Rîsul e bun, e cinstit, el ne-a. fost dat

anume, nu ca să rîdem de alţii, ci de noi înşine[14]. Perfect. Există teorii care susţin că opus Sublimului, nu ar fi Graţiosul* Frumosul sau Monstruosul : ci Comicul (cu toate variantele sale : caricatura, urîtul, hidosul, ridicolul, penibilul, caraghiosul etc.). „Das Lacherliche[44] nu ar fi,.aşadar, decît *sublimul negativ* al oricărei puteri incapabile de a se vedea în oglindă.

Şi ajungem astfel tot la Prostie. Paul Zarifopol (în *Valoarea Rîsului,* 1930) zice clar: „rîsul are de-a face tnumăi cu prostia energetică şi activă[7]: în anumite momente din istoria unei colectivităţi, prostia poate monopoliza seriozitatea — iar Rîsul demască această deghizare[44].

Păcală... Haplea... Bulă.,

♦ / '
♦ ♦ *

Nu îmi place cuvintul Prost-Prostie. E prea ţărănesc — şi la ora asta nu prostia rurală e cea care ne doare mai mult. Aş evoca pe patronul meu — şi al acestor caiete — pe Dezi- deriu Erasm, şi aş folosi cuvin tul mai echilibrat şi mai decent (intermediar între Prostie şi Nebunie), *Sminteală.*

Cauzele smintelii, susţine Erasmus în Laus *Stultitiae,* ar fi teroarea, amnezia, ignoranţa. Ele sunt şi cauze şi mijloace în acelaşi timp.

Eroarea, amnezia, ignoranţa : superb.

/ '
• *

Utopia nu devine kitsch filosofic după lectură (aceasta poate fi sublimă). Grotescul şi mai ales tragicul kitsch al oricărui vis utopic apare în clipa în care acesta intră pe mîna oratorilor, demagogilor, miliţiei.

Nu pot să uit : în Septembrie 1944, mă înprietenisem şi disGutam amical cu un tînăr şi inteligent ofiţer rus (Nekrasov— ce nume frumos !) despre viitor, Europa, comunism etc. Am ajuns în W.C., împreună, continuînd să conversăm. Eu îi replic : „şto e to takoie sciasliva ?“ (adică : ce e fericirea, în definitiv ?) Deodată, rusul meu se înfurie mă ia la pumni şi mă dă cu capul de toţi pereţii. „Vasăzică, îmi urla el ca scos din fire, nu vrei să fii fericit, nu-ţi place fericirea ? Las’ că-ţi arăt eu, porc fascist ce eşti!“.

Şi mi-a arătat.

A doua zi (mă oblojeam în pat) intră pîş-pîş în camera mea aducindu-mi spăşit tot ce avea el mai bun : ţigări, pîine, un ceas. „Ia vinovat !“ îmi tot repeta cu lacrimi în ochi — şi abia din clipa asta am început să nu mai înţeleg nimic.

Poţi să te rogi singur : să visezi, să scrii sau să citeşti poezii. Dar nu poţi rîde singur. x “

pentru rîs trebuiesc minimum doi (plus unul nevăzut, care asistă numai). Eu aş îi bufonul care zice, tu eşti cel care ai înţeles şi rizi —• iar EL este martorul, publicul, notarul. (Sau turnătorul !)

Nu poţi să pui la punct sau să-ţi baţi joc de cineva între patru ochi : cineva care asistă trebuie să completeze triunghiul oricărui dialog serios (Freud). Succesul unei glume depinde în egală măsură de calitatea glumei, de calitatea urechii ce o ascultă, dar şi de calitatea celui sau celor care asistă vesel la duel.

Nu realizăm consecinţele tragice ale metamorfozei celei de a treia persoane dintr-un dialog sau glumă decît cînd trebuie să constatăm că acesta, din spirit, stihie sau înger discret, s-a transformat brusc în martor, informator, turnător.

/ * ♦

Sunt de acord, trebuie să fiu de acord, cu acest gînditor sovietic, I. Borev *{Sistemul categoriilor estetice)* care, marxist consecvent şi agresiv, susţine şi azi că „perceperea comicului are un caracter de clasă, ea este legată de caracterul de clasă al conştiinţei umane"., Sau • (citez după Marian Popa) : „Rîsul se ascute totdeauna în contradicţia între latura conservatoare şi cea revoluţionară".

Perfect. Aşa este. Să zicem... Doar că, din cinci în cinci ani, in cadrul unei revoluţii în iharş, noi ar trebui să stabilim .foarte clar şi dur, cine este, cine mai este revoluţionar, şi , cine este, sau *a devenit,* conservator. Fiindcă este cît se poate de frecvent cazul cînd foşti republicani revoluţionari te obligă să cînţi Trăiască Regele !“, foşti atei te obligă să crezi şi să te închini, foşti adoratori ai tractorului vin să te roage să-ţi cumperi cai, să îţi refaci c-ăruţa, şura etc.

♦ ♦

Cred că genul acesta literar şi spectacologic, Comedia, nis poate să se nască şi să evolueze (lent, în etape) decît în societăţile stabile, liniştite, bine consolidate.

La noi, strada o luat-o mult înaintea politicii, politica a luat-o înaintea literaturii, opinia publică e demult cu mult înaintea dramaturgilor. Cînd noi, în piesele ce ne sunt aprobate, îndrăznim să, saţirizăm bătăturile, poporul de mult se plînge de preinfarct.

De aceea, la noi, absurdul pe scenă nu înseamnă decît copierea timidă a realităţilor cotidiene aşa cum sunt, aşa cum nici o imaginaţie din lume, omenească, nu le-ar putea inventa. Dacă ar fi să-1 pastişăm pe Ionesco, ar trebui să începem aşa : „Pe o terasă de fostă cafenea, Vreo zece rinoceri pensionari, de ambe sexe, beau obişnuitul surogat de cafea. Deodată, oroare : pe drum, în goană, tropotind şi urlînd (sau : zburînd şi rîzînd) trece... UN OM“.

Fiindcă la noi ştim demult că „le roi ne se meurt'pas“ şi că Godot nu numai că a sosit, dar nici nu are de gînd să mai plece. Iar Ubu al XIV-lea îşi construieşte Versailles-uL său.

♦
♦ »

JUn *coleg fizician* mi-a arătat imaginea calorimetrică a unei clădiri, a unei feţe umane, a unui cazan dintr-o uzină ; se vede clar pe unde se scurge căldura, cum se repartizează ea, cum se schimbă

Aş visa un aparat care să poată fotografia pierderile de umor : entropia socială a veseliei, a rîsului, a libertăţii de a uita chiar şi lanţurile.

Mi se pare că, pe plan mondial, asistăm — în comparaţie cu splendidul secol XIX — la o tot mai penibilă şi freativă răcire umoristică. Evoluăm spre încruntare, gravitate, închidere.

Din cînd în cînd („keep smile !“) şefii noştri de stat, în portretele oficiale sau pe coperta revistelor, ne arată dinţii. Ca să ne mai înveselească.

* ♦.

De ce să ne alarmăm ? îmi spune inginerul chimist : în curînd vom avea gata (în laboratoare, deocamdată) pilule de rîs. Ca şi alte pilule sociale : cele de libertate, fericire, bunăstare.

La spitalul de nebuni din Podari (unde am petrecut fertile stagii de meditaţie şi creaţie), cam 80 la sută din „nebunii" internaţi erau veseli, veseli. Melancolici autentici erau puţini (ei s-au înmulţit însă alarmant în ultimii zece ani), erau puţini şi erau evitaţi, fiind consideraţi cu adevărat nebuni, deci periculoşi.

Trecînd eu însumi de la veselie la melancolie cronică, acum, aşa-zisă veselie valahă nu mi se mai pare decît o simplă reacţie compensatorie, lucidă histerie, faţă de nenorocirile progresului care e şi continuu, şi ireversibil, şi incurabil. „Veselia de ser- vici, zice Limpi, nu este decît gipsul în care ne înfăşurăm sufletele fracturate".

*

* ♦

S-a terminat cu istoria evenimenţială, după Stalingrad şi Hiroşima nu mai sunt posibile mari războaie, revoluţii, reforme sau răsturnări ai reformatorilor. S-ă terminat cu regii, politrucii, doar în lumea treia mai au loc lovituri de palat, stradă, hotare. Cea mai mare grijă a oricărui dictator este să interzică definitiv acele mijldace şi metode prin care el însuşi a ajuns La putere.

Citindu-1 pe Michel Foucault, îmi vine să cred că vechea istorie s-a mutat în Cer, în sfera valorilor morale : acolo sus, au loc mari evenimente, prăbuşiri, reforme şi contrareforme. Ar fi de ajuns să recapitulăm doar fazele prin care ă trecut conceptul de *BINE,* ca să ne dăm seama ce uriaşe răsturnări ati loc acolo, în cerul axiologic. Binele imperial, binele anarnist, binele bolşevic, binele fascist, binele gulag, binele societăţilor de consum, binele socialismului scheletic, binele viitorului ethiopian etc. Aceste uriaşe schimbări şi tragedii din sfera valorilor, noi le percepem prin ecou, prin personanţă. Ne doare aici, ceea ce se rupe dincolo — ne doare minciuna cotidiană, în timp ce *dincolo este ucis Adevărul,* cu metodele ultra ştiinţifice.

Toată lumea ştie — îmi spune frizerul — că din Hitler s-au născut o mulţime de hitleraşi, din Stalin, au derivat — prin donare sau sciziparitate —- o mulţime de stalini mai mititei — dar nu mi se pare că Europa îşi dă seama că aproape întreaga sa diplomaţie (atlantică sau pacifică) derivă astăzi din Chamberlain, Daladier, Petain, Pactul Ribentrop—Molotov ca şi ahtul criminal de la Miinchen rămîn archetipuri model pentru întreaga diplomaţie a lumii zise libere. Actul de la Helsinki, privit de aici, mi se pare o uriaşă cucerire a totalitarismului mondial, tocmai fiindcă el constă în graţioasa obligare a diplomaţiei occidentale de a sta de vorbă cu şefii popoarelor, ignorînd total popoarele subjugate : mai mult, cerînd ca ele, popoarele acestea, aşa cum sunt, total lipsite de drepturi şi putere, să caute să repare greşelile stupide ale diplomaţilor care au iscălit acolo actul de recunoaştere a statu quo-ulîii a hotarelor prezente, strecurînd, cu teamă şi şmecherie în coşul trei, cîteva amendamente privind drepturile omului. Vom avea nevoie de un nou Helsinki care să facă deosebirea între dreptul popoarelor şi drepturile reprezentanţilor lor.

— Să nu mai vorbim de faptul că absolut toate „soţiile[11] politice derivă din celesta cretinitate a naivei luptătoare pentru pace care a fost madam Eleanor Roosevelt.)

* *

„Sunt prea grec, îmi spune domnul Carandino, ca să pot face pasul din Morală înapoi în Politică, prea latin ca să îndrăznesc pasul din Politică înapoi spre literatură, şi prea creştin ca să fac pasul înainte de la simpla greşeală la păcat sau hulă[11]. '

Jean Lecaunet (president U.D.F.) declară senin : „m-am făcut politician... par peur d'ecrire[11].

îi scriu domnului Carandino : „Ne-am făcut scriitori... par *peur de nous taire".*

)

Sfîntul Augustin îi mulţumea lui Dumnezeu că nu îl face răspunzător şi pentru visele sale. Noi trebuie să-i mulţumim fiindcă ne pedepseşte cumplit pentru visele noastre politice.

Omul visează ca un porc, omenirea visează ca un balaur.

(Nu mai visez demult femei goale, curve păcătoase, insule ale lui Euthanasius : visez că *iar* mă urmăresc, că *iar* mă arestează, *că iar* mă închid. Cred că şi Patria, de ar fi să viseze, inu armai visa baricade, revoluţii, flamuri de libertate şi frăţie— ci jandarmi şi perceptori, care *iar* vin şi ne storc cote, *iar* ne duc la muncă sau defilare, *iar şi iar* ne pun să agităm steguleţe ■în umbra unor portrete ce nu se termină...)

Copiii folosiţi ca paravane pentru toate laşităţile tale ; soţia, casa, maşina, socotite ca alibiuri morale ale lipsei tale de morală.

Antichitatea şi Evul Mediu nu au cunoscut „specialiştii", adică acea categorie de cetăţeni aleşi, care, ştiind bine ceva, sunt scutiţi de idei, valori şi judecăţi generale. Supunerea, să zicem, a inginerilor, biologilor, economiştilor, constituie piatra unghiulară a totalitarismelor de orice fel. Aceştia sunt puşi — fiind o masă fără opinie, morală şi voinţă proprie — să inventeze modalităţile de control ale opiniilor, moralei şi voinţei colective.

Cînd se trezesc din „conştiinţa profesională", constată că sunt pensionari, că au construit o lume ne-lume şi nişte uzine nerentabile în care lucrează fraţii lor hominieni, în curs de eunucare ştiinţifică.

' r

* • X

Dintre toate popoarele romanice, constată Nicolae Iorga, în limlba noastră există cele mai multe cuvinte corespunzînd noţiunii de frică. De altfel, studiul lexicologiilor comparate ne arată clar ihodul în care a reuşit limba să lupte şi să învingă în timpul unor lungi secole de ocupaţie, influenţă, biserică şi cancelarie. Mă uit minunîndu-mă de modul ironic şi perfid prin care am preluat anume cuvinte slavone. Năuc, prost, războinic, de pildă. în' slavonă năuc vine din „năuc", adică ştiinţă, prost vine de la „prostii" care înseamnă simplu, iar „războinic", la ruşi, înseamnă bandit, tîlhar...

Dar, mai ales, mă uit acum mai atent la cuvîntul „silă". La noi expresia „mi-e silă" sau „cu sila", demască eclatant scîrba de *silă a puterii.*

Din tunelul religios al limbii slavone am scăpat cu bine şi sănătoşi. Am scăpat şi de deceniul limbii ruse obligatorii pentru toată lumea — dar acum, intraţi pînă în gît în avalanşa de neologisme în toate şi peste tot (chiar şi în limba politică* a conducerii) mă tem că, obosiţi şi sastisiţi cum suntem, vom începe să ne înecăm începînd cu profesorii de română care, citind critică şi filosofie, umlblă total năuciţi de sila şi scîrba termenilor radicali ce năvălesc în cohorte ca înspre o ţară a nimănui.

Studiind viaţa nouă a albinelor, Moşul susţine, cu argumente concrete, că florile au pierdut jumătate din aromă/culoare şi miez, aşa cum azi muzica e auzită cu totul altfel de urechi ca în trecut; a văzut el albine căzute moarte trecînd pe lîngă un transistor deschis, un megafon sau un cap de primar gălăgios. Nici vinul nu mai e vin în lege — el e convins că şi dragostea, ca plăcere, a scăzut cu 75 la şută, iar pofta de viaţă, bucuria de a trăi, cunoaşte nişte pierderi uriaşe la toţi indicii şi parametri anteproiectaţi.

„Nu murim, îmi spune el, pierim cu de-amănuntul. E uşor să mori martir pe o cruce sau sub o spînzurătoare — dar să mori încet, *de ruşine,* timp de un secol luminos, e cumplit".

De o viitoare înviere nimeni nu mai vrea să audă. Spaima, care ne urmăreşte nu mai e legată de gîndul că „dincolo nu e nimic" sau că „s-ar putea să nu existe o meta-viaţă" — ci, aşa cum citeam aseară din Buzura, în cumplita întrebare : „dar dacă nu murim ?“. Dacă — completez eu — coma asta va dura cît o întreagă istorie ? Ar fi groaznic ! Blaga, de prin anii cincizeci, îşi ridica mîinile şi declara :

„îndemnuri cereşti
să fim încă o dată
să fim încă de o mie de ori
să fim, să fim
dar eu umblu lîngă ape cîntătoare
şi cu faţa-ngropată în palme — mă apăr :
eu nu ! Amin.“

Incaşii, astecii, maya — citesc undeva — nu au pierit doar învinşi şi măcelăriţi : aceste popoare *au murit de sârbă.* De scîrba faţa de cei care veneau să-i, mîntuie, să-i elibereze, să-i civilizeze.

*

Omenirea aceasta — ce tristeţe — derivă mitic dintr-o fiinţă, Adam (Adam însemnă OM) care nu a avut mamă. Milton îşi imaginează un Adam dorind să plîngă în poalele unei Mame, neavînd o mamă.

Poate că această eroare dramatică a Genezei, Dumnezeu a simţit-o şi — ca un bun artist care ştie să-şi îndrepte manuscrisul prinoeps — a hotărît trimiterea fiului său. Născut dintr-o adorată Mamă. Al cărei cult depăşeşte mult pe cel al fiului ei.

Noi, în puşcărie, pe El îl aşteptam. Visam să-1 vedem intrînd în celulă — tuns, bătut şi în zeghe — şi culcîndu-se lingă; noi pe rogojină : lăsîndu-ne să plîngem în poalele lui. Cu lacrimile mamelor noastre.

***

Nu *avem organe dolorifice* specializate pentru forma de durere şi suferinţă (a nu se confunda !) pe care o reprezintă Istoria ca o succesiune de nenorociri din ce în ce mai rele. Trebuie să suferim cu organele dolorifice care sunt destinate doar durerilor — dar, de pildă, arestările, ancheta, puşcăria reprezintă dureri ce sunt de fapt suferinţe. (Mai nou, patria şi patriotismul mă dor fizic, undeva între stomac şi pancreas.)

Preluăm celulele dolorifice ale altor organe, suferim pentru murdărirea apelor, pieirea pădurilor sau selenomorfizarea peisajului cu simţurile cu care trebuia să îndurăm sabia sau biciul. Iar prostia cosmică a şefilor acestei lumi o îndurăm cu celulele ce au fost pregătite pentru ciumă, inundaţie, cutremur.

Doar pentru ocupaţia străină avem puse la punct semnali- zoare specializate. Şi acestea funcţionează perfect

chiar şi atunci cînd ocupaţia „străină" se face cu români, sub steag românesc, în limba română.

7 — Jurnalul unul jurnalist fără jurnal — cd. MS

♦ •

Ca sa. salveze poporul său, Israel, de pieire, Dumnezeu a trebuit să inventeze şi antisemitismul. Evreii — dacă sunt aşa cum sunt, ca şi oltenii, avînd imense calităţi (care sunt defecte) şi imense defecte (care sunt mari calităţi) — o datorează, în parte, duşmanilor şi duşmănirii continue. (Hitler a contribuit mult la creaţia acestui stat unic care se cheamă noul Israel.)

Poate că acelaşi Dumnezeu, pentru ca să nu ne stingem de urît, melancolie şi disperare, a inventat pentru noi imensa ură a statului şi a şefilor lui împotriva noastră, a celor umiliţi şi obidiţi. Această ură ne ajută ca, în ghetourile apartheid ale singularizării noastre socialiste, să ne regăsim definiţia, negînd pe cei care ne neagă.

„De-al meu propriu cînt, mistuit mă mîntui“. (Eminescu)

* *

Peştele nu îşi dă seama ce este apa (rîul, lacul, marea) decît atunci cînd e scos din ea : nici ,,noi nu ştim ce e Patria decît cînd murim. Sau, cînd simţim că moare ea.

In clipa morţii voi fi săltat de o undiţă din apă : voi şti pe loc ce **e** apa, cine e pescarul, cum de m-am prins în cîrlig.

Citesc cărţi despre viaţa vînătorilor de capete din Celebes, Borneo : totul se concentrează în magie, din punct de vedere mitic, religios sau magic sunt teribil de' evoluaţi, chiar dacă în ceea ce priveşte uneltele şi modul de viaţă se găsesc aproape de epoca de piatră. Viaţa lor se concentrează în jurul a trei certitudini metafizice : existenţa' unui Spirit atotputernic, existenţa sufletului, existenţa unei vieţi după moarte. Mai mult : toată viaţa nu e decît o pregătire pentru propria înmormîntare. Scopul vieţii e moartea. M-a emoţionat faptul că pruncii sunt înmormîntaţi într-o scobitură de copac gros : scobitura se va vindeca, închizînd în trupul ei trupul copilului restituit astfel naturii.

(Lămpi e hotărîtă : din primii bani ce-i cîştigăm, ne cumpărăm „loc de veci“ în cimitir. Toată lumea bună îşi cumpără ; „locul de veci“ e un fel de asigurare obligatorie, din clipa în care ne vom avea metri noştri patraţi, vom face dis-**crete** plimbări înspre acolo, vom fi mai liniştiţi, mai calmi. Mai în rîndul oamenilor bine.)

Citit despre castrare, eunucare, mai multe cărţi (Fernandez, Umberto Ecco).

' - Nu mă interesează problemele eunucării de tip napolitan (în vederea menţinerii vocii de sopran a copiilor), nici cea de tip izmaelit sau bizantin. Mereu mă gîndesc că după fiecare convingere maniheist-dogmatică (şi orice asemenea convingeri nu sunt decît forme de Viol psihologic şi moral) urmează neapărat — dacă rămîi în slujba puterii — o obligatorie castrare spirituală. Am ajuns să simt eunucul politic după privire, expresie, cuvînt : există o voce a eunucilor (radio Moscova, oricît iar fi el de drăguţ, are ceva ce nu mai are), există şi idei', şi cărţi, şi instituţii făcute de eunuci. Chiar şi copii făcuţi de ei.

Eunucul are o imensă nevoie de dragoste chiar atunci cînd e paznicul moral al haremului politic şi cultural. într-o mînă ţine un cnut cu care menţine linia şi stabilitatea, cu cealaltă mînă recoltează dragostea pe care, cu multă aviditate, o trans- farmă în oxigen şi justificare.

•*

Un evreu mereu eretic. Prietenul meu Sommer îmi spune. :

„în Vechiul Testament evreii greşesc şi Dumnezeu îi iartă mereu : mai nou, Dumnezeu greşeşte şi noi trebuie să-1 tot iertăm şi să o luăm mereu de la început !".

Undeva are dreptate : doar că, între 1945 şi 1960, în timp ce cărturarii noştri erau daţi afară de peste tot (mulţi din ei duşi la canal sau Sighet) întreaga presă stalinistă, filosofia ocupanţilor, agitaţia şi propaganda noii religii, teatrul, filmul, cadrele din cultură, creierele din securitate fuseseră umplute până Ia refuz de fiii neamului prin excelenţă victimă a fascismului. Răzbunare ? Tîmpenie ? Mafie Herzl-ţionistă ? Nu ştiu. Ştiu că a existat o ofensivă ideologică, paralelă cu sovro- murile. Dar mult mai dureroasă. Acum, uitîndu-mă în ochii trişti ai prietenului meu, aş dori să ştiu care a fost momentul în care această puternică şi internaţională forţă care este evreimea de stînga

şi-a retras acţiunile investite de peste o

sută de ani în Marx şi *Manifestul* său. Acum suntem alături, doar că el are asigurat un paşaport spre Israel pe cînd eu nu **am** nici măcar pe cel din cimitir. Dar mă bucur că în faţa veşniciei suntem alături şi fraţi.

•
,• •

Fiecare om e centrul unui Cerc care e destinul său. Orice furnică (zicea Mama) ce duce un pai la muşuroiul său, oricui **scarabeu** (adaug **eu)** ce rostogoleşte o gogoloaşă de bălegar, au dreptul să creadă că lumea a fost făcută în aşa fel încît paiul şi gogoloşul să poată ajunge'unde trebuie.

Suni centrul unui Cerc a cărui suprafaţă e *caftea* mea. Am dreptul să pretind — scarabeu fiind în umbra uhor faraoni şi piramide — că Dumnezeu trebuie să mă ajute ca să-mi rostogolesc *rostul* pînă la capăt. Altfel, dacă nu îmi termin cartea, dacă îmi ratez pînă şi actul ce îmi justifică şi certifică ratarea, atunci mă transform în hienă şi, înainte de moarte, caut hoitul timpului meu spre a-1 şfîşia şi a-1 distruge. Ca apoi să pot urla spre cerul înstelat sentimentul absurd şi tragic al unei farse, disperarea de a fi crezut şi sperat, dispreţul faţă de Zeii ironici ai cercului meu, ce nu a fost decît un simplu punct şi clipă din traiectoria unei muşte sau unui vierme stupid.

*L. »

II întărit pe Sommer (care şi-a cerut plecarea defihitivă în Israel) spunîndu-i : „Da, Israelul e un mare Stat, o uriaşă putere — păcat doar că Statele Unite nu sunt decît un simplu Hinterland al său“.

Sare în sus : „Află, îmi strigă, că deşi contribuţia neamului meu la Revoluţia bolşevică a fost enormă, iar la cea americană, minimă, istoria ne-a oferit cultura americană drept recompensă pentru toate suferinţele şi rătăcirile din diaspora.

— Cum de a reuşit revoluţia americană, îl întreb : e singura revoluţie reuşită.

— Fiindcă ea nu o fost făcută de revoluţionari de profesie. Ci de cetăţeni serioşi şi cumsecade. Cînd bătălia pentru

independenţă s-a terminat, toată lumea a plecat acasă şi şi-a văzut de treabă. Pe cînd în alte revoluţii, autorii loviturii de stat rămîn să reorganizeze dărâmăturile : exact cu aceleaşi mijloace şi metode cu care tot ei le-au provocat*[1].

/ x ♦

Divina mea prietenă, Poeta (in faţa cimitirului marin) mă' întreabă : „Tu care nu eşti decît un foarte capricios consumator de poezie, spune-mi care este, după a ta părere, limita de ermetism, obscur şi dificil pe care o admiţi ?"

M-am gîndit. Seara tîrziu i-am spus :

„Mie îmi plac nucile. Dar îmi plac cel mai mult nucile pe care le pot sparge singur în palme. Ca să merg după un ciocain, ea să apelez la un cleşte specialist, mi se pare o recurgere la un **ajutor** artificios şi fals... La fel, nu-mi place nici să văd miezuri de nucă decojite de altcineva, stînd grămadă în farfurie. E adevărat, în copilărie, ştiam că aceste miezuri — pregătite de Mama pentru cozonaci — erau cîştigate prin muncă străină... Miracolul, la nuci, nu e atunci cînd le spargi coaja şi le scoţi miezul (la nucile proaspete, coaja miezului e încă amară), ci clipa în care, căzînd din pom, nuca se desparte de învelişul ei negru,, ca cerneala.

Perlele de rîu siberiene. Văzut la cinema un splendid documentar. E vorba de o lungă tradiţie a pescuirii acestor perle. Doar unele ape siberiene, spre izvoare, furnizau acele mici perle cu care se brodau mantiile imperiale (sau tiarele popeşti) ca şi diademele bizantine ale kneagliinelor muscale.

Bătrînul pescar (ultimul) susţine că perlele sunt vii şi rămîn vii. După ce o scoţi din apă şi din scoică, ea trelbuie ţinută în gură, cîteva ore ; montată în şirag, ea e capabilă să ia diferite nuanţe de culori. Uneori, cînd e purtată de o femeie rea (sau de un tiran crud) perla Se înnegreşte. Atunc'i ea trebuie pusă într-o cutie curată şi atîrnată de gîtul unui copil nevinovat, unde, după un timp, perla îşi revine la cea

mai frumoasă culoare a sa. Primăverile, perlele acestea se încălzesc, au puţină febră. Nu se recomandă a se purta în timpul călătoriilor pe apă,

trag la fund, provoacă naufragii şi înecuri. Ele nu mor decît în morminte sau în muzee.

♦
* •-

Moda baloanelor volante a revenit, îmi spune inginerul Winter. Deşi e parodoxal şi oarecum simbolic, bîntuie în occident moda aceasta a baloanelor mici, rotunde, capabile să se ridice de la pămînt, cu o naoelă şi doar cu doi oameni în ea. (După naufragiul Zeppelinului, se pare că soarta dirijabilelor uriaşe a fost pecetluită pentru totdeauna.)

Mă gîndesc la semnificaţia metaforică a acestui fel de înăl- i ţâre de la pămînt : faptul că unii specialişti (şi majoritatea cărturarilor cu har) îşi pot construi un balon propriu şi o nacelă, cu care să se înalţe tot mai sus (şi mai departe) înspre cerul visat sau studiat, mi se pare cît se poate de frumos. Duc cu ei saci de nisip, cînd pierd din înălţime, dau drumul, unul cîte unul, acestor saci de balast teluric...

Ca să revină pe pămînt, *trebuie să se dezumfle :* sacii de nisip nu se pot reface sus, numai jos, la nivelul pămîntului pe care piloţii acestor înălţări îl numesc „punctul zero".

*
* * \

Lecţia primitivilor africani. Citesc cu încîntare însemnările unui pastor protestant (P. Lieven Bergmans, edition A.B.C. 48, Butembo) despre „Ies Nanande" un trib congelez, din munţi. Autorul consideră că mentalitatea africană (nu-1 citează pe Levy- Briihl) se bazează pe dublarea raţiunii suficiente reale (total neimportante, dar existente totuşi : A este A fiindcă nu este B), cu o altă logică secretă pe care o numeşte metafizică- şi care se bazează pe necunoscut, pe ceea ce se ascunde după... Pastorul le explică o minune a lui Christos, ei cred, înţeleg — dar pleacă acasă convinşi că pastorul le-a ascuns esenţialul.

Am reţinut — şi aş dori să meditez asupra acestui fenomen — că întreaga Africă (susţine autorul) crede în posibilitatea Răului, prin efectul „ochiului rău“, al deochiului, pe care cei din tribul studiat de el îl numesc *muloyi.* Unii oameni sunt, alţii devin muloyi — şi după ce au ajuns muloyi, nu mai au alt

scop decît acela de a nenoroci pe oricine întîlnesc.

Transcriu cîteva din proprietăţile acestui duh rău :

— Le muloyi est un homme mauvais agissant par mechan- cete ;
— le muloyi a un coeur plei-n de haine ;
— le muloyi n’aime pas celui qui possede ;
— le muloyi ne veut pas que quelqu’un s’enrichisse ;
— le muloyi ensorcelle pour detruire ;
— meme si on lui donne quelque chose de bon, ne sait rendre que ce qui est mauvais ;
— le muloyi ne fait jamais de plaisanteries (fantastic !) ;
— le muloyi n’as pas de pitie ;
— le muloyi ensorcelle sa femme, ses enfantes, son pere, sa mere •
— le muloyi ine se corrige jamais ;
— le muloyi ne peut calomnier qu’un autre ;
— le muloyi aime parler lui-meme (pour empscher qu’un autre ne l’accuse de ses mefaits) ;
— il fait semblant aimer les autres ;

— le muloyi aime avoir toujours raison***** ; etc.

M-a încîntat şi uimit faptul că în mijlocul satului acestor foarte „democraţi" Wananzi, există o clădire publică, numită de autor „maison des palabres[11] în care bărbaţii tribului (doar femeile muncesc) se adună zilnic şi, bînd un -fel de bere a,lor, *vorbesc cu toţii, tare, şi deodată,* fără ca să se as- /
culte unii pe alţii. La observaţia pastorului că nu e bine aşa, că ar trebui să vorbească pe rînd, au refuzat categoric, fiind păţiţi : „dacă unul apucă-să vorbească şi ceilalţi să tacă şi să-1 asculte atunci acela sigur va avea pretenţii să devină şef, să le închidă casa, interzicîndu-le întrunirile...".

Cînd şeful tribului moare, se spune doar atît : „il est gravement malade. Cette nouVeţle se repand sur tout le ter- ritoire du defunct; chacun le repete, mais persoane n'est assez naif pour le prendre au pied de la lettre ; tout le monde

***** „Muloyi este un om rău care acţionează din răutate ; — m'ul.oyi are o inimă plină de ură ; — lui muloyi nu-i iplace omul avut; — muloyi nu vrea ca un ins să se îmbogăţească ; — muloyi face farmece pentru a distruge; — chiar dacă îi oferi ceva bun, nu ştie să dea înapoi dedt ceva rău; — muloyi nu face niciodată glume; — muloyi nu are milă; — muloyi îşi vrăjeşte soţia, copiii, tatăl, mama; — muloyi nu se îndreaptă niciodată muloyi îşi calomniază semenul; — muloyi are plăcerea de a vorbi singur (pentru a-1 împiedica pe altul să-l acuze de faptele lui rele); — se preface că-i iubeşte pe alţii; — unui muloyi îi place să aibă întotdeauna dreptate ;•

salt que le chef est mort; mais pour ne pas encourir des sanctions severes, chacun fait semblant de croire a sa maladie grave".†††† (Op. *Cit.,* vol. II, pag. 16).

I ♦ •

Ramin credincios obsesiilor mele legate de persoana **mistică** a lui Isus Christos. *Der fremde Gott* a lui Harnack.

Recitind — cu o imensă bucurie interioară — primul **capitol** din *Eonul dogmatic,* dintr-o dată, prin reflex şi eoou, îmi devine clară propria mea dogmă christologică, pe care am avut-o cîndva, în anii de calvarie, dar pe care am pier- dut-o sau am risipit-o după aceea. Şi anume că Isus a fost$_z$ Dumnezeu (a făcut minuni, a umblat pe ape, l-a înviat pe Lazăr) — iar *Christos a fost Omul:* fiindcă s-a jertfit, fiindcă a îndurat crucificîndu-se. Fiindcă a murit între doi tîlhari, pentru nişte tîlhari, pe cruce. Fiindcă i s-a făcut frică, **acolo...**

Deocamdată, sătul de orice fel de viată, învierea Lui în sine nu mă interesează. Ridicarea la Cer, da ! Dar învierea înseamnă o revenire miraculoasă la condiţia dumnezeiască — după ce, Christos a definit, fizic şij metafizic, tot ce poate fi mai dumnezeiesc în omul-OM.

* *

Biserica, putere lumească şi instituţie socială, şi Biserica, fiinţă sacră şi întrupare a lui Christos, s-au despărţit nu numai theologic dar chiar şi în conştiinţa oamenilor. Ce păcat ! Ar fi fost absolut necesar ca <-— pentru epoca asta ştiinţifică, şi militară —- măcar Morala creştină să fi rămas, cit de cît, prezentă şi funcţională în praxisul facultăţilor şi laboratoarelor în care se cercetează materia şi viaţa : materia, spre a fi folosită, şi viaţa, spre a fi schimbată.

Frica de Dumnezeu pentru fizicienii atomişti, frica de păcat şi sacrilegiu a inginerilor biogeneticîeni, frica de judecata de apoi a politicienilor, economiştilor, militarilor ce conduc această lume, ne-ar fi ajutat mult astăzi cînd numai frica de sfîrşit, de moarte, de *ekpirosis* (sfîrşitul lumii prin ardere totală) mai funcţionează în inconştientul tulbure şi neputincios al omenirii noastre atee.

---

†††† „el este grav bolnav. Această veste se întinde pe întreg teritoriul defunctului; fiecare o repetă,-dar nimeni nu este affit de naiv -ca să o ia ca atare ; toată lumea *ştie* că şeful este mort, dar pentru a scăpa de pedepse grele fiecare se face a crede în boala lui gravă".

* •

Citit cu groază şi cutremur o istorie a imperiului bizantin (de Stelian Brezeanu). O cronologie, în fugă, fără comentarii, a evenimentelor cuprinse între anii 395 şi 1478 —, deci de la năvălirea barbarilor în Italia, epoca gloriei şi a sfîrşi- tului acestui mare imperiu. Cea mai mistică epocă a creştinismului răsăritean (asiatic) coincizînd cu formele cele mai sălbatece de tiranie şi fast ale luptei pentru putere. Istoria crimelor de palat, a loviturilor militare, a intrigilor eunu- cale : masacre, otrăviri, scoaterea ochilor, uciderea pruncilor duşmanului etc.

Găsesc într-o mai veche fişă a mea : *„Bizantinism,* adică umilirea, tîrîrea pe burtă în faţa stăpânilor. Duplicitatea totală în faţa puterii**. (Vezi opera cu două feţe a lui Procopie din Cezareea.)

La note, autorul spune (pag. 206) : „...societatea bizantină este orientată prin cultul pentru autoritate, prin gustul pentru fast şi prin alte forme de viaţă“.

Turcii ocupanţi au preluat „defectele[44] acestei împărăţii romane • — iar noi, romanii de răsărit, am preluat, de la Turci, zestrea bizantină de... bizantinism.

Volens-nolens, sunt contemporan şi con-frate cu o liotă de lichele, pramatii, ticăloşi ajunşi acum la vîrsta şi luciditatea pensiei şi a bătrîneţii. Stau la cozi, înjură : ca bunici — nu au ce să le povestească nepoţilor, ca părinţi — se uită cu grijă şi groază la cariera în sus a copiilor. Şi-au compus o ediţie revăzută, corectată şi purificată a propriei vieţi : ei au „crezut sincer*[4], au muncit cinstit, trăgînd din greu pînă le-au sărit ochii. N-au nici o vină că „s-a tăiat maioneza[44]. De vină sunt cei mari, cei de sus, de vină sunt mai ales ruşii fiindcă nu trebuiau să ne lase conduşi de stalinişti nepocăiţi...

Dar nimeni nu spune cine şi prin ce a greşit. Secretul de stat, fiind egal cu frica de putere, funcţionează încă în subconştientul acestor veterani, dezertori din propriul lor sens. Mi se pare deosebit de încurajatoare nevoia asta de a-ţi compune, la bătrîneţe, o imagine morală a propriei vieţi. De altfel, nu mă miră acest lucru : cu timpul, „lunga durată[44] di

zolvă diferenţele de calitate dintre lichele şi cinstiţi, **proşti** şi deştepţi, călăi şi victime. Am ajuns şi eu să mă uit cu simpatie şi milă spre fostul şi crudul meu comandant de lagăr din Salcia, vecin de bloc cu mine. Mi-e milă de el, fiindcă mi-este milă de mine, de mine şi de ţara mea.

în .părculeţul „english“, un asemenea bătrîn, fost vajnio colonel, îmi spune : „Ce să fac cu amintirile mele ? Nu ţin nici de foame şi nici de frig !“.

•
• *

Numai haotica mea neinformare mă împiedică să ştiu mai multe şi mai adînc despre această tipică şi revelatoare omonimie : *urît.* Există, cu siguranţă, o legătură semantică, veche şi ascunsă, între verbul „a urî“ (contrarul la „a iubi“) şi „urîtul“, contrarul frumosului.

Dar mai există un substantiv derivat din cele de mai sus : *urîţul* — în sens de plictis existenţial, de gol, de saturaţie de lumea din jur. Francezii spun : „L’etre est hanţe par Îs năant“ — doar că urîtul nostru ţărănesc este mai mult decît neantul existenţialist, sartrian. „Mi-e urît !“ (reflexiv), „mi s-a urît“, „serile mă cuprinde urîtul“ sau „mi s-a urît de viaţă“ — sunt sintagme în care plictisul e legat de ideea de moarte : scîrba de întuneric, refuzul de a accepta ce ai, acceptarea totuşi a stării de singurătate, gol, sfîrşit şi în zadar — sunt forme în care ideea de neant se complică mult, devenind o linie de unire între mizeria socială şi disperarea metafizică a cerului golit de sens şi zei.

(Găsesc undeva o veche însemnare : „toată istoria ultimului secol la ruşi s-ar putea explica prin confuzia creată de omonimia (doar fonetică) dintre *pravda* (adevăr) şi *prav o* (drept). Comanda militară la ruşi era şi este : „na prava“, „na leva“ — la dreapta, la stînga. în timpul revoluţiei, unii comisari comandau aşa : „na pravda !“ şi „na Neva“...)

• •
• *

Răsfoiesc colecţii întregi din revista „Histoire"; găseso excelente „studii“ de sinteză pentru nespecialiştii de înaltă calificare.

Curios, îmi zic, asiaticii (regii, generalii, cronicarii) nu îşi

recunosc niciodată înfrîngerile.

Evreii, în Vechiul Testament, inaugurează obiectivitatea istorică (ei fiind şi inventatorii ritualului de „autocritică"), scriind şi despre erorile comise, bătăliile pierdute, cetăţile Sfă- rîmate şi masacrele comise sau suportate.

Nu cumva, în viaţa noastră, eliminarea „asiatică" a spiritului obiectiv apare odată cu interzicerea lecturilor biblice ? Fiindcă, nu întîmplător, chiar şi evreii — neamul cu care începe orice revoluţie — sunt înlăturaţi din clipa în care apar primele înfrîngeri (ce trebuiesc trecute sub tăcere). în orice caz; putem fi siguri : ignorarea obstinată şi pînă în pînzele albe a greşelilor şi înfrîngerilor (vezi, mai nou, comunicatele irăko-iraniene) este de origine asiatică. Chiar şi la ruşi. Grecii — de la care derivă spiritul obiectiv al democraţiei europene — exagerau chiar în a. relata părţile negative ale unor întîmplări sau realităţi ; romanii considerau senatul şi senatorii ca fiind organe obligate să ia act şi să spună în gura mare totul despre rău şi nenorociri ; iar evreii, de la care derivă morala noastră creştină ■—■ de-a lungul întregii lor istorii nu fac decît să se tîrguiască cu deloc blîndul lor Dumnezeu (cu deloc blînzii lor profeţi) spre a fi iertaţi pentru greşelile făcute. Fiindcă orice robie este pedeapsa pentru încălcarea unor porunci bine ştiute, de toată lumea cunoscute.

*

| .» *

„Tempus mururn ad litteris". La aşta am ajuns. Le scriu prietenilor mei (din ce în ce mai abstracţi) cum că realizez trei forme de singurătate :

1. singurătatea de bibliotecă şi maşina de scris ;
2. singurătatea în doi, cu blinda şi mucenica mea soţie ;
3. ultima singurătate, cea a antecamerei, cea prin care simt micşorarea cercului, pierderea pădurilor şi a oamenilor, închiderea în tăcere, frig şi neputinţă, bătaia în uşă...

Dar, mă întreb : numai indivizii încearcă aceste forme de murire ? Oare nu există popoare întregi care se însingurează In tăcere, spre un fel de moarte vie ?

Scriu în jurnal : „Ca o vietate de codru rănită, ne retragem în timpul mut şi surd al peşterilor anistorice".

(„Accidia", la primii creştini, însemna starea de letargie, de abulie. Vine de la *accido,* care înseamnă „a tăia un copac". După ce se taie un copac el mai trăieşte încă — prin rădăcini, pe sub pămînt — multă vreme : această viaţă de /după tăiere e „accidia[11], adică starea de murire după moarte.)

îmi spune Mejisto, profetul: „eşti un cascador ar speranţei, un funambul al gîndirii, un cowboy al justiţiei de unul singur... Ţara a îmbrăcat' *cămaşa morţii:* ne-au vrut muţi, acum se miră că suntem şi surzi ; ne-au vrut supuşi, acum sunt revoltaţi că ne e tot una, nu mai avem nici idei şi nici iniţiative ; ne-au vrut credincioşi şi fanatici, iată-ne ateii convinşi chiar şi ai acestei ultime religii antireligioase. Totul se răzbună dialectic, totul e bumerang, prima mea lozincă' (motto, în 1947, la comedia mea *Căţelul :* «Orice vis se răzbună, Stalin !») este şi ultima mea concluzie. Sufletul oamenilor nu poate fi manevrat de nişte manivele ale unui aparat fără, de suflet. ?

Din ziua în care a apărut sintagma asta pleonastica, «comunist de omenie»- (o paradigmă absurdă în sine) a trebuit să înţelegem că substantivele pot fi ucise de adjectivele care le împodobesc[44].

Ii replic scolastic : „Versatur ibi questio : *unde sit malum[11].*

*

* •

Ca dascăl bătrîn, mă simt obligat să fac diferenţa între i

— a creşte („l-am crescut cu grijă şi dragoste[44])
— a instrui (,,1-am învăţat tot ce am ştiut[44])
— a educa („l-am iniţiat în imperativele morale, sociale, politice, religioase etc.[44]).
— a dresa (a obliga un animal să execute mişcări şi acte străine de natura sa).

The drill ar fi „şmotrul[44] din cazărmi, perioada sălbatecă a primelor luni de armată (şi a primelor decenii de nouă orînduire). Dar acest *drill* — o formă de dresaj aplicat la oa- , meni — tinde să înlocuiască, peste tot, toate celelalte forme de bună-creştere, instruire, educaţie etc... „Le bourrage du crâne et le lavage du cerveau". Afectul (în înflorire) şi inteligenţa (în devenire) sunt sufocate de memorie şi memorizare, fapt care mi şe pare mortal şi irecuperabil pentru orice psihic în creştere Sau dezvoltare.

A memoriza înseamnă *a nu gîndi.* E plin oraşul nostru de savanţi în negîndire şi de ştiutori în neştiinţă. Mă tem ca nu

cumva, tot încercîndu-se să fim dresaţi, vom ajunge la o trezire a fiarei din noi. A fiarei sau a porcului care doarme.

•

• • /

Mereu mă întorc la acest tragic şi fatal termen sociologic : la longue duree. (Michel Foucault, Fernand Braudel). Am ieşit din istoria evenimenţială şi am intrat într-un lung tunel amorf. Istoria a însemnat schimbări, revoluţia a însemnat schimbare. Nu avem parte acum nici de una şi nici de alta.

In. schimb ne plîngem că ni se termină anumite materii prime — dar nu vrem să recunoaştem *tragica entropie a Spaţiului şi a Timpului* care alcătuiesc materia-matrice a tuturor materiilor prime.

Cu cît telescoapele noastre bat mai departe, cu atît spaţiul Terrei noastre devine tot mai mic, apropiindu-se de zero. , Şi', cu cît Timpul nu mai ţine seama de oameni şi societate, el devine o simplă dimensiune cosmică, foarte relativă şi insignifiantă (faţă de vârsta galaxiilor sau a stelelor).

Copilăria mea a fost sublim-infinitul timp ăl fericirii din istoria mea. Bătrîneţea de acum e timpul mort în care copiez dîn Apocalipsă : „Timpul nu va mâi fi!“ (după loan).

*

* •

Am încercat, cu dragoste şi europeană empatie, să-l înţeleg şi să-1 pătrund pe acest alintat cărturar al romantismului german : Karl Marx.

Deşi am şcris un roman întreg în care îi iau apărarea, nu mi se mai pare azi total nevinovat. De cîteva săptămîni (în plină toamnă socialistă, în plin marş spre comunismul biruitor) nu apucăm să prindem o coadă măcar la nişte cartofi. Şi atunci nu pot să nu-1 evoc : ăl a numit *ţărănimea — sacul de cartofi al istoriei.* ,

Mai grav mi se pare faptul că a preconizat (Lenin şt Stalin aplicîndu-i practic ideea), tînăr fiind, *dreptul forţei* (în a sa *Critică a ideologiei germane)* spunînd :

„Arma criticii nu poate înlocui critica armelor" (prin arme).

Ii plăceau plimbările în landou, alături de aristocrata sa soţie, prin cele mai de elită staţiuni balneare. Pe banii naivu

lui Engels care, consecvent, trăia marital cu o muncitoare. Aş fi vrut să-l văd tuns, recrut în armata lui Wilhelm I : ar fi ajuns un Wojzek sau un Şveik. (La noi, doar un oarecare, *Iţik Strut, dezertor.)*

*

/

In bună dispoziţie postalcoolică, bătrînul profesor Mefisto îmi ţine o lecţie de dirigenţie :

„Omul nu mai este ceea ce face — omul este ceea ce a refuzat să facă în viaţă... Tindem spre individul fără secrete, fără amintiri, fără biografie, fără diferenţă specifică. Societatea se împarte în două părţi : în cei care mai au acces la cîte un mic secret de stat — şi cei care trăiesc aidoma muştelor. Viitoarea luptă de clasă se va da între muşte şi rotiţele aparatului (dar în cadrul Marelui Aparat, sub controlul înaltului Aparat, cu aprobarea de sus a Sublimului Aparat), Petrila va mişca, Bucureştiul va tresări, Moscova va rămîne pe gînduri. Această idioată dogmă a tinereţelor noastre europene prin' care se stipulează că orice întrebare are şi un răspuns (că orice criză are o soluţie şi orice rău un sfîrşit) ne-a otrăvit zilele. Vom sfîrşi acest secol repetînd, ca idioţii din spitalele de nebuni, marile noastre întrebări ce vor începe cu «de ce» şi «pentru ce» — şi vom muri fără să putem schiţa nici măcar o caricatură de răspuns.

Şi totuşi, încheie Mefisto, privit de sus şi de departe, acest stupid secol/ nu a fost decît o simplă experienţă practică, prin care Filosofia a demonstrat, pe viu, că ea e stăpîna ştiinţelor, credinţelor, speranţelor, că orice încercare de a o dribla sau înlătura se soldează fie cu un uriaş eşec, fie cu o mică dar eficace apocalipsă“.

* ♦

Discut cu un specialist în probleme de educaţie şi cultură. El/vorbeşte — eu ascult :

„Muzica uşoară, aşa cum am reuşit să o formăm acum, poate să preia o mare parte din sarcinile poeziei şi mai ales ale filosofiei şi moralei. Fiindcă :

— transmite la nivelul zgomotului şi al străzii ;
— se înscrie în reflex şi nu în cortex ;
— se lipseşte de dialog (între cei care o emit şi cei care o ascultă sap dansează după) ;

— realizează împerecherea la întâmplare (fără selecţie, critică, observare sau cîntărire reciprocă);
— poezia textierilor devine adevărul simplu, rostit sau ţipat de Sus, de la un Microfon ;
— alcoolul, lumina roşie, ţigara şi mirosul de sex creează mediul ambiant de negîndire, nepăsare, necuvînt;
— în pauze, obosiţi, tinerii disco nu mai au nimic să-şi spună : sunt castraţi de inteligenţă, excitaţi sexual dar impotenţi ca iniţiativă şi spirit.

Are perfectă dreptate. Ultimul mare succes rusesc mi se pare a fi această teribilă Alia Pugaciova. «Arlechino, Arle- dhino» — atît am înţeles şi îmi ajunge".

Aflu că la romani „iocus* însemna glumă. Jocul era „luduş*. Se spunea : „Ioculatores sunt histriones* (cei care glu- mesa sunt actori).

La seniorii evului mediu, pentru distracţie şi spectacol, funcţionau : mimul, menestrelul, jongleprul şi bufonul. (în noul ev mediu, acestora le corespund : cumnatul, istoricul, statisticlanul şi poetul.)

Bufonul la greci se chema „homolochoi*, mai aflu că „ironie* vine de la „eiron* (cel ce se dispreţuieşte singur) şi, mi scZreaminteşte, că licheaua, impostorul se chema „alazon*. (în urmă cu cîţiva ani visam să scriu un „mic tratat de ala- zonîe alutană*). (•

La noi, „iocus", ca joc sau glumă, e teribil de important: din el derivă Batjocul, batjocura, nu te juca cu focul, îi fao jocul ca să-1 dejoc etc...

Dar jocul pur al copiilor — în peşterile neoliticului, în sclavagism''— nu era oare singurul spectacol la care părinţii rîdeau ?

*

• •

■ *f* V.

Monologări paralele :

Moşul: Ceea ce poate că nu ştim este faptul că Dumnezeu suferă alături de noi — şi de va fi să pierim, şi El va muri odată cu noi.

Mefisto: Faţă de tragedia în care a ajuns Lumea şi Viaţa de pe ea, ar fi un act de supremă indiferenţă din

partea Creatorului ©a acum, î‡‡‡‡ ceasul ultim, să nu intervină arătîndu-şi puterea şi înţelepciunea.

Duhul Tatălui meu: De multe ori, în mină, m-am gîndit că se poate ca bunul Dumnezeu -— din motive doar de El ştiute — 3ă iubească mai mult şobolanii decît pe noi. Dacă un şobolan ar ajunge să gîndească, nu se poate să nu ajungă la convingerea că Dumnezeu a creat mina ca el. să fie liber şi fericit, iar pe oameni, ca să fie robii ce sapă galeriile şi le asigură hrana.

Duhul Mamei mele: Nu ajunge să te rogi : trebuie ca tu însuţi să te transformi într-o rugăciune.

« *

Culmea paranoiei. Hitler, în 1944 : „Dacă în trei luni nu îmi puneţi victoria definitivă la picioare, înseamnă că nu m-aţi meritat".

Sunt obligat (de memorie şi istorie, am trăit sub şapte dictaturi succesive) să consider paranoia mai mult decît o oarecare boală psihică : cred că ea este pedeapsa pentru păcatul trufiei şi a puterii fără limite. Toţi posedaţii sunt nişte paranoici — şi orice Şefie necontrolată este sau poate deveni o sursă de nebunie.

Aplauzele, de pildă, l-au înnebunit pe „actorul" Nero, aplauzele pot deforma cabotinismul oricărui om urcat pe o scenă, aplauzele pot să ucidă ciorile şi să stîrpească şoarecii (Mao) — dar aplauzele politice pot naşte şi marii tirani. Cu- vîntul de sus, rostit peste capetele ce aplaudă, poate naşte-ori- ' cînd şi la oricine o stare de paranoie.

(Blaga : „celula nervoasă a poeţilor şi tiranilor nu rezistă la linguşiri şi laude[1]'.)

*Motto: „Ich fUrchte mică nicht vor dem Tod, dber vor dem, Sterben"**

MARTIN BUBER

Răbdarea îndelungă, îmi spune Moşul, de cele mai multe ori, se degradează asemeni uraniului ce ajunge plumb. Dar există şi cazuri în istorie (robia babiloniană, catacombele pri-

‡‡‡‡‡ „Nu mă **tem de moarte, ei** de dispariţie".

milor creştini, ilegalitatea de subsol a socialiştilor romantici) cînd răbdarea foarte lungă se poate transforma într-un fel de speranţă pură, în sine : nu în ceva, sau în cineva, sau cumva — ci speranţa simplă, că acest nimic haotic va avea cândva un sfîrşit.

Citesc undeva că vechii moghuli (cuceritorii Indiei) con**damnau pe** cei consideraţi de ei leneşi, laşi sau indiferenţi, să meargă să 6ape forţat la „kurgane“, mormintele colective ale eroilor.

Poate că pasiunea pentru lecturi istorice, pe care o simt ca o molimă răspîndită printre foştii cărturari ai fostelor clase sociale, nu este decît instinctiva nevoie de a ne transforma — umiblînd la kurganele istoriei — lunga răbdare, într-o formă de speranţă care să poată înlocui daimonul dispariţiei fără urmă, prin murire şi nu prin Moarte.

* •

t

Motto: „Nous vivons dans la peur, ei c’est

ainsi que nous ne vivons ***pas !“§§§§§***
BUDDHA

Memoria şterge cu şmirghel orele, zilele, anii în care'am trăit în teamă, cu frică, spre groază.

Spre deosebire de gazelă — care, la numai trei minute după ce a scăpat de ghearele cumplite ale unui ghepard, este în stare să pască liniştită, fiindcă a uitat complet frica prin care a trecut — noi, oamenii, posedăm un sistem ontologic în care frica lucrează, prin radiaţii, timp de mai mulţi ani, chiar şi după ce cauza ei a dispărut şi din memorie şi din istorie.

Or, nu pot simţi, trăi, iubi, mînca etc., cît timp simt ghearele fricii. Libertatea mea nu este decît absenţa fricii, ignorarea sau uitarea ei. Dar oricît o şterg sau o ard din memorie, frica îmi revine în vise ; mereu şi mereu mă~întorc la clipele în care — odată cu primirea ochelarilor negri şi luarea curelei de la pantaloni — am realizat că pierderea libertăţii poate fi mai groaznică decît jupuirea de viu sau ghilotinarea publică.

11

§§§§§ „Trăim în teamă şi astfel nu trăim !“

« •

Evoluăm spre o nouă specie de hominieni ? Este posibil ca o societate, organizată militar, dispunînd de toate industriile şi întreaga mass-media, să poată[rf] de-a lungul a numai două -trei generaţii, să schimbe structurile dinamice, de esenţă, ale naturii umane ? Alte instincte, alte afecte, ale categorii de gîndire, alte vise şi speranţe ?... Altă bază, născută şi întreţinută de altă suprastructură ?

Refuz să cred. Trăim o epocă în care ni se amputează întregul : dar, pe dinlăuntru, continuă să existe, să ne doară, amintirea sau ideea întregului iniţial.

Civilizaţia noastră e o formă de orbire în etape. Alt spaţiu, alt timp, alte moduri de orientare, valorificare, gîndire. înaintăm bîjbîind spre propriul nostru trecut. Orbul Borges crede că lipsa de libertate — pentru un om sau un popor —(este un fel de orbire a întregei sale,fiinţe. Dar... tot el o spună, numai orbii ştiu, cu adevărat, ce este lumina şi cum ea nu poate fi înlocuită cu nimic.

«

Omul bizantin, crede Moşul, din motive de cruzime a stăpînirilor şi barbarilor năvălitori, ca şi popoarele bizantinizate, au acest defect sau această câlitate, *de a putea trăi şi fără de speranţă.*

Un „mai rău“ înlocuind un rău, lasă şi urmaşi : tot ce e rău devine obicei, lege sau principiu (de pace sau război). Un bazileu ucide întreaga familie a antecesorului său, îşi promovează propria familie şi începe să jefuiască. Din toate părţile năvălesc barbari sălbateci şi flămînzi, sunt necruţători şi mulţi. Nu se mai termină. Şi asta durează o mie de ani.

Speranţa e o erezie evreiască, prost tradusă în creştinism. Viaţa de dincolo a trebuit să fie inventată fiindcă cea de aici demult nu mai avea nici un sens. Adam nu avea mamă, nu avea în poalele cui plînge. A fost inventată Maria, Maica Precista, cea care primeşte trupul coborît de pe cruce al fiului ei, primul deţinut politic din istorie.

Nu acuz ideea de Revoluţie : dar constat că numai ideile revoluţiilor înfrînte au supravieţuit. (Doja, Revoluţia franceză, Horea, 1848 etc.) Revoluţiile învingătoare se transformă in regim, şi acest regim devine mai conservator şi reacţionar decît a fost monarhia răsturnată.

Ceea ce consider eu a fi eroarea fundamentală a regimului instalat la noi, constă în totala ignorare a poporului, a valorilor / fundamentale (adevăr, justiţie, libertate, solidaritate) şi, mai ales, haotica administrare a puterii. Nu am studiat şi nu ştim ce efecte, bune sau rele, are un fotoliu asupra unei naturi mediocre sau confuze, agramate sau cu doctorat — îi/acordăm totuşi puteri decizionale uriaşe. Puterea e un drog, o beţie, un filtru magic ? Sau ironia ridicării în slavă a unui Păcală ce nici a fluiera corect nu e în stare.

Pe vremea stalinismului bubuitor consideram ca fiind caracteristice următoarele stări ale puterii instalate : starea de somnambulie în cruzime şi absurd, starea de dogmatism mani- cheic, starea de intoleranţă şi ură Ibazată pe diferiţi idoli răi (imperialism, naţionalism, fascism etc.).

Dar, pentru soarta poporului nostru, acum, îmi spune Sommer, are o mai mare importanţă decît revoluţia tehnico- ştiinţifică faptul că Sultana Valide a învăţat să se iscălească, mai mult, să dea cu pumnul în masă, mai mult, să se încrunte şi să fie categorică la plenarele oamenilor de ştiinţă şi cultură. Puterea vine cu scutul atotcunoaşterii şi cu suliţa suspiciunii defensive.

*

* *

Chiar şi cel mai mic şef, în sfera sa de activitate, devine charismatic, paternalist, patronal şi, pînă la urmă, tiran (preot, rege şi profet). Poaite mişca munţii, întoarce' apele, răsuci, cu un singur cuvînt al său, toate conştiinţele. Dar, latini fiind într-o baltă slavonă, ne doare în cot de viitor. Ştim că mîine nu e decît un ăzi cîrpit sau ciopîrţit.

Rebeliunile noastre inu iau făcut mai nimic rău. Ziariştilor şi istoricilor (prin deformaţie occidentală) le place istoria făcută cu sînge, baricade şi spînzurători. Ei ignoră deocamdată că uriaşele maree' de indiferenţă, pasivitate, letargie (prin lene, chiul, minciuni şi mică hoţie) au fost cele care au dus la descu-

rajarea imperiilor ocupante. Starea retrogradă a **economiei** din URSS nu este rezultatul presiunilor capitaliste (acestea au făcut tot posibilul să ajute şi să modernizeze industria, tehnica şi armatele adverse), d mai degrabă consecinţa acelui oblomovism politic care, ca formă de apărare şi atac, începe cu : „nu are rost, nu se poate îndrepta nimic, să ne descurcăm singur, merge şi aşa etc.“

Sărăcia e urmarea supunerii şi sclavajului. Ea e **ca** ceaţa. Nu poate fi nici bătută şi nici combătută. Puterea e neputincioasă fiindcă e atotputernică.

Un tinăr dascăl îmi spune : „elevii şi studenţii sunt consideraţi ca nişte sticle goale în oare conducerea toarnă ce vrea ea, cît vrea El. Dăscălimea militarizată ar fi pîlnia prin care se operează umplerea sticlelor goale. Memoria'a fost declarată funcţie psihologică fundamentală (imaginaţia, inteligenţa, curiozitatea fiind combătute şi anulate), tocilarii roboţi au devenit modele de fruntaşi la învăţătură, profesorii au coborât de mult sub nivelul cel mai penibil al mediocrităţii laşe şi perverse. Matematica şi Fizica sunt folosite ca un ,fel de latină idiotizanţă a unui nou ev mediu scolastic, intolerant şi dogmatic.

Din 100 de elevi, doar 5 au real talent matematic, alţi 10 sau 15 zeloşi îi urmează tocind particular şi pe brînci — iar restul îi imită, mimînd înţelegerea, învăţînd pe dinafară sute de probleme inutile, trăind cu spaima de examene, teste, trepte, admiteri.

Literatura se face în aşa fel încît nici un elev să nu mai dorească să recitească ceea ce i-a fost predat silnic de la catedră. Experienţa socială şi morală a clasei se reduce la cunoaşterea directă a funcţionării mitei, relaţiilor şi corupţiei ce planează peste «lupta în clasă». La 16 ani există elevi care habar nu au care e diferenţa între instinct şi inteligenţă, în schimb ştiu precis cît costă o notă de trecere sigură la treaptă sau admitere[11].

Pofta de ajungere la putere, pofta de folosire a puterii, pofta de a rămîne, cu orice preţ, la putere. (Nu există posibili-

tate de reîntoarcere sau răzgîndire : doar de cădere de sus, prin ruperea gîtului.)

Nu am întîlnit, de-a lungul întregii mele vieţi (nici chiar printre pensionarii de acum, foşti activişti, secretari, colonei albaştri, pe vremuri) unul care să încerce, măcar în gînd, un .sentiment *de căinţă* pentru greşelile comise. Nici mila de popor şi nici dragostea de semen nu apar. Apare însă înjurătura împotriva celor care astăzi continuă exact ceea ce au început ei.

Un început de amnezie lirică se profilează la orizont: „ehe, pe vremea noastră aşa ceva nu era posibil". Epoca ciocănarilor / Dej şi ai consilierilor sovietici le apare multor învinşi ai victoriei ca fiind aureolată de pîine, carne, ordine şi disciplină. Dacă mîine vor sosi nişte tancuri prietene, eliberatoare, primii care îi Vor primi cu flori vor fi aceşti tovarăşi de drum, din deceniile doi şi trei.

*

*. *

Markon: „Dumnezeu nu a făcut lumea —■ el vine de undeva dinafara lumii ca un salvator cuprins de milă". Theos allatrios ? Der fremde Gott ?

Citjnd o istorie a ereziilor evului mediu creştin (Gh. Vlădu- ţescu) constat cu uimire (dar şi cu bucurie) că aprob şi ader, pe rjhd, afectiv şi mental, la fiecare din ereziile uitate. Las' că le consider, din punct de vedere filosofic, mai logice şi mai urna- ■ nişte decît codul de dogme ce s-a impus în bisericile oficiale. Creştinismul meu e primitiv, păgîn şi eretic — dar liberator şi antidogmatic (antistatal).

Totuşi, gîndul că nu suntem creaturi, că lumea asta nu este opera unui Pantocrator, că El, numai din milă, întîmplător, vine în ajutorul nostru, mă umple de frică şi de deznădejde...

Fiindcă... fiindcă un Dumnezeu care nu ne este Tată, tot din milă, ar trebui-să ne lase să pierim noi, oamenii, — sal- vînd astfel lumea, animalele, copacii, văzduhul.

•

« * ■ ■ •

Suntem un popor sceptic: minunile la noi rar ţin mai mult de trei zile, în schimb, sărbătoririle prostiei durează cîte un secol.

Au lpc disocieri paradoxale în gîndireă oamenilor. De pildă, eroul meu Marcus Winter afirmă : „războiul aduce o schimbare, revoluţiile nu aduc decît schimbări[11]. (Schimbările nefiind decît simple variaţiuni pe aceeaşi temă a puterii.) Evoluăm în cerc, jdin zece în zece ani, ne întoarcem exact la lozincile cu care am plecat la drum. Pe parcurs, profitînd de impotenţa spiritului moral sau moralizator, clasele şi castele sociale se

refac, morala banului şi mafia corupţiei se lărgeşte, apar săraeii şi bogăţii, cei slabi şi cei puternici : „cei slafoi care nu pot schimba nimic şi pe nimeni — şi cei puternici, pe care nimeni şi nimic nu-i poate schimba.“ Toate acestea sub ploaia masonică a decretelor şi reformelor ce anunţă, mereu şi mereu, noi reforme, noi schimbări, noi revoluţii în ceea ce priveşte noul.

Numai Spipitul cunoaşte taina mersului în sus şi înainte : numai Spiritul neagă legile entropiei, numai el se îmbogăţeşte cu cît e cheltuit mai mult şi mai generos : materia se mişcă în cerc, se cheltuieşte în sine şi repede, chiar şi atunci cînd materialiştii săi posesori au o busolă ideologică, o stea polară şi chiar un Cîrmaciu omniscient.

\ *

• *

Antropomorfismul designului de tip vechi. Napocos : „cînd vor ajunge inginerii noştri să înţeleagă, de pildă, că berbecele roman spărgea zidul duşman fiindcă avea forma capului de berbece (eu însumi fiind convins că dacă ar fi fost o simplă bilă nu făcea aceeaşi treabă) cînd, aceiaşi ingineri, vor compara estetic şi moral o locomotivă de aburi (bătrînă, umană, caldă, prietenoasă, modestă şi rentabilă) cu o rachetă — atunci poate că civilizaţia noastră se va umple de frică. Forma uneltelor noastre nu are voie să treacă dincolo de limitele naturii vii : robotul care seamănă cu un om e îngrozitor dar nu apocaliptic : dar un robot ananthropos capabil să fabrice alţi roboţi mi se pare un coşmar S.F. din care pînă şi diavolului îi vine să fugă îngrozit.

Sirena de la mină (,,duda“), din copilăria mea, suna ca un animal blind, niţel speriat : sirenele de alarmă antiaeriană nu mai aveau nimic uman în ele : aparţineau morţii. Ca şi şuieratul la decolare al turboreactoarelor.

/

*

*

Bătrmul pensionar cu care fac coadă la varză <(şi de obicei discut fotbal, frig, foame) din-senin, îmi comunică o concluzie a să, de tactică ideologică : -

„ba început s-a zis : «cine nu e cu noi, e împotriva noastră». Apoi a părut corectura Kadar a stalinismului : «Cine nu e împotrivă noastră este cu noi !». Acum, tare mă tem, îmi zice bătrî-

nul profesor, că suntem în curs de a realiza : «cine nu e cu **noi** şl nici împotriva noastră, fiind cu noi, deci împotriva noastră— aceia suntem noi, care nu mai suntem nicicum !»“.

Are dreptate. în secolul viitor, după cel de al XV-lea Congres, se va spune cu siguranţă aşa : ,,Cine a fost împotriva noastră a fost cu noi !“.

In vechiul sat rusesc, pravoslavnic, era obiceiul să i se cehră preotului o hîrtie pe care el să scrie cum că Ivan, mortul, a fost în viaţă un bun creştin, milos, bisericos — chiar dacă acesta fusese un posedat al răului. Exista primitiva credinţă că fiecare din noi avem în cer un dosar (de cadre — am zice acum), acesta e foarte important — dar, din fericire, există posibilităţi să se scoată din el anumite foi cu păoate, înlocuin- du-se cu alte foi pline de recomandări pozitive. (O formă mult mai subtilă de „indulgenţe[11].)

Consider că dosarul meu politic (sau cel penal, sau cel profesional, sau cel de scriitor) constituie tot ce poate fi mai mistic şi mai metafizic în viaţa mea, atît de meschină şi de materialist istorică. Nu ştiu unde este, cine-1 scrie, ce se scrie acolo, cu ce cerneală. Nu ştiu cine mă judecă, habar nu am ce *soartă* îmi mai pregătesc aceste dosare ale neesenţialului din mine.

Intr-un eventual viitor apocalips, trebuie să-mi închipui că îngerii dreptăţii care vor sosi, în primul rînd vor cere să vadă, apoi să dea foc în pieţe, de-a valma, tuturor dosarelor noastre. Acolo, în ziua din urmă a lumii, dosarul meu va arde alături de dosarul anchetatorilor şi turnătorilor mei.

Numărul celor care iau cuvîntul la şedinţe (exceptînd funcţionarii din aparat) şi vorbesc* din proprie „convingere" sau proprie iniţiativă diplomatică, nu atinge nici 1 la sută din populaţie. Mi se pare că numărul acestora e sensibil egal cu cel al cetăţenilor care, la alte şedinţe, eroic, se ridică şi critică direct şi curajos actuala situaţie din ţară.

Imensa majoritate a ceea ce numim *popor* (în care s-a dizolvat şi contopit aproape total orice distanţă dintre sat şi oraş, muncitor şi intelectual, membru sau nemembru de partid) **s-a** transformat într-o masă inertă, surdo-mută, avînd totuşi o formidabilă unitate şi o sub-

conştiinţă bazată pe instinctul de conservare a Fiinţei (şi nu a vieţii sau a ethniei), dar care cu disperare speră că „ceva, cîndva, cumva, va pune capăt la tot ce e fbls şi mincinos în ceea ce este !“.

Nimeni nu mai crede şi nu mai aşteaptă o altă lume sau o altă ordine : se vorbeşte peste tot că e *reparare din mers* a acestei maşini (fără frînă, fără marşarier, cu un şofer neschim- babil) prin care s-a declarat munca drept singurul scop al omului devenit materie primă, ieftină şi gratuită.

*

A trebuit să învăţ a face diferenţa între durere şi suferinţă. Durerea aparţine vieţii individuale — suferinţa aparţine istoriei. Mai mult : eu cred că suferinţa este materia primă a istoriei fiindcă, tot mai des, citesc că „ruşii îşi tezaurizează sufe- rinţele“ (ca şi credinţa şi religiozitatea lor) şi că istoria lor nu ar fi altceva decît „o ecumenizare a suferinţei". <

Foamea şi frigul aparţin de capitolul „dureri" : robia, disperarea, ruşinea, neputinţa, letargia, accidiă etc... sunt capitole ale, istoriei, ca ecumenizare a suferinţei.

Cînd îmi simt apropiindu-se infarctul, îmi trece şi foamea şi nici frigul nu-1 mai simt. Nu noi suntem bolnavi, istoria e bolnavă ; noi suntem doar celulele încă vii şi dureroase ale unei sublime Fiinţe biciuite, crucificate, îngropate de vii.

Nu mai simt nici profesor, nici gazetar — acum, la sfîrşitul vieţii îmi dau seama că nu am nici o specialitate. Mă pricep, cum zice Limpi, la toate cîte nimic. în tinereţe speram să ating „soarele cu picioarele — şi luna cu mîna". Sunt un simplu braconier în grădina bunului Dumnezeu, şi încerc, fără arme, curse în laţ, să prind cuvinte şi idei, nu cu intenţia de a le ucide sau închide, ci cu bucuria de a simţi că ele există, zboară, trăiesc, indiferent de dosarele noastre sau de tratativele de la Geneva sau Helsinki.

Nu am autorizaţie de vînător, nici nu am nevoie. Vînez pe ascuns, noaptea, încercînd să uit că eu însumi nu sunt decît un simplu verb ce se visează idee : şi că sunt prada sigură a Marelui Vînător...

Dar nu este exclus ca, de mulţi ani, să exist în palma Lui, sub atenta sa privire, ca un gîndac întors^ pe spate, ca un scatiu prins în laţ : ca un înger sau drac ce şi-a pierdut memoria şi aripile şi acum nu mai cunoaşte drumul înapoi, trăieşte din propria milă, aşteptîndu-şi rîndul la ghilotină.

♦ [1] /

* *

Evreii neagă istoria : „este un timp pierdute spun ei. (Citesc în Elie Wiesel, următoarea teribilă declaraţie : „dacă istoria s-a putut lipsi de noi, şi noi ne vom putea lipsi de istorie !“)

Oltenii mei din Isarlîk —- chiar />ub masa la care fac uz şi abuz de viteji, voievozi, ţară şi veac — îmi servesc zeci de discrete dar evidente dovezi că un boicot tacit al istoriei există şi funcţionează eficace şi continuu.

„Filo-sofia noastră — ar zice Napocos, dacă ar mai fi în viaţă — este prin excelenţă antiistorică, religia noastră e antidogmatică, politica noastră e funciar antiideologică“.

Occidentul, educat istoric de ziare — şi ziarele se hrănesc < doar din evenimente, conflicte, antagonisme pe faţă — nu poate înţelege o tactică de lungă durată ce se bazează pe retragerea din timpul istpric.

Dacă la evreii vechi istoria era într-adevăr un timp pierdut, la popoarele mici de astăzi istoria este un lux nepermis, o risipă inutilă şi riscantă de energie şi soartă. E ora la care, retraşi în cochilie, visăm reclădirea Ierusalimului nostru, dar pînă’ atunci aşteptăm să vedem izbindu-se cap în cap cele două mari puteri : ei ne-au furat mica istorie — acum e rîndul lor să-şi facă marea lor istorie.

(Dar nu o fac :• fiecare din ele ar dori ea un mic popor, doritor de libertate şi independenţă, sătul şi de capitalism şi de comunism, să le facă jocul, ridicîndu-se la luptă : ce este [x] Nicaragua, Cuba, Cambodgia, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia ?... Am făcut o grevă în lagăr, ea a eşuat — după aceea âm fost obligaţi să ne mîncăm arpacaşul în genunchi. Dar, culmea, ne-am dat seama că şi paznicii noştri, şi ministerul din Capitală, chiar şi ruşii din Kremlin, tot în genunchi îşi consumau arpacaşul postrevoluţionar.)

Am ars toate punţile spre înapoi, înainte nu vedem mai nimic. Am trîntit o mulţime de uşi, nelăsînd loc de „bună- ziua" nici la cei mai vechi prieteni ai poporului şi istoriei noastre. închidem geamurile, astupăm hornul. Ne punem vată în urechi, ochelari de cal, ne coasem şi gura şi vaiul-vaiului fundului nostru. Ne faraonim înţigăninidu-ne şi ne albanizăm cu o fervoare şi viteză fantastică.

Ne adresăm poporului ca unei naţiuni, bazîndu-ne pe o societate care, de fapt, e numai un Stat. Dar şi în acest Stat, partidul e stat în stat, armata şi miliţia sînt stat în stat, birocraţia şi nomenclatura sînt stat în stat. Deci, e cît se poate de normal ca Statul, aşa cum este, să fi devenit duşmanul numărul unu al Statului aşa cum ar fi trebuit (şi ar fi putut) să fie.

Cei care ar trebui să-l servească cel mai bine sunt şi cei care îl subminează, minţindu-1, furîndu-1, trădîndu-1. Necu- noscîndu-1 cum este, continuînd să trăiască visînd, vorbind şi ţipînd cu adevărat doar în somn.

Nu ni se potriveşte nici un model extern de civilizaţie : nici cel sovietic, nici cel american : nici cel nipon sau german. **Ar** fi trebuit să fim lăsaţi să creştem organic, dinlăuntrul nostru. Cred că schema de bază, arhetipal-seminală, a fiinţei noastre se găsea undeva în duhul vechiului sat valah : care sat, murind cu zile, ne-a lăsat de izbelişte, la mijloc de drum între preistorie şi electronică. Nu avem un „pattern", creştem şi des- creştem aiurea, după legi haotice, stejari în ghivece, lupi în seminare marxiste, ingineri căutînd petrol şi oţel şi negăsind decît cimitire de folclor şi limbă.

„Ne trebuie, zic comuniştii deveniţil iar ilegalişti, ne trebuie un om de tip nou (vai, ce vechi e visul acesta !) care să fie, într-o singură persoană, şi cinstiit ,şi deştept, şi foarte priceput". [1]

Ne trebuie un Dumnezeu, în trei persoane, admit şi recunosc : dar care să nu ne mai fie indicat „de sus" sau „din Kremlin" : şi care să nu vină mînios, călare pe un tanc, în mînă cu un pistol şi în cealaltă mînă cu o broşură obligatorie.

*

• •

* •

In cadrul unor symposioane („Ramuri[11], 15 nov. 1985) am avut revelaţia şi spaima constatînd că avem un număr disproporţionat de mare de poeţi şi critici, faţă de cîţi prozatori şi .dramaturgi tineri candidau la veşnicie. De filosofi să nici nu vorbim, specia asta de rara avis acum a dispărut complet. Eu cred totuşi că, prin compensaţie, nevoia ascunsă după religie şi filosofare alcătuiesc cauza acestei fantastice proliferări da versificatori, critici, eseişti literari. Le-am şi spus acest lucru :

„Iertaţi-mă, ca un bătrîn şi ratat profesor de filosofie, am acum, la acest symposion de poezie, impresia că asist la un fantastic bal mascat, în care, sub diferite travestiuri lirice sau critice, limba literară îşi satisface de fapt, prin şiretenie şi camuflaj, nevoia de filosofie şi de credinţă. De luciditate şi speranţă. Cînd adevărul nu poate fi rostit, el se travesteşte — şi, iată-ne la o dyonissie sălbatecă, bogată, ameţitoare, de măşti ale lui, sulb forme de versuri, din care nici 10 la sută nu sunt poezie-artă ci doar exerciţii de limbă, simpla gimnastică de seară, din tunel, prin care ne menţinem condiţia fizică, în vederea muncilor ce ne aşteaptă după ce se va termina tunelul sau noaptea".

*

♦ •

Augustaliile la romani erau sărbători în care preoţibaugus- tali aveau sarcina să-l proslăvească pe împărat. împăratul, în această epocă, era obligat să ofere, cu ocazia augustaliilor, pîine şi jocuri poporului. Panem et circenses.

Prin progres şi civilizaţie, am ajuns,ca astăzi poporul lipsit de pline să ofere „circenses" împăratului său, transformîn- du-şi copiii şi artele sale (arena şi teatrul) în imense serbări augustalii care devin din ce în ce mai mari şi mai scumpe. Păţind a se veşnici, ca stil şi metodă (de viaţă prin moarte) în- tr-un fel de Aleluia vecină cu iadul şi cu spitalele de nebuni.

«

* *

De 40 de ani caut — în lumea mare a strîmtimii mele —■ să întîlnesc un adevărat *posedat:* nu am găsit.

Există instituţii posedate, scrieri posedate, un limbaj al posedaţilor. Cei mai mari gazetari ai posedaţiunii (barbarism inventat ad-hoc) nu cred o iotă măcar din ce scriu. Nici nu

apuci să-i contrazici şi trec — cu arme şi bagaje, memorie şi istorie •— de partea ta.

„Nimeni, îmi spune imul din ei, nu îţi mai cere să crezi : ci să te faci că crezi. Nimeni nu îţi mai verifică adîncurile ascunse ale conştiinţei (ai dreptul la mai multe conştiinţe paralele, cu o singură condiţie : să nu confunzi borcanele), verificate' sunt doar vorbele pe care le spui la servici şi în public. **Dacă** mă îmbăt şi încep să scuip şi să înjur — toată lumea mă înţelege şi mă iartă cu condiţia ca a doua zi să intru, în rînd şi să scriu ce trebuie, cum trebuie, cînd trebuie !“.

1 ' *

* ♦

Mai nou, fizicienii încearcă să construiască sisteme metafizice. Un oarecare Peter Russel (?) e prezentat la BBC în .cadrul emisiunii „worlds religions".

Energia naşte materia {spune acest Peter), materia naşte viaţa, viaţa naşte conştiinţa. Pămîntul e viu — cu toţii, frunzele, oamenii, vietăţile am fi celulele organismului acesta /uriaş. IO^{10} atomi sunt într-o celulă, IO^{10} celule într-un trup, IO^{10} (zece miliarde) neuroni ar fi în fiecare creier. Nu peste .mult vom fi zece miliarde de oameni pe glob — atunci abia vor fi împlinite condiţiile pentru un nou şi uriaş salt cosmic. Eiecare om are o conştiinţă, un eu individual, dar aparţine prin acest eu de un alt eu, universal. Prin moarte, ceea ce e universal în eul nostru individual se restituie sau se adaugă unităţii, aşa cum stropul de rouă se întoarce în ocean...

Ştiam, simţeam aceste adevăruri. Şi Mama le practica, în felul ei magic, ţărănesc. Dar refuz să cred că omenirea va găsi *de la sine* leacul împotriva morţii sale globale. „Cînd oxigenul a atins 21o/₀ în atmosferă, *cineva* a zis : stop, ajunge, atît îmi trebuie ca să poată apare animalele !“. Ceea ce ar da să înţelegem că acelaşi cineva, în momentul cînd poluarea va atinge un anumit nivel letal, să strige : stop, ajunge, atît îmi trebuie ca să declar starea de maximă alarmă.

Tot răul e spre bine (Leibniz), omenirea e în criză fiindcă e gravidă. Se va naşte ceva nou. Ce ?

*

* \ *

Doamne, cît de mult discutam, pe vremuri, despre acel principiu al lui Heisenberg conform căruia materia cercetată'' se conformează premizelor teoretice avansate cîe cercetător. Curentul .electric sau raza dă lumină pot apărea fie ca o scur

gere **de** corpuscule, fie ca o mişcare ondulatorie (două **teorii ce** se **bat cap în** cap, Huygens — Williams) după cum „crede" şi „vede" cercetătorul. Există materii limită care se comportă ca spori (viaţă) sau **ca** cristale (materie). Depinde de cercetător.

Un om nevinovat, urmărit de un agent (complexul Javert) care crede că el este un hoţ, va ajunge să se comporte ca un hoţ. (I se va face frică.) Un anchetator care are ordin să-mi facă un dosar de spion sau trădător, va ajunge să vadă efectiv în mine un spion sau un trădător, fiindcă eu, ştiind ce urmăreşte el, fără să vreau, mă voi comporta ca şi cînd... Ca şi cînd. Als Ob. (Vaihinger)

Un dictator tiran se uită din tribună spre o masă imensă de supuşi — aceştia se comportă ca nişte oameni fericiţi, plini de dragoste şi entuziasm.

(Nu pot să nu vîr în această ecuaţie o necunoscută, ironică şi ticăloasă. D. Adică, Diavolul.)

ut v.

**

Blestematele ghilimele. Ce înseamnă punerea unui cuvînt cumsecade în ghilimele ? Cuvîntul respectiv devine contrarul său ironic, băşcăliat şi băşcălios. Libertatea, de pildă, pusă în ghilimele înseamnă „aşa-zisa libertate". La fel, progres, cinste, bunăstare, gînditor, patriotic, poet etc., puse în ghilimele încep a deveni suspecte, îndoielnice, rău mirositoare.

Există şi ghilimele transcendentale, nevăzute : anumite concepte, valori sau idei, prin uz şi abuz, primesc de sus nişte ghilimele justiţiare : rostite de acum în public, poporul simte şi percepe de îndată ghilimelele în care sunt ambalate. Nu le mai ia în serios.

Mă tem de ziua în care cuvîntul „patrie" sau „republică" nu va mai putea fi scris decît încadrat în ghilimelele ridicolului. Aşa cum, în conştiinţa poporului, a ajuns să fie scris frumosul idol şi ideal „democraţie".

' j»

' *Dacă imaginea la aparatul meu T.V.* e proastă, cine e de vină ? Staţia de emisie, cea de transmisie, aparatul sau eu ?

Secolul XIX ne-a scris „notele" partiturii simfoniei Socialismului adevărat. Şi melodia (etapele de devenire) şi

armonia (acordul instrumentelor de clasă) şi polifonia (repartizarea puterii).

Dar Revoluţia a distrus o mare parte din cei care puteau citi corect aceste partituri, a fost nevoită să admită transcrieri agramate şi ciuntiri ale versiunii originale, preferind vocea şi vociferările în loc de sunet şi răsunetul instrumentelor de specialitate. Intre timp şi dirijorii au ajuns afoni sau trompetişti după ureche, simfonia iniţială sună acum idiot şi străin, ca o meterhanea turcească : are un singur efect : Ibagă frica în duşmani.

' *
f
r •

„Paradox effrayant: le cancer c'est [1]
*VimmortalitS"**

DOMINIQUE SIMONNET

Celulele canceroase au formidabila putere de **a se** renaşte la infinit. Nu cunosc moartea şi nu suferă de nici **o boală. Nu** au duşmani, sunt cele mai sănătoase celule cunoscute pînă acum.

Cancerul e un simbol al Răului, cred eu, fiind şi un semn de taină. „Nici un bolnav de cancer nu moare fntr-un accident de maşină sau de avion[44] — citesc în „Express[44] (31 **mai** 1980). Ca să piară el, cancerul, întîi trebuie să pierim noi. Chiar şi după moartea noastră tumoarea malignă mai trăieşte „în sine" cît-va timp. Apoi se mută. Nu se ştie cum şi în cine.

Mă întorc cu gîndul la cancerul lumii noastre — ştiu că e puternic şi nemuritor, ştiu că e ireversibil şi incurabil — şi mă întreb dacă nu e cazul să ne punem capul sub patrafir încercînd o slujbă de *exorcizare a terrei* noastre îndemonite.

*
« •

„Like captor„ and captive chained
toqe- ther..."

***T3.KRBX* BLOOM**

Miifte, are loc la Geneva o nouă întîlnire istorică între cei doi mari. A nu ştiu cîta întîlnire. Istorică.

' „Paradox înspăimîntător: cancerul înseamnă nemurire"
•* înlănţuiţi unul de altul ca vînătorul şi viratul"

Un turnir feudal a două mari puteri care nu pot da îndărăt, nu pot nici să se înţeleagă, nu au acelaşi limbaj, fiecare în felul său, simţindu-se chemat (şi obligat) să mîntuie lumea de răul celuilalt.

Numai un miracol ne va mai putea scoate din această comă hipnotică : fie o uriaşă catastrofă naturală, fie o uriaşă invenţie, sau un „accident[14] atomic pornit din lumea treia. Dumnezeu ar trebui să ne vină în ajutor, a sosit timpul ca El să îi convoace pe cei doi mari, dîndu-le un ultimatum ceresc, obligîndu-i să accepte semnul egalităţii între ei şi autodeterminarea popoarelor victime. Un plebiscit universal în care miza să fie : materia sau spiritul ? Sacrul sau profanul ? Pacea sau revoluţia ?

•
♦ *

Citesc cu mare atenţie un studiu franţuzesc despre „sinuciderile“ cu maşina. După părerea autorului ar exista trei cauze :

— Sinucideri din dragoste (din dragoste pentru maşină — sătui fiind de nevastă, servici, politică) ;

— Linia dreaptă, monotonă şi sigură, îţi dă ispita morţii ;

— Majoritatea sinucigaşilor sunt nişte răzbunători inconştienţi.

îmi pun întrebarea : nu există oare şi sinucideri în cadrul *aparatului* ? Nu cumva linia dreaptă, monotonă şi sigură, te face ca la un moment dat să-ţi vină să o cîrmeşti pe dreapta, izbindu-te mortal exact în plopul care te aşteaptă de cînd te-ai născut ?

•
• •

Trei mituri false domină postfaţa noastră revoluţionară :

1. Obsesia că revoluţia trebuie să fie continuă, în vorbe şi discursuri — deşi ea, de fapt, este demult ajunsă în faza *fle* apărare a cuceririlor fier-beton consolidate ;

2. *Că şedinţa,* cu întregul său ritual prerevoluţionar (analize, măsuri,, sarcini etc.) este forma superioară *de muncă* (creatoare, mobilizatoare, rentabilă) ;

3. Că educaţia politico-ideologică (redusă la citirea şi citarea ad infinitum a unicului ultim gînditor) poate să rezolve magic atît lipsurile cît şi rămînerea în urmă şi criza care se tot

adInceşte.

Mă întorc la şoferul Brutus (din romanul meu) oare îmi zicea : „Revoluţia americană a reuşit fiindcă după revoluţie — adică după războiul contra englezilor imperialişti — toţi revoluţionarii au plecat acasă văzîndu-şi fiecare de treaba lui. Ruşii însă au permanetizat placenta, făcînd-o vie şi veşnică : mai mult obligînd fătul (societatea sovietică) să muncească şi să .creadă în veşnicia acestei placente, ce ar fi trebuit să dispară din 1922“.

*

♦. *

Fără cărţi ds specialitate, după ce am uitat mai tot ce am ’ citit şi învăţat în anii mei de universitate (Sibiu—Cluj, 1940—1955) încerc acum, cu mijloace superprimitive, ca un presocratic Robinson, să „^îndese", stînd neputincios pe ultima bornă a drumului (a vieţii), cu picioarele în rîul Vavilonului.

Ştiu că sunt o simplă maimuţă baloanică a lui Cioran (pe care, nu din vina mea, îl cunosc foarte puţin). Filosofia a murit (a rămas doar filosofarea) din clipa în oare a devenit o specialitate dificilă, accesibilă ca limbă şi exerciţiu menial, doar unor virtuoşi ai spiritului speculativ. Despărţirea de ştiinţă, theologie, psihologie, preacurvirea politică, i-au fost fatale.

Acum, cu mintea mea cea proastă, cred că trebuie să caut, sub cenuşa veacului, cioburile oglinzii sparte şi risipite, pentru ca, în cadrul nevoii mele devenite merit şi recompensă, să îmi refac măcar o fărîmă din luciditatea pierdută : doresc să-mi văd, în oglinda sfîrşitului, chipul meu schimonosit de frică, singurătate şi anonimă moarte.

Limpi mă mîngiie : „Deus sive Natura ne apără totuşi ; •şterge din sensibilitatea noastră ceea ce doare, ceea ce ucide, ceea ce nu se lasă uitat. Vedem zilnic pe străzi, la birou, în vecini, lucruri groaznice ; dar ele nu ne mai ating, nu ne mai dor. în tinereţe, treceam prin junglă ca acea tînără negresă a lui G. B. Shaw care era atît de pură şi nevinovată, îneît fiarele, şerpii, scorpionii şi ţînţarii se ferau din calea ei. Acum, la bătrîneţe, avem pe frunţi aura veteranilor întorşi din lungi războaie : am văzut şi am trăit atîtea crime şi atîtea grozăvii îneît acum putem privi nepăsători, fără să simţim nimic, chiar şi la cel mai oribil accident de maşină sau incendiu de fami-

lie, cartier, ţară... Ieri un vulcan în Columbia a îngropat sub noroi un întreg oraş ce dormea. 25 000 de morţi ! „Ei şi ? E groaznic, zicem noi, să fii îngropat sub noroi, dar e şi mai groaznic să fii nevoit să trăieşti îngropat sub noroi...[11].

♦
* *

Citesc în revista „Histoire“ mai multe studii de istoria medicinii. Pe vremea lui Hamurabi — aflu acum — exista deja o gîndire ştiinţifică medicală, Pasteur ar fi fost un impostor-fără-voie, noua ciumă ar putea deveni SIDA etc...

In epoca dantelată a rokokoului, se pare că efortul spre perucă, pudră, sulimanuri etc., era determinat şi de neyoia de a ascunde ravagiile sifilisului adus din. America. Peste 50% din soldaţi şi nobili sufereau de această boală „napolitană[41], „franceză[44] (la noi, în Ardeal, chemîndu-se „freanţ[44]). Numărul poeţilor morţi de sifilis (boală considerată ruşinoasă) egalează, poate şi depăşeşte, pe cel al poeţilor morţi de romantica tuberculoză. Sub peruci, dantele şi pudră, se ascundea de fapt urît mirositoarea plagă sifilitică. Iar muzica divină a acestei epoci — Handel, Bach, Mozart — nu mai vorbim de marii compozitori italieni, răsuna ca o rugăciune disperată, cerească, în mijlocul acestei lumi, bîntuite atunci de un rău ce părea şi incurabil şi mortal.

„Acting" înseamnă a juca teatru. Dar caut (şi nu găsesc nici în marele dicţionar englez-român) expresia „acting out[44] care îmi apare deseori în anumite studii de psihologie sau sociologie. Dar mă gînddsc la expresia „acting in[44] care nu ştiu să existe şi pe care ar trebui, *noi cei de aici,* să o inventăm. „Acting in[44], .adică actoria pe dinlăuntru, jocul ascuns cu grijă, inhibarea voită a lui „acting out[44].

Nu găsesc .în dicţionar nici acest cuvînt teribil de sugestiv şi preţios : „suchnes[44] : acestitate, astfelitate ? („Suchnes[44] mi se pare a fi opus lui „othernes[44], şi ar fi cea mai rece, pozitivistă şi pragmatică exprimare a ceea ce este aş|t cum este, neputînd şi nici voind a fi altfel. Cuvîntul acesta^ amar se înghite de trei ori pe zi, cu mult alcool şi grea amăgire.)

Din dicţionarul mic, pentru şcolari, 'lipseşte verlbul „require[44] — a pretinde, a reclama.

9 — Jurnalul unui jurnalist fără jurnal — cd. 203

*

*• I

„Nu sînt de acord cu ceea ce zici — dar mă voi bate pînă-n pînzele albe ca tu să-ţi poţi spune părerea ta“

VOLTAIRE \ ■

Trăim într-o epocă de uriaşă, fantastică, explozie, expansiune şi înstăpînire a PROSTIEI, ca valoare. Prostia inteligentă, ştiinţifică, descurcăreaţă, şmechferă ; prostia sublimă, cezarică, divină ; prostia ca fundament, ca /acoperiş, prostia ca stil şi Weltanschauung.

Prostia ca monolog : ea nu cunoaşte şi nici nu recunoaşte întreruperea, întrebarea, contrazicerea. Chiar dacă te ascultă, te ascultă numai ca să îşi audă propriile păreri, cuvinte, convingeri.

Limpi zice că umblu pe străzi şi uneori vorbesc, gesticulez, argumentez. „Se poate, îi spun : *îl contrazic !“.*

\ *

• •

„La ce lucrezi ?“ — mă întreabă prietenii-duşmani sau duşmanii care îmi sunt prieteni. „La o rienologie“, le răspund eu, zîmbind ambiguu.

Nimeni nu mă întreabă ce este ac&astă rienalogie. (Nu am avut eu, în anii ’60, un bătrîn amic, care Tşi zicea ,,Mefisto“ ?' Pariase că nimeni nu va fi curios să afle ce înseamnă acest nume. Aici, în Isralîkul exilului meu, Faust este, în cel mai bun caz, un titlu de operetă franţuzească, fără arii şi cor interesant.)

Dar, în momentele în cari umbrele devin grele, cînd ninge afară şi ziua se întunecă spre o noapte şi o iarnă fără de sfîrşit, încep să cred că „rienologia“ mea nu e o glumă transilvană : e un diagnostic, o formulă clară a destinului generaţiei, mele.

Norocul meu că nu m-am specializat : în jurul meu foiesc nimicologii cu titluri şi decoraţii... între atîţia colonei şi docenţi —- îmi stă bine să rămîn un simplu sergent, termen redus, dezertor recidivist şi din istorie şi din politică.

Dacă din lanţul istoriei se va reuşi să se rupă memoria unui singur secol, timpul istoric (şi adevărul său) vor dispărea cu totul, neputîndu-se a se mai reface cîndva.

Deja, după 1917, la fiecare zece ani ştergem tabla şi scriem altfel. Ruşii nu mai ştiu adevărul despre propria lor revoluţie — la noi, generaţiile tinere habar nu au cum a avut loc actul de la 23 August, ungurii au trei versiuni ce se bat cap in cap despre revoluţia lor din 1956 etc.

Eu însumi, ca să pot trăi fără coşmaruri, fac eforturi' grele ca să uit cît mai multe (şi pe cît mai mulţi) din propria mea viaţă. Cere oare prezentul ca să fie ars trecutul ? Nu ştiu, se spune că trecutul nostru e viitorul nostru — cu toate că focul la care ne încălzim azi îl întreţinem arzînd pe el cincinalele uitate aţe acestui secol. („Cel mai barbar secol din ultimele decenii[44] — spune Olimpia.)

*
• *

Stau faţă în \faţă, spune Moşul, două imperii : unul clădit pe secret, vigilenţă, spionaj — şi un alt imperiu, tot imens, alcătuit din trăncănitori liberali, gînditori în roza-vînturilor şi o presă „lingură „în toate ciorbele[44], oricînd gata să sacrifice secretul unei strategii de un secol pentru senzaţionalismul gazetăresc al unei ştiri-bombă de o zi.

Din istorie ştim că în înfruntarea dintre barbaria militarizată şi cultura liberală, democrată, a învins totdeauna barbaria : romanii i-au învins pe greci, goţii pe romani, turcii pe bizantini, spaniolii pe incaşi etc...

Citesc în ziar : „Trei motive ne obligă să grăbim internaţionalizarea lumii : 1. Poluarea. 2. Spaţiul cosmic. 3. Bogăţiile suboceanice, antarctice etc.[44] Articolul nu a apărut în „Pravda[44], ci în „New-York Herald Tribune[44].

(Am descoperit azi două noi cuvinte augustale : „glossolalie[44] şi „aleluismul[44]).

/ ' '

Ştiu că nietajizica, morala, onthologia, theodiceea cea mai umilă şi plină de uimire, se naşte mai inou la cercetătorii înţelepţi şi cinstiţi, din laboratoarele de biologie sau fizică. Fiecare pas spre necunoscut ridică la puterea 10-a misterul ce creşte în faţă.

Dar şi prostia, ucigaşă, derivă tot din aceste naive laboratoare în care zgîriem cu unghia infinitul, absolutul, substanţa, Taina.

Două fenomene — despre care citesc acum — mă umplu dă uimire metafizică şi de groază. Fenomenul zis „clonare" : demult caut o metaforă prim care să-mi explic proliferarea teribilă a prostiei, cruzimii şi suficienţei sau devoţiunii ignorante. *Prin clonare.* Dintr-o singură celulă se poate reface un întreg organism, cu toate genele ei ereditare. Al doilea fenomen care mă înfioară ar fi aşa-zisa fotografie *hologramă:* dacă o asemenea fotografie, reprezentînd chipul cuiva, este fărîmată în bucăţi mici de tot, fiecare -ciob sau fărîmă va reda nu numai partea din fotografia iniţială, ci imaginea integrală, adică chipul celui fotografiat holografic. întregul, aşadar, e prezent în fiecare parte, fiecare parte fiind un întreg ce nu se pierde şi nici nu se divide.

Creierul funcţionează holografic, fiecare neuron ştiind totul despre tot : eu însumi nu sunt decît un ciob ce reflectă întregul, am fost de mai multe ori spart în bucăţi, fiecare parte însă a păstrat iţnaginea celui pe care îl reprezint : poate că şi conştiinţa lumii, atîţ de divizată azi, a păstrat neatins chipul pattern-uiui iniţial.

*

♦ ♦

„Susţinem pe social-democraţi, aşa cum funia susţine pe spînzurat“

/ **LENIN ■**

Pentru mine, Willy Brandt este o simplă metaforă pentru ilustrarea naivităţii, inconştienţei şi laşităţii occidentale. Sentinţa lui Lenin eu aş parafraza-o astfel : „Susţinem Cultura, aşa cum...“. Fiindcă, de cîţiva ani, la noi (nu la ruşii siberieni) apar tot mai numeroase semne ale unei politici lucid şi raţional *culturicide.*

La Sinaia, în 1956, bind eu votcă rusească cu inteligentul şi teribil de profetul Oskar Lemnaru (un evreu beţiv e un miracol în sine) acesta, privind peste cei o sută de „creatori" ce se fîlfîiau prin somptuosul hali al Pelişorului regal, oftînd mi-a spus : „încă e bine ! încă e bine pînă cînd *ăştia* mai cred că au nevoie de noi !“.

Mă tem că ora în care *ăştia* se pot lipsi foarte bine de *noi,* a sosit. Se poate trăi fără cultură, presă, umanism. Fără reviste, literatură, arte, spectacole. Fără religie, fără ideologie, fără politică chiar. Fără nici un dumnezeu, în afară de...

Distinsul meu anchetator, căpitanul Enoiu, îmi explica „ştiinţific" : „Crima, cît timp se. încadrează în politic, nu e nici o nelegiuire şi nici up păcat. E doar una din metodele prin care supunem şi guvernăm". <

Revoluţia a fost un eveniment social şi istoric, acum ea a devenit climat şi atmosferă — nu peste mult 9 vom declara ca fiind sinonimă cu istoria şi veşnicia. Starea şi metoda de a fi a lumii : forma unică în care i se mai permite dăinuirea.

(Stau dezbrăcat, pe întuneric, lipit de pătratul aparatului Rontgen. Doctorul mi-e coleg de cămin din Cluj. îmi spune . „Dragă, deocamdată nu văd nimic *revoluţionar* în trupul tău. Nu ai nici ulcer, tnîci cancer, nici măcar enfizem : un pic de osteoporoză, ficatul uşor mărit, stomacul deplasat puţin spre inimă...".)

Marxismul, mai nou, a încetat să fie un sistem, e doar o metodă. Prin care încadrăm în politic orice stomac ce încearcă să ia locul inimii.

*

/ ♦ ' *

„Avem depozite imense — îmi spune consilierul sultanal Tutilă I — pline cu adevăruri de care nu mai avem nevoie. Straturi peste straturi de adevăruri învechite,/ rebut'ate, deşeuri. Cred că primele adevăruri (ale primului deceniu), sufocate sub presiune, au şi început să se pietrifice. în prăvălia ce se vede păstrăm doar adevăruri nevinovate, septice, inofensive, drăgălaşe. Dar şi pe acestea le vindem cum se vînd «dincolo» pistoalele : cu autorizaţie de la miliţie, primărie şi cadre. Numai cine posedă o autorizaţie de-a noastră poate să

aibă acces — pentru un timp limitat — la anumite adevăruri de vitrină. Dar nici pe acestea nu le poate comunica decît avînd o altă autorizaţie supremă, specială, greu de obţinut.

Există şi adevăruri care au evadat, s-au camuflat, care au reuşit să-şi schimbe numele şi adresa. Pe acestea le urmărim fără milă, în acestea avem voie să tragem fără somaţie®.

(P.S. Harry Bloom, scriind despre Apartheid, afirmă : „adresa negrilor nu e un loc unde locuiesc, ci un 10c unde pot fi oricînd găsiţi[11].)

*

« ♦

Totul e relativ. Un prieten, care a optat pentru Israel fiindcă nu măi putea suporta minciuna în care, zicea 'el, e obligat să se bălăcărească în Bucureşti (unde a fpst redactor şef la „Scînteia[11]), îmi scrie acum că regretă mult că a plecat „de acasă[11]. Zice : „aici mi se cere să mor pentru Patria asta veche dar nouă — dincolo, la voi, nu ni se cerea decît să minţim în numele şi pentru renumele patriei aceleia...[11].

Ce este Patria ? „Locul unde ne facem armata şi ne plătim impozitele[11] o spune Arthur, cosmopolitul meu ţhn *Sîm- băta Amăgirilor.* „Patria este locul unde simt nevoia să mă întorc acasă, de oriunde aş fi[11], o spune Winter, citîndu-1 pe Goethe. Eu zic : „Patria e locul unde pot scrie în limba locului şi pot publica în limba Europei, dar pentru europenii locului®.

Limpi simplifică totul : „Pdntru mine, îmi spune ea, Patria e locul meu de veci !“.

*

• • /

Ruşii, poporul cel mai îndrăgostit de umanitate — dar care detestă omul, ca individ. Eu îi iubesc pe ruşi fiindcă simt că sunt un popor ales : încă nu ştiu prea bine pentru ce, dar devine tot mai clar că soarţa ţării mele — bună sau rea — depinde în mare parte de soarta socialismului la ei. („Like captor and captive ? Chained together ?“.)

Ceea ce mă sperie la ei este formidabila prăpastie dintre idealurile lor şi cei care le deservesc practic, în istorie. Un formidabil popor, plecat să „mîntuie lumea[11], într-o aproape cosmică încătuşare seculară, — e alcătuit din generali şi soldaţi care, ca aliaţi şi prieteni, sunt în stare, pe drum, să te

împuşte pe la spate pentru o ţigară sau fiindcă nu ai voce justă.

Şi totuşi, Alioşa Karamazov există, nu a dispărut. El continuă să se lupte cu fraţii săi... în Afganistan.

Tristeţea profundă a divinei mele copilării : gîndul că tata nu are să poată niciodată să-mi cumpere... o bicicletă.

Tristeţea tinereţelor mele : că nu voi scăpa niciodată de cazarmă, uniformă, front şi fronturi.

Tristeţea maturităţii mele : că puşcăria e obligatorie, nimeni nu poate să o evite, pentru secolul în care m-am născut, — ea fiind ca şi scarlatina la copii.

Tristeţea bătrîneţelor mele : că lumea e absurdă şi fără de soluţie, că nici cei mai învăţaţi colegi ai mei nu pot vedea prin ceaţa viitorului, că înaintăm cu spatele către ziua de mîine, că moartea mă va surprinde — ca o săgeată mută venită pe la spate — şi că voi muri fără să ştiu ce rost am avut şi cine am fost, aşa cum am fost, în acest stupid colţ de lume şi istorie.

Aurelian, în 271 d. Oh., nu a făcut decît un fel de Yalta a acelor vremi. Şi-a retras armatele, administraţia, civilizaţia — lăsînd poporul de jos, cel legat de pămînt, să se descurce cum va putea, în faţa barbarilor năvălitori. Cortina de fier era o cortină de apă — Dunărea — iar Moesia devenise ţara liberă spre care fugeau aristocraţii, cărturarii, ofiţerii...

Yalta âsta a durat 1000 de ani în care, total analfabeţi, am trăit, am' subvieţuit, slavonizînd fără să ne slavonizăm, gre- cizînd fără să ne grecizăm, turcindu-ne fără să ne turcim...

Din Athanorul acesta milenar, ca o Ileană Cosînzeană, s-a născut... limba română : frumoasă, latină, unitară.

Cele mai frumoase şi mai fantastic echipate bucătării sunt cele americane : în ele 8Oo/$_g$ din posesori îşi hrănesc, în fugă, familiile lor, gătindu-le cele mai improvizate şi mai simple mîncăruri din lume ;

ca şi băile lor, pline de loţiuni, somnifere, afrodiziace, şam- poane etc., în care nişte indivizi practici se îmbăiază sau fac dragoste, în fugă, plăcerea socială a luxului fiind mult mai mare decît plăcerea fizică a pielei ;

ca şi bibliotecile şi universităţile lor, formidabil echipate, organizate, informate, capabile să alcătuiască cel mai uriaş aparat de învăţare şi cultură ce a existat vreodată pe terra noastră ;

pentru ca, în concluzie, să mă uit la bătrînul Reagan, să-1 ascult vorbind şi să-mi dau seama că este, din toate punctele de vedere (ca formaţie, informaţie, nivel filosofic, politic etc.) absolut la acelaşi nivel ca şi adversarul său. Dar care, mai nou, e *tînăr,* e şiret, ştie istorie, e campion în şah şi dribling şi aparţine unui popor european, bizantin în formă şi asiatic în conţinut. y

i

* *

Am declarat {era şi cazul !) la un symposion al poeţilor din provincie :

„Nu mai am memorie — am doar cîteva amintiri pe care le conserv cu grijă şi la a căror înfrumuseţare lucrez neobosit".

S-a rîs.

Adevărul e că am o foarte bună memorie şi că nu ştiu, nu mai ştiu, cum aş putea să scap de ea. Simpla întîlnire cu un „martor" din trecut (toţi martorii mei au fost martori ai acuzării) este ca o deschidere a cutiei Pandorei. „Nu e bine, îmi zice Limpi, şă umbli cu polonicul în fundul cazanului ars". Popoarele înrobite supravieţuiesc în măsura în care *nu uită,* eu nu reuşesc să subexist decît în măsura în care reuşesc să îmi uit biografia. Am ajuns' la „ak'rne", vîrsta deplinei conştiinţe istorice, stoice.

în numele acestui efort de a uita,' va trebui să mă apuc să îmi scriu memoriile.

Am schiţat un studiu în care încercam să surprind fenomenul de disoluţie a limbii 'noastre. Ea (limba) s-a divizat în trei limbi separate : 1. *Limba satului,* ţărănească, în curs de dispariţie în urma dispariţiei proprietăţii şi familiei rurale.

2. *Limba cultă,* în curs de frenetică neologizare, dar şi de separare pe specialităţi de profesie, cultură, grup social. 3. *Limba politică* (care, deocamdată, e doar un simplu limbaj) vorbită de cei care iau cuvîntul la şedinţe, în care se scriu articolele de fond şi se comunică de sus punctele de vedere ale stăpînirii.

Noi, spre deosebire de unguri, nemţi/şi ruşi (limbi vecine pe care le cunosc) nu am făcut, îin secolul trecut, acel efort filologic (al lui Arumne Pumnul) *de a traduce* în limba poporului neologismele de care aveam nevoie. Noi le-am împrumutat : ne grăbeam, ştiam şi franţuzeşte şi latineşte, cuvintele împrumutate se lipeau cu dragoste de limba noastră veche. Dar azi, nici măcar profesorii de limbă română nu mai ştiu să traducă (sau să explice etimologic) avalanşa de neologisme ce curge ca o lavă spre limba, noastră cultă. Un ţăran ineamţ sau ungur (cu numai patru clase primare) descifrează înţelesul unui articol de cultură : un român, chiar student, dacă nu e autodidact, sau dintr-o familie de intelectuali, nu înţelege nici jumătate. Latină şi franceză nu se mai face serios; iar limba se umple cu neologisme de tipul „laborator de preparate culinare" sau „mijloc de tracţiune animală".

, *

Tot un pensionar amărit (speriat că va fi evacuat la ţară) îmi spune : „socialismul — ca şi creştinismul primitiv — cunoaşte, la noi, trei faze :

' — faza apostolică (în care unii, puţini, predică şi ceilalţi ascultă, tac şi se conving) ;

— faza mănăstirească'(în care, cu toţii, acceptăm un regim sever de claustrare, ora et lalbora, cu stareţi, ieromonahi, icoane şi sfinţi) ;

— faza ascetică '(în care, ca şi schivnicii de pe vremuri, trăim ca pasările cerului, dim mai nimic, total separaţi de şefii graşi ai grasei noastre biserici «apostolice şi autocefale»).

Şi acum, cum e şi normal, faza asta ascetică va fi declarată un model economic ideal : sîrbii, bulgarii, ungurii (şi chiar ruşii) ne calcă în urmă — în timp ce noi, fruntaşi în mizerie şi foamete, privim spre Biafra şi Ethiopia ca spre nişte culmi pe

care va trebui să le atingem şi să le depăşim, conform coeficientului nostru de creştere rapidă prin centralism planificat.

Cît mă priveşte pe mine — îmi spune amărîtul meu coleg de pensie şi disperare — eu mă pregătesc pentru *faza scheletică* în care, sper, în sfîrşit, că voi avea după nevoile şi capacitatea mea“.

♦
* *

Am un prieten tinăr, viţă veche de boier valah, ştia foarte bine ţigăneşte. Mă interesează sentimentul religios la ţigani. Aflu că ţiganii tradiţionalişti (au şi ei parveniţii lor) evită şă intre în biserică. (Ţigan, am citit eu undeva, vine de la „Tyngarrbs“, care, în greceşte, înseamnă „unberuhrt“, de neatins, spurcat.) Se mărginesc să cerşească pe trepte, la intrare. Consideră Cerul ca altar — nu se roagă, mai degrabă se plîng lui Dumnezeu .de necazurile lor, repetînd : „O del sî baro !“ (Dumnezeu e mare) ca un fel de expresie curentă, rezumativă. (Probabil de sorginte islamică : „Doamne, înjură femeile, nu mă mai bate, nu mă mai urgisi şi tu, îmi ajunge !“)

In legătură cu refuzul lor de a munci, îmi povesteşte. „Există un mit apocrif, vechi, foarte ţigănesc. Se spune că Adam, înainte de a li făcută Eva, a trăit pe ascuns (Dumnezeu era foarte ocupat cu construirea unei lumi noi) cu o ţigancă. Ascunşi printre tufele paradisului. Blestemul cu «să-ţi cîştigi pîinea cu sudoarea frunţii» se referă la copiii făcuţi legal cu Eva şi nu la copiii naturali făcuţi cu ti£anca“.

/ ‘

*
* *

Tocmai fiindcă limba noastră cultă nu poate fi folosită corect dacă nu ştii un pic de latină şi măcar o limbă romanică occidentală' (franceză, italiană, spaniolă) — cred că învăţă- mîntul nostrd liceal nu se poate dispensa de „humanioare“. Las’ că sunt convins că în perioada de dezvoltare a minţii unui copil sau tînăr (12—20 de ani) are absolută nevoie de o deschidere spre larg şi adînc, minimă.

Fostul profesor de fostă filosofie, îmi spune : „Să lăsăm argumentele logice, pedagogice, morale, culturale : dar trebuie să ne gîndim că după 1990 noi vom fi o ţară foarte săracă şi înapoiată. O *pregătire stoică* a tineretului va fi absolut necesară, nici un fel de politică nu va putea să 'se lipsească de bazele stoice şi sceptice ale oricărei morale viitoare. Liceul va

trebui să pregătească intelectuali care să poată face faţă, filosofic, mizeţiei şi rămînerilor în urmă, învăţămîntul tehnic nefiind capabil decît de a ne învăţa să folosim deşeurile şi rebuturile. Şcoala va trebui să formeze intelectuali *in nuce* capabili să discute şi să analizeze teoretic condiţia noastră nouă, în lume, istorie şi cosmos“.

*

» .A

\ ţ

Umsturz der Werte. în tinereţele mele comuniste eram obligat să consider că :

dreapta: înseamnă ordine, ierarhie, militarism, conformism ;

stingă: credeam eu, înseamnă'libertate, egalitate, solidaritate cu cei exploataţi şi mizeri.

Cred că lucrurile s-au cam inversat. Mai mult : pe vremea dictaturilor de dreapta, învăţămîntul, presa, cultura, religia, erau aproape libere. La noi, cel puţin. Suntem nevoiţi a .considera acum totalitarismul, ca fiind forma cea mai completă a unei dictaturi de stînga — iar totalitarismul monarhic şi satrapial ca fiind caricatura tragică, ridicolă, chiar şi a totalitarismului de tip stalinist, ultra ortodox.

Crimele politice, în schimb, nu cunosc diferenţa între stînga şi dreapta. Jilava e martoră. îin anii ’45 se spunea : „orice patlagea verde, după ce se coace... se înroşeşte“.

*

• «

Ii spun tinărului Hadrian (un activist „of great expectations" deşi e bine crescut şi uneori surprinzător de inteligent) : „iubite colega, s-ar putea ca istoria, concepută ca un fluviu al memoriei colective, să-şi mai scape, în clipele sale de zăpăceală, cîte o pagină în vînt : şi atunci, această uitată pagină, deja trăită, să ne apară ca o revelaţie, viziune, nouă soluţie... De pildă, se pare că, în prezent, trăim retrăind un capitol din epoca fanariotă...“.

„Domnule profesor, îmi răspunde el, iertaţi-mă, dar eu cred că Istoria a murit. Nici nu mai există. Ea este totuşi o ficţiune utilă schimbătoare — ca zero (0) sau infinit (co) o fo-

losim exclusiv ca pretext pentru agitaţie şi propagandă. După moartea celor care au trăit Marea Schimbare (23 August) nu

vor mai exista decît cei care ştiu că schimbările istorice înseamnă starea pe loc ă fluviului ce curge în cerc. în limba secolului viitor, ca şi Turcii vechi, vom povesti totul la timpul prezent, fiindcă passe historique-ul, încet încet, va deveni inux til şi supărător[1]'.

♦

Revin la Paul Zartfopol, Valoarea Rîsului (1930) şi îl citez din nou : „Rîsul are de-a fafe numai cu prostia energică şi' activă. în anumite momente din istoria unei colectivităţi, prds- tia poate monopoliza seriozitatea — iar rîsul demască această deghizare".

Asta a fost ! Astăzi, sunt nevoit să încerc scheme ceva mai complicate :

Eroare	■ Greşeală	Catastrofă	Dezastru,
penibil	x ridicol	I grotesc	1 jalnic

Dacă există azi o lectură printre rînduri, o lectură pe dinlăuntru, dincolo şi alături de rînduri — cred că există şi un rîs printre rînduri, un rîs pe dinlăuntru. Care nu e rîs, e altceva, încă nu are nume, dar în curînd va avea. (Ludicrous?)

* •

Trăim intr-o epocă în care Kitsch-ul — această parakalie socială — devine, dintr-o simplă boală estetică, o molimă generalizată.

Citesc (uimit şi speriat) Gerd Richter : *Wir brauchen den Kitsch,* următoarele : „o utopie poate fi sublimă la lectură, ea' devine însă un grotesc şi tragic kitsch social în clipa în care intră pe gura oratorilor şi demagogilor". (Hm ! ? Dar cînd intră pe mîna revoluţionarilor de profesie ?) Şi Richter continuă : „Kitschul are o dimensiune utopică, este proiecţia unei lumi dorite; visate, a unei lumi fără probleme, fără urîţenie, fără foame, fără nedreptate !“. Vai, dar în praxis, kitsch-ul este exact problema, urîţenia, foametea, nedreptatea etc.

Cred că Blaga a fost cel care a introdus termenul de Kitsch în terminologia noastră filosofică, înţelegînd prin el (în *Artă şi Valoare)* arta-surogat, un fel de artă deplasată. Poet fiind şi mare iubitor de pictură, Blaga ne explica : „Kitsch ar fi, de

pildă, un tablou ce redă aidoma pe pînză ceea ce este sau poate fi sublim în natură. Cerbi sub lună, lebede pe lac, ţigancă alăp- tînd etc.“.

îndrăznesc a propune drept *Kitsch social matrice,* portretul politic, Surogat ideologic şi religios. Din acest portret, derivă neobosit lozincăria, serbările, poezia şi dansul tematic ; pavoazările, mitingul, augustaliile, sceptrul şi imnele. Efortul istoric al unui ridiculus mus de a înlocui istoria, mitologia şi pantheonul.

„Nu suntem destul de creştini, îi scriu prietenului meu Edmund, spre a ne îndrăgosti de suferinţă şi jertfă ; nici destul de stoici spre a ne transforma neputinţa şi răbdarea în înţelepciune şi rost; nici destul de europeni spre a ne învinge individualismul funciar ţărănesc, spre a ne aduna şi a ne sfătui «ce e de făcut ?» ; nici destul de năpăstuiţi ca să simţim cuţitul la os şi să nu ne mai pese de frică sau ziua de mîine. Urme trainice de păgînism (şi îndelung sclavagism) ne fac să iubim, chiar şi acum, plăcerile mărunte, viaţa în sitne, lesnicioasa fericire, firimiturile de lumină în întuneric":

„Wir bleiben unsern Grundsatz treu Schwul, pervers und

ArbeitsscheU !“****** (Lozincă anarhistă studenţească din 1968.)

Sunt copleşit de Cartea lui Iov. Mi se pare, a fi cea mai cutremurătoare, absurdă, sublimă şi crudă lecţie despre condiţia umană „in sich". (I-am spuş lui P.E. : „piesa ta“ *Cartea lui lovită* este mai mult decît un act de incultură sau un păcat politic : este o apostazie !“. A înverzit — de atunci mă ocoleşte !)

Răsfoiesc *Enciclopedia Judaică,* vol. X, pag. 123 :

„He Who speaks to man in the Book of Job, is neither a just god nor an unjust god, *but God“.*†††††† (Sublinierea îmi aparţine.)

****** „Noi rămînem credincioşi principiilor noastre, / Sufocaţi, perverşi şi timizi faţă de muncă"

†††††† „Cel care vorbeşte oamenilor în *Cartea lui Iov,* nu este un Dumnezeu drept sau unul nedrept, ci Dumnezeu"

„The asertion of punishment of the wicked and reward of the rightems is without fundation... Justice is not wowed into the stuff of the universe nor is God occupied with its

administration".‡‡‡‡‡

...E groaznic. E groaznic... mai ales dacă justiţia pământească nu are nimic comun cu ideea de Dumnezeu.

*

I *

„Nedreptăţile ce mi s-au făcut, nu le cer nimănui să le regrete; căci eu le uit. Nedreptăţile pe care le-am făcut, nu le cer nimănui să le uite : căci le regret"

TACHE IONESCU

Găsesc că ateismul furibund al activiştilor de astăzi este mult mai „justificat[11] practic decît era la începuturile revo-, luţiei. Atunci religia era „opium pentru popor[11], astăzi, din contră, sub forma sa nouă (politica), religia a ajuns „opium pentru conducătorii popoarelor[11] ; biserica — o instituţie ce trebuia să fie urgent înlocuită (a distruge fiind mult mai uşor decît a pune ceva în loc), clerul fiind un corpus de propagandă cu mare priză în popor...

Astăzi lucrurile s-au agravat : o eroare, urmată de o greşeală, a adus catastrofa : dezastrul e în curs. Nu ajunge regretul, autocritica, perestroica şi glasnostul : s-a comis pe plan istoric un uriaş păcat moral (Yalta, de pildă) s-a comis, pe planul a jumătate de glob, o imensitate de crime, trădări, apostazii : dacă am fi creştini adevăraţi, ar trebui să încercăm cumplitul sentiment al *Căinţei,* de sus în jos, de la călăi spre, victime.

*

• «

E. M. Cioran : nu am reuşit să apuc decît două cărţi ale lui : *Precis de decomposition* şi *Histoire et utopie.*

‡‡‡‡‡ „Afirmaţia pedepsirii celor răi şi răsplătirii celor drepţi este nefondată... Dreptatea nu este cuprinsă în materia universului şi nici Dumnezeu nu este ocupat cu administrarea ei“

Este — judecîndu-1 în comparaţie cu Blaga — un excelent cioplitor de pietre. Dar nu va ridica niciodată o Catedrală. Nici măcar o casă a sa. Nu ştiu de ce seamănă — după a mea părere — cu acei bătrîni pensionari care îşi consumă ultimii 30 de ani de liberă şi lucidă viaţă, pregătindu-şi, cu minuţie şi fanatism, cripta şi testamentul. Deşi nu au urmaşi.

Filosofia' devine filosofare în sine în clipa în care scriitura devine literatură, iar metaforele, simple găselniţe stilistice. Cicran e un mare poet al limbii (şi al gîndirii prin limbă) şi-a făcut o specialitate şi o manieră de a trăi supravieţuind tuturor ispitelor şi chemărilor sale spre dispariţie sau sinucidere.

Cine-1 mai crede ? Toată lumea îl gustă. Pe cine mai convinge ? Lumea îl ştie un mare jongleur, funambul, bufon al morţii. Un iconoclast al filosof iei care, din cioburile a ceea \Ce a spart cu Ibună ştiinţă, îşi construieşte, în inconştient, icoana propriului* destin, utopia propriei mîntuiri.

z)

* •

Reclama şi propaganda sunt înrudite. Unii consideră propagandă ca fiind o formă raţional-afectivă prin care se pune în mişcare o idee, o valoare, un crez — iar reclama, o simplă vitrină psihologică prin care se atrage publicul cumpărător de bunuri. *f*

Dintr-o filosofie a secolului trecut (materialismul istoric) a derivat o ideologie revoluţionară care$_A$ la diferite etape ale ei, a fost nevoită să elaboreze diferite programe revoluţionare de luptă, construire, pace etc. Propaganda e mijlocul 'de agitaţie şi informare a maselor în legătură cu respectivul program, iăr reqlama politică ar fi popularizarea^ senzorială a esenţialului conţinut în munca de propagandă. (Clasici, opere, portrete, realizări etc.)

Da. Dar reclama azi, încet încet, a devenit o intensă propagandă pentru bunuri care există încă (de pildă, peştele oceanic, mama cu patru copii, fruntaşul în producţie) pe cînd propaganda de azi nu mai te decît o simplă şi penibilă reclamă pentru valori ce nu există, ce au dispărut pentru totdeauna (progres, bunăstare, libertate, demnitate etc.).

Dacă mă uit mai atent La personajul „Ion“ al lui Rebreainu trebuie să recunosc că, în fond, el este, la nivelul vechiului sat, *licheaua* săracă ce vrea să parvină cu orice preţ. „Pa- honţu“ din *Gorila* este şi el un arivist — dar urbăn şi politic. Se înrudeşte cu Dinu Păturică, Stănică Raţiu, Gore, Pirgu, Gaitany etc. Toată literatura noastră e plină de lichele (Cara- giale e considerat genial fiindcă a reuşit să facă simpatice aceste mici lichele ale miticismului nostru) mai mult, dacă mă gîndesc la Sadoveanu, Călinescu, Arghezi, Camil Petrescu (în ultimii lor ani de existenţă) precum şi la numărul uluitor de poeţi patriotici de, servici şi conjunctură, încep să cred că Blaga avea dreptate spunînd : „românul s-a născut poet, dar, din păcate, celula nervoasă a majorităţii poeţilor prea români nu rezistă la ispitirile politice sau materi,ale“.

(Am lansat un nou cuvînt : clacă „versatilitatea" înseamnă nestatornicie, lipsă de fermitate — *vers-abilitatea* (scris împreună înseamnă o gravă carenţă, o boală de caracter a poeziei si profitorilor de pe urma ei.)

\ r *

♦ *

în*JRusia Veche* — spune Julien Green în jurnalul său — există o sectă religioasă în care se practica ritual *castrarea.* în momentul operaţiei respective, flăcăul striga : „Rămas bun, stelelor, rămas bun, lacurilor, rămas bun, pădurilor !“. (Nu striga „rămas bun, fetelor, muierilor !“, tocmai fiindcă scopul castrării era mîntuirea de ispita ce o reprezintă femeia.)

Teribil. Şi simbolic. Fără eros nu mai există viaţă, lume : „unde dragoste nu e, nimic nu e !“ o spune marele morpmete, Preda.

Nu pot să nu mă gîndesc la castrarea filosofică şi religioasă, adică la ritualurile intrării în mănăstire sau în partid.

„Adio libertate, rămas bun cuvintelor, noapte bună, adevăr !“.

Orice convingere definitivă e consecinţa unui viol existenţial : şi orice aderare fără întoarcere la o singură idee, înseamnă castrarea exact a organului prin care diferenţiem şi trăim ideile.

*

Filosof ia a murit de trei ori, şi nu a înviat decît o singură dată : în timpul romantismului german. A murit cînd a devenit ancilla theologiae (mai tîrziu ancilla scientiae), cînd a devenit un limbaj şi un sistem de gindire inaccesibil unor minţi neiniţiate (de tipul Husserl, Heidegger, Derrida) şi a murit mai ales atunci cînd a declarat : „filosofii pînă acum au încercat să explice lumea, de acum ei vor trebui să o schimbe !“.

Tot mai mulţi colegi (Noica, Liiceainu, Pleşu [j]— plus o serie de tineri eseişti şi critici) încearcă, *cu ajutorul literaturii,* avînd paşaport poetic, să depăşească piedicile şi cursele abstracţiunilor filosofice de specialitate. Eu însumi, în mod instinctiv, mi-am început seria de conferinţe ca şi seria de piese simple, cu ideea „teatrul, ca formă de filosofa,re“. Ziceam : să plecăm de la dialogul viu, despre probleme vii, prin cuvinte vii, pentru oamenii încă vii... Dar, mă tem, ceea cd este gazetăria pentru un poet sau un prozator (o periculoasă ispită sau rătăcire) poate deveni şi literatura pentru un filosof : ispiteşte şi îmbată.

Dacă... „Dieu peut se passer de tout le monde“ (Coran, surata 29,5) nu cred că omenirea se mai poate lipsi de filosofia ca antiliteratură şi supragazetărie.

*

Oricît încerc să evit înălţimile (prăpăstioase) ale metafizi-**cii** sau esoteriilor, mereu şi mereu simt înrădăcinîndu-se în mintea — dar mai ales în munca mea cu verbul — convingerea că Limba este o entitate transcendentală, un cîmp de energie spirituală, ce există în afară de mine şi deasupra mea. Eu primesc o invitaţie tainică, viin şi mă scald în acest cîmp, primesc un fel de binecuvîntare, intru chiar în Graţia acestei zeiţe i(,,ea este şefa mea de cadre, am scris eu nu demult, de judecata ei mă tem“) şi devin astfel o investiţie morală şi metafizică. Limba mă ajută să scriu, eu încep fraza, ea o rotunjeşte şi o sfîrşeşte : eu încep piesa sau romanul, ea, pe drum, hotărăşte destinul eroilor, bolta ideei sau cotitura în compoziţie şi stil.

Cine trădează, de pildă, adevărurile poporului acestei limbi, pierde graţid' ei, limba îşi retrage investiţia... şi pedepseşte cumplit. Pentru mine P., B., E., A. etc. sunt cazuri de mari talerite iniţiale cărora, din cauza unor greşeli de ortografie morală, limba-mumă şi-a retras încrederea şi capitalul. Aceşti scriitori sunt, de cîtva timp, simple monede. de hîrtie, fără acoperire în aur.

(„Nu mai poţi scrie, zicea Flaubert, cînd nu mai ai nici o stimă pentru tine însuţi !“. Iar eu adaug : „cînd pierzi stima Limbii în care scrii !“.

* *

„jEcrirş, *c’est tuer la mort“**

COCTEAU

In tinereţele mele zvăpăiate, tragic risipite (mereu mă dureau dinţii, primeam ordine de incorporare, plecam, dezertam, iar plecam, muream, înviam etc.), în timpul „liber", citeam grăbit, hămesit, cu frica să nu mi se ia cartea sau să nu sune alarma. '„Scrisul[44] îl simţeam doar ca o vagă durere sub inimă, ca un fel de tărîm pfomis dan mereu amînat sau interzis.

Intre 1950—55, am’ „experimentat[11] : scriam rar, smucit, savant, nu aveam nici busolă şi nici orizont — iar vasul pe care pluteam era o simplă plută a Meduzei.

Am scris doi ani ca un posedat (1955—1957) zilnic, în poduri, pivniţe, cîrciumi, la birou. (Totul s-a pierdut, s-a daţ
. la topit după arestarea mea.)

Ih puşcărie şi mină, timp de 7 ani, am tot povestit şi ce scrisesem cîndva şi ceea ce continuam să clocesc în creierul meu fierbinte — dar avînd deja sentimentul'că am coborît sub . ecuatorul ratării'sigure.

Acum, de vreo zece ani (mai precis din 2 fxugust 1977,
< ziua în care am fost „reţinut[44] şi tratat ca un hoţ de cai) cînd nu scriu *simt nevoia pilulei de cianură* sau a Robinetului de gaz. în timpul liber, citesc, trăiesc, gîndesc. Dar scrisul meu de acum nu este decît acel medibval „ars bene moriendi[44].

---------- /

* „A scrie înseamnă a ucide moartea[1]'

Doamne, ce imensă bibliografie posedă numai Franţa singură. Citesc (suaviter in modo) numere vechi de un an sau doi, din revista „Histoire". La sfîrşitul fiecărui număr este indicată o „sumară bibliografie" despre fiecare capitol. Ameţesc.

Există o istorie a fricii, a ploşniţelor, a prişniţelor, a diferitelor forme de closet. O istorie a fardurilor, a bordelurilor, a copiilor părăsiţi. Am citit studii despre pietrele preţioase, pietrele căzute din cer, pietrele la rinichi. Despre rî- gîiaţă, pîrţ, pişu (în Renaştere şi rokoko) ; despre comerţul cu sclavi, cu ranguri militare şi clericale, cu fete şi catîri. Despre bogăţia iui Mazarin şi cinismul lui Richelieu, despre genocidul contrarevoluţionarilor „chouans". Despre Victor Hugo la Guernesay şi Napoleon pe insula Ellba sau Sfînta Elena.

O cultură ca a Franţei (numai cu Istoria ei, în sine) îi este suficientă şi chiar prea multă. Niciodată popoarele mici nu vor putea interesa o mare cultură. Raţiunea suficientă a acestora e închisă, intravertită, suprasaturată. Doar dacă reuşim de aici, ,din victimologia noastră, să îi înjurăm şi să-i scuipăm suficient de zgomotos ca să audă şi vecinii lor (aşa cum o fac uneori ruşii), am avea oarecari şanse să fim băgaţi în seamă. Altfel, chiar şi cu un Shakespeare în Balcani, nu vom reuşi decît să-i facem să caşte sau să zîmbească politicos şi ironic.

I
i *

• *

Green, in jurnalul său, observă că în plimbările sale pe bulevardul Clichy (1932) vede o lume care nu ştie cum să se distreze. Cinic, exclamă.: „Ce fericire ar fi pentru această lume dacă s-ar restaura sclavia !“.

Stupid. Stupid şi criminal. Părinţii mei, oameni foarte săraci, locuind într-o mizeră colonie mineră, participau anual la patru baluri mari, la cîtevaî nunţi, la dese petreceri de familie. Tata îşi avea zilele sale de sindicat, circiumă, „vandră". Mama, în fiecare seară, după ce ne culca, pleca, nu în vizită, ci „în poveşti". Se culca la unu noaptea. Duminica eram cu toţii la biserică (tata cînta în cor), după-masă la obligatoria

plimbare în parc. Fanfara cîntă frumos, lumea trebuia să vadă cum suntem îmbrăcaţi. Existau popiei, fotbal, chermeze. Joia şi Duminica cîte un film mut; Ieşiri la iarbă verde de 1 Mai, sînziene şi Sînta Maria Mică. Mama, catolică rurală, bă tea regulat, pe;jos, lungile ei pelafrinaje : la Lupeni, Haţeg, Radna. Venea obpsită dar fericită. Plină de lumină. în concediile sale, Tata pleca „la coasă", la momîrlani. Stătea două săptămîni la Băniţa, Baru-Mare sau Merişor. Se citea enorm în colonie, se cîntă seara. Numai pe uliţa noastră erau două trompete şi un clarinet.

Acum, cu restaurarea sclavagismului de tip nou, pînă şi în capitală, Cluj, Craiova, lumea e nevoită să se culce odată cu găinile. Singura distracţie ar fi înjurarea televizorului şi ascultarea pe întuneric a radioului tuturor amăgirilor.

*

In anul care pine (1986), voi reciti toate trilogiile lui Blaga, voi continua „lectura de bătrîneţe" a marilor filosofi : acum ştiu că „Dumnezeu se uită la oameni prin ochii copiilor şi la lume prin ochii filosofilor", va trebui deci să accept contemplaţia, cu frică şi umilinţă, a infinitului şi a sfîrşitului. Poate că aceste lecturi îmi vor da certitudinea pe care Mama mea o obţinea mormăindu-şi rozariul ei de analfabetă, iar Tata citind şi recitind contractele de muncă, opera vieţii sale de sindicalist.

Sunt oameni care încetează brusc să creadă în Dumnezeu, alţii, ca mine, care încetează, puţin cîte puţin, să mai creadă în omenire; iar omenirea, volens nolens, ajunge să-şi dea seama că aşa cum este nu are nici un Dumnezeu, deci, adio materie, energie, ştiinţă. Adio, speranţă sau mîntuire.

Drumul cel mai scurt — zic eu, acum la cei 66 ani ai mei — nu este linia dreaptă, drumul cel mai sciirt; singurul drum, e cel care ocolind caută *al treilea punct:* fix : veşnic.

(Am început azi-noapte Jaspers : *Initiation ă la methode philosophique,* o serie de conferinţe ţinute la radioul bavarezilor în 1963.)

♦

* *

Nu ştiu cine a spus : „L’humour c’est la politesse du desespoir !“. Aş înlocui cu plăcere cuvîntul „politesse" cu „maladresse" dată fiind lumea barbară în care glumim.

I

Intr-un caiet foarte vechi (eram deja în 1952—53 la capătul răbdării şi disperării mele —< situaţia de atunci a rămas neschimbată) găsesc următoarea însemnare (cred că îl citeam pe Camus) :

„Sisif e un dobitoc tragic : singura noastră speranţă nu poate să vină de la el, fiindcă el nu se va revolta vreodată, refuzî'nd şi blestemul, zeii — ci din cu totul altă parte : fie de la muntele care se va toci, fie de la stînca ce va fi spălată de ploi şi vînturi, fie de la copiii săi ce se vor sătura de a-şi vedea tatăl chinuit de o pedeapsă crudă şi monotonă. Şi total «nerentabilă»“.

Intr-o zi — ziceam eu în anii Gherla — cineva îi va înlocui stînca cu o cruce, Sisif va descoperi că are o Mamă îndurerată, că există, sus pe deal, posibilitatea de a' muri.

Sisif — ca şi Blaga — refuză, pe bună dreptate, orice gînd al unei eventuale învieri.

In somn, in rugăciuni, în clipele mele de spaimă şi în- lunile de stupidă angoasă, sîngele meu curat se întoarce înapoi . în părinţi.

Este la modă acum să-ţi deteşti părinţii, să-ţi priveşti cu seîrbă copilăria. *Eu am fost foarte iubit,* şi iubirea aceasta a lor mă întreţine şi acum, trupeşte, sufleteşte, spiritual.

Tata mi-a dat şira spinării, Mama, darul de a povesti şi glumi. Amîndoi dragostea de lume, soare, oameni. Sora mea lea moştenit candela de omenie şi dragoste!— trebuie să merg la Petrila, la mormîntul lor, cînd vreau să mă rog.

Dar nu singur : ci cu sora mea. Singur mi-e frică, prea mult i-am chinuit, prea deseori i-am ucis fără să vreau.

*
* *

Aş *fi, îmi spune Limpi,* un scriitor ce debutează mereu (fără succes, doar cu succese), un socialist fără ideologie, un creştin fără confesiune, un filosof fără sistem şi memorie, un semicetăţean tolerat, un transilvan refuzat la Cluj dar neasimilat în Oltenia, un român austro-ungar, un filorus antistalinist, un comunist contemporan cu fluturii şi cu Iosif din Arimatheia,

un estetician est-ethic, un liberal îndrăgostit de lanţuri, un sindicalist de unul singur, un fost Don Juan actualmente îndrăgostit de propria babă, un proletar plin de lumpen-diplome, un miner fără lampă, un minisocrate ce nu a văzut Athena şi nici cartelă de cucută nu are, un Panton primind zilnic picioarele în fund de la Robespierre-ul blocului, un bătrîn rămas în mintea copiilor, un eyreu dat afară din comunitate, un şiit-sunit încercmd să rămînă un creştin-copt într-o Armenie tot mai turcească, un neamţ incapabil să pepare o siguranţă, un biet sergent într-o armată ce se retrage de 40 de'ani, un zoon anti- politikon, o maimuţă a bunului Dumnezeu, un căcat în ploaie, un...

Tovarăşul Einstein, constatînd, prin 1947, că are un mic cancer începe să se mire : „je m’etonne que ce mecanisme incroyablement complexe, puisse fonctioner un seul

instant.[44§§§§§§] Apoi, peste un an, adaugă : „Combien lamentablement primitive est tout notre science[44*******] — iar în 1952, devine şi mai categoric : „Quand je fais des calculs et que je vois un minuscule insecte se poser 'sur mon papier, j'ai envie de m'ecrier : Allah est grand, et avec toute notre science, nous sommes des misera- bles microbes

Ieri, la radio, în ungureşte, un savant ne explica ştiinţific că 99”/o dintr-un atom *e un gol,* un nimic. Protonii, electronii etc. alcătuiesc doar a milionimea parte din atom, aşa încît şi noi, oamenii, alcătuiţi din miliarde de molecule, suntem fă- cuţi la bază din cele 99o/₀ de goluri atomicb : nu ştim ce e viaţa, nu ştim ce e conştiinţa, gîndirea, nu ştim nimic ; fiecare pas înainte e un pas spre sfîrşitul incognoscibil, misterios, al golului din care suntem născuţi.

§§§§§§ „Mă mir ca acest mecanism incredibil de complex să poată funcţiona o singură clipă“

******* „Ce lamentabil de primitivă este toată ştiinţa noastră"

„Cînd fac calcule şi văd cum o insectă minusculă se aşază pe hîrtia mea, îmi vine să strig : Alah e mare, iar noi, cu toată ştiinţa noastră, sîntem nişte microbi mizerabili !“

M ' I (

„Logica nu e o fizică a gîndirii, este o ethică a acesteia"

. , z HUSSERL

Reducerea la abs/krd, şi în logică, şi în matematici, constituie o metodă. De lucru, analiză, cercetare..Aventură. . ' In psihologie, sociologie, pedagogie, a reduce ceva, sau mai ' ales *pe cineva,* la absurd, înseamnă a-1 scoate din pormal şi a-1 trece în patologic.

In morală, politică, ideologie, reducerea la absurd nu înseamnă decît reducerea la tăcere, disciplină, dogmă, a tuturor subiecţilor noemătici, deveniţi obiecte sociale, cantităţi numărate,.egalizate»

In artă, reducerea la absurd, după mintea mea de acum, ar fi încăpăţînarea dă a crede că realismul e posibil şi că actul de creaţie ar fi reflectarea artistică a realităţii.

♦

Nimic nu se schimbă, în afară de afirmaţia „totul se schimbă !“ care poate deveni, cînd e nevoie, contrarul său.

Nu există adevăr, dar această afirmaţie înseamnă : „iată singurul adevăr", „nu există adevăr 1“.

Totul e o minciună, în afară de strigătul acesta : „totul e o minciună !“.

„Nu există Dumnezeu !*, înseamnă : nu există nimicul. Deci există ceva care poate fi egal (sau sinonim) cu nimicul.

Nu există logică — decît în absolut.

(In lumea mea şuie şi piezişă, cel mai logic silogism ar " fi următorul :

1. Socrate este muritor.
2. Sultanul nu e Socrate.

Ergo 3. Sultanul este nemuritor.)

*

La recomandarea medicului meu interior, citesc Husserl, *Logische Untersuchungen,* spre a-mi dezmorţi celulele obosite de prea multă istorie, politică „und Literatur dazu“. \

[x] Găsesc o splendidă aporie (politică şi literară), recompensă pentru aceste zile şi ore în care, sub mii de forme, am încercat (şi încerc mereu) să spun acel adevăr simplu ce mă doare şi mă omoară.

„Jede Wahrheit ist eine ideale Einheit zu einer Mbglich-keit nach unendlichen und unbegrenzten Mannigftaltigkeit rich tiger Aussagen derselben Form und Materie[11].

Deci : cu cît un adevăr e mai esenţial, cu atît formele de a-1 rosti sunt mai nenumărate şi variate.

Iată miezul unei ascunse justificări ale acestor chinuite caiete : aceeaşi formă şi materie (intuită, niciodată ştiută) dar exprimată, mereu ţşi mereu, sub nenumărate forme şi sensuri.

„Puterea este totdeauna... puternică"

ANTONIO BUERO VALLEJO

Rezistenţa cea mai inteligentă faţă de Puterea-puternică (atotputernică) mi mai poate h activă şi nici pasivă... Doar reflexivă. Rezistenţa activă ar fi răscoalele, grevele, demonstraţiile în pieţe (cu morţi şi răniţi) ; cea pasivă ar consta în teatrul indiferentist, detaşarea de răspunderi, lăsarea puterii (ca desfăşurarea unei prostii sociale) să se înece în propriile erori, abuzuri, anomalii.

Rezistenţa reflexivă, ca ultimă formă de opoziţie, ar consta în meditaţie şi rugăciune-, atît a elitelor intelectuale, cît mai ales a celor umiliţi şi obidiţi : ieşirea din timpul şi cauzalitatea istoriei, acceptarea şi provocarea providehţei, chemarea cerului, obligarea cerului să intre în acţiune, silirea materiei să simtă izolarea spiritului, lăsarea Puterii de a deveni propria sa, incurabilă, slăbiciune.

Dar... dar : la capătul oricărei reflexiuni, cînd se deschide cerul, de sus nu auzim decît o singură voce tunătoare : „Mergeţi în pieţe şi învăţaţi să muriţi, numai cine ştie să moară merită,să trăiască !“.

Cînd intru în peştera insomniilor mele, cînd nu ascult muzică „grea“ sau citesc cărţi foarte uşoare (romane

poliţiste sau de spionaj, aceste basme de groază şi cruzime ale omu

lui modern) de obicei am la îndemînă cîteva cărţi favorite pe care le răsfoiesc la întîmplare : Biblia, Blaga, Kafka, Borges, David Prodan....

Mai nou — avînd volumul postum de poezii ale divinei mele prietene, Eta Boeriu, *La capătul meu de înserare,* îl parcurg încet, citind cu creionul în mînă, în fiecare noapte, două trei poeme : despre dragoste, despre moarte. Mai.ales despre moarte. Cartea aceasta îmi ţine acum loc de Ecleziast, e aproape un manual de bună coborîre înCsau spre...

Mă uit îndelung la peretele alb din faţa mea : acolo zăresc icoana Catolică a Mamei mele, aceea pe care am zărit-o şi cî'nd am deschis ochii în casa noastră din Petrila : mă cninuie gîndul că voi ŋjiuri într-o cursă de şoareci, şi totuşi mă înveselesc gîndindu-mă că dincolo, Eta, care mă iubea, mă aşteaptă : îi aranjează în rînd pe cei care mă aşteaptă, pe Blaga, Stanca, Cotruş, Sergiu Al.-George, Maxim, Liviu Rusu, îi pune să agite steguleţe şi să strige în cor : „Bine ai venit, bufonule Gary !“.

îmi scrie de Crăciun 1984, din California, bunul meu ortac de detenţie, fost preot greco-catolic, Simion Cure. Are o parohie acolo, e de două ori operat de cancer. El ar fi personajul mistic „care te putea scăpa de ploşniţe[11], din romanul meu întrerupt, neterminat. Intr-adevăr, lucrînd de unul singur, în cadrul unei cooperative, avea o „invenţie" proprie : în 1968, el mi-a curăţit casa de ploşniţele ce m-au chinuit în primii mei ani la Craiova.

„Aici — îmi scrie fratele Simion — în Los-Diabolos sive Los-Angeles, locuiesc un număr considerabil de români, dar, în ciuda numărului lor mare, sunt ca şi inexistenţi. Nimic riu-i poşte uni, n-au nici un ideal în afară de cel al dolarului, care, în foarte multe cazuri, i-a dezumanizat. Ceea ce omoară omenirea pe aici *e singurătatea.* Oamenii trăiesc în furnicare, cu milioanele, dar singuri : dragostea familială, de părinţi, de c-opii, e nulă. Toţi se închină Balaurului — dolarului — care i-a transformat fie în brute, fie în roboţi. Şi nimănui nu-i pasă de nimeni'şi nimic...

' *Ascult concertul in mi minor,* pentru fagot, orchestră de coarde şi clavecin, de Antonio. Vivaldi. Şi iarăşi mă cuprind apele blînde ale rugăciunii : umilinţa senină şi resemnată în faţa "morţii ce se apropie. Dar spusă omeneşte, către o divinitate care poate că e mută şi oarbă, dar surdă nu are voie să fie.

Invidiez mult pe cei care pot privi stelele, pe cei care se pot afunda în misterele calculului matematic sau pot, sub microscop, pîrrdi zvîcnetul de viaţă al celor mai elementare celule. Dar teribil de mult regret că nu ştiu muzică, .arpegii, armonie, contrapunct. Să nu aud numai, să şi pot vedea cum. se îmbină minunea acestor arhitecturi organice, curgînde...

Deşi — îmi aduc aminte — cu ce groază am privit un tînăr dirijor (,,g^{en}ial“, dar ratat în umbra lui Karajan, un oarecare W. Bergel) care *citea mut* şil memora simfonii întregi. Uneori arunca o singură privire pe o pagină şi trecea, scîrbit sau plictisit, mai departe...

într-o viziune S.F. a unei lumi viitoare, nu este exclus *să vedem* muzica la televizoare şi *să auzim* pictura de pe benzi — asta, desigur, într-o epocă în care scrisul şi cititul vor deveni şi inutile şi total demodate.

*
* *

■ /

Năvălesc asupra mea o mulţime de cărţi pe care ar fi trebuit să le citesc (sau să le recitesc), dar pe. care le-am pierdut, neglijat sau uitat. Intr-o singură lună (de grea incertitudine) pe masa mea de noaptea s-au adunat : *Eonul Dogmatic* a lui Blaga, *Supplex Libelliis* de D. Prodan, *I* studiul lui Camil Petrescu despre Husserl (acesta l-am citit ca student, atunci mi s-a părut confuz şi amatoresc, acum, dimpotrivă) Jaspers, *Initiation ă la methode philosophique,* Leo Frobenius, Spengler, Proust etc...

Cărţile îşi au ora dor, soarta lor : întîlnirea cu ele e hotărîtă în cadrul unui destin .interior. în *care cred.* Cînd-lucrez cu mare şi curată intensitate întru ceva, cărţile de care am nevoie în legătură cu tenia ce mă chinuie vin singure la uşă, cad din raft, le întîlnesc „cu totul întîmplător" pe stradă, în gări...

Azi-noaptă — 28 dec. 1985 — citit *Paideuma* de Spengler. O revelaţie şi o bucurie. Dar şi o amintire. Frobenius, Spengler, C. G. Jung sunt autorii care „l-au inventat" pe Blaga.

Iar eu nu sunt decît o deşartă şi pierdută speranţă a acestuia. Fiul rătăcitor pş care propriul frate, din laşitate şi frică, l-a jertfit numai şi numai ca viţelul cel gras să poată ajunge bou.

*
* *

Am încercat să citesc din feţele oamenilor. Fiecare faţă e o pagină, spunea Sergiu, fiecare om e o carte, fiecare gest o literă, un cuvînt. Chiar şi o frunză, dacă am şti să o vedem şi să o citim în limba ei, ne-ar povesti o istorie întreagă. Relaţiile soarelui (luminii) cu pămîntul şi făpturile acestuia sunt aidoma relaţiei ce există între sufletul ascuns al oamenilor şi faţa lor.

Am sfat la o coadă, în holul unei gări ; am călătorit în vagon comun ; am aşteptat în sala de repartizări a policlinicii ; la ieşirea dintr-o fabrică, în piaţa nouă. *Nimic !*

Toate feţele sunt coli albe, nu spun nimic, nu ascund nimic. (Doar copiii pînă la 10 ani fac excepţie de la această pustietate.) A pierit sufletul ? Au paralizat muşchii feţei ? Sau eu am orbit, uitînd astfel să mai citesc faţa semenilor mei.

Mă uit în oglindă : şi eu sunt o coală albă — ceea ce ar fi să fie scris pe faţa mea, s-a şters, a murit înecat în mii, neputinţă şi disperare.

♦
♦ ♦

Scrisul este un sacrificiu printr-un fel de nobilă automutilară. Ca şi cititul *mut.* Aparţinînd unei familii în care toţi strămoşii mei au fost ainalfabeţi, sîngele meu de iofoad şi sclav, se prelungeşte prin Mama (semianalfabetă) şi. Tata (un om de lume, citea rar, scria şi mai rar) către o lungă şi ereditară obişnuinţă şi dotare pentru *expresia orală.* Aş fi putut ajunge cineva, într-o lume în care scrisul şi cărţile nu ar fi fost predominante. Sunt un povestitor, Un vorbitor, mă încălzesc şi rfiă sfinţesc abia cînd mă pot uita în ochii conlocuto- rului meu, cînd pot spune, rosti, grăi, cele ce se nasc în capul meu.

Invăţînd să scriu şi să citesc, am ucis în singurătate şi tăcere vocaţia mea de ucenic şi dascăl primitiv, care ştie să

asculte şi sâ vorbească. Scrisul m-a mutat într-o altă cultură, altă fiinţă, nu e de mirare că primele mele lucrări scrise sunt naive şi artificioase, tocmai fiindcă ele derivă din ereditatea mea orală şi nu din cea intelectual letristă.

Visez şi acum o sală plină de prieteni, în care — fără nici un text pregătit înainte — să pot povesti, timp de cîteva ore, tot ce am pe inimă: liber, dinlăuntru, fără pici un scop, fără nici un plan, fără nici un pic de literatură, mai ales.

Profesorul Candid a inventat expresia : „Statele Pînite ale Eurasiei". Recitesc cu o plăcere aproape pocăită *Cartea Ceaiului,* de Okakura Kakuzo. Descopăr, cu jenă şi nelinişte, că foarte multe din aşa-zisele mele „revelaţii personale[44], legate de armonia din lume, sunt de fapt vechi şi arhicunoscute precepte ale unei doctrine ZEN. Europa noastră mecanicist-mate- rialistă {în fond) şi foarte atee (în formă) este, din toate punctele de vedere, inferioară înţelepciunii Asiei bătrîne şi încercate.

Şi totuşi... Cruzimea istoriei lor, hărnicia de furnicar şi termite, foamea după maşini şi arme, uşurinţa cu care mor şi mai ales uşurinţa cu care omoară, toate acestea mă fac să mă întorc la Socrate şi Christos cu sentimentul că dragostea şi cunoaşterea de sine (invers': cunoaşterea de sine, şi după ea dragostea) sunt două uriaşe invenţii europene, antiasiatice.

(Şi Attila şi Gingiskan erau mari înţelepţi, iubeau frunzele şi animalele, strămoşii şi Cerul cu dragonii săi : dar, cred eu, ucideau foarte uşor fiindcă du au cunoscut mila şi nici umilinţa. Şi nu au iubit dezinteresat, niciodată.)

*

♦ ♦

Da, sunt de acord : timpul pentru Teatru nu trebuie să fie' identificat cu timpul pentru film. O oră-jumătate-două. In secolul trecut oamenii aveau o lungă răbdare, culturală : puteau asculta 5—6 ore o operă sau o piesă de teatru (în cinci acte).

Dar s-a întîmplat — în acest crud secol XX — o castrare a sufletului colectiv de către trei mari *himere* romantice : 1. în

crederea şi interesul pentru sentimente şi pasiuni izvorîte din dragoste, gelozie, amor sau pasiune erotică. 2. Renunţarea la a mai crede şi spera că marile probleme politice şi sociale ale lumii se mai pot rezolva prin ideologii, convingeri, partide. 3. Totalul scepticism în legătură cu aşa-zisul Progres iii ştiinţă şi tehnică.

Am pierdut, aşadar, clorofila stăj-ii noastre de graţie, nimic nu mai poate fi sacru — deci nimic nu mă mai poate interesa mai mult decît răstimpul barbar al unui film poliţist, de război etc. între o societate de tineri efebi urmărind aventurile hilare ale lui James Bond şi nişte greci naivi ascultînd „în serial[44] un rapsod homeric, diferenţa e uriaşă... şi mortală.

(Anticii nu se amuzau decît rar, în pieţe : *cînd discutau politipă.* Distracţia a fost inventată de Cezari, prin circul cu fiare şi gladiatori ; James Bond nu este decît un gladiator al marelui circ născut din stupizenia şi plictisul unui război rece care nu se mai termină.)

*

♦ ♦

Similia similibus delendam ! Uriaşul experiment magico-lexical al generaţiei mele (pierdute) constă şi în derularea, lentă şi comodă, sub ochii noştri răciţi, a fenomenului de uzare şi ruginire a unor personalităţi sau valori prin prea multă laudă, de desfiinţare şi rahatizare a unor culmi prin linguşire, elogiere, mitizare artificială, de compromitere a unor utopii şi planuri, programe şi cincinale, prin nesfîrşite imne parareligi- oase şi poeme antipatriotice, antipoetice.

Duşmanii înrăiţi ai ţării mele — fără voia lor, cu ajutorul prostiei noastre autohtone — au descoperit o formidabilă metodă de ocupaţie şi ocupare definitivă (pe uşa din dos) a unui popor, structural independent şi liberal : folosirea' exagerată a naţionalismului (ucide şi anihilează prin ridicol pînă şi rădăcinile naţionalismului funciar) ; abuzul de folclor (care arde şi ucide folclorul, îngroapă de viu şi satul şi ţăranul) ; iar materialismul numai ştiinţific nimiceşte şi castrează pînă şi materia cea moartă deJegile ei cuminţi şi veşnice.

Noroc că odată cu aceste grave pierderi a avut loc şi o paralelă devalorizare şi anihilare a politicului prin politică şi a

idealurilor prin ideologie.

Ce fac preoţii noştri ?

„In religie viitorul e îndărătul nostru. în artă, timpul de faţă e veşnic.

CARTEA CEAIULUI

Pe trei principii (morale ? Metafizice ?) se bazează arta aranjării florilor la japonezi : pe un principiu ocîrmuitor (Cerul), un principiu ascultător (pămîntul) şi un principiu împăciuitor (Omul). Iar florile au trei faze ale înfăţişării lor : formalul, semiformalul, neformalul. Adică : floarea în plină podoabă (rochie de bal), floarea în gătealâ uşoară (rochie uşoară de amiazi) şi a treia fază, „fermecătoarea dezbrăcare din iatacul tăinuit[44].

Deşi folclorul nostru (dominat de emblema ,,frunză verde[44]) e plin de foaie şi flori, în ritualul de viaţă al ţăranului floarea (ca dar, buchet, podoabă) & destul de rară şi doar skpbolică.'Floarea în sîn sau păr la fetele scoase la horă,, unele flori sacre (busuiocul) în mîna veştedă a babelor la biserică şi sub icoane. Pe pridvor sau în geamuri, florile nu apar decît în ghivece, vii, neculese. Doar la înmormîntări se aduc flori, ele sunt aruncate în groapă sau aşezate la căpătîiul mortului, în sicriu.

Floarea nu e semn, simbol, limbaj : e fiinţă, e rudă, e legătura dintre cerul ocîrmuitor şi pământul ascultător.

\ ' ii

*

♦ *

Pentru ca un mare miop să-şi poată găsi ochelarii pierduţi (sau rătăciţi) are nevoie de altă pereche de ochelari; noi ne-am spart şi ochelarii de rezervă, nu mai vedem nici la două zile înainte. Ca să ridicăm o nouă generaţie de comunişti salvatori, cinstiţi, inteligenţă şi pricepuţi (fiindcă *lichelismul, superficialitatea şi prostia* ar fi cele trei tare esenţiale care ne-au adus ' la dezastrul în care suntem) am avea nevoie de nişte dascăli (părinţi, profesori, maiştri, elite) care să fie, ei înşişi, modele de cinste, inteligenţă, pricepere. Şi dezinteresare. Şi clarviziune.

Nu există. Am epuizat toate rezervele de caracter ale

naţiunii în această absurdă şi păguboasă luptă cu Puterea politică în sine.

Suntem reduşi la lupta clandestină, cotidiană, pentru sub- vieţuire la limită : foame, frig, frică. Nu mai suntem nici oameni, nici cetăţeni, suntem doar nişte numere inutile dintr-un recensâmînt statistic al gurilor ce trebuiesc'hrănite şi minţite. Ca să tacă. Ca să nu muşte.,

*
♦ ♦

Mă tem că Dreptul roman (familie, proprietate, republică), Creştinismul (dragoste, speranţă, mântuire), declaraţia drepturilor omului (libertate, egalitate, solidaritate) — aceste singe- roase valori tipic europene, transferate în alte zone de civilizaţie, rasă, cultură, dau naştere la forme monstruoase de dictaturi, ură, caste etc.

In America de Sud (Mexicul şi Venezuela, avînd petrol, explozia lor anarhică este deocamdată întîrziată artificial), succesiunea ameţitoare de dictaturi feudale, dictaturi militare, dictaturi pseudo-revoluţionare, marxist-fasciste, e aproape o lege. Chiar şi modul monstruos-perfect în care Japonia a desă- vîrşit revoluţia sa tehnologică, mi se pare un argument duşmănos împotriva Europei 'şi Americii.

înainte vreme falsele noastre idei şi idealuri treceau mările cu colonizatori, misionari, armate de ocupaţie. Acum trece doar capitalul, diplomaţia de culise... şi armele. Tot mai multe arme, Bugetul Franţei e echilibrat prin vînzarea — „â tout vent, â tout prix“ — a armelor ei. Bokasa, Amin Dada, Mobutu Şese Seko, Castro şi Gadafi sunt fiii neamului lor, dar puterea şi şcoala'o au împrumutată din Europa.

Mă tem de o Haiti-zare a ţării mele, de o cubanizare a Americii, de o libanizare a lumii.

\

* *

» v

Cuptoarele, cuptoarele... Nu ştiu cum şi de ce, mereu am funesta simţire, că undeva au fost instalate şi ard cu foc continuu nişte uriaşe cuptoare criminale (ca acelea de la Auschwitz) ; dar în ele nu mai ard oameni — ard valori umane, legi. şi principii, esenţe şi substanţe ale condiţiei, umane elementare.

Azi, în ultima zi a anului 1985, citesc în „Secolul XX “ corespondenţa unui nefericit evreu — şi simt cît de mult ni se aseamănă povestea. Ieri i-am spus soţiei mele : „mă gîndesc

să-mi dau demisia din Uniune, demisia din ethnie, demisia din viaţă !“.

De fapt, neavînd nici cel mai mic rol, nici o replică, în piesa ce se joacă, stau pe tuşă, baţ pasul pe loc : de o viaţă întreagă aştept clipa în care voi putea, în sfîrşit, să încep a trăi cu adevărat. /

Dar provizoratul, în afară că durează, ucide pe nesimţite. Iată-mă aproape de moarte şi nu am luat ouvîntul la nici o şedinţă, nu am urcat pe nici o baricadă, nu am reuşit să demasc nici o lichea sau măcar un prost.

Ca să pot trăi, am aplicat acel „faire l’idiot devant un imbecile*[1]. în timpul acesta, istoria a avut timp să trimită la ars toate idealurile pentru care m-am născut şi pentru care viaţa mea ar fi avut un rost.

♦ \
♦ ♦

„Dumnezeu este lucru în faţa căruia ne refugiem în viaţă; şi de aceea îl urîm şi *ne temem de el şi creăm, acolo, în întuneric, o gaură neagră..."*

GOLDING

De cel puţin trei ori mi-a trecut prin mînă *împăratul muştelor...* Azi am citit cîteva studii despre opera lui William Golding şi cîteVa rezumate/ale ideilor şi obsesiilor sale filosofice şi morale — ca să îmi dau seama, seara tîrziu, cu mare tristeţe şi deznădejde, că multe, foarte multe din ideile sale, sunt de .fapt ideile în jurul cărora mă-nvîrt, mă zbat, pe care caut să le exprim. Dar ele sunt demult scrise, undeva — poate că toate intenţiile mele teoretice de viitor sunt inutile, fiindcă, absolut sigur, într-o altă parte a lumii, un alt autor, mai norocos şi mai liber, le-a gîndit şi el, le-a scris, le-a şi publicat. Ceea ce eu visez acum să scriu anul viitor'-este ceva ce s-a scris imediat după război, s-a şi citit, a şi fost depăşit, criticat, uitat.

„Gaura neagră" a alcoolicilor, de pildă, nu e decît locul gol ce nu îl poate suplini pe Dumnezeul definitiv pierdut.

♦ ♦

M-am ridicat, revoltat şi moralizator, împotriva a ceea ce

ziceam eu, „teatrul mezozoic" ce se joacă peste tot în Cetatea

(şi ţara) mea : în şcoli, la şedinţe, în fabrici, pe stradă, ogoare... Chiar şi în familie, chiar şi între cei mai apropiaţi prieteni.

Urmăream în trenul de dimineaţă pe cei. care mergeau la Bucureşti în audienţe ministeriale : îşi potriveau ţinuta, îşi repetau rolul,'se în-trăiau în scena în care vor trebui să dea replica.

Adevărul este că pe vremea eînd eram sincer, direct, spontan şi deschis,-nu făceam decît să sparg geamuri, să trîntesc uşi, să scuip în sus — toate în ,defavorul tragic al soartei mele. Am şi plătit scump pentru aceste vitejii de caracter mineresc. Mai nou, am învăţat lecţia, aici, la Craiova, s-a fost instalat în mine un fel de sufleur-cenzor, pentru cea mai modestă întîlnire sau audienţă oficială, imaginez dramaturgie zece situaţii posibile, pregătesc de înainte replicile cheie, eventualele poante sau glume („il faut toujours faire rire. vos juges“ îmi spunea fostul meu profesor de franceză, Andre Aurand : a murit la Toulouse, altfel, ieşind din puşcărie, i-aş fi spus : „am făcut judecătorii mei să rida, au mărit pedeapsa mea de la un an, la şapte ani, plus domiciliu forţat, după...) — şi iată, reuşesc a nu mai da cu capul de zid şi cu oiştea-n gard. Totuşi acest „teatru mezozoic" mi se pare o ridicolă monstruozitate sine qua non...

(Primul atlas al lumii, al flamandului Ortelius, 1570, purta titlul : *Theatrum orbis terrarum.* Prima disecţie publică, a unui cadavru, Padova 1341, s-a chemat „Theatrul anatomic".)

Viaţa socială e un spectacol continuu („persona" înseamnă „mască**), nu se poate fără teatru. Partidele politice şi dictatorii nici nu mai doresc supuşi care cred în ei — ci supuşi care ştiu bine rolul de supuşi, se prefac perfect că ei cred şi că sunt convinşi.

Doar natura mai e sinceră. Şi moartea.

(„Deocamdată, zice Limpi : nu se ştie ce noi surprize ne rezervă progresul şi mersul înainte şi în sus !“.)

•, ;
• •

„Ne e *foarte greu să retrăim sentimentul mitic al libertăţii de a minţi; marii filosofi greci trăiau încă integral în acest drept la minciună".*

NIETZSCHE, 1873

Activiştii noştri de partid vorbesc, comunică, trăiesc folosind mijloacele antice ale mitului : mitul puterii suverane şi ire-

versibile, mitul atotştiinţei şi atoatepriceperii celor ini-ţiaţî printr-o şcoală (specială şi secretă) şi mitul progresului continuu, mereu înainte şi în sus — iată numai trei din miturile obligatorii cu care suntem hrăniţi pînă la distrofie şi finish.

Aceste mituri (ca şi portretul totem şi tabu) le apar poporului de jos, ca simple fantasme, gogoriţe, minciuni sfruntate.

Poporul acesta ar avea şi el cîteva mituri de rezervă în inconştientul său : mitul paradisului pierdut, mitul inevitabilei apocalipse, mitul veşnicei întoarceri. Dar aceste „traume“ sunt interzise, fiind considerate retrograde, mistice, revanşarde.

Adevărul — ea şi ţiganii sau cîinii vagabonzi — scurmă în lada de gunoi a prezentului sau cerşeşte, mimînd orbirea, la poarta de marmoră a fostului, a ruinurilor noului nostru Teatru Naţional, la poarta de fier a Facultăţii de Filologie şi Istorie, la poarta neagră a închisorii judeţene.

(Am făcut rost de un stoc de barbiturice : pentru orice eventualitate.)

♦ •

In tinereţele mele buiace (mi se pare acum că umblam, tot. timpul şi peste tot, beat de mine însumi) credeam că sunt *unic* Că nimeni nu este şi nu poate fi ca mine. Qa sunt nemuritor, moartea nu se poate întîmpla decît altora. Apoi, am avut norocul să întîlnesc 1—2—4—10 prieteni care mă depăşeau în toate, plus în certitudinea lor de nemurire. Şi ei erau şi se credeau *unici.* Pe urmă — anii scurgîndu-se necruţător prin clepsidră— am început să văd şi să mă conving că tot mai mulţi oameni —- mai mult —, că majoritatea oamenilor (în esenţă : prin reducţie istorică) seamănă, ca soartă, sens, existenţă, cu mine...

Acum, la 65 de ani ai mei, ştiu că nu lumea îmi seamănă, ci eu semăn cu ea.

Poate că aşa sunt şi popoarele : cele tinere se cred unice, invincibile, mesianice : cele mai mature descoperă calităţile vecinilor de continent şi lume, inaugurînd democraţia ethnii- lor ; cele bătrîne, ca şi Chinezii de pildă,

ajung să înţeleagă cum că nu lumea e făcută pentru ei ci ei sunt simple furnici (nor, spumă, fir de nisip) ale acestei lumi care ne ignoră deşi ni se supune. i

(P.S. în clipa în care transcriu aceste rînduri, primesc un telefon prin care, un prieten, mă anunţă că a murit, la Păltiniş, Constantin Noica. Mă cutremur : parcă aş sta la o coadă, ghişeul unde se dă ceva e încă departe, mai am mult de aşteptat : dar iată, deodată, Noica a luat ce avea de luat, a eliberat locul şi deodată mă simt foarte aproape de vîrful cozii, văd ghişeul, chiar dacă nici acum nu vreau să ştiu cum arată marfa pentru care aşteptăm de atîta vreme în acest rînd lung şi tăcut.)

— *Varul ca să ajungă var,* trebuie mai întîţ zdrobit, apoi ars, apoi stins — şi abia după aceea poate lega două cărămifei, arse şi ele.

— Numai brazii pitici se pretează ,1a a fi tunşi cînd depăşesc înălţimea gardului aprobat de primărie.

— Dacă culorile sunt etape de suferinţă ale Luminii, atunci cuvintele (verbele) sunt etape de suferinţă ale Adevărului.

— în epoca noastră, adevăratele grele şi mari discursuri le-a ţinut poporul : cînd a tăcut.

— în cuşca hingherului (le spun confraţilor mei unguri) numai cîinii proşti se muşcă între ei.

— Politica, atunci cînd neagă cultura, se pierde : cultura, atunci cînd neagă politicul, se mîntuie.

— Mi-e frică jsă rărnîn singur, între patru ochi, cu un rus inteligent (eu şi Tovstonogov) fiindcă mi-e ruşine să citesc în ochii lui frica de a fi rămas singur cu un străin. (Deşi mă iubeşte, deşi îl admir şi-îl înţeleg).

Nu mai ştiu cine e de dreapta şi cine mai e de stînga : cine e materialist şi cine e idealist : cine e ateu-convins şi cine e credincios fără voie.

Nu mai pot diferenţia un om cinstit (dar ineficace şi neputincios) de o lichea patentată, dar activă şi serviabilă. Confund, în toate domeniile, treburile de stat, cu cele de

partid — şi ambele cu soarta şi istoria ţă,rii mele, azi.

Nu mai e nevoie să contrazic pe nimeni, nimeni nu mai afirmă, fiindcă nimeni nu se mai poate afirma, toată lumea repetă, execută şi mîrîie. Diferenţa între cei cu caro mă întîlnesc pe scara puterii nu e diferenţa între unii care cred şi alţii care se îndoiesc sau sunt de părerea contrarie — ci diferenţa între unii care mîrîie fără să se revolte, şi alţii care se revoltă dar, deocamdată, nu îndrăznesc să mîrîie.

Confund politica tehnologiei cu tehnologia politicei, visez activişti deveniţi paseişti şi reflexivi — iar culmea cea mai culme mi se pare un Bărăgan în care, un tătar netăiat împrejur, ridică un Kurgan din molozurile iluziilor noastre definitiv pierdute.

• •

x

Olimpia îmi explică: „Orice rorrtân care se iscăleşte mai mult de două ori pe zi e în pericol să-şi piardă capul". '/ ’

Puterea — ca vrajă, slavă, otravă — intră prin fotoliu, prin iscălitură, prin cravaşă, pistol sau pulan, dar mai ales prin aplauzele la şedinţe, tribună, pieţe. Linguşitorii sunt creaţi de putere, fiindcă, ei creşază puterea puternicilor, un ştab devine inuman din clipa în care i se dă posibilitatea de a-şi trece subalternii în rîndul obiectelor neînsufleţite.

înainte de preluarea -puterii de către cei mai buni dintre cei mai buni, ar fi trebuit să fie pusă la punct atît o *cratologie* (ştiinţă a puterii), cît şi o crato-terapeutică. Plus, o morală severă a celor din fruntea bucatelor, avînd şi pîinea şi cuţitul la dispoziţie. Eventual chiar,o profilaxie antiparazitară (D.D.D. : deparazitare, deratizare, dezinfectare). îndreptată/împotriva îngîmfării, fanfaronadei sap aristo-cretinîsmului.'

Celula nervoasă a „ţăranilor[11] noştri (din filosofic, litere, cultură, armată) nu rezistă la putere. Explodează repede şi face urît. Somnul raţiunii naşte monştri — somnul bunului simţ naşte călăi.

♦

• *

Stau de vorbă cu pensionarii mei din English-Park-ul Cra$_r$ iovei. Cu toţii cădem de acord că în viitorul secol (pe care nu-1 va apuca nici unul din noi) va trebui să se introducă, absolut în toate meseriile mici şi mari („de la opincă pînă la tovarăşul Dincă“), un fel de jurămînt ca al lui Hipocrate : „să nu mint, să nu linguşesc, să nu mă consider

infailibil!“. Jurământul să fie depus în public, pe steag, pe cruce sau conştiinţă, de către

toate cadrele, inclusiv inginerii, economiştii, medicii, popii, poeţii, gazetarii, dramaturgii, actorii şi regizorii de tot felul.

încălcarea jurămîntului să fie pedepsită cu bătaia la cur în piaţa oraşului şi trimiterea păcătosului în zootehnie : iar a celor care greşesc fiind la ţară, prin obligaţia da a viziona, timp de o lună în continuu, emisiunea lui Adrian Păunescu : „antena îmi aparţine[14].

(I-am propus Olimpiei mele să ne sinucidem, discret şi cuminte, împreună. M-a refuzat categoric. „Cît timp mă mai pot ruga, cît timp mai pot înjura...*[4].)

*
• ♦

„Dictatorul absolut — o spune, Carpenter — este posibil doar în ţările in care : 1. există o lungă tradiţie a sclavagismului direct sau indirect; 2. în care există o pasivitate poporană, funciară, faţă de istorie, politică, ideologie ; 3. şi în care, poporul de jos ascunde în inimă o imensă cantitate de sentiment religios, neepuizat, difuz dar radiant[44].

Şi totuşi, sub dictaturi, există şi uri paradoxal avantaj. Mai ales într-o societate abia ieşită din ţărănie şi agăţată de obsesia de a fi „funcţionar de stat[44], cu orice preţ. Adică, bur- sier, lefegiu, pensionar. (Fază ce ar trebui să se continue cu iniţiativa particulară, comerţ, industrie, întreprindere, pe care, la noi, o ocupaseră mai ales minorităţile evoluate). Acest avantaj paradoxal constă în şansa unei uşurări generale, în sentimentul că nimeni nu mai, e răspunzător pentru nimic, că leafa merge, treaba merge, noi cu drag muncim.

„Acum o săptămînă, 'îmi spune veterinarul care face navetă la Malu Mare, am îngropat 80 de viţei morţi de foame. S-a Căutat cine e vinovatul : nimeni nu era, toată lumea avea hîrtiile în regulă.

I-am îngropat într-o groapă comună : numai eu (care mă simţeam teribil de vinovat) şi cîţiva ţărani bătrîni am plîns de milă : ceilalţi, mai tineri brigadieri şi şefi de fermă, au fost total indiferenţi, ,ca nişte hidrocarburi fără inimă şi familie[14].

Cine e de vină ? Ce e de făcut ? Ce părere are tovarăşul Prim, tovarăşul Super-Prim, tovarăşul Dumnezeu-Popescu ?

♦
w •

. — Aş *dori să sufăr,* îmi spune maistrul Pascaly, pentru duplicitatea morală ee s-a generalizat : dar nimeni nu mai e vinovat de nimic ;

— aş avea obligaţia să contest legile şi decretele ce curg peste capul nostru ; vin de sus, autorul lor e intangibil ca şi soarta, ca şi Dumnezeu ;

— ar trebui să critic cu voce tare relativitatea futurologică a planurilor de investiţii : dar cine mă ascultă, cui îi mai pasă de părerea mea, cine mai poate schimba o iotă măcar din ce s-a hotărît în capul blindat al lui Jupiter-to- nans ;

— ar fi timpul să începem a striga împotriva me- galoexploatării poporului de către Statul său : dar cine e Statul ? Nu noi care am fost numiţi producătorii, proprietarii şi beneficiarii tuturor nenorocirilor, datoriilor, greşelilor lui ? ;

— ce ar fi să spunem undeva sus de tot şi în gura mare : a reapărut inegalitatea de avere şi de putere : dar verbele „a fi“ şi „a avea“ au fost demult naţionalizate, noi le folosim doar în cadrul planificat al unor cote „ştiinţifice" fixate de primar şi primărie.

Recitesc, cu dureroasă uimire, pe Carlo Levi : *Christos s-a oprit la Eboli.* Este citat Giustino Fortunato (1848—1932), militant în probleme ţărăneşti.

— Ce ai mîncat ?

— Nica (adică : nimic) , — Ce nădăjduieşti ?

— Nica.

— Ce se poate face ?

— Nica.

Alături de „Nica" (nimic — cu gestul negaţiei, privirea ridicată spre cer), în această tragică Lucania (Italia ţle sud)..., celălalt cuvînt ce. revine mereu în discuţii este „crai", derivat din „cras“-ul latin : mîine. Tot ceea ce se aşteaptă, tot ce trebuie să vină, tot ce ar trebui să fie făcut sau schimbat, este „crai“. Dar „crai“ înseamnă de fapt *un mîine*[1] *egal cu niciodată.* (Pag. 242, sublinierea autorului). La pagina 273, Levi revine asupra termenului : „în uniformitatea timpului, nu e loc nici pentru amintiri, nici pentru nădejdi : trecutul şi viitorul sunt ca două locuri moarte. întreg viitorul, pînă la sfîr- şitul timpurilor, tindea să devină şi pentru mine, acel vag «crai» ţărănesc, urzit din răbdarea zadarnică,, *în afara istoriei*

(sublinierea mea) şi a timpului. Cît de înşelător e limbajul cu ale sale contradicţii interioare ? în aceste regiuni rămase în afara timpului, dialectul are măsuri temporale mai' bogate decît orice altă limbă ; crai, de aici de la acest veşnic şi nemişcat crai, fiecare zi a viitorului îşi are propriul său nume. Crai înseamnă mîine şi întotdeauna : dar poimîine înseamnă *pescrai,* apoi pescrille... pescrufla... se pronunţă ca un pomelnic, cu ironie şi grotesc ; sunt ca o dovadă a inutilităţii de a dori să faci distincţie între eternele neguri ale Timpului.

(Splendid: Totuşi, Crai-ova, cred că derivă din slavonul Crai, care înseamnă şi şfîrşit şi rege. Poate *Craiova* nu înseamnă decît sfîrşitul oricărui mîine... latin).

Diabetul, cancerul, artero-sclerozele, ulcerul, — susţine doctorul Kurt Richter, 1957 — sunt consecinţa *stresului,* adică : 1. un Şoc brutal, neaşteptat, nemeritat ; 2. a neputinţei de a-i face faţă ; 3. a corolarului psiho-motric, psiho-somatic („l'or- gane cible", organul ţintă, ales spre a fi atins. Blaga face cancer la... şira spinării !)

Doi cîini — de pildă — puşi. într-o plasă de sîrmă (din care simt ei că nu pot să scape nicicum) sunt electrocutaţi, dar nu mortal. Puşi apoi în cuşti în care doar făcînd doi paşi spre a scăpa de electrocutare — cei care au fost electrocutaţi, deci au/„un complex de neputinţă "nu fac pasul înapoi, şi îndură : în timp ce alţi cîini, aduşi de pe stradă, găsesc imediat locul „afgan" unde scapă de curentul electric.

Oare nu e cazul să-mi explic pasivitatea masochistă a poporului meu prin acest „complex de neputinţă", consecinţă a celor şapte valuri de stresuri ale înrobirii ?

„Nimic nu ne mai poate salva, aud mereu, nu se mai poate face nimic, e inutilă orice speranţă !" — acum, ar zice Moşul, ar fi rîndul lui Dumnezeu să taie curentul care ne chinuie.

(Se poate obţine o foarte rapidă electrocutare în propria baie folosind apa ca transformator al curentului de 220. Mai simplu, îmi spune inginerul S., este să arunci cu o sîrmă

peste linia de curent electric. Te carbonizezi instantaneu. La înaltă tensiune.)

Generalul Amin-Dada, şeful absolut al Ugandci (şi-a inau- | gurat propriul bust, *sdrutîndu-şi* imagined) declară pentru ,,Paris Mat6h" ■. „Je veux que mon people soţt libre. Dans Ies pays communistes il y a un espion pour trois personnes. C'est eomrne les filles d'Uganda, je leur ai dit, d'etre fieres, pas timides. Ce n'est pas agreable de/mettre une fille dans

son lit-si elle est timide"†††††††.

Mobutu-Sese-Seko (Zair) :

— cînd urcă cu vasul său pe^ fluviu (1 700 km), toată populaţia pe margini trebuie să aplaude şi sa strige : „kitoko“, adică „frumosule !" ;

— femeile, cînd il văd, cîntă : „Papa est venu 'et la faim s’en est allep"*’ ;

— revenirea prin decret la hrana şi frizura „strămoşească" ;

— radio-ul îi cîntă zi şi noapte doar oînagiul lui ; ,

r~ i se povestesc în şcoli, viaţa, cum a ucis un leopard în copilărie, cum îi distruge el pe mercenarii albi sau negri ;

— fiecare seară, în culori, la T.V., el, Mobutu, apare deasupra norilor, în slavă ;

— (copiii şi i-a trimis la studii în Elveţia) ;

— *Salongo,* timp de o oră pe zi, tdt Zairul face muncă voluntară şi cîntă în acelaşi timp.

Un alt şef de s'tat african (i-am uitat numele, a 35-a sa soţie este o româncă din Grand) vînează bivoli îrîsoţit de toţi miniştri săi. Unul din aceştia a ratat un foc : a fost pedepsit să vină pe jos înapoi în Capitală (700 mile)... Şeful are helicopter, un Boeing. Poartă o blană de tigru veritabilă. Miniştrii nu au dreptul decît la blăni... din plastic. Reîntors luminat din China lui Mao, consideră *cintecul şi dansul colectiv* ca un mijloc ideal de agitaţie.

Pârturiunt monteş, laudetur... ridiculus mus.

♦

---

††††††† „Vreau .ca poporul meu să fie liber. In ţările comuniste există un spion la fiecare trei persoane. Ca şi fetişcanele din Uganda, ţe^am spus să fie mîndri, nu timizi. Nu e plăcut să trînteşti în patul tău o fată, dacă ea e timidă".

•’ „Tata a venit iar foamea ne-a trecut"

Văzut ieri un film sovietic : Ot, naşe dom {Iată, casa noastră !) Citez cîteva replici din textul scenariului :

— nenorocirea noastră e planul : planul de sus în jos ;

— minciuna coboară rbstogolindu-şe ca o avalanşă ;

—ne ascundem impostura după calitatea de membru[1] de partid ;

—minciuna nu e rentabilă nici măcar economic (titrarea în româneşte traduce astfel : „uneori minciuna poate fi nerentabilă") ;

—ea, minciuna, se vinde, e adevărat, ieftin : dar şe răscumpără în valută-forte.

Acţiunea filmului se petrece în Leningrad, într-o uriaşă fabrică siderurgică (30 000 muncitori).

Ciudat ! Să-ţi trebuiască peste o jumătate de secol ca să descoperi rierentabilitatea economică a... minciunii. Pîinea noastră cea de toate zilele.

Citit : „Orice convingere dogmatică' definitivă este consecinţa unui viol metafizic, după o beţie,utopică" (Roger Garau dy).

Citit : „gravitatea este scutul proştilor" • (Montesquieu).

Citit, Custine : Memorii despre Rusia, 1839, lectură înfiorătoare, apocaliptică : „Opression deguisee cn amour de l'or- dre : mais un ordre qui coute trop cher pour que je l'admire... Ce fanatisme, desobeissance, expţe d'avance chez elle par une soumission avilissante, l'espoir d'exercer la tyrannie chez Ies

autres..."‡‡‡‡‡‡.

Aurit : „Nu ştii gluma cu peştele de aur care strigă (stă- pînii fiind plecaţi în vacanţă) : «trebuie să existe un Dumnezeu care să vină să-mi schimbe apa !»“.

Văzut : o fetiţă de numai trei ani," care, la rugămintea noastră, a celor mari, „Ia fă tu un pic «copilărie fericită», ea ne recită, imitînd perfect pe fetiţa de la televizor, care strigă : «Tovarăşe Elena etc.»... Noi, ca proştii, ne tăvălim de rîs, fetiţa e serioasă, ei îi place mult acest rol şi această poezie...".

---

‡‡‡‡‡‡‡ „Opresiune deghizată în iubirea de ordine : însă o ordine oare costă prea mult' ca să o pot admira... Acest fanatism, nesupunere, dinainte ispăşită printr-o supunere degradantă, speranţa de a exercita tirania asupra altora_..“

• •

Un chinez bătrîn (în *Regards sur le monde actuel* de Paul Valery), rezumă astfel istoria Europei :

„Politica voastră e făcută dintr-o succesiune continuă de regrete şi ispăşiri : acestea conduc la revoluţii generale — iar după aceea la părerea de rău pentru aceste revoluţii : dar şi aceste răsgîndiri, nu sunt decît tot nişte revoluţii...".

„Nu înţelegem sensul lumii (Buddha) aşa cum un vierme călcat de roatele carului regal, nu ştie nimic despre gîndurile regelui".

(Replică : suntem nişte oameni călcaţi de roatele căruţei viermelui imperial : suferim tocmai fiindcă ştim perfect ce nu este şi ce ar trebui să fie în gîndurile acestuia).

In amatae matris memoriam. Se împlinesc azi, 13 nov. 1985, zece ani de cînd am înmormîntat-o pe divina mea Mumă. Avea peste 90 de ani.

In absenţa mea şi a sorei mele, după pomana de cuviinţă, casa Mamei rămînînd goală, „vecinii" (pentru care mama a fost o adevărată Cruce Roşie) au spart lacătele şi au jefuit toată ograda. Au cărat totul. Cu securile au spart şopronul, coteţul, pridvorul... Au golit cămara de cărbuni, şopronul cu lemne, fostul atelier al tatălui meu. (Ca în Zorba Grecul, la moartea BuJbulinei).

Am mers cu sora mea să vedem dezastrul. Am plîns un pic — apoi am împărţit absolut toată zestrea ei din casă : oale, haine, albituri etc.

La aceiaşi „vecini".

1985 —1986

‘ Motto : *„Ce qu'il y a de terrible quand on eherche la verity, c'est qu’on la trouve“**

REMY DE GOUBMONT

„Cînd cauţi adevărul, teribil e faptul că 11 găseşti'

Ce sinistră epocă trăim.! Avem poeţi ce scriu o antipoezie, romanderi ce scriu antiroman, dramaturgi ce scriu antiteatru, muzicanţi ce descoperă anti-armonia (zgomotul) şi plasticieni ce caută haosul şi infernul, în inform şi neculoare : toţi filosofii materiei prezic sfîrşitul materiei, filosofii vieţii vorbesc de dispariţia vieţii, moraliştii strigă : „Dumnezeu e mort!“ — iar politicienii fac- tot ce e posibil ca să compromită politica, ideologiile, speranţele sociale toate.

„Progresul tehnic" ar fi flautul fermecat al celui ce ne duce ca pe nişte copii hipnotizaţi spre un înec, dar nu intr-un fluviu măreţ, ci intr-un şanţ plin de murdării, deşeuri şi tot felul de libertinaje. „Specializarea" savanţilor, servilitatea filosofilor şi cinismul miop al politrucilor (consecinţe ale premiselor lumii noastre postrevoluţionare) constituie şi cauza pentru lipsa de idei şi idealuri generale şi pentru neputinţa faţă de entropia şi anomia vieţii şi a materiei, ca spirit şi esenţă a lumii.

♦

* *

„Stăm prost cu maşina de selectat valori, îmi şopteşte profesorul Mefisto, cu care asist la un concert de- coruri tri-, umfale, stăm prost mai ales cu însilozarea puţinului pe care îl mai avem. Absolvenţii noştri ştiu atît de multe că nu ştiu mai nimic despre Mult, şi nimic despre Nimic. Mereu începem, rar continuăm, nimic nu ducem pînă la capăt : doar' delirul şi sminteala cunosc o carieră continuă şi ascendentă. Eroarea, greşeala, catastrofa şi dezastrul — iîţtă etapele obligatorii ale oricărei utopii transformate cu forţa în religie şi mit infailibil.

Trăim acum momentul de trecere de la dezastru la catastrofă. Motto-ul oricărui început de tragedie nouă, se inau

gurează cu lozinca sindrom : „Ne reorganizăm pe alte principii, de astă dată cu adevărat revoluţionare!

M-am întors de la Berislav (Nipru) în ianuarie, 1942. Blaga, conform obiceiului său, mă invită la el, îmi pune în faţă o farfurie cu mere şi fursecuri, se culcă pe divan şi închide ochii : îmi spune : „Gary, acum să-mi povesteşti tot ce ai văzut acolo !“.

Îi povestesc. Despre satele fără garduri şi fără nici un singur cîine ; despre bărbaţii speriaţi şi femeile curajoase ' şi pline de suflet; despre sărăcie şi resemnare, despre o învăţă-toare din Razdelnaya care a vrut să-mi cumpere cutia „Elida", fiindcă mirosea frumos şi fiindcă avea pe faţă imaginea unei femei cosmetice, frumoase ; despre noroaie şi foamete, sufe-rinţă şi vocaţie pentru suferinţă. „Rusia, îi spun eu cu inima mea de stînga, e un imens laborator social, jefuit şi spart acum de nişte arpîate barbar civilizate".

Îi povestesc apoi de colosala inovaţie a infanteriei sovie-' tieilor : în loc de tranşeele clasice, groapa individuală. „Mi s-a părut ciudat, am observat eu, apariţia, acestei gropi individuale, la un popor mare şi numeros, avînd un pronunţat caracter colectivist".

Blaga s-a gîndit şi mi-a spus : „Groapa aceea nu e o formă de viaţă, ci o formă de moarte. Moartea de unul singur, în timp de război, e un lux existenţial"... D. D. Roşea, căruia Blaga i-a transmis esenţialul din „metafizica" noastră discuţie, m-a oprit pe coridor şi mi-a spus rîzînd : „Sergentule, poate că groapa aceea e o soluţie practică împotriva fricei colective ? ! Poate că în spatele acestor gropi există un comisar care trage cu puşca, pe la spate, în orice soldat care ar dori să fugă sau să se predea".

♦

• «

Ora pionierilor: analiza muncii. Elevii buni îşi iau anga-jamentul „pionieresc" să-i ajute pe cei slabi. „Noi, cei buni„ ducem muncă de lămurire cu cei slabi"..., zice şeful clasei. Cei slabi, văd eu, fac eforturi să nu pleznească de rîs, de voie bună.

Se „analizează[41] documentele nu ştiu cărui Congres. (Unde eşti copilărie ?) Un elev ne arată un avion din carton. „Numai aşa putem avea sentimentul datoriei împlinite !“. (Dacă îl facerii şă şi zboare ! ?) O frumoasă elevă ne prezintă graficul-orar al sarcinilor, pe acţiuni şi angajamente. (Iată, rădăcinile birocraţiei viitoare !)

De ce uzăm cuvintele mari la vîrstă mică ?

Ca să nu ne mai spună nimic cînd vom fi mari ? Quantumul de copilărie netrăită se răzbună dacă ea nu e trăită la timpul său.

Olimpia îmi spune : „copiii vobesc şi se comportă ca cei mari — fiindcă cei mari se comportă şi vorbesc ca nişte copii idioţi, arieraţi, dintr-un orfelinat în care plouă şi ninge[44].

Taleyrand : „...dar soarta lui Napoleon, după Tilsit, era atăt de total întreţesută cu soarta Franţei, încît a-1 doborî însemna a ne ucide. Am preferat ca el să fie învins *din afară ;* astfel el a pierdut, şi nu Franţa !“ (Discurs după 1815, Vienaj.

Thakeray: „A vorbi prea mult despre trecut, înseamnă frică de prezent : a vorbi prea mult de viitor, înseamnă, în prezent, frică de trecut[44].

Eu (în caietul program al T.N. Timişoara, la piesa *Iarna Lupului cenuşiu,* 1977) am scris : „Să nu ne chemăm strămoşii ca să ne justifice : să îi chemăm doar ca să ne judece !“.

Blaga, amintindu-şi de anii săi de diplomaţie, îmi spunea : „Ruşii sunt mari diplomaţi, excelenţi spioni, neîntrecuţi propagandişti !“.

Eu, care mă duc la toate filmele ruseşti şi citesc toate romanele lor, pot să adaug aştăzi :

„Poate ! Fiindcă sunt geniali circari, dansatori pe sîrmă, trapez etc. Ei sunt singurii care deţin secretul îmblînzirii totale a urşilor. De altfel, eu cred că la ei, a dresa, a instrui, a educa sunt oarecum • sinonime. Poţi fi «kulturnîi» (om bine crescut) fără să fii „gramâtriîi[44] (om Cu şcoală, instruit şi educat). Şi sunt excelenţi spioni fiindcă suspiciunea şi secretul fac parte din celula lor vitală, din ereditatea lor. Istoria su-

fletului şi soartei lor se înscrie între „o zi din viaţa lui Ivan cel Groaznic" şi „o zi din viaţa lui Ivan Denisovici".

***

In spitalul de tifos exantematic din Mariopol (1943), doctorul neamţ ne dă sticle să depunem în ele „proba de fecale". Lîngă patul meu, un Marin Popescu (simulant, bineînţeles !) nu înţelege. I se explică ţărăneşte : „Bagi în sticla asta căcatul tău : dar fără să murdăreşti sticla".

Gata ! Peste două zile, zece doctori nemţi mureau de rîs. Olteanul meu a reuşit să plaseze pe gura sticlei „ceva", atît şi cum trebuie. Artă. Performanţă. Fecala stătea subţire, verticală, omul îşi aranjase sfincterul după gura sticlei şi lungimea interiorului 'acesteia. Ţin minte (jdeşi aveam 40 de grade), docotrul şef (tip de civil, 60 de ani, zwieker, absolut nefascist) arăta sticla Mărinului, şi declara rîzînd asistenţilor săi : „Es 1st ein Wunder. Es ist ein Kunstwerk. Wie soli sein Kopf sein, wenn seinen Arsch so volkommen angepasst ist !"*. (Leider, oftez eu acum, nur seinen Arsch).

«
* ♦

Mă scol din~somn noaptea şi notez un felde replică pentru o viitoare piesă, (ce nu se va scrie niciodată) :

„Să nu te miri dacă într-o bună zi se va descoperi că între *Prostie* şi, de pildă, cancer sau sifilis sau holeră, există o legătură cauzală directă. Prostia (ca şi microbii, ca şi iraidiaţiile) *se ia,* se transmite, poate deveni o cronică epidemie. Ea se adună, formează un cîmp de forţă al ei, putînd să provoace molime, cutrşmure, inundaţii. Aduce după sine frică, foame şi frig.

în spirit, totul se poate pierde fiindcă nimic nu se mai transformă, în schimb, prostia ca prostie, minciuna ca minciună, tîmpenia ca tîmpenie şi cruzimea ca cruzime se adună precum norii, se conglomerează ca şi pietrele, ea putînd să devină centru gravitaţional propriu, schimbînd legile naturii, întorcând pe dos echilibrul ecologic şi cel moral.

♦ „ESte o minune. Este o operă de artă. Cum trebuie 6ă-i fie capul, dacă dosul i se potriveşte aşa de bine!"

Prostia schimbă mai ales Istoria, compromiţînd-o, făcînd-o de rîs, de nesuportat".

în Istorie (notez eu, în modul cel mai stupid, după ce am terminat cje citit superba *Comment on ecrit l'histoire* de Paul Veyne) trecutului îi aparţin doar evenimentele, viitorului utopiile şi speranţele — iar prezentul este realitatea acestei pîini de toate zilele care e ameninţată ca, din eveniment cotidian, să devină utopie şi speranţă doar ;

'— nu avem voie să tăiem fota de artă a străbunicei noastre numai spre a-i face celui mai iubit fiu o cravată cum nu are nimeni în lumea asta ;

— nu am voie să sacrific un vagon de pergamente istorice vechi numai spre a ambala în ele un gram de tămâie augustală;

— istoria e asemenea unui peisaj pe care unii, foarte pu ţini, au favorul de a-1 putea privi de sus (din helicopter, de pildă) şi astfel ei nu văd decît vîrfurile caselor, munţilor... statisticilor. Dar numai privite de jos în sus aceste ,,vîrfuri"--paf înalte. (Vezi, coloana infinită : de sus ea e mai nimic ; privită de jos e totul).

*

• *

„Socialismul nu mai e posibil decît *«par coordination planetaire»*[u], citesc în „Expres[11]. Şi transcriu o definiţie absurdă a socialismului : „Orice evoluţie, reformă- sau revoluţie avînd ca scop ca să facă *economia* să lucreze mai mult pentru *Om* — iar omul să lucreze mai puţin pentru economie : deci, cît mai mulţi profitori, sub cît mai puţini controlori...".

Urmăresc apoi- fenomenul „socialismului" la popoarele africane şi zic :

— orice stat, care sacrifică dezvoltarea interioară unei voinţe de putere şi prestigiu spre exterior, reprezintă un recul al socialismului ca intenţie iniţială (vezi cazul Egiptului, Indiei, U.R.S.S.-ului, deci al unor state foarte diferite ca structură şi sistem) ;

— a realiza un fond comun de resurse ale globului cît timp există State-Naţiuni — *e o utopie ;*

— în afară de naţiuni, au renăscut şi ethniile. Ethnicitatea, de cele mai multe ori, nu e decît un banditism armat în mic. Un fanatic urmat de tineri haotici dar posedînd perfecte pistoale. Toţi aceşti posedaţi se consideră socialişti, toţii dictatorii africani, hiper feudali, se declară revoluţionari, socialişti, progresişti ;

— nu am văzut eroi ai revoluţiilor sau eliberărilor care să se liniştească după ce au preluat puterea : sub pretextul „consolidării" acestei puteri, imediat după victorie au subjugat statul ((declarat a fi socialist) ideilor lor fixe, poftei lor de putere, viselor lor paranoice de politică externă, de expansiune militară chiar...

Omul este o fiară politică : „le bon sauvage" devine cu adevărat „sauvage" de îndată ce are un pistol, un steag şi un Fuhrer.

•
• •

Regimul de supraveghere în China, în timpul revoluţiei culturale. (A se citi David Karpil, în „Le Monde", 11 aug., reprodus după „Literaturnaja Gazeta".)

„Pentru mine, China este o imensă cazarmă ce trăieşte într-o tensiune şi o frică permanentă. Modul de viaţă maoist se bazează pe supravegherea totală a cetăţenilor. Mai multe case formează o celulă ai cărei membrii sunt obligaţi să dea seamă unii la alţii despre toate actele şi gîndurile lor. [...] în fiecare săptămînă, şeful familiei respective raportează Comitetului Revoluţionar din cartier despre situaţia ideologică în familia sa — ceea ce, de fapt, nu este decît un sistem de delaţiune generalizat. Practic, toată lumea este supusă acestui sistem, chiar şi şcolarii, care, la sfîrşitul săptămînii scriu diferite disertaţii despre lupta de clasă în familiile lor, la camarazii lor. Omul nu are dreptul la o viaţă personală, fiecare act sau gest al vieţii sale este obiectul unei supravegheri riguroase. Tot ce face acasă la el, unde merge, ce vorbeşte, ce primeşte, ce mănîncă, ce citeşte, ce ascultă la radio este imediat înregistrat şi adus la cunoştinţa Comitetului Revoluţionar din cartier".

•
• •

Potîmichile în crescătorie. Ea nu primeşte masculul. 11 bate, îl distruge. E scos, i se aduce altul. Şi pe acesta îl bate.

Atunci e scoasă ea şi dusă în casa unui mascul. Acum el o bate. Zdravăn. Pînă o linişteşte. Dar după ieşirea puilor ea devine stăpînă şi se răzbună cumplit. Iar el rabdă, rabdă, rabdă.

întrebare : Dar cupluri fericite de la început nu există ?

Răspuns : E greu, aproape exclus. în crescătorii nu ne putem aştepta la selecţia prin dragoste. Asta e luxul naturii, al vieţii în libertate.

întrebare : Nu există dragoste nici măcar din întîmplare ?

Răspuns : Pînă-n prezent nu am văzut nici un caz. Numărul partenerilor ucişi în bătaie e foarte crescut. Există, desigur; cupluri liniştite. Calme, indiferente. Dar acestea nu se acuplează, nu se înmulţesc.

(„Science et Vie“, nr. 8, 1980)

Colonelul Osmanescu îmi face confidenţe privind emigrările, paşaportul, călătoriile în Occident.

— Dintre „umanişti" nu dăm drumul decît la homosexuali, sportivi, evrei.

— De ce ?

— Fiindcă au ceva comun. Ceva care obligă la discreţie.

— Ce fel de discreţie ?

— Nu pot să spun. E secret. De stat.

• *

„Libertatea va fi mai degrabă distrusă de cei care abuzează d'e *ea, decît de cei care luptă împotriva ei"*

GALSWORTHY, Forsyte Saga

Nu pot să uit şocul penibil şi dureros al unei emisiuni T.V. auzită în Franţa. Dec. 1981. „Droit ă la parole“ sau cam aşa ceva se chema această convorbire (prima emisiune literară auzită de mine, în timpul scurtei mele vizite în Occident). Un „moderator" foarte inteligent şi de bun- simţ (mi- se pare că se chema Polak) încercînd să conducă o bandă de gazetari (se discuta despre desfiinţarea unei reviste satirico-pornografice). Aceşti invitaţi, sub ochii întregii Franţe, s-au îmbătat ca nişte

porci (o sticlă de votcă circula pe sub masă) apoi au vorbit îngălat, scuipîndu-se şi înjurîndu-se. Un celebru cîntăreţ răguşit, cu nume polonez, sufla intr-un prezervativ, un alt gazetar caricaturist desena porcării lubrice.

M-am simţit îngrozitor : toată viaţa mea am păstrat un anpme respect şi admiraţie pentru cultura Franţei — acum o vedeam şi în curul gol şi mîncînd rahat cu polonicul propriei libertăţi. Mă gîndeam la Polonia unde avusese' loc proaspăta instalare la putere a generalului Jaruzelski, şi îmi aduceam aminte de declaraţia pe care o făcusem cu curaj la ultima mea întîlnire cu conducerea Consiliului Culturii : „prin politizarea excesivă a teatrului, vom ajunge automat la o excesivă teatralizare a politicii[1]*. Numai noi, cei care suferim şi luptăm, putem fi serioşi (şi occidentali) atunci cînd ni se acordă acel rîvnit „droit â la parole".

. . / -

O „discuţie" filosofică cu profesorul universitar Kallos (sau Galoş) din Clujul nostalgiilor mele (la T.V.).

Despre *conştiinţă.* (După cîte ştiu eu, în Eisler, *Uberweg,* sau Lalande, există cîteva sute de definiţii ale acestui esenţial termen.)

Reporter : Se ştie, există două concepţii despre conştiinţă : cea care... şi cea care... (Subiectiv-obiectiv, individual-social.)

Prof. Kallos : De fapt aceste două forme se reduc la una singură : la conştiinţa socială. Mai precis la cea socialistă. Aşa cum în mod magnific a definit, la cel de al XI-lea Congres...

Penibil şi jalnic. între cele două războaie existau circa 30 de filosofi de meserie, dintre aceştia fiecare cunoştea cel puţin 3 000 de referinţe la ideea de conştiinţă. Astăzi avem peste 3 000 de doctori docenţi care nu cunosc nici măcar marxismul cel mai elementar.

Sunt îndreptăţit, aşadar, să notez în acest caiet :

„Pe vremuri, puşcăriile erau pline de intelectuali : şi aceştia erau păziţi de gealaţi semianalfabeţi. Acum sunt închise doar ideile : dar ele sunt păzite de doctorii în Filosofic şi Litere".

Recitesc, cu o mare plăcere, spe Cantemir — *Istoria incrementa atque...* (în traducerea vrednicului Iosif Hodoşiu, 1876) şi transcriu pentru eventualii mei nepoţi :

— „Pe cine pune Dumnezeu pe fugă, acela se teme şi de un evreu" (proverb turcesc medieval) ;

— „Dumnezeu a creat 70 000 de lumi, succesive. Aceasta de acum e ultima". (Coran)

—■ AZai-ului înseamnă în turceşte, defilarea în faţa sultanului. "

— *Ului-ala,* ar fi uimirea poporului văzînd măreţia sultanului său.

— *Cazan,* în limba turcă (şi în cea tătară) înseamnă o familie de 10—15 persoane ce mănâncă din acelaşi cazan. Cînd se face mobilizarea de către mîrzaci, se strigă : „fiecare cazan va trimite atîţia luptători !“. (De mai mulţi ani se vântură la noi ideea organizării unor cantine de cartier. Adică „cazane" socialiste.)

— „Kiesil meyen El opilmeki ghiereki", proverb turcesc vechi însemnând : „mîna pe care nu o putem tăia, trebuie să o sărutăm".

— *Ceauş,* înseamnă curier, aghiotant, face legătura între diferite unităţi militare.

— *Ceauş-bashi* este un ceauş bătrîn, ajuns paznicul închisorilor sultanale. Capătă, în afară de armele obişnuite „o măciucă scurtă în capetu cu un nodu, numită Topu".

{Vol. I, pag. 19, din *Istoria Imp. Otoman)*

— *Ienicer,* vine de la Jang-ceri, adică soldat de tip nou.

— Iată ierarhiile aplicate şi la condamnările la moarte :

1. Coarda (sugrumare) rezervată vizirilor, paşilor, domnitorilor maziliţi, prinşi cu diferite „hiclenii".
2. înecarea '(cu barca găurită sau cu un dop de zahăr).
3. Spînzurătoarea sau Furca. -
4. Decapitarea.
5. Trasul în ţeapă. z

— „Scriitorii." (ştiutorii de carte) erau şi ei de mai multe feluri :

1. *Bazar-Efcndi,* scriitori de cereri în iarmaroc, în acelaşi timp informatori ai poliţiei.
2. *Teşcheregi-Efendi,* scriitori de denunţuri, ofiţeri cu paza, spioni de cartier. /

3. *Divan-Efendi,* scriitor de curte, diplomat mărunt, sforar, şeful intrigilor de paiat şi harem.

în volumul I, pag. 340, Cantemir înşiră batjocurile cu care îşi împodobeau turcii pe vecinii lor :

Evreii = Cifud (cîini)
Persanii = Kissil Bassi (capete roşii)
Armeni = Pochti (mâncători de căcat)
Georgienii = Bitlergii (mîncători de păduchi)
Sciţii (ucrainienii) = Liush-leidgi (mîncă hoit)
Indienii = dilengi (cerşetori)
Arabii = Akilsis (nebuni)
Popoarele supuse, Grecii în special = Boinus sin Koiun (boi fără coarne)
Polonezii = Fodul Ghiaur (ghiaur fudul)
Bulgarii = Haidud (tîlhari)
Ţăranii = Harabagii (căruţaşi)
Moldovenii = Bogdan-Nadan (boi de-ai lui Bogdan)
Muntenii = Cinghiarie (Cenki înseamnă harfă, Cenghi înseamnă muzicant, violonist. Cred că de aici vine cuvântul unguresc „cseng“ = a suna plăcut. Dar mai cred că Cinghiane înseamnă şi şiret, diplomat, cel care te duce cu vorba).
Ruşii = Jenkius (mincinoşi, perverşi)
Ţiganii = Faraoni
Yurta = cortul Strămoşesc — *dar şi Patria.*

Kiopriilli Mehmet-Paşa, cel mai celebru vizir al turcilor, înainte de a muri, le-a spus aşa copiilor săi : „să ştii că se poate muri şi în pat“.

Despre relativitatea deducţiilor ştiinţifice. Citesc în „Science et Vie“ (ian. 1977).

„Un savant face un purice să sară la ordinul său. «Sari !», îi spune savantul şi el sare. îi rupe un picior. «Sari !», îi ordonă, şi puricele sare. îi rupe al treilea picior — şi puricele continuă să sară. Ajunge la al patrulea picior, ultimul, îl rupe), şi, deodată, puricile refuză să mai sară.

Ceea ce dovedeşte — declară savantul experimentator — că dacă unui purice i se rup toate picioarele, *acesta nu mat aude !“.*

(Nu se dă pîine azi : coadă. Nu se dă nici a doua zi : coadă mare. Nu se dă nici a treia zi : murmure şi mîrîieli. Concluzia ştiinţifică a Primăriei : „dacă nu dai trei zile pîine poporului, acesta îşi pierde nivelul politic şi revine la vocea sa feudală*.)

* *

I. *Privind cu ochii deschişi spre moarte* citesc foarte atent, deşi cu mari rezerve critice, pe Leon Denis, *Apr'es la mort,* un fel de eseu despre spirit şi spirite. După moarte. (Mă rog...)

Personal, nu cred în posibilitatea descoperirii spiritului prin oameni de ştiinţă, în laboratoare, experimentînd asupra materiei. După a mea, simplă şi simplistă, părere, religia înseamnă credinţă şi credinţa e un har. Nu se transmite pe cale raţională, poate fi cel mult exploatată pe această cale. Mă găsesc în „cîmpul* de graţie al divinităţii, trebuie să mă port în aşa fel (şi să mă rog în aşa fel) încît să evit a mai cădea *iar* din graţia asta. Care, la mine, în mod practic, înseamnă :

—- să iert şi să uit pe toţi duşmanii mei ;

— să lucrez numai la comenzi ale conştiinţei mele curate, de bun cetăţean al lumii, de veşnic proletar al culturii, de sclav al istoriei ; .

— să-1 caut, prin faptele mele, prin rănile mele, pe Christos, fiindcă atunci ştiu că şi El mă caută pe mine ;

— să nu ader dogmatic la nici o confesiune, dar să respect tradiţia şi sacful (cît a mai rămas) al Bisericii în care am fost botezat;

— să mă pregătesc — iubind copiii, copacii, cerul şi pămîntul — pentru o moarte simplă, discretă, tainică, dar mântuitoare ;

— să las în urma mea un nume curat şi o dîră de lumină, alcătuită nu din operele mele literare, ci din exemplul de umilinţă şi resemnare cu care mi-am făcut datoria.

II. Dar, gîndind critic în legătură cu cele de mai sus, trebuie , să recunosc că :

, — popii şi instituţiile lor de stat au compromis religiile ;

— cultul, de multe ori, acoperă şi anulează Sacrul ;

— cărţile „sfinte* nu mai revelează ci legiferează, nu mai arata ci indică, nu mai minunează ci exemplifică „istoric*.

— Numai frica de moarte, groaza de istorie şi disperarea materială mai adună oamenii în umbra unui altar, încare Ochiul Lui Dumnezeu nu e simbol, nici semn, ci doar amintirea a cs a fost pe vremea străbunilor noştri simpli, blînzi, analfabeţi;

— Ştiinţa (şi, mai nou, în cărţile de ştiinţă întîlnesc mai multă theologie şi' transcendent decît în predicile popilor noştri) ne dovedeşte zilnic Unitatea inteligentă şi rpeta-fizică a Universului ; orice nouă descoperire, acum, e un mic pas spre marele mister, demonstrîndu-se infinitul din ceea ce cunoaştem, miracolul „în sine“ al celor mai simple fapte şi făpturi ce ne înconjoară ;

— Omul, ca făptură, s-a dovedit a fi o fiară : este şi prost, şi surd, şi orb — total nedemn pentru o lume atît de frumoasă, pe care a primit-o în dar, şi pe care o murdăreşte şi o ucide în numele progresului şi al ştiihţei.

III. Pentru viermele care sunt, lipsit total de orice cultură theo- logică, de mănăstire sau bibliotecă, *Dragostea,* ca scop şi mijloc de mîntuire de unu singur, înseamnă :

1. *Milă*

— de mine însumi şi de întunericul tunelului prin care trec, şi eu şi neamul meu, fără de speranţe

— milă de copiii nevinovaţi, de idei şi valori, de gîze şi animate, de păduri şi ape

— milă de soldaţi, elevi, sclavi, de călăi: milă după ţărani şi sat, după lumina şi libertatea pierdută

— milă faţă de puternicii lumii : „Doamne iartă-i căci, deşi ştiu foarte bine ce fac, nu se mai pot opri“

— imensă milă faţă de poporul şi ţara mea, nu am avut noroc, ne trebuia acest secol, pe care îl pierdem absolut,stupid şi inutil, *ca să devenim* un popor cu adevărat european, matur, lucid şi responsabil.

2. *Vinovăţie* pentru :

— rătăcirile mele (îngîmfare, prostie, suficienţă, plăcere, intoleranţă, alcool, preacurvie etc.) acestea fiind, în mic, şi rătăcirile lumii pe care o combăteam

— nu mi-am plătit nimic din datoriile de suflet faţă de Mama, Tata, Sora, Soţia mea

—*■ urăsc şi azi, în anume clipe de memorie sau bilanţ, pe „prietenii" care m-au trădat, uitînd că datorez lui Tata şi Blaga puterea ce am avut-o de a rezista şantajelor şi chinurilor prin care ei voiau să mă sileascâ să iscălesc micul meu contract cu diavolul
— imensul regret pentru anii pierduţi în vînt, vorbe, deşertăciuni
— clipele în care am permis 'diavolului vanităţii să-mi intre în casă şi să-mi răsfoiască presa, corespondenţa, manuscrisele.

3. *Admiraţie*
— să mă simt copleşit de frumosul şi frumuseţea Lumii, cş perfecţiune şi tainâ
— să mă umilească înţelepciunea şi sfinţenia înaintaşilor noştri întru Spirit, Creaţie, Jertfă
— să consider cărţile ca o pădure blîndă, în mijlocul ei trăiesc ca o biată sălbăticiune izgonită din Cetate
— să mă uit cutremurat în ochii copiilor, în stropul de rouă, în frunza căzută sau la mielul de jertfă ca la nişte semhe de sus pe care abia le descifrez
— să-mi fie zdrobitor exemplu, dreptatea socială a Tatălui, Adevărul şi Valoarea filosofică a lui Blaga, Bunătatea şi bunul-si'mţ al Mamei mele — „iată că vremea a venit, ei sunt cei care au izbândit" (fără sabie, bici, bani)
— să cad în genunchi în faţa suferinţelor lumii şi să ' mă umplu de admiraţie pentru toţi cei care, cu fapta
•sau cu gîndul, luptă ca să putem ieşi din cursa de şobolani în care am căzut (după Munchen, Yalta, Helsinki etc.)
— 'să mă închin în faţa Cuvîntului, limba e miracolul vieţii, darul tîrziu al bătrîneţelor mele întunecate şi pustii
— să mulţumesc cerului pentru clipele în care întrevăd prin ceaţă că adevărata filosofic a istoriei se scrie în cabinetele transcendentale, acolo îngeri şi demoni de înaltă calificare desenează harta destinului omenirii (eu însumi fiind un simplu scarabeu, se va avea grijă să-mi pot rostogoli gogoloşul meu de bălegar).

Doi sfinţi bătrîni in ceruri:
„Je commence â comprendre l’idee d’âternito, mais celle

de l'infini me depasse toujours !"§§§§§§§ (Punch).

Doi academicieni, plini de decoraţii (variantă republicană) : „Am început să înţeleg ideea de echitate, dar cea de egalitate mă depăşeşte total !".

Doi mineri ieşind din şut greu :

„Am început să înţeleg ideea de întrecere — dar cea de socialism n-o pot pricepe nicicum !".

* «

Oamenii simpli, la noi, cînd sunt încolţiţi de miliţie sau securitate, ca o formă arhaică de apărare, spun, jurîndu-se : *„Nu am făcut nimic !".*

Nu spun : „nu am făcut nimic rău!" sau „nu am făcut nimic împotriva legilor" — ci, simplu de tot : „nu am făcut nimic !". (Asta, probabil, ca urmare a unor vremi în care absalut orice ai fi făcut putea deveni un cap de vinovăţie şi acuzare.)

Eu însumi, întrebat de ce am stat şapte ani în puşcărie, răspund ţărăneşte : „Nu ştiu, nu am făcut nimic !".

Pasivitatea, ne-facerea, ne-angajarea în nimic, iată o formă foarte balcanică de nevinovăţie. Un avocat al diavolului sau al bunului Dumnezeu, de ar fi să ne apere în faţa istoriei sau a veşniciei, va trebui să spună, în pledoaria sa de final : „Acest popor e nevinovat, fiindcă *nu a făcut nimic !".*

(Chiar nimic ?)

Prostia individuală şi prostia de stat vor trebui să fie în • mod „ştiinţific" separate şi catalogate.

Prostia individuală este un minus ereditar, un dat ptsiconeurotic. Se înscrie între „cel greu de cap" şi cretinul oligo.'ren, trecînd prin toate nuanţele de idioţie şi tîmpenie pe care so

---

§§§§§§§ **„încep să înţeleg ideea de veşnicie, dar cea de infinit mă depăşeşte întotdeauna".**

cietatea' le sesizează şi le clasifică spontan şi necruţător. (îl văd în faţa ochilor pş bătrînul D. D. Roşea ; prin anii grei, era Jin fel de dascăl de pedagogie nu ştiu unde. Cu obidă îmi spunea : „e absurd, ăştia îmi dau pe mînă nişte pui de cioară, şi îmi cer să fac din ei, repede şi fără nici ■p selecţie, nişte vulturi de mare înălţime !“.)

Prostia socială ar fi prostia istorică a furnicarului care a luat-o razna, a stupului întors cu capul în jos, a termitelor devenite conştiente de rolul lor salvamund. Se decuplează inteligenţele active, se sugrumă critica de jos, se încurajează selecţia non-valorilor.

Asta la început. Mai tîrziu, turma se alcătuieşte, măgarul îşi ia doctoratul şi devine gînditor, cîinii îşi iau licenţa în drept, primesc pistoale şi dreptul de â se considera lupi : lupi geto-dacici. Limba devine limbaj şi limbajul, lătrătură. Aplauzele şi uralele înlocuiesc opinia publică şi liberul arbitru.

Prostia socială e o boală politică pe care popoarele mici o primesc obligatoriu de la marile popoare, după eliberare, război sau revoluţie prin corespondenţă.

• •

După lectura Tropice triste, de Claude Levi-Strauss :

— Viaţa nu este decît o amintire : mai mult, o reamintire.

— Populaţia din Haiti şi Domingo, la apariţia europenilor, a murit de variolă sau de puşcă : *dar şi de scîrbă.* De scîrba de a mai fi oameni.

— Europenii (1512), catolici sau mai tîrziu protestanţi, i-au considerat pe aborigeni drept... animale. Se născuse astfel sociologia empirico-pragmatică. Şi prima morală.\ eliberatoare.

' — în schimb, primitivii — filosofi ai naturii şi ai timpului lor — i-au considerat pe albi ca fiind nişte... zei. Veniţi să-i pedepsească şi să-i distrugă. Nu s-au apărat, nu s-au luptat. Au preferat moartea în loc de a trăi alături de aceste arătări supraomeneşti. Nu aveau de ales : or deveneau oameni-sclavi, or rămîneau (şi mureau) că „animale" *libere.*

• «

■ X- I < 'I

Discut cu măgarul Gary despre progres. Zice : .

„Nu orice schimbare e şi transformare ; nu orice transformare este şi dezvoltare ; nu orice dezvoltare înseamnă şi pro-

greş ; nu orice progres este şi civilizaţie ; nu orice civilizaţie este umană; nu tbt ce este uman este şi umanist : nu tot ce e umanist este şi drept; nu orice dreptate e universală şi veşnică (nimic din ce e universal azi, nu va fi deloc „veşnic" mîine) ; nu tot ce e veşnic este şi valoare ; nu tot ce e valoare e absolut; nu tot ce e absolut e şi substanţă (sau esenţă) ; nimic ce-i omenesc nu e divin, numai divinul din noi poate ii numit progres.

Omenirea a greşit drumul : în loc să o ia spre rugul aprins,, preferă acum să adune găteje pentru viitoarele ruguri pe care vor arde morala, religiile, cultura, adică tot ce am realizat de cînd am inventat focul şi am început balul acesta care se cheamă progres şi civilizaţie.

' » .

în negura confuză a meditaţiilor mele, se conturează tot mai des silueta vaga dar ispititoare *a unei morale* legate de obligaţiile, frica şi recunoştinţa mea faţă de această stihie a duhului meu, pe care eu o numesc „măria-sa, Limba Română[44].

Nu mai e vorba, cred eu, de un mijloc de expresie ,,artistică" : ci de oformă de revelaţie şi mîntuire.

De /revelaţie: fiindcă prin Cuvînt îmi sosesc (nu ştiu de unde şi cum) idei şi adevăruri care mă depăşesc şi mă surprind. Limba *(numai cînd sunt curat, sincer şi bun)* are o priză directă cu ceruj'inteligibil, al esenţelor pure : fără să fiu deloc poet, simt totuşi (unc-ori) că prin mine se scurge spre Cuvînt,. prin cuvînt, o formă de energie şi taină necunoscută.

De mîntuire : fiindcă, din cauza teribilei mele singurătăţi, unica mea formă de religie, de legătură cu transcendentul (cel imanent, cel metafizic) îl realizez vorbind mult, scriind mereu şi pretutindeni. Cînt la o vioară mută. îmblînzesc verbul, îl alint, îi dau de lucru, îl iubesc ; apoi, îl rog să-mi aducă aproape o taină, o minune, o bucurie rară.

♦ ♦ /

Slugă la dîrloagă. Găsesc într-un calendar vechi, în 19 dec. 1977, o însemnare despre A.P. (pe atunci un interminabil,

agramat şi neruşinat prezentator de programe fascisto-staliniste).

„Acest dromader al iresponsabilei tămîieri a bătut toate recordurile — calitative şi cantitative — de prostie pe cap de vită furajată ! 1 1

Astăzi, după misterioasa sa mazilire «de palat», cazul său — ca şi cazul tuturor acelor «idioţi utili» care îndeplinesc şi în prezent rolul de logofeţi cu linia şi caimacani ai decretelor — mi se pare un simplu sindrom penibil de comă morală a inteligheţei noastre mistice dar, mai nou, cezarice. Teatru în teatrul marelui Teatru, care e mica istorie a minusculului nostru gigant între giganţi. O ţiganiadă.>O commedia dell antiarte. Un simplu dans ritual în jurul unui totem ce se vrea şi geniu şi zeu".

Scrie Candid : „Mai gravă decît risipa iraţională a materiilor energetice, a materiilor prime, ar constitui-o continuarea crimei postbelice a risipirii şi distrugerii întregului nostru *stoc de caractere* de care mai dispuneam, ca rezerve pentru viitor. -In curînd va trebui să ne mulţumim cu caractere-fosilă sau, mai rău, cu suplinitori de *caractere confecţionate,* ad-hoc, din materiale plastice, ieftine şi uşor de înlocuit".

• *

„De *la dictator pînă la rege* nu e decît un singur pas : un pas înapoi" (Suetoniu). ,

„Idolatrizarea este egală cu idolo-lătrarea" (Vinea).

„Secolul XIX ştia cum trebuie să fie o societate, — secolul XX ştie doar cum nu trebuie să fie ea“ (Gorki).

„Istoria e o simplă anecdotă prost povestită" (G. B. Shaw).

Aud mereu : „Sunt convins — deşi nu cred !“.

Asta îmi aduce aminte de o glumă evreiască din anii ’50. Cu Iţic, căruia la o şedinţă i se cere să fie şi el o dată sincer, să-şi spună răspicat părerea sa în care crede.

Iţic începe aşa : „Eu am să vă spun părerea mea sinceră, dar ţin să vă avertizez de înainte că, personal, nu sunt deloc

de acord cu această părere a mea !“.

Adevărul ar fi o materie primă ca oricare alta. (Dacă o judecăm la nivelul circulaţiei sale în societate, istorie, politică.) Uneori acest adevăr — al poporului, despre popor şi prin popor — se dă pe cartelă, în rate mici, amestecate cu alte surogate sau suplinitori. (Ca şi în librării, unide, mai nou, nu ţi se mai vinde o carte bună decît dacă cumperi şi alte două broşuri nevandabile.) Există adevăruri de aur (valută forte), adevăruri de hîrtie'(de uz local) şi chiar adevăruri demonetizate, fără nici o valoare.

Primeşti de la cei apropiaţi exact atît adevăr cît le oferi, gratuit, cu inima curată. Te întorci dintr-o călătorie cu exact atît adevăr cu cît ai plecat, în sensul — cîştigul obiectiv (ca şi în dragoste) e egal cu investiţia subiectivă. Din, păcate, cînd scrii „adevăruri[14], abia la sfîrşit îţi dai seama că cele mai importante şi arzătoare au rămas neexprimate, uitate sau evitate.

Cel mai curat adevăr e ascuns în muzică şi poezie : cel mai dur, mai barbar şi mai periculos, în ştiinţă şi ideologii.

(Eu nu sunt decît o biată cămilă ce trece prin deşert, făcîndu-şi în mod onest datoria — dar care, din păcate^ nu va afla niciodată ce a cărat în samarele sale.)

Dacă *bolşevicii ruşi* (după a mea părere nu există, deocamdată, nici un popor sovietic închegat şi nici patrie sovietică unitară : există doar un uriaş imperiu colonial rusesc, rusi- ficat, botezat din delicateţe leninistă — sau ţaristă perfidie — *Urss.)* — deci, dacă bolşevicii ruşi, într-o bună zi, din motive de taatică şi strategie politică internaţională şi internaţiona- listă, ar hotărî primirea în Partid al acestui „comunist[44], etern ilegalist, Isus Christos („victimă a intrigilor menşevicilor şi, a trotzkiştilor sionişti") — imensele rezerve de pravoslavie şi suferinţă creştină *tezaurizate* de poporul rus (mult mai creştin ca structură şi destin decît au fost spaniolii, de pildă) s-ar descătuşa dintr-o dată. Antrolopogia marxistă şi voluntarismul leninist *ar găsi o morală* gata făcută şi verificată. S-ar putea spune : creştinismul nu a putut fi dus la desăvîrşire fiindcă lipseau condiţiile unui stat al muncitorilor şi ţăranilor (al

celor umiliţi şi obidiţi) — iar comunismul nu a reuşit să-şi construiască statul şi omul ideal, fiindcă nu a avut la înde- mînă o morală simplă, bună, agitatorică şi disciplinantă. Problema fericirii ar fi rezolvată, sărăcia şi inegalităţile ar găsi un diagnostic prin umilinţă, dragoste şi iubirea aproapelui. In locul autocriticii am introduce spovedania faţă de cer, iar în locul criticii afurisenia, ca vot de blam, şi trimiterea în pustiu, ca dare afară din partid. în orice caz, mesianismul expansionist spre lume\şi-ar găsi o altă metodă şi scop decît spionajul, pistolul, decolonizarea sau costisitoarele eliberări antiimperialiste.

Zidurile Capitalismului s-ar prăbuşi singure în faţa unui cor de cazaci sau mujici desculţi, cîntînd şi plîngînd ,,'gospodi pomilui" şi purtînd, în locul tancurilor, icoana precistă a/ Măriei din Kazan.

Şi *Credo-ul* şi *Tatăl nostru* pot fi uşor transcrise. Mai greu va fi cu întinderea celui de al doilea obraz şi cu primirea fiilor rătăcitori.

Timp — anotimp — moarte. întreaga literatură S.F. e obsedată aproape apocaliptic de ideea de Timp şi Spaţiu. Timpul ca spaţiu, spaţiul ca timp. (Noe al meu, în *Arca...,* spune : „Tinerilor le place jocul cu spaţiul, bătrînilor, jocul cu timpul“.) Se vorbeşte chiar de „inventatorii unui timp nou", am întîlnit deosebirea între timpul fizic (uman), matematic (infinit), biblic (dumnezeiesc). Se poate ieşi din spaţiu, de ce să nu se poată ieşi şi din timp. '

îngerul din ăpocalipsă strigă : „Timpul nu va mai fi" —- dar îl credem exact ca şi pe Marx care, în 1848, a strigat şi el : „Statul nu va mai fi !“. (Dacă „ţara“ e un derivat istoric al Spaţiului, „statul" nu poate fi decît un alt derivat al Timpului.)

Dar bătrîneţea (care nu e o vîrstă — ci conştiinţa vîrste- lor tpecute sau pierdute) mă obligă, în clipele de greu bilanţ, ■ să folosesc, ca derivate ale timpului sacru şi cel profan,

concepte vlcariante' ca ;■ timp stupid, surogat de timp, pseudo- timp, out-time, minus timp, timp al plăcerilor trecătoare, timpul trecut al plăcerilor viitoare, timp purgatoriu, timpul ca mostră a infernului, timpul Lui etc.

• «

Cq chin şi'ce umilinţă poate deveni vanitatea ştabilor noştri de a folosi „la întîlnirile cu lucrătorii din artă şi literatură" zorzoanele unor neologisme proaspăt acaparate, dar neînsuşite ‘ logic. *f* **.*

La o singură şedinţă, şeful culturii şi propagandei locale a folosit următorii termeni :

1. „Organism lucrativ" (în sensul de organism care să lucreze cu rîvnă).
2. „Fiecare actor are dreptul şi trebuie să devină un «capăt de afiş»".
3. „Libertatea este imperativul de a înţelege că fără disciplină nu se există nici o libertate".
4. „Nevoie de cîteva atenţiuni finale"...
5. „E nevoie de efort şi muncă *fortuită,* altfel"...
6. „In problemele de critică, tovarăşi, trebuie să fim vigilenţi şi *circumcişi 1“* (în loc de, cred eu, circumspecţi).

• «

„Vulnera, vincula, exilium"...

OVTD IU

Marx vorbea de alienarea societăţii.

De peste zece ani nu merg la nimeni în vizită, nimeni nu vine să mă viziteze. N-am fost la nici o nuntă, botez, aniversare — dar nici eu nu mi-am serbat nici o zi din viaţa mea. După o jumătate de oră, dealtfel, mă plictisesc cu cel mai drag vecin, după două ore nu mai am ce vorbi cu prietenul inimii mele. Merg la sora mea, tot la două luni; în prima seară îi sppn mai totul (şi îi -spun azi exact ce îi spuneam şi acum 15—20 de ani), a două zi imîrîi şi citesc, a treia zi accept să o însoţesc la mormintele părinţilor mei din Petrila, dar refuz să intru la unica şi ultima mea mătuşă. Nu mai ştiu ce este o cafenea, o bîrfă bună, o ceartă defulantă. Chiar şi citirea vechilor scrisori îmi dă sentimentul plimbării pe întuneric într-un cimitir vechi.

Cînd mă alcoolizez de unul singur, caut tunelul, întunericul, iadul şi uitarea de mine şi de. lume.

S-a terminat definitiv cu istoria evenimenţială ?

După al doilea război mondial, mai precis după Yalta şi Hiroshima (la Yalta s-a lansat o bombă care nu a explodat, dar care, lent, radiază continuu şi ucide în rate şi etape) nu s-a •mai întîmplat nimic important. Suntem în ianuarie 1986 (cînd transcriu acest caiet) şi ieri, găsind eu un ziar din 1954, i-am citit Olimpiei ştirile de pe pagina patra, cea cu „evenimentele internaţionale[11] : conferinţe de pace, experienţe atomice, dezarmare, lovituri de stat militare, flagelul şomajului, droguri, în- tîlnîrea de la Geneva a unor... Exact ca şi cînd aş fi citit ziarul de ieri.

Din Timpul absolut, istoria nu ar fi decît timpul specifio al societăţii umane în mers : dar de 40 de ani părem înfrăţi în tfrnpul. organic al furnicilor, viermilor, ferigilor şi madre-porelbr'..

Mă simt solidar cu şoimul vînătorului ; am capul acoperit cu un capuşon, cînd crede că a sosit momentul, Stăpînul meu absolut îmi scoate învelitoarea ce mă orbeşte şi îmi dă drumul după vînat. Vînez, vînez (altceva nici nu ştiu să fac) aduo prada nevinovată la picioarele vînătorului şi, cuminte, mă re-aşez pe braţul său înmănuşat...

Cfe ar fi, Doamne Dumnezeule, dacă într-o bună zi aş refuza să mai vînez, nu m-aş mai întoarce la gluga robiei re-devenind un şoim oarecare, liber şi sălbatec ?

Dar ce ar fi dacă, înainte de a mă salva, aş scoate cu clon-ţul şi ghearele mele ochiul celui care, dresîndu-mă, m-a obiş-nuit. cu întunericul şi cu ficatul victimelor mele ?

*

• *

Vad mereu in faţa ochilor pe A.P. (8 oct. 1978) care, cu curul său mare şi greu, întors spre altarul bisericii din Vidra, declara ritos : „Nu avem încotro : trebuie isă-1 convingem şi pe bătrînul nostru Dumnezeu că nu există, că a murit în 1848...“. Ma simt cutremurat; în această biserică şi Blaga, şi Prodan simţeau nevoia să intre în genunchi. Prostia şi tupeul retoric,

demagogic, se poate apropia de apostazie. Ar trebui să strigăm : „Iartă-1 Doamne, că nu ştie ce zice !“ — dar aici, în cazul acesta special, nu Dumnezeu, înaltul şi a toate înţelegătorul, e cel murdărit, ci Iancu şi cu toţi moţii lui, întreagă acea generaţie de martiri simpli care s-au închinat şi s-au rugat în această umilă biserică, înainte de a merge să înfrunte cu coasele lor, puştile şi tunurile honvezilor lui Hatvanyi.

(Cu prejudecăţile mele magico-poetice legate de fiinţa şi puterea Limbii, eu cred că acolo şi atunci, în acea biserică, limba română *i-a retras girul* metafizic. A păcătuit, nu a greşit : va ispăşi, nu va plăti. Va continua să scrie versuri cu nemiluita — dar poezie adevărată... nevermore.)

*

* »

„Căci tu-mi vei picura de sus iubirea
iar eu voi creşte-ncet pînă la tine. Şi-
o singură coloană-mpietrită iubindu-
ne din trunchiul tău vom face şi
trupul meu de sveltă stalactită".

ETA BOERIV

Cît de ridicol şi agresiv a putut fi bava’rdajul meu pustiu, cît de superficiale şi nafve trebuie să-i fi părut scrisorile mele (în care încercam s-o descifrez „astrologie[11]) trimise acestei tot mai vii şi mai obsedante doamne a întunericului luminos, Eta Boeriu. Discreţia cu care şi-a ascuns iubirile şi frica ei împăcată cu moartea, călătoriile acestei mereu zîmbitoare şi blînde principese a Cuvîntului aveau loc spre limbajul pelasgic al mării, spre lumea aceea moluscă, plină de stele şi liane carnivore.

In ultima noastră vacanţă, i-am adus din larg o uriaşă meduză transparentă, mucoasă, lunecoasă. S-a uitat la ea şi deodată ochii ei s-au întunecat. S-a îngrozit. Întorcîndu-se cu scîrbă, mi-a spus : „Nu trebuia, Gary, nu era nevoie *să o şi văd !“.*

♦

• *

Intr-o revistă „Films", parcurg un plicticos articol despre „Erotisme bresilien“ în filmele prezentate la festivalul din

Amiens. Citez : „...le «cinema nuovo» etouffe par le pouvoir des generaux, quelques cineastes ont choisi â prendre la parole au travers d'un genre populaire, le «pornochanchada»[44********].

Ştiu că sunt un arierat, plin de prejudecăţi morale : totuşi, *o* eliberare de sub o dictatură militară, inaugurată prin aceste „pornochanchada[44] mi se pare ceva fals şi scabros. Ieri seara am luat să citesc, să recitesc, pe Freud (într-o antologie), pe acest Freud de care mi-era atîta scîrbă pe vremea cînd eram un tînăr viril, fără complexe. (Complexele mele toate erau legate de... lupta de clasă. Pînă' şi cele erotice.) Să văd eum percep acum, aproape de moarte, aceste mituri ale refulării libido-ului, dinamica sufletească în care trichotomia trup, suflet, spirit e înlocuită de Sine, Eu, Supra-Eu. Cu toate că simt şi recunosc extraordinara sa intuiţie, sentimentul de ruşine şi mizerie nu mă părăseşte. Adevărul este că, student fiind, eu am studiat mai întîi pe C. G. Jung, apoi pe Adler şi la urmă, superficial, pe Freud. Ii dau dreptate cînd simt, la cinema, cînd se arată o scenă mai erotică sau mai picantă, Cum urlă, dezlănţuit în jurul meu, refulatul nostru „tineret taurin[14], lipsit de posibilitatea de a-şi trăi normal viaţa erotică : am şi vise oedipiene, trupul meu se pare a continua să îl citească şi să-1 urmeze. Dar raţiunea şi spiritul meu îl refuză nu atît pentru că mă dezgoleşte şi mă umileşte, ' ci fiindcă simt, pe lîngă rigoarea ştiinţifică, strecurîndu-se în freudism, o formă perversă de stricăciune şi murdărie degradantă.

> *

* ♦

Buna mea prietenă, lectoriţa de franceză, Irene Brunet, reîntorcîhdu-se din vacanţă (Paris), îmi aduce cîteva ziare cumpărate la plecare în aeroportul Orly. Toate din 7 ianuarie 1986. Mă bucur... dar după ce parcurg „Le Monde[44], „Le Matin[44], „Franckfurter Allgemeine[44], „Die Welt[44], „Times[44], „Observer[44] etc., realizez că, trăind în afară de lume, nefiind obişnuit să citesc normal o presă normală, toate organele mele de

******** ...«cinema nuovo» sufocat de puterea generalilor, cîţiva cineaşti au ales să vorbească prin intermediul unui gen popular, acel «pornO- chainehada»".

curiozitate, informaţie, contradicţie şi opinie sunt atrofiate definitiv şi iremediabil. .

Citesc aceste imense şi numeroase foi ca şi cînd aş privi o vitrină plină de lucruri care nu mă interesează şi pe care nici nu le-aş putea cumpăra.

Cred că m-am îmbolnăvit de un fel de diabet politic, am faţă de politică un sentiment de scîrbă, idiosincrazie, frică. Sunt sătul şi nu mai cred şi nu mai pot spera. Continui să afirm doar, pur utopic, cum că secolul acesta, prin ororile şi stupizenia sa, va pregăti argumentele prin care lumea va lichida definitiv ideologiile, partidele, politica în sens de luptă, program, ideal. înlocuindu-le cu...

Nu ştiu cu ce. Am făcut pasul din politică înspre Morală. Acesta e ultimul meu pas. înapoi.

.«
* *

Descopăr cuvîntul „idiofonie" (cînd totul răsună în tine, pe dinlăuntru) tot cu ajutorul poemelor postume ale Etei.

Cred hă durerile noastre — stalactite într-o peşteră ascunsă şi întunecată — închid în ele sunetul dinlăuntru. Va trebui să vină „cineva[14] care, acordînd aceste mute sunete, să realizeze o orgă cerească, nemaiauzită. Poate că în afară de asemenea „speologice" instrumente idiofone, să posedăm şi o membrană-timpan *noofonă* prin care, pe dinlăuntru, inconştient, la anumite momente sau evenimente binecuvîntate, durerile noastre omeneşti (mult prea omeneşti) să primească acompaniamentul unei orchestre din sfera spiritului sau a ideilor pure.

Ecoul, ce mă cutremura cînd îl auzeam în peşterile din copilăria mea, acum ştiu, nu era un simplu fenomen acustic : era o metaforă pe care astăzi îmi place să o cred noofonă.

«
* •

Despre Nero şi Seneca, citit mai multe cărţi : Peter Hacks, Kosztolânyi Dezsb, Oskar Walter Cisek.

Nebunia şi delirul lui Nero nu mă mai miră.: cunosc deaproape fenomenul, am trăit sub şapte dictaturi. Dar mă intrigă poziţia laşă şi iresponsabilă a lui Seneca. îmi pot imagina oricînd, într-o dramă oarecare, pe Nero, cinic şi lucid, explicîndu-i lui Seneca, licheaua intelectuală, că el, filosoful, omul de litere, moralistul, a fost cel care i-a „dezvăluit" talentul, care l-a linguşit zi şi noapte, angajînd aplaudatori plă

tiţi la primul său concert poetic : deci el, Seneca, e cauza primă şi întîiul vinovat pentru sacra, cezarica sa nebunie, pentru toate crimele rezultate din ea.

„Fericit este acela care nu trebuie să-şi schimbe modul de a gîndi înainte de moarte[11], zice Seneca înainte de a-şi tăia venele în baie.

Eu însumi mă gîndesc la a-mi tăia venele, aştept doar ca ordinul de sinucidere să îmi sosească pe cale ierarhică : înainte de a muri, voi declara oftînd : „Ferice mie, mor fără sa-1 fi aplaudatMă încadrez astfel în teribilul proverb rusesc care zice : „Poţi duce un cal la apă,'dar nu-1 poţi face s-o bea“.

Adaug, de dragul înţelepciunilor populare, alte trei proverbe :

1. Arab : „dacă nu-ţi ucizi soacra în ziua certei, peste trei zile te duce nevastă-ta să-i văruieşti casa şi să îi cureţi hornul[44].
2. Turcesc : „Cine ţipă dimineaţa, nu -are voie să se gu dure seara ; iar cine linge dimineaţa, seara trebuie să înghită orişice[44].
3. Sovietic : „Revoluţionarii au început ca nişte soldaţi gata oricînd să moară ca nişte eroi ; azi ei sunt nişte eroi gata oricînd să asculte şi să se supună ca nişte soldaţi[44].

*
* *

Citit Mircea Eliade : Histoire des croyances et des idees religieuses, vol. I şi II. Găsesc următoarele stupide şi foarte subiective însemnări făcute noaptea, imediat după lectură :

„Cîte stele pe cer, atîta bibliografie[44] : eu, din trei informaţii (găsite sau vînate), mă simt obligat să trag o concluzie : el, din 30 000 de citate, mă lasă liber să nu mai ştiu şi să nu mai cred în nimic. Acest imens Tot, ucide. Există un viciu al informaţiei, un delir al bibliografiei. După un citat ca acesta : „cei din Khalos vorbesc cu copacii[44], eu rămîn în extaz, gîndesc păduri, romane cu nuntă-n cer. El trece, acum s-a mutat la boşimani, în Australia, ca apoi să revină la cultul pietrelor linse de arabi şi celţi.

Mă striveşte, mă umileşte. Mă desfiinţează. Ucide în mine primitivul (şi sacrul) meu sentiment religios, prin prea multă religie, prin infinite informaţii (numai informaţii) despre religie.

Cînd va muri, El, Eliade, cum îl va striga pe EL ? Sub ce nume, în care limbă ? Eu, ca să nu cad în deşertăciunea de junglă a istoriei religiilor, cînd va fi să.mor, voi şopti doar atît : „Mamă, vin !“.

*

Intr-un caiet murdar găsesc notele telegrafice pe care, după revelionul din 1972, încă ameţit de vin, le-am aşternut în fugă :

— Civilizaţia ucide Cultura prin lipsă de civilizaţie.-
— Filosofiile devin ideologii — iar ideologiile devin idiopatii.
— Ideologia ucide ştiinţa, sufocînd-o de prea multă dragoste.
— Ştiinţa ucide filosofia, transformînd-o în politică.
— Politica e supusă, mai apoi, ucisă de Economie.
— Economia e anulată de planificarea centrală, ştiinţifică.
— Planificarea devine o religie şamanist-statistică.
— Cuvîntarea ia locul Cuvîntului, fiindcă vorba ţine loo de faptă. .
— Rezultatele concrete sunt uralele şi aplauzele delirante ale delegaţilor buni de legat.

(Hegel rîde, Marx plînge, Lenin zice : *Ce e de făcut ?)*

◆
* *

Profeţiile, în pustiu, al,e înţeleptului meu prieten, Sommer :

„Peste 10—20 de ani, eroice brigăzi de utecişti reeducaţi, cîntînd, vor fi fericiţi să participe voluntar la acţiunea de salvare a Republicii dragi, urmînd lozinca : să redăm (cu orice jertfă) agriculturii terenurile ocupate cretin de industrii inutile şi nerentabile[11].

In şcoli se va vorbi despre „epoca barbarelor despăduriri[11], armata va lucra lă reîndunărirea Dunării, a Deltei, clasa muncitoare va urma la seral cursuri rapide de legumicultură şi zootehnie. Ruşii ne vor obliga să învăţăm latina şi greaca, activiştii vor deveni popi şi cîntăreţi într-o ştrană a religiei salvării...

— Eşti un profet, domnule Sommer.

— Orice om, care spune adevărul despre ziua de azi, are şansa ca peste unul, două decenii să fie considerat un profet luminat.

«

♦ ††††††††

Auzită intr-un decanat umanist:

„Prostia se ia ca o boală venerică : dar ea nu mai e ruşinoasă. E... universitară[11].

*

♦ *

Inteligenta niea prietenă franţuzoaică, Irene, îmi arată un articol din „România Literară[41] (o savantă cronică plastică) şi îmi zice : „eu, care nu ştiu româneşte, înţeleg 90 la sută din ce se spune în acest articol. Fiindcă el e scris: într-un fel de dialect al francezei preţioase din secolul trecut[14]. („C'est du Anatole France[44]). In schimb, acest articol, fără un dicţionar de neologisme, este 60 la sCftă ininteligibil chiar şi pentru studentele de la Litere. „Pourdes economistes, je te garanti, c'est du pur chinois !"*.

Limba nu ne mai leagă, limba (ţărănească, cultă, politică) ne diferenţiază, ne izolează, ne desparte.

Tăind dumbrava lingvistică a satului, am intrat în jungla terminologică.

*

* *

„A lumii Mireasă"...

Asist la discuţia 'a doi excelenţi matematicieni (pasionaţi de folclor şi filosofic) despre *Mioriţa.* Iată cîteva observaţii :

— Această „baladă[44] (de fapt, un *corind* arhaic), în ultimii zece ani, s-a cîntat mai mult decît în ultimii 300 de ani. Fapt simptomatic şi alarmant.

' — Bunul meu profesor Ghibu, ca un brav patriot ce era, considera cazul (şi nu tema) ciobanului din *Mioriţa* un simbol jalnic şi trist al pasivităţii- şi laşităţii noastre în faţa relelor, a duşmanilor-fraţi care ne fură şi ne ucid.

— Chiar şi Blaga, mai tîrziu, sastisit de abuzul de „mioritic[44], înclina să creadă că e vorba de un mit păgînd de sacrificiu : -acesta a devenit un fel de prohod *despr-e-<inevitabila murire :* ca sat, obşte, ethnie, popor.

---

†††††††† „Pentru economişti, te asigur, e chinez? curată !"

— Dumnezeu lipseşte din baladă. Deci, ca mentalitate şi sursă, ea aparţine fondului nostru păgîn.

— Nu există nici un fel de judecare sau judecată, nici o speranţă, nici măcar posibilitatea unei învieri sau răzbunări.

— Oaia e sacră : ea ştie tot, dar nu poate schimba nimic din ce e soartă.

— Mama e Istoria mici măcar ei nu i se poate spune adevărul adevărat, ea trebuie minţită frumos, altf. . nici că se poate.

— Fiorul din sala Teatrului Naţional (cîntă Tudor Gheorghe) nu e nici poetic, nici teatral sau muzical : e magic, primitiv, preistoric. .

— Un mit incomplet, neterminat, dar ceea ce lipseşte este exact Taina lui.

*

* ††††††

10 ianuarie, 198& :

„Doamne, învaţă-ne să ne numărăm bine zilele vieţii noastre".

, („Doamne, învaţă-1 să-şi numere bine zilele Puterii sale !“)

*

„Repulni nem...
*Halgatni szabad"**

NAGY GASPAR

Citesc, multă presă maghiară. Trebuie să mă închin în faţa seriozităţii, temeiniciei şi dragostei cu care se scrie o presă socialistă, controlată, şi, în parte, probabil cenzurată.

Ca român, aş fi foarte fericit şi mîndru să pot colabora la o asemenea presă. Din păcate, cea a noastră — mă refer la presa politică — nu o citeşte nimeni, fiindcă e scrisă de „nimeni". La unguri nu poţi face deosebirea între un articol de serviciu şi altul de inimă : se confundă. La noi, în acelaşi ziar, scriem cu două cerneluri, cu două conştiinţe, două compoziţii canonice, dintre care nici bunul Dumnezeu nu mai ştie care e cinstită şi care e o simplă ticăloşie de circumstanţă. Cantitatea de critică vie, la obiect, e dominantă la colegii mei unguri.

---

†††††††† „Să zbori nu...
Să asculţi e voie"

Nici o laudă. Nici un angajament. Nici o telegramă, imn sau portret. Nu se spune tot adevărul, dar nici nu se minte cu neruşinare. Adevărul e acolo, între cel care scrie, mînios dar stăpînit, şi cel care citeşte ca să se răcorească, să vadă înainte şi să poată spera.

Colegii mei, scriitorii unguri, se bucură de libertăţi de temă, orizont şi expresie la care noi nici nu putem visa. Scrisul / lor, totuşi, la tot pasul, cere, pretinde, *...libertate.* Spun în gura mare chiar şi adevărurile cele mai mici. Nu le e frică, condamnă continuu şi în toate gamele, înfricările din trecut. Nu admit nici o scuză sau iertare pentru ororile perioadei sta- liniste :

> „ahol a biint nem biintetik meg nyilvănosan, ott a bunnel, vagy igy, vagy ugy, de mindig visza lehet elni".
> (Csoori Săndor : *Egy felforclulat hâtra fele,* pag. 39}

Traduc liber : „acolo unde crima nu e pedepsită public drept crimă, sub o formă sau alta, se poate' abuza oricînd".

Temele matrice ale presei maghiare : poluarea de orice fel, nerentabilitatea, prostia, ilicitul, cretinitatea birocratică, papagalismul demagogic, mandarinismul şefilor, *sărăcia* socialistă etc.

Numai presa oraşului Debreczen depăşeşte toată presa Capitalei, noastre. Din toate punctele de vedere. .

La un sympozion de poezie şi critică, am profitat de prezenţa la Craiova a unor condeie transilvane, spre a le spune : „Transmiteţi vă rog şefilor presei noastre din Cluj mesajul meu *şovin:* nu pot să accept, ca român ardelean, ca ungurii să fie mai liberi decît suntem noi ! “.

După care declaraţie glumeaţă, am simţit, lîngă mine, le- şinînd de frică, doi sau trei poeţi patrioţi de cea mai burebistă origine. (Am rîs două nopţi la rînd citind satirele fantastice ale lui Moldova Gyorgy. Două volume.)

*

* ♦

Fără să doresc a visli contra curehtului istoriei, cu toată sinceritatea intuiţiilor mele oarbe, cred că secolul viitor va însemna sfîrşitul economic şi politic al multor mituri care azi ne sunt aşa-zise faruri călăuzitoare. Deja, de pildă, citesc

despre „ruralizarea oraşelor*' în timp ce noi continuăm să urbanizăm cu sălbăticie pînă şi satele Şi cătunele rămase pînă acum ne

atinse. Va avea loc o fugă din industriile mari spre întreprinderile mici şi independente, din industria păguboasă spre agricultura intensivă — şi o cit se poate de logică fugă din „viitor§§§§§§§ spre valorile verificate ale trecutului.

Dar — urmărind rapida eroziune a unor valori — constat zi de zi, cu ochii mei că, de pildă : distanţa între omul cinstit şi puşlama, între cel sincer şi lichea/ dar mai ales distanţa între *cel inteligent şi priceput* şi prostul total ageamiu (această multimilenară distanţă de valoare şi valorificare) e în curs de rapidă şi alarmantă dispariţie. Şi asta — îmi spune Mefisto — din cauză că avem trei categorii sociale ce au derogare istorică, revoluţionară, de la a se pricepe, de la a fi cinstiţi şi de la a fi inteligenţi. Aceştia sunt : activiştii care se pricep la toate, birocraţii care hotărăsc totul şi garda pretoriană care „păzeşte păzind pe cei care se păzesc*. ,

Este ca şi cînd un fel de daltonism axiologic ne face să confundăm culoarea roşie cu cea verde, binele cu răul, frumosul cu urîtul.

Dracii de tip nou au aripi albe şi umblă cu coarnele introvertite. Coada lor nu mai contează, ea de mult e vîrîtă peste iot, ne-am şi obişnuit să o considerăm prietenul casei.

*

♦ *

*„On connait la poire en la goutant**

, **MAO-TSE-TUNQ**

Lui M.S., acestui tînăr şi genializant confrate al- meu, aş fi vrut nu o dată să-i spus :

„Noi suntem generaţia care a fost obligată să treacă peste sîrmă ghimpată, peste terenul minat, prin ţara nimănui, care au fost primele două decenii, după «eliberare» : am trecut, foarte mulţi dintre noi au căzut, unii au rămas infirmi pentru toată viaţa...

Dar cu trupurile şi biografiile noastre tragice şi anonime, noi am deschis o breşă de lumină şi libertate spre viitor, pe care voi, acum, treceţi ca pe un trotuar asfaltat. Prin experienţa şi jertfa noastră ce continuă şi azi, voi ştiţi acum, măcar din auzite, unde sunt minele, ce este o sîrmă ghimpată, cum se pot ele evita. Ani îmblînzit cît s-a putut paznicii, cu enormă

§§§§§§§ **„Para o poţi cunoaşte, dacă o guşti***

risipă de suferinţă şi umiliri, i-am convins să-şi ascundă acra-

vaşa şi să-şi folosească zîmbetul în locul pistolului. Regretăm că nu am apucat să vă învăţăm cum să scăpaţi de frică şi de cretina şmecherie de bazar şi iarmaroc. Nu mai avem timp să vă explicăm nici ce este Europa, ca morală, conştiinţă şi valoare : voi călătoriţi, noi ne grăbim fiecare spre baraca veşniciei noastre..

Acestea am voit a le spune : dar au trecut peste zece ani, M.S., marele nostru european, deşi trece pe sub geamul meu de două ori pe săptămînă (locuinţa sa „de ţară*[1] e în bloc cu mine) pînă în prezent nu a îndrăznit să urce spre izolatorul meu : miros a sîrmă ghimpată, a teren minat. Pe uşa mea scrie : „lepros periculos[11], nu ştiu. Datoria mea este să-1 aştept : datoria lui este să mă evite. Intre noi doi se îngroaşă ceaţa levantină a uitării calculate.

*

♦ ♦

„Mai scîrbos decît un om care bate un cîine, nu e decît alt om care, ca şi un cîihe, după ce a fost bătut, se culcă recunoscător la picioarele călăului său“ (Gramsci).

Despre luciditate. Pînă la 30—35 ani, deşi teoretic eram copleşit de vastitatea şi fertilitatea „problemei metaforei[1]* — practic, în cadrul psihologiei şi moralei mele intelectuale (de fiecare zi) cultivam ceea ce, pe atunci, numeam *„luciditate[1]':* o stare mintală şi volitivă prin care îmi apăram conştiinţa ameninţată. Luciditatea (despre care am şi scris cîteva articole modeste şi mărunte) ar fi fost, pe acea vreme, capacitatea raţională a eului meu :

1. de a cuprinde starea de fapt şi faptă a realităţii,- aşa cum este de fapt, în esenţa^ei, nu aşa cum pare a fi sau cum am dori noi să fie ;
2. de a mă detaşa (Entfernung) prin înţelegere, analiză, observaţie, spre zona de neutralitate şi obiectivitate critică ;
3. de a mă depăşi, eliberîndu-mă de „idolii** lecturilor, prejudecăţilor şcolii sau clasei sociale de care aparţin prin naştere şi prin destin ;

4. de a *rosti* (defini, clar şi cu curaj) oriunde, orişicînd,. mai ales faţă de cei care conduc sau comunică în sus, cu Puterea, adevărul' cel mai imediat şi mai dureros ;
5. de a încerca să realizez, dialectic, o antiteză a spiritului meu, o formă de a spune „nu !“ ispitelor de carieră

6. sau securitate, ferindu-mă astfel atît de bulboanele adaptării cu orice‘preţ, dar şi de vidul de valori colective, uzate de practica şi abuzurile istoriei. (Vezi studiul vag-naiv *Despre o dialectică a luciditǎţii,* publicat în rev. „Preocupări Universitare", Buc., 1942 sau ’43) ;
7. de a fi atent să supun orice subiect unei grile analitice (ca să-mi dau seama de pe ce poziţie vorbeşte, cît e de liber, de dezinteresat, de corect informat) dar şi **de a** analiza ideile toate, prin reducţie istorică, încercînd să le văd prin prisma moralei sau a Filosofiei istoriei (ca filosofie a Culturii) ; etc...

*

♦ «

Condiţia intelectualului. Intr-un studiu, scris în 1945, încercam, prin mijloace simple, eseistice, să aplic cele cîteva puncte de reper privind starea de luciditate a conştiinţei, stărilor confuze şi dramatice ce au urmat anilor cumpliţi de război şi după 23 Aug. Dacă bine îmi aduc aminte, stabileam atunci patru sau cinci condiţii sine qua non ale condiţiei intelectualului (real sau visat) :

1. A fi intelectual (nu are nimic comun cu a avea o diplomă, o profesiune sau o specialitate) înseamnă, în primul rînd, capacitatea unui individ de *a fi lucid* în ceea ce priveşte esenţialul a ceea ce se întîmplă în jurul său ;

2. *de a fi liber* în gîndurile, ideile, valorile, actele sale. Adică capabil de a opta dezinteresat, fără mînie sau prejudecată, pentru soluţia cea mai bună, nu pentru el, ci pentru poporul din care face parte, şi nu In prezentul imediat ci privind, cît se poate, înainte, spre un viitor ce se poate deduce logic, sociologic, moral, politic, din premisele ce le am în faţă ;

3. de a fi şi a rămîne, neabătut, *un soldat curajos* al valorilor-scop (Adevărul, Binele, Frumosul) pentru ca ele ssj nu fie ucise sau mişeleşte înlocuite de valorile-mijloc : economicul, politicul, utilul imediat şi ieftin.

4. de a nu pierde *dragostea faţă de poporul de jos,* faţă de realele sale valori şi nevoi, în cadrul unui socialism-moral ferit de partide sau politică de arenă ;

5. de a considera *istoria patriei tale* fără complexe (de

6. superioritate sau inferioritate), fără ură sau răzbunări, în cadrul unei lucide detaşări atît faţă de naţionalism cît şi faţă de cosmopolitismul mînios sau dogmatic.

⁂

Citisem mai multe studii despre Hegel — teribil ce m-a cucerit ideea asta de a aplica dialectica sa la o ridicare deasupra, prin luciditate. (Care luciditate o concepeam *ca pe o stare,* şi nu un dat sau un imperativ : o stare prin care îmi asiguram antiteza mea paşnică, inteligentă, subiectivă). Eram, în acei ani, total îmbibat de complexul de colonie, un fel de mînie sau îngîmfare proletară prin care îmi permiteam a-i considera pe colegii mei ca fiind : egoişti, zgîrciţi, laşi (la nevoie), îmbuibaţi, stricaţi moral etc., numai şi numai fiindcă nu s-au născut şi nu au crescut într-o colonie mineră, lîngă o mină, cu un steag sindical în frunte. învăţam ca un posedat, trebuia să dovedesc că sunt egal cu toţi aceşti „pui de domni“, crescuţi în biblioteci, avînd părinţi înstăriţi, cărturari, poligloţi etc. Singura mea superioritate, în primii ani de universitate (ca liceean nu am citit nici măcar o singură revistă literară), a constat în excelenta mea condiţie de atlet (alergător, fotbalist, aviator, înotător^ călăreţ) şi în deprinderea (de internat şi cazarmă) de a mă bate şi de a şti să primesc o bătaie. Am detestat legionarii de la 16 ani ai mei, fiindcă aveau cămăşi, pistoale şi erau iraţional antisemiţi şi proşti. (Cei deştepţi dintre ei se arhanghelizau într-un fel de trăirism mistic şi ortodox, absolut lipsiţi de orice impact cu realităţile şi durerile sociale imediate.) Cred că prin rudimentele acestei obsesii legate *de luciditate* (forma mea de libertate de atunci, şi de azi) am reuşit să mă ridic deasupra complexelor mele de proletar, soldat, intelectual de stînga, căzînd, bineînţeles, într-o altă ispită dialectică : cea a contradicţiei cu orice preţ, în orice problemă. M-au bătut legionarii (cumplit), m-au zdrobit şi comuniştii din generaţia spontanee a anilor de tranziţie :

scriind azi despre aceste ridicole amănunte privind „secolul" meu, nu mai ştiu ce şi cît a mai rămas în mine din „lucidi-tatea" vitează şi păguboasă a tinereţelor mele...

De circa 22 de ani, exilat în Craiova, trăiesc melcoid într-o tot mai accentuată însingurare. Alcoolul a fost liantul meu cu lumea, cînd beam puteam să iubesc oamenii, să comunic, să fiu vesel, inteligent, stupid, generos. Om ca toţi oamenii. M-au părăsit, pe rînd, tutunul (fumam cîte patru pachete pe zi) votca (vinul şi berea nu mă satisfăceau), „pohta* după femei. începusem să folosesc tot mai des cuvîntul „ri- x dicol“ sau ,,bufon“, referindu-mă la tipul formei mele de cultură, inteligenţă şi destin. Am trăit în tinereţe numai în internate, cazărmi, cămine şi puşcării. Apoi a urmat lagărul, mina, Craiova (ca domiciliu forţat). Dumnezeu a fost bun şi milos cu mine, mi-a adus la picioare o soţie divină (pe care nu o merit), o casă liniştită, plină de cărţi în „sîrbească* dezordine (avînd eu oroare de noţiunea de „ordine*) şi o singurătate religioasă, melancolică şi contemplativă, în care doar vîn- tul de departe îmi mai aduce, din cînd în cînd, semnul de dragoste din partea unor prietenii vechi şi destrămate. „Chemări de dispariţie mă sorb“, e normal : mă gîndesc tot mai intens şi mai practic la ideea de sinucidere, în fiecare zi cel puţin de trei ori îmi înmoi piciorul rece în apa şi mai rece a Styxului. Ştiu că aceste însemnări ale mele nu vor putea fi citite decît, eventual, după moartea mea — dacă nu cumva, păgubos cum sunt, ele să fie arse sau date la topit sub ochii mei, aşa cum în 1958, „din cauza că nu sunt cuminte şi înţelegător*, toate scrierile mele literare, filosofice au fost distruse din ordinul imbecil al unui oarecare ministru Drăghici. Cine mai ştie azi cine a fost acest Drăghici, călăul blind al infernului nostru... ?

*

* ♦

Lumea e sătulă de idei, citesc în Bernard Henry Levy r *Le testament du Dieu,* e sătulă de idei, de idealuri şi de genii. Chiar şi de istorie. (Memoria trebuie să devină refuzul re-amintirii : o simplă premisă pentru milă, iertare şi *veghe în doliu.)* Toată istoria veche vorbeşte de miezul zilei : ori, acum, lumea e pusă în faţă cu adevărurile *miezului nopţii* sale...

Cred că Iudeii şi Creştinii alcătuiesc o singură religie, despărţite fiind doar de Istorie. O re-unire ar fi posibilă doar dacă Evreii ar renunţa la obsesia lor de a fi, urbi et orbe, un popor ales — iar Creştinii, la rîndu-le, ar renunţa la Dra

goste şi Mîntuire (ca monopol) uitîndu-şi grandoarea cezarică, etatizată, a împărăţiilor pe care le-au creat, condus... şi distrus, rînd pe rînd...

• •

„Am căzut din Graţie, zice Olimpia : Dumnezeu s-a lepădat de noi“. Sacrul se restrînge, se închirceşte, piere : şi ca timp, şi ca loc, şi ca act sau obiect. Icoanele au devenit „obieate de artă naivă[44], biserica e „un muzeu de pictură bizantină“, rugăciunea nu e decît o altă formă (primitivă) de poezie sau psihanaliză. Pădurea îşi întoarce faţa de la noi, vitele, industrializate, intră în abatoare matematice, blestemîndu-ne. Copiii îşi pierd copilăria, fecioarele nu mai au demult nimbul acela de puritate şi taină ca pe vremea cînd citeam Teodoreanu (Olguţa, Monica). Familia nu mai mănîneă la masă împreună, ea se hrăneşte (se nutreşte) cum poate, cînd poate : toate gesturile rituale — crucea, sărutul, bună-ziua — s-au golit de sens şi afect, nu mai au acoperire nici măcar duminica în curtea Mitropoliei.

„Păcatul originar[14] e atît de actual, încît nu mai e nici mit şi nici dogmă : ci e alfa şi omega oricărei istorii posibile azi, a oricărei morale în care am vrea să ne întoarcem exact acolo de unde am plecat definitiv şi pentru totdeauna.

Papuaşii din Guineea ucid şopîrlele pentru că sunt convinşi că ele au ros funia cu care ei au coborît din cer şi acum, deziluzionaţi, ar vrea să se întoarcă acasă, dar nu mai au de ce să se agaţe. ~

Unde e şopîrla funiei mele r

Ce i-aş spune dacă într-o bună zi ar veni plîngînd la mine, rugîndu-mă : „apucă-te şi fă înapoi funia cu care am coborît; nu eu, *ci tu* ai fost acela care ţi-ai vîndut funia de sus[44]...

crie : dacă nimereşti să mori cînd s-a terminat cota pentru municipiu, atunci trebuie să alergi la Caracal, Turnu-Severin sau Piatra Olt. Benzina sau motorina pentru camionul funerar trebuie să o ai gata într-o canistră. Pentru pomeni, dacă ai legături la Arhiepiscopie, poţi cumpăra cîteva kilograme de făină pentru colacii de pomană.

Discursurile funebre ale preoţilor sunt tipizate, ele **se ci-**tesc sau se recită (totul se recită, pînă şi declaraţiile de devotament şi dragoste) fără nici un fel de improvizaţie. Nu se admit alte discursuri decît pe texte scrise şi aprobate de autorităţile „mistice**...

Ascult toate aceste vesele noutăţi — şi mă cuprinde **o** grijă : nu am bani la CEC, nu am loc de veci, nu sunt înscris la fondul de înmormîntare, nu am canistră, nici nu am unde să o ţin. Nu sunt nici ortodox şi nici catolic, la înmormântările colegilor mei, mi-a fost ruşine de gradul de vulgaritate la care a decăzut actul cel mai valah al religiei noastre : înhumarea. (Mahala, ţigănie, fuşărai popesc...)

Aş dori să fiu dus la Petrila, lîngă părinţii mei. Dar cine mai aprobă azi un camion dintr-un judeţ în altul ? Aş dori să-mi cînte fanfara minerilor : dar mai există această fanfară ? Mai am eu dreptul la ea ?

♦

♦ *

Au *trecut cinci ani* de la moartea tragică a distinsului profesor M., preşedintele Asociaţiei Filologilor din Craiova. Prieten şi vecin de birou al soţiei mele. (Cum de am uitat ? Fiindcă îmi notasem în caiet acest eveniment; acum ştiu, tot ce notăm, uităm, scrisul e o formă de descărcare a memoriei noastre, printre altele.)

Profesorul a avut o criză de ciudată nebunie, familia l-a internat la spitalul de neuro-psihiatrie, al doctorului meu, Sandu Olaru, din Podari. (Sandu Olaru, fost coleg al meu la Filosofie, a rămas şi în Craiova un mare prieten şi binefăcător al soartei mele.)

De Crăciun — cînd spitalul era golit de doctori şi paznici — ca să le facă o bucurie colegilor săi de „saloon“, profesorul nostru a confecţionat, din hîrtie de ambalaj... decoraţii.

Nu i-au ajuns decoraţiile. Furioşii săi colegi de demenţă,, cuprinşi de o subită revoltă, *l-au ucis în bătaie.*

Morala ? Nici o morală, zice Olimpia. Care îl plînge, care • îl iubea şi îl respecta de o viaţă. Trebuia să mergem la înmormîntare, îmi zice, dar am aflat prea tîrziu : acest traducător al lui Renan a murit ca un erou.

• •
U iii

Citit, una după alta, mai multe cărţi despre India. Din perioada colonialistă. Cel mai mult m-a convins (fiindcă m-a întors pe dos) romanul *A passage to India,* de E. M. Forster (1936). Cred că e vorba în fond de următoarea constatare : orice contact, făcut cu forţa, între un popor şi altul, orice ocupaţie străină, falsifică structural atît pe ocupanţi (englezi) cît şi pe cei ocupaţi (aborigenii Indiei : hinduşi şi musulmani). Ocu- panţii •— deşi vin dintr-o tradiţie creştină, liberală, democratică — devin aici stupizi, dogmatici, cruzi şi intoleranţi — iar cei ocupaţi, care sunt în contact cu ei (fiindcă 90% din populaţia Indiei, ca şi păsările cerului, ignora total prezenţa unor străini în ţara lor, trăind în alt spaţiu, alt timp, în afară de eveniment şi istorie), devin falşi, complexaţi, ipocriţi.

„Defectul fundamental al Orientului, o spune Forster, este bănuiala, suspiciunea. Defectul fundamental al Occidentului ar fi ipocrizia[1]'...

în ţara mea, la poporul meu, aici şi acum, fiind noi la hotar între Occident şi Orient (ocupanţi şi ocupaţi), în fiecare individ luat în parte (şi la bani mărunţi) descoperi, psihologie şi moral, în permanentă criză de coexistenţă, pe de o parte, complexul de bănuială al celor ocupaţi, pe de altă parte, şi complexul de ipocrizie cu care facem faţă acestei situaţii.

Am fi, cum bine se spune mai nou, un fel de auto-ocupaţi.

****

◆ •

/

*„Mit der Dummheit kămpţen die Gotter selbst vergebens“**

SCHILLER

Aud mereu, în spatele meu, în sufletul Meu, imensa mormăială a poporului-: „Avem nevoie, în primul rînd, de o generaţie de conducători care să fie *inteligenţi, pricepuţi şi cinstiţi.*

********* „Cu prostia chiar şi zeii luptă zadarnic".

Prostia, nepriceperea şi amoralitatea-imorală, ar **fi** defectele care otrăvesc şi ucid cu de-amăruntul societatea şi naţiunea noastră".

In urmă cu 35 de ani, declarasem războinic într-o solemnă şedinţă universitară, în Cluj : „cred că trebuie să considerăm *prostia* ca fiind cel mai periculos duşman de clasă, Adevărul ca fiind cel mai bun şi mawechi membru de partid şi Competenţa ca fiind aliatul cel mai preţios al clasei muncitoare !“.

Nu are rost să mă mai gîndesc la cîte am pătimit eu, cel care am iscălit aceste idei. Ceea ce trebuie să notez — ca un fel de concluzie la o experienţă'de o viaţă — este faptul că la ora asta a amurgului violet, cel mai mult mă tem de această Prostie generalizată (cu lauri şi diplome, cu fanfare şi alaiuri), devenită normă de viaţă, normă de drept, normă de moarte. Adevărul şi competenţa pot fi, eventual, reînviate, ca valori : dar înfrfn- gerea şi demascarea Prostiei — duşman de moarte al raţiunii, inteligenţei şi bunului simţ — mi se pare o utopie.

Nu foamea şi frigul ne va ucide : şi nici frica sau laşitatea. Ci Prostia cîntînd din fluierul strămoşesc, ducîndu-ne la rîpă ca pe nişte şobolani hipnotizaţi de vraja ei.

*
* *

Ziua de 1 Mai, în copilăria mea, era una din cele mai frumoase Sărbători. Un scurt discurs sindical, două recitări (eu, mereu prezent cu *Împărat şi proletar* pe care, de atunci, nu o mai pot nici măcar reciti) şi fanfara noastră intonînd imnul minerilor *(în fund de munţi...)* şi Internaţionala. După care, toată lumea ieşea la iarbă verde unde se chefuia cuminte pînă spre seară. (La Surduc, locul unde se întîlneau cei de pe ambele Jiuri, Petrilenii şi Lupenarii.)

Cred că intenţionata confuzie ce se face astăzi între o *sărbătoare* şi o *sărbătorire* stă la ibaza acelui sentiment de plictis şi lehamite care compromite pînă şi cele mai sfinte zile de patriotică aniversare. într-o sărbătoare, Zeul rămîne absent, el este doar cel care ne girează bucuria şi veselirea noastră omenească : de îndată ce trecem la sărbătoriri (tot mai dese, mai lungi şi mai mortifiante), Zeul este cel care vrea să se bucure şi să se înveselească, poporul de jos devenind o simplă figuraţie în acest teatru gigantic ce se vrea tot mai religios şi mai sacru.

Cît este piaţa de mare, la picioarele imensului portret, se vede un covor naţional, în care fiecare copil al nostru nu

este decît un simplu punct dintr-un uriaş gobelin : aceste mii de trupuri, scriu lozinci, fac portrete, pictează istorie naţională şi revoluţionară : numai El şi bunul Dumnezeu din ceruri se pot bucura de o asemenea hecatombă de trupuri,, timp, jertfe aduse. Defilările fasciste au devenit liliputane în raport cu faraonia acestor hore ale prostiei întru deşert şi mizerie.

*
• •

In acel Testament du Dieu (Bernard Levy) găsesc însemnări aiurea, cioburi dintr-un vitraliu spart, x

„Orice ideal naşte un dictator, orice dictator naşte teroare, orice teroare naşte nostalgia după un nou ideal ş.a.m.d.

Nu e loc în lumea asta pentru idei.

Singuraticul e forma ultimă, cea mai elevată, a rezistenţei.

Ajung doi inşi — un prost şi o lichea — ca Puterea săi fie servită".

'N *
• •

Fierbe ceva în imensa Rusie... Gorbaciov a început (mătură nouă !) o campanie forte de curăţire a moravurilor cadrelor de conducere : nu vrea să-i schimbe, vrea doar să îi cureţe. E vorba de un fel de .mini-rcvoluţie-morală-comunistă, de sus în jos, prin discursuri, Ucaze şi decrete. Vor fi înlăturaţi,, zice-se : afaceriştii, demagogii, semidocţii, excrocii, parveniţii, mandarinii etc...

Foarte frumos, foarte bine. Dar se ridică întrebarea : cine verifică acum puritatea morală şi ideologică a membrilor din comisiile care mătură şi curăţă fără milă partea de jos a aparatului ? Cine va stăvili procesul de „portretizare" a noului stăpîn ? (Fiindcă, chiar dacă se vor interzice portretele, un cult al şefului iconoclaştilor tot se va naşte. Dacă nu în Rusia, sigur în mas-mediile occidentale.) Cine va putea verifica- dacă noile cadre „tinere" nu sunt cumva mai flămînde şi mai cinic-plutocrate decît generaţia sătulă de putere şi avere care pleacă ?

Trebuia să se înceapă cu ziua întîi a Genezei. „La început a fost Frica : şi din frică s-a născut Crima, şi din Crimă, Minciuna — după care toate s-au făcut...". Trebuia, aşadar,

să se înţeapă cu o campanie de „des-fricare“ a poporului de rînd. Fiindcă numai poporul poate controla puterea, numai acest surdo-mut uitat poate şi are şi dreptul să definească ■chiar şi conceptul de „mătură nouă“.

Fiindcă ea nu e deloc nouă. După cum se va vedea.

♦

• •

Au dispărut, aproape total, întrebările fundamentale : De ce ? încotro ? De unde ? Pînă cînd ? etc.

Avem atîtea răspunsuri prefabricate încît ne-am şi dezobişnuit să mai punem întrebări. Catalepsia dogmatică a luat locul ataraxiei filosofice. Rolul filosofiei este de a justifica politica — iar rolul politicii la putere este acela de a face să tacă toate întrebările.

De aici, în cascadă, o serie întreagă de substituiri logice :

Rolul cuvintelor : să justifice cifrele.
Rolul cifrelor : să facă să tacă cuvintele.
Rolul lozincilor : să justifice Portretul.
Rolul Portretului : să se substituie lozincilor reale.
Rolul muncii : să creeze oameni noi.
* Rolul oamenilor : să uite care e rolul muncii.
Rolul vieţii : să servească materia.
Rolul materiei : să ne justifice viaţa.
Rolul meu : să nu am nici un rol.
Rolul său : să aibă toate rolurile, să împartă pînă şi rolurile din figuraţie, să scrie piesa şi să o şi pună în scenă, el fiind şi unicul spectator al acestei tragi-comedii cu danţuri şi cînticele.

Cu ciţiva ani în urmă, am auzit, la coada de varză, următorul banc şoptit : „Un ziarist pleacă în căutare de muncitori fericiţi. în Germania, muncitorii manifestează pentru că vor şi Vinerea liberă. în America, greve : muncitorii vor 13 salarii. în Anglia, scandal : muncitorii nu mai vor să muncească... Doar în România veselie mare, hore, chiote. Lumea e fericită. De ce ? Strigă cei din horă : «se dau oase, se dau

oase !»“.

în zilele trecute, la o altă coadă, aud un banc asemănător, dar mult mai evoluat. „La geamul lelii Victoria, seara tîrziu, bate un deget de copil. Ce vrei, Gheorghiţă, întreabă lelea

Victoria. Mama m-a trimis să vă întreb dacă aţi terminat de fiert supa dumneavoastră ! Am terminat-o, Gheorghiţă. Atunci, mania vă roagă să îi împrumutaţi osul. Că se apucă şi ea de fiert supa noastră[44].

Sinistru. Idiot. Totuşi perfect valabil. Ceea ce mă înfioară pe mine, auzind aceste vox populi, constă în spaima ce o încerc ştiind cîte ceva despre rîs şi lacrimă. Mai gravă decît mizeria în sine mi se pare a fi conştiinţa mizeriei — or, aceste simple glume dovedesc că am trecut demult dincolo şi de faptul real «(mizeria) şi de conştiinţa lucidă a ei : am trecut dincolo chiar şi de rîs, ne găsim în faza ultimă a disperării : *Ne* rîdem, *ne* gîn- •diim, nu *ne* mai plîngem. Reflexivul acestor verbe active ne scoate din realitate şi ne mută înapoi, în Evul Mediu al întunericului şi al resemnării fără de leac şi sfîrşit.

(Limpi pleacă grăbită : se *vor da ouă!* La magazinul „Diadema[44].)

*
• •

„Să-i dăm Cezarului ce este al Cezarului! Asta a putut fi valabilă pe vremea cînd încă era posibilă diferenţa între Cezar şi Dumnezeu ; adică, în epocile în care pînă şi Cezarii se temeau de puterea lui Dumnezeu.

Astăzi, dacă am da Cezarului tot ce crede el că este al iui şi i se cuvine doar lui, nu ne-ar mai rămîne nimic de dat lui Dumnezeu. De pildă : mă duc la biserică şi plătesc pentru luminări, acatiste, dau de pomană la săraci. („Dai de pomană la milogi, fiindcă săraci suntem noi !“ zice Olimpia.) Dar acestea sunt exact darurile pe care ar trebui să le dau Cezarului... Mă duc mai apoi la un miting : unde dau credinţă, ideal, viitor şi nemurire, celui care ne vorbeşte de sus. Dar ceea ce îi dau eu acolo este exact ce ar trebui să îi dau lui Dumnezeu.

UnzChristos păţit, de ar veni să predice în Valachia noastră, ar zice, cu prudenţă, acum : „Să dăm Cezarului ce este al Cezarului, şi lui Dumnezeu doar ce ne mai rămîne !“.

Poporul ar înţelege. Cezarii ar fi de acord, doar că ar cenzura cuvîntul „Dumnezeu[44].

(Citesc mulţi autori sudamericani : ceea ce caracterizează toţi dictatorii revoluţionari, este faptul că

imediat după preluarea puterii simt o sete şi o foame nemăsurată *după dragostea* poporului, copiilor, strămoşilor, a lumii întregi...)

„Je sens mon ptofond soir

vaguement s'etoiler"†††††††††

MALRAUX.

In scrisorile ce le trimit mai tinerilor mei prieteni, fae mereu diferenţa între „bătrîneţe[44] şi „îmbâtrînire[44]. Consider „îmbătrânirea[44] un fenomen de gradare sau de-gradare fizică şi psihică, ce are loc, în mod natural, în etape evolutive, lente : ea poate duce spre înţelepciune, graţie, lumină sau libertate — sau spre în jos, prin scleroză, manie, întunecare. Totul depinde de gena ereditară sau de steaua providenţei tale. Nu ştiu.

„Bătrîneţea[11] este un accident, se poate întîmpla într-o singură oră : un accident de soartă, sau un accident de cu-' noaştere : pleci în oraş' ca un domn luminos, în curs de lentă şi fertilă îmbătrânire : ţi se întâmplă *ceva,* un accident fizic- *sau metafizic,* şi te întorci acasă ca un moşneag doborît, ucis în esenţă, dorindu-ţi moartea.

La Jilava, marţi venea aşa-zisul „grefier'[4] de la tribunale. , Nu intra, striga vulgar la uşiţa pe care ni se serveau mîncă-rurile. „Popescu Mihai[44] auzeam noi : prezent, răspundea Po-pescu Mihai, un bărbat frumos care, de ani de zile, îşi as-cundea cu discreţie dragostea faţă de femeia de acasă. Ce este ? întreba ac-esta. Iscăleşte aici : *te-a lăsat curva !*

Popescu iscălea. Tremurînd. După ce îşi relua locul în pat, toată camera putea să constate că, numai în cîteva clipe, a devenit un biet moşneag.

(Mama îmi povestea : „Tatăl tău, cînd a aflat la cît as fost condamnat, a îmbătrânit într-o singură oră. A şi murit repede, fiindcă voia să moară !“.)

♦ *

Un însemnat ştab local, în tren, îmi face următoarea mărturisire „sinceră[44] :

„Ne facem datoria faţă de urmaşi. Nu murim în războaie (ca părinţii noştri), nici nu ne sacrificăm în răscoale sau

---

††††††††† **„Simt cum seara mea adîncă se înstelează vag“**

contrarevoluţii (ca vecinii noştri). Nu ! Dar ne trudim făcînd

toate prostiile, comiţînd toate erorile (şi ororile), împingînd pînă la limită toate utopiile posibile, astfel că, urmaşilor noştri, nu le mai rămîne decît *să evite experienţa noastră.* Dacă vor reuşi — şi nu se poate să nu reuşească, totul va fi clar, din toate punctele de vedere — atunci abia, şi viaţa noastră va primi un sens şi o valoare. Nu crezi ?“.

Nu cred. Nu cred că un ghid care nu te-a dus decît spre înfundături şi gropi, poate fi considerat, într-o bună zi, o busolă care, prin negaţie, îţi arată drumul spre esenţial şi valoros, -

Sommer îmi spunea mereu prin anii trecuţi : „nouă, evreilor, ne place rătăcirea : cunoaştem drumul prin pustiu. Dar voi, tare mă tem, confundaţi rătăcirea cu suferinţa — şi, tot sclavi fiind, în loo să vă răzgîndiţi (aşa cum fac evreii deştepţi) voi, imitîndu-i pe ruşii proşti, v-aţi şi îndrăgostit de suferinţa voastră. Pe voi numai un Dumnezeu mînios şi cu iniţiative vă mai poate întoarce din drum®.

Colegul meu, profesorul I.C. (ultimul latinist serios din urbea noastră : în deceniul viitor cred că vom fi nevoiţi **să** importăm latiniştii necesari din Ungaria, Polonia, Ucraina...), îmi explică, nu fără oarecare pedanterie dăscălească veche, cum că expresia „cu sula în coaste®, ca origine este... slavonă. Aceştia au „cu suliţa în coaste® — „suliţa® — fiind un cu- vînt pur slavon, o expresie, probabil, postchristică. Latinii aveau cuvîntul „subula®, care însemna „sula® cizmarului. De pildă în expresia : „subula leonem excipere®, adică „să aşteptăm leul cu sula®, deci total nepregătiţi. [1]

Dar am trăit pe viu această sulă în coaste. Sula marelui cizmar. La un ordin al nu ştiu cui, anchetatorilor li s-a spus : - „dacă nu vor să declare, le puneţi sula în coaste®. Efectiv, tuturor anchetatorilor li s-au distribuit sule, sule de cizmar, cu care, în batjocură, ne şi amenințau. Birocraţia puterii e cumplită : în 1959, Gheorghe Gheorghiu-Dej, la o şedinţă, ar fi spus : „ăştia nu îşi merită nici aerul pe care îl respiră®. După care ni s-a tăiat... aerul.

• ‡‡‡‡‡‡‡

„Les annales humaţnes se composent de beaucoup de fables melee ă *quelque: verites“*.*

Adevărurile care umblă pe străzi, care se pot vedea în fabrici sau pe ogoare, au mărimea şi monstruozitatea dinosaurilor. Adevărurile ce transpar în presă sau literatură, la radio sau televizor, sunt cîteva biete şopîrle ce au scăpat de vigilenţa cenzorilor.

întreb un „mare" gazetar din Bucureşti : „de unde crezi că vine cuvîntul acesta «şopîrlă», aşa cum se foloseştd în lumea mass-mediei ?“.

„Nu ştiu, îmi răspunde. Bănuiesc că e vorba de o metaforă cu totul întîmplătoare : sună fonetic în mod sugestiv, imaginea şopîrlei în iarbă, bine camuflată, e cît se poate de simbolică. Dar lucrul cel mai important, cred eu, constă în faptul că unei şopîrle dacă îi rupi coadă, aceasta îi creşte înapoi".

Tot el îmi dă definiţia sugestivă a cenzorului : „este ca şi cîinele grădinarului : care nici nu mănîncă varza pe care o păzeşte, nici nu îi lasă pe alţii s-o mănînce !“.

♦
* ♦

Poate fi viitorul up prezent corectat ?

Poate fi fericirea lipsa nefericirii imediate ?

Poate fi bunăstarea lipsa de foamş, frig, frică ?

Poate fi democraţia indiferenţa colectivă faţă de inegalitate şi putere ?

Poate fi libertatea absenţa fricii de a spune adevărul ?

Poate fi un cîine pe lanţ un simplu lanţ pe un cîine ?

Deşertăciunea deşertăciunilor. De 40 de ani repetăm aceleaşi idioţii fără de sfîrşit. Viitorul, fericirea, bunăstarea, libertatea, democraţia (chiar şi cîinele pe lanţ) nu sunt decît nişte mumii, ştiinţific îmbălsămate, expuse într-un cavou istoric dintr-o piaţă roşie, în faţa cărora noi defilăm în tăcere, prefăcîndu-ne că lăcrămăm şi credem. Decît să mă gîndesc

---

‡‡‡‡‡‡‡‡ „Analele omeneşti sînt alcătuite din multe poveşti amestecate cn cîteva adevăruri"

la aceste cadavre ale secolului XX, mai bine să transcriu, *în curat,* un plural englezesc care mă incintă :

„Our disgusting yesterdays" (Emerson).

Noi, românii, nu avem pluralul la cuvinte ca : ieri, azi, mîine. Toate popoarele occidentale le au : şi'le şî ştiu folosi.

*
• •

De cite ori am ocazia — pur teoretică — de a privi spre tragedia ridicolă a poporului meu dinspre întunericul imens al Africei, din furnicărîa cumplită a sărăciei din Asia sau dinspre succesiunile dictatoriale Sud-americane — cu întreaga jmea fiinţă, istorică şi social-politică— mă simt mutat în disperarea fără de soluţie şi în relativitatea fără de hotar. Ce contează punctul pe hartă care suntem noi, în faţa imensităţii suferinţei, foametei, întunericului din întreaga lume ? De îndată ce părăsesc condiţia de european, devin un simplu proletar al lumii a treia, o biată gînganie afro-asiatică pentru care condiţia de iobag de tip colhoznic apare ca un vis sau o utopie.

Mă trezesc din această generoasă paralaxă abia în clipa în care îl zăresc la colţ pe. sectoristul nostru : frumos, sătul, puternic. El —• şi cîinele lup care îl păzeşte — reprezintă summa soluţiilor europene (capitaliste sau socializante) pentru toate suferinţele Africii, Asiei, Americilor.

«
• *

Diplomaţia ? Ar fi războiul (rece) condus cu alte mijloace. Oare ? După cel de al doilea război mondial, practic, s-a terminat cu diplomaţia de tip vechi. (Care avea la spate posibilitatea de a ameninţa şi chiar de a recurge la arme ; pe cînd diplomaţia post atomică nu are decît ocazia ca, din cîfld în cînd, să ameninţe cu pacea sau cu diferite mici şi aleatorii conflicte de şantaj sau descurajare.) Eu cred că vechea diplomaţie a sucombat în etape : la Miinchen, cu Hitler şi Chamberlain, la Berlin cu Ribbentrop şi Molotov... şi la Yalta, cu Stalin, Churchill şi Roosevelt. (Helsinki, 1975, nu e decît o simplă corigenţă transformată în repetenţie fără drept de apel.)

Dacă menuetul diplomaţiei — ridicol şi total ineficace — continuă totuşi să funcţioneze e numai fiindcă între cei doi uriaşi, o mulţime de popoare mici şi mijlocii au nevoie de un ritual de camuflare a neputinţei, laşităţii şi chiar a venalităţilor de tot felul. Ura faţă de capitalul american şi frica de marele UrsS constituie dinamica ascunsă, sursa de energii primare pe care se bazează toate balurile şi carnavalurile diplomatice.

(Ieri doamna Edith Cresson a sosit la Moscova şi a iscălit acolo, repede-repede, un tratat comercial prin care Franţa va furniza, pe bani peşin, tehnologiile superioare pe care americanii refuză a le da. Nemţii se simt păcăliţi, italienii bat la uşa din dos, japonezii aşteaptă la colţ. Diplomaţii foiesc în lume, spun „pace, pace“ — dar vînd arme şi vor dolari.)

•

• *

Reţin cuvîntul eunuc după lectura lui Gibbon, *Istoria declinului şi prăbuşirii Imperiului roman.* După Spengler şi Cantemir, face bine orice lectură despre orice fel de Untergang.

Aflu că nu turcii au inventat cuvîntul şi realitatea zisă „eunuc“. Ci bizantinii. Eunucii reprezentau, la curtea bazileilor din Byzanţ, pe acei servitori de palat care, ca şi „intelec-' tualii“ de astăzi, trăgeau sforile politice, teşeau intrigi, organizau „ştiinţific" mazilirea sau înălţarea împăraţilor.

Foarte ciudat : scopirea duce nu numai la schimbarea vocii sau căderea bărbii, ci şi la o formă de inteligenţă rea, deosebit de utilă în lupta pentru putere. Nu cumva cei care practică posturi şi moravuri de eunuc palatin, cu vremea, încetează de a mai fi Ibărbaţi-bărbaţi ! ?

(Accesiunea femeilor în politică mă face să cred că „eunucarea" miniştrilor şi consilierilor, de tot felul, continuă. Cea mai bărbată persoană politică azi este fără îndoială doamna Thatcher. Dar ce va fi în ziua în care femeile politizante vor începe a avea mustaţă, bărbi... şi alte cele ?)

♦

• «

Mă tot pregătesc pentru o gravă şi amplă reîntîlnire cu poezia noastră populară ; exact precum mă îndemn nopţile la o recitire a trilogiilor blagiene.

Intre timp mă împiedec, umblînd cu capul în norii slavei lui, de adevăraţi luceferi (metafore revelatorii) rătăciţi în praful cărărilor mele, mereu urbane, numai urbane.

în zilele trecute am reţinut :

„Stă mîndra la sărutat Ca spicul la secerat“.

Astăzi dau peste :

„în temeiul codrului
Cale nu-i, cărare nu-i
Că de-a fost vreodată cale Ea s-a prefăcut
în vale / De-i cărare *unde va (?)* Nu mi-o
ştie nimenea".

Tata folosea expresia : „mai va pînă atunci !“

*
* *

în ultima mea scrisoare, trimisă lui Sergiu Al.-George (17 sept. 1981) îi mărturiseam :

„Recunosc, nu am fost conştient nici de rostul meu şi nici de ceea ce zăcea ascuns în mine. Cristalizarea mea a fost penibilă, lungă şi cumplită. Cred că filosofia — mai ales filosofia profesorală, de bibliotecă sau seminar universitar — m-a tarat în mod deosebit. (înmagazinam fără să' diferen- ţiez, fără să diger, fără să-mi caut propria mea busolă sau stea polară.) Apoi, la aceste stocuri de haotice cunoştinţe, s-au adăugat complexele mele proletare, lupta de clasă, lupta în clasă, lupta sub clasă (complex pe care nu l-am putut stîrpi de tot nici pînă azi, din contră, mereu anunţ : «va trebui să începem lupta de clasă de la început !») plus scriitorii natu- . ralişti şi realişti ai Ardealului meu. (Agîrbiceanu, Rebreanu, ' Pavel Dan.)

Abia acum'— îi seriam lui Sergiu acum cinci ani — de cînd îmi scriu proza mea netransilvană, am reuşit să-i pun Ibelciug în nas acestei maimuţe nemţeşti care este Filosofia. Pe care o ţin sub masa mea de scris (sau o duc la lungi plimbări prin parc, legată cu un lănţug ce se cheamă «luciditate critică») şi îi arunc, ' din cînd în cînd, cîte o alună, cîte o nucă, cîte o idee de ros sau de joacă... Nu mă pot despărţi

de ea, nici să mă lapăd sau să mă abzic. M-a ajutat să rămîn om în momentele în care nici a mă mai ruga nu mai puteam...".

„Wissen sie, wer der erste Sozialist war ? Columbus.

Als er loosegelte, wusste er nicht wohin er ging — als er ankam wusste er nicht wo er war — und als er zuriick- kam, wusste er nicht wo er gewesen war.- Und alles mit geliehenem Geld".

Traduc : „Ştiţi dumneavoastră cine a fost primul socialist ? Columb. Cînd a plecat, habar nu avea încotro se duce, cînd a sosit, habar nu a avut unde este — iar cînd **s-a** întors habar nu avea pe unde a umblat. Şi toate acestea cu bani împrumutaţi".

Gluma asta apare în „Die Welt" sub titlul : Polit. Witz des, Tages (bancul politic al zilei). Ea nu e nici auzită şi nici inventată. Ci (asta mi se pare bumerangul umorului politic la nemţi) ea este transmisă de CSU-Pressedienst „IN".

Asta zic şi eu organizare.

« •

Primul american întâlnit. O singură dată am avut ocazia să călătoresc, în avion, alături de un american veritabil. De la Berlin la Hamburg, în 1981.

Am intrat repede în vorbă, era simpatic şi comunicativ. El bea gin-tonic, eu suc de roşii. Mi-a mărturisit de îndată (vorbind o engleză şcolărească, pentru idioţi, aşa cum vorbesc eu limba asta) că el se ocupă de afaceri cu lina. Pe loc (fiindcă, i-am spus, eu nu mă pricep deloc la lînă) mi-a scos, din servieta sa splendidă cîteva reproduceri-color : cum arată, mărit la microscop, firul de lînă. Am înţeles că important nu **e** firul în sine ci anumiţi cîrcei care se desprind din el. Lîna proastă (cum e ţurcana noastră) are un singur cîrcei : cea bună (ţigaia) are doi cîrcei — iar lîna australiană sau georgiană are trei cîrcei. Fantastic. El asta face : cumpără lînă australiană,, lînă georgiană, lînă din Balcani, le amestecă, apoi le vinde în Anglia sau Belgia de unde cumpără stofe de lînă pură **pe** care le vinde apoi prin Statele Unite sau Hong-Kong.

Ga să fiu drăguţ şi foarte politicos cu el, fiindcă mi-a spus că este originar din Boston, mi-am exprimat admiraţia (pur teoretică) pentru vechimea acestui oraş. L-a lăsat rece. Apoi, glumind, i-am vorbit despre „aristocraţia americană", despre descendenţii celor care au coborît xie pe primul vas cu colonişti „Rosemary". Şi asta l-a lăsat total indiferent — nu ştia, nici nu-1 interesa. Apoi, ca să supralicitez, fiind şi eu un om umblat în lume, i-am spus : „La Boston apare cea mai veche şi mai celebră revistă literară «The Atlantic Monthly» sau aşa ceva. Mi se pare că şi Mark Twain a publicat în ea !“. Ştiam despre această revistă deşi nu văzusem nici un număr din ea$_r$ habar nu aveam cum arată.

„Babbit" al meu se uita acum la mine ca la o insectă rară. Observînd încurcătura mea, mă bătu colegial pe umeri şi-mi explică rîzînd, dar politicos :

— My dear folow, în familia noastră, sa ştii, literatura ca şi artele toate sunt specialitatea soţiei mele. Ea are timp de pierdut pentru, asemenea fleacuri.

Iar după un timp, văzînd că par mîhnit şi descumpănit, cu *milă,* subliniez, cu milă, a ţinut să mă mingile :

— Cunosc România, crede-mă, am încercat să cumpăr din lîna voastră. Oile sunt bune, dar comercianţii voştri sunt total nepricepuţi.

*
• •

Nu mi se mai pare chiar atît de stupidă această băşcălioasă definiţie a fericirii : „sentimentul pe care-1 încerci cînd reuşeşti, în sfîrşit, să-ţi scoţi pantoful care te strînge".

Umblăm, în acest militarizat secol, nu în pantofi ce ne string, ci în bocanci, cizme, „ghete spaniole" (ca pe vremea Inchiziţiei).

Are şi Spiritul ghetele sale care îl string şi pe care nu are voie să şi le scoată cînd şi unde vrea. Are şi literatura asemenea ghete chinuitoare : chiar şi dictatorii — cred eu — au momente în care simt nevoia să-şi scoată cizma istorică şi să-şi pună picioarele în apă rece. Gorbaciov încearcă să-i scape pe ruşi de gheata care e cizmă şi care îi strînge de 70 de ani, dar nu poate ; ruşii s-au obişnuit, nu mai vor să încerce o altă gheată, poate că ea va fi mult mai dureroasă decît cea care îi strînge acum şi care, totuşi, e gheata lor dragă,, pentru ea au luptat şi au îndurat atîta...

J22E

îmi aduc aminte de un vechi cîntec soldăţesc din Haţeg :

„O-lio, Doamne, drăguţa
Cînd descalţă opinca... Şi încalţă papucu, măi
Şi ia drumul dealului... Dar-ar Dumnezeu un foc, măi Să ardă Sighiu tot Să rămînă numai parii Să se-nţepe ghinărarii Ghinărarii şi măiorii Care-or cătăni feciorii...

*

* §§§§§§§§§

Alain Peyrefitte : Le mal frangais — o carte pe care o citesc cu adîncă şi miticească încîntare-, O lucidă şi crudă analiză Critică, a Franţei şi a.frâncezilor : a spiritului catolic şi a celui protestant.

Desigur -— evit cuvîntul „bineînţeles[44], ieri, la televizor, ,am numărat peste 50 de bineînţelesuri stupide — mă gindesc mereu, în timpul lecturii, la un fel de „mal roumain[44], scris la rece şi în comparaţie cu popoarele din jur.

(La biserică, feri, analizîndu-mi „le mal Sîrbu[44], mi-am zis : „nici nu ai ajuns să începi a fi un bun catolic, după ce cu marc greutate i-ai părăsit pe bizantinii tăi ortodocşi, şi,- iată, ai şi început să gîndeşti ca un înrăit protestant, bigot şi critic[44].)

E o adevărată mîngîiere să aflu că nici francezii „nu termină nimic !“.

E citată o oarecare Marquise de Crequy :

„En France, les plus belles eglises n’ont jamais qu’une tour, et les-plus beaux châteaux n’ont jamais qu’une aile, ce qui montre assez le caractere de notre nation qui sait tout entreprendre, ne rien achever, et plutot detruire avec ardeur qu’edifier avec perseverance[44].*

---

§§§§§§§§§ „în Franţa, cele mai frumoase biserici au întotdeauna doar un turn iar cele mai frumoase castele nu au decît o aripă, ceea ce arată destul de' bine caracterul naţiunii noastre care ştie să întreprindă totul, să nu isprăvească nimic şi mai degrabă să distrugă cu ardoare decît să construiască cu perseverenţă[11].

*

• •

„Afon *Dieux, donnez-moi la sârenitG d’accepter* **ce** *que je ne puis changer,* **Ze courage** *de changer ce que je peux et la sagesse d’en connaitre la*

Napoleon al Ill-lea, care nu avea geniul celui dinţii, în afară de faptul că a făcut pentru Franţa mult mai mult decît se crede şi se recunoaşte, a spus şi cîteva vorbe care pot să ne pună pe gînduri. De pildă :

„On peut gouverner de loin, mais on n'administre bien que de preş". (Se poate guverna de departe,- dar nu se poate administra *bine* decît de aproape.)

Nu cumva la noi există, din cauza concentrării puterii într-o. singură mînă, o confuzie gravă între a guverna şi a administra ? Nu cumva la noi se administrează de departe — şi atunci celor de aproape nu le mai rămîne decît să încerce să „guverneze" fiecare cît şi cum poate ? Nu cumva, sus de tot, se face contabilitatea a ceea ce credem că mai avem, iar aproape de tot se guvernează realităţile, conform cifrelor primite de la administratorul suprem ?

Vechea diferenţă între „potestas" şi „guctoritas" trebuie-redefinită.

♦

« *

Povestea cu acel Hans, cîntăreţul din flaut, care a scăpat un oraş întreg năpădit de şobolani.

„Şobolanii Franţei, sunt proştii ei !" — o spune Peyrefitte în cartea sa. Dar cine va putea vreodată să cureţe o casă, un oraş, o *ţară* de proştii săi, ajunşi şobolani ? Ar trelbui să introducem în şcoli un fel de învăţare specială a flautului magic, numai aşa am putea avea norocul să se nască un Hans care să ne scape de proşti. Dar cine mai poate astăzi să aibă curajul de a încerca o definiţie a ce înseamnă şi, ce numim atît de simplu „Prostie" sau „Proşti" ! Puterea modifică ima

---

********** „Doamne, dă-mi seninătatea să îngădui ceea ce nu pot schimba, curajul să schimb ceea ce pot şi înţelepciunea să cunosc deosebirea dintre **ele".**

ginea în oglindă, istoria (făcută, nu născută) falsifică valorile, şcoala încurcă criteriile de diferenţiere, satul şi oraşul înţeleg total diferit conceptele în cauză.

Chiar eu şi Olimpia suntem în total dezacord în ceea ce priveşte întrebarea : ce este prostia, cine ar fi prostul în sine ?

„La ora asta, în acest oraş plin de şmecheri şi dăştepţi, tu eşti prostul cel mai mare — îmi strigă ea dinspre bucătărie : fiindcă în loc să cauţi să învii purceaua moartă după al X-lea congres, tu umbli dînd tîrcoale coteţului ei, ars demult în cadrul programului de revalorificare şi refolosire a deşeurilor din economie[11].

- ♦

Intr-un articol din ziarul local „înainte[11], este „dbmas- oat“ un oarecare Mitran Dumitru care a furat o sticlă de coniac de la „autoservirea" din Alimentară.

Comentăm, în familie, evenimentul. „Acum ai să vezi — îmi spune vecinul meu; care e urr bătrîn judecător, ieşit la pensie — va începe o horă a lanţului slăbiciunilor. Mitran e membru vechi de partid, se va apăra : are oamenii lui, va mitui pe procuror. Nici gestionarii de la «Halimentară» **nu** sunt uşi de biserică : pentru ca să se apere de dovezile hoţului prins în flagrant delict, vor «cădea» cu grele plocoane la cineva mai de sus... Acesta va întoarce cazul — şi atunci vor începe să curgă plocoanele şi intervenţiile spre Bucureşti, apel casaţie etc...

Procesul se va stinge — dar între timp se vor comite atîtea încălcări ale moralei şi justiţiei socialiste, incit sticla de coniac furată de profesorul Mitran va ajunge un simplu ridiculus mus»“.

Karl Popper constată — nu fără oarecare satisfacţie filosofică — faptul că bolnavii lui Freud au vise freudiene, în timp ce bolnavii lui Adler au vise tipic adleriene... E ca şi cînd bolnavul, din laşitate, actorie sau instinct de adaptare, caută să fie cît mai agreabil faţă de psihanalistul său.

Mereu revin la un corolar al unui principiu emis de Heisenberg, prin care îmi explic (acum, după 25 de ani de la

arestarea mea) de ce un anchetator care caută o „organizaţie[44] găseşte oriunde „o organizaţie subversivă[4]*, de ce un acuzat de furt, sabotaj sau spionaj se comportă — mai ales cînd e total nevinovat — ca un hoţ, sabotor sau spion adevărat...

Ca să ajung astfel la a afirma că şi popoarele supuse cu forţa, ca şi bolnavii lui Freud, „cherchent a etre (par peur) agreableis â leurs dictateurs. *Ils font lew reve !".*

Prin anii 1945—1946, la Sibiu, am scris mai multe articole despre învăţământul liceal.

îmi aduc aminte doar de un titlu : ,,Dc la liceul aazarmă la liceul haos[44].

Iată, au trecut de atunci peste 40 de ani, ţin conferinţe literare prin şcoli, stau de vorbă cu dascălii şi oficial, dar mai ales în particular.

Aflu, astfel că actualul liceu a ridicat la cub atriputele sale de „cazarmă[44] — fără să uite deloc de ideea de „haos[44]. Trăim realitatea haosului în liceul cazarmă.

(„Militarizarea disciplinei — militantizarea disciplinelor : «fără'murmur şi fără şovăire» chiar şi la lecţiile despre libertatea ca necesitate înţeleasă : transformarea educaţiei în instrucţie şi a instrucţiei în dresaj, totul în cadrul unui manej ştiinţifico-fastastic[44] — îmi spune pe coridor unul din cei mai severi profesori de materialism istoric, fost inspector şcolar.)

Din Cartea tăcerii, Jehing :

„Greşelile oamenilor aduc pedepse celeste şi invers. Tulburarea cerului duce la tulburarea oamenilor. O atitudine respectuoasă aduce ploaia la epocile voite, o bună administraţie — seninătatea cerului ; Prudenţa — căldura binefăcătoare ; înţelepciune^ Suveranului — vîntul la timpul potrivit, după cum aroganţa produce ploaie torenţială, iar lipsa de considerare — seceta. La indolenţă — vine căldura cea mare, *iar la prostie — furtuna"* (sublinierea mea).

Aoest sentiment al unităţii cosmice între om şi natură, societate şi climă, morală şi vremuri, îl au, inconştient orga-

nic, şi ţăranii noştri, chiar dacă constatările lor nu au un caracter de lege sau normă.

De cîte ori nu am auzit : „ăsta e atît de prost că i se ofilesc muşcatele în fereastră !“. Sau : „minte de-nghcaţă apele, vorbeşte de cheamă grindinele".

*

1 ' • ♦ *

l .

li spun colegului meu ungur Cs. F„ care e foaiite încîntat de „fenomenul maghiar" în ceea ce priveşte socialismul pieţei libere şi al iniţiativelor particulare (central planificate, totuşi) :

„Dragul meu, la noi se văd clar găurile : la voi se vede doar cîrpitura !“ (în ungureşte iese mai sugestiv : „...a foit es a foltozâs" — ar fi petecul şi peticirea.)

Cred că ne trebuie un nou Marx sau Lenin. Doar că în actualele condiţii de creştere, realizare şi publicare a operelor (sau manifestelor), nu văd cum -—- chiar dacă un Marx şi un Lenin ar exista şi ar lucra undeva clandestin — şi-ar mai putea impune şi răspîndi punctul lor de vedere, chemarea lor la luptă.

Mă uit spre ruşi : aştept un miracol. Nu cred în Chinezi — sunt prea bătrîni, prea mulţi, prea asiatici. Dar ruşii, cu imensa lor putere economică şi politică, ar putea lansa o *reformă morală* (urmînd ca cea economică să vină în faza doua). Dar, tare mă tem că vor începe exact invers.

Eu zic aşa : să începem cu rădăcinile. Să vedem cum stăm cu inima noastră bolnavă şi nu cu bătăturile care ne dor.

(Fiindcă citesc şi gîndesc mult în conformitate cu prelogica mitologiei — revoluţia comunistă pe care o trăiesc mi ᶻ se pare deseori cea mai perfectă şi mai realistă metaforă istorică *a căderii în păcat* şi a izgonirii noastre înspre muncă şi agricultură...).

. ♦

* ♦

Mă întorc bucuros (chiar dacă mă simt umilit şi vinovat) spre ideile-justificative şi de program — pe care Blaga le expune în a sa *Conştiinţă Filosofică,* curs ţinut în anul 1946/47.

Constat că Blaga face o categorică diferenţiere între Filosofie şi conştiinţei filosofică. „Conştiinţa filosofică o socotim

doar câ un joc secund, ca un apendice foarte treaz al filosofiei...“.

Mă obligă să fac anumite legături între obsesia mea legată de *luciditate* şi conştiinţa filosofică — ambele fiind nişte simple jocuri secunde ale filosofici. Doar că luciditatea mea, fiind în întregime întoarsă către istorie, propriul destin şi dramă, devine automat un subaltern al conştiinţei filosofice : un fel de ucenic vrăjitor care nu se joacă cu borcanele Maestrului, ci cu însemnările acestuia despre conţinutul borcanelor.

Iată etapele blagiene ale Conştiinţei filosofice :

— Scuturare,
— luminare,
— dezmeticire,
— trezire >

şi întreg acest dramatic parcurs ducînd spre Metafizică.

în cazul lucidităţii mele (care e o stare şi o metodă) etapele ar fi următoarele :

— îndoială (fiindcă văd)
— suferinţă (fiindcă sunt neputincios)
— amorţeală (clin cauza muririi)
— viziune analgezică (ontică) şi întreg acest proces intuitivo-raţional ducînd tot la Metafizică, dar sub forma ei de Morală prin implorarea şi „încurajarea" Marelui Anonim, atît prin cunoaşterile mele lucife- rice (scormonitoare de adevăruri nespuse) cît şi prin cea paradiziacă (limpida aşezare în lumină şi rost, în cadrul unei lumi normale şi aşa cum este.)

Caut în Blaga cuvîntul „Libertate" : nu-1 găsesc. (De aici totala sa indiferenţă faţă de sociologie, psihologie, politică.) Şi nu pot să nu închei aceasta vanitoasă pagină (în care am îndrăznit să-l compar cu mediocritatea mea) fără să nu transcriu bucuria descoperirii mele de ieri : *„Luciditatea este libertatea celor lipsiţi de libertate !“.*

Citind „Cibernetica" de Norbert Wiener. Rămîn placat la studiul introductiv, care, în sine, mi se pare un fel de microîncercare de filosofia culturii. înghit cu stoicism sintagme ca : maşina care învaţă, maşina car<2 *ne* învaţă, maşinile care învaţă între ele...

Animalele sunt nişte „maşini vii" — nu invers.

Nu pot să nu transcriu {pentru sufletul meu de veşnic eorigeflt la matematici şi fizică) cîteva concluzii care mă sperie şi mă înfioară :

„Am spus că această nouă etapă de dezvoltare a tehnicii oferă posibilităţi nelimitate spre ibine, ca şi spre rău. [...] Ea oferă rasei umane o colecţie nouă şi foarte eficientă de sclavi mecanici pentru efectuarea muncii sale. Această muncă mecanică are multe din proprietăţile economice ale mUncii sclavilor, deşi, spre deosebire de munca acestora, ea nu implică efectele demoralizante ale cruzimii omeneşti. Totuşi, orice muncă ce acceptă condiţiile concurenţei cu munca sclavagistă acceptă şi condiţiile muncii sclavagiste, devenind implicit muncă sclavagistă. ..“ *(Op. cit.,* pag. 54).

Nu sunt nici poet, nici preot şi nici profet. Totuşi, ideea că totul a plecat de la înlocuirea mîinilor omului cu unealta, care producea mai repede, mai mult, mai ieftin şi mai bine... — mă duce cu gîndul că înlocuirile vor continua. Şi suntem foarte aproape de creierele robot, de inimi şi conştiinţe robot; chiar şi de omul-robot, aplaudator şi defilator — pare a fi gata şi dat, experimental, în producţie.

Astăzi, mîinile omului apasă pe butoane, pe manete, pe manşe. Sau şomează. Şi atunci devine pumn ce ameninţă. Întotdeauna cînd ne-am gîndit la mîini, am uitat de suflet. Şi invers.

Cred că drama civilizaţiei noastre pleacă de la mîinile şi sufletele noastre devenite fie roboţi prea puternici, fie inutile unelte depăşite de progres şi istorie.

Un sentiment de relativitate şi micime se năştea în noi, prin anii ’47—’50, cînd constatam că între diferitele „Catedre[14] ale facultăţii de Filosofic nu există nici o legătură. Găseam atunci că — alături de probleme comune, dezbătute în „limbaje de specialitate" diferite (psihologie, sociologie, etică, estetică, filosofie geperală, filosofia culturii, metafizica etc.) existau şi domenii virgine, pete albe, necuprinse în nici una din aceste specialităţi. (De unde şi gîndul : „carte măiastră... tu nu răspunzi la nici o întrebare".)

Una din aceste probleme, impuse atenţiei generaţiei noastre de consecinţele politice ale evenimentelor de după război,

era **aceea** *a puterii.* Primitiv definită de materialismul istoric (ca ui) rezultat al evoluţiei şi Revoluţiei economico-sociale) pentru mine, atunci în acei ani de cumpănă şi haos, conceptul de putere devenise o adevărată obsesie.

(Adevăr este că de-atunci acest concept pur politic, azi, a devenit un concept metafizic, legat, de iad şi rai, bine-rău, mîntuire sau moarte. Puterea alături de Avere definesc stîlpii idealurilor compromise ale secolului acesta care a clădit totul prin forţă pentru forţă...)

Puterea este un coeficient complex (psihologic, social, politic, administrativ, poliţienesc) ce se adaugă individului uman, scos deodată din egalitatea amorfă a furnicarului. Are mai multe prerogative sau atrilbute :

— obligaţia de a face *sinteze ;*
— datoria de a lua *decizii;*
— împuternicirea de *a controla ;*
— puterea de *a pedepsi.*

De unde ne vine această putere, care e cu atît mai individuală cu cît e mai socială ? Şi ce consecinţe', morale sau metafizice, are exercitarea ei asupra sistemului nostru nervos, asupra caracterului, asupra lipsei de caracter, asupra destinului unui om sau al unui popor ?

Citesc, după 40 de ani, de la... „puterea este o pedeapsă pentru un grav păcat originar". Frumos. Dar cine e pedepsitul ? Şi cine â comis păcatul ? Iov ? Sau diavolul în alianţă cu bunul Dumnezeu ?

*
* *

Oroarea mea de „specializare" (chiar şi în tărîmul sacru al Cuvîntului), curiozitatea haotică, multilateral-dezvoltată, disponibilitatea de a mă lăsa dus în ispită de orice idee ce bate la uşă (sail pe care o zăresc părăsită în şanţ sau în coşul cu hîrtii al istoriei), deschiderea faţă de necunoscut precum şi ^cultivarea a tot ce trimite spre metaforă şi simbol în lume, gîndire, vis — toate aceste foarte grave defecte de caracter şi fire spirituală, mă vor transforma încet-încet într-un fel de turist sedentar, rătăcitor totuşi, învlrtindu-mă în jurul propriei mele ignoranţe,[1] în căutarea sensului şi a rostului **pe** care »— acum trebuie s-o spunem —■ nu le-am avut niciodată clare în faţa ochilor sau a

conştiinţei.

Aştept. Aştept ca dinspre haos să mi se arate cărarea, ddpă prea mulţul parcurs neesenţial, puţinul drum pe care vreau să-l parcurg ştiind încotro merg şi cu ce rugăciune pe buze.

Aseară, jucîndu-mă ironic cu adverbul „exhaustiv" — am inventat varianta „inhaostiv", accentul logic căzînd pe cuvîntul ,,haos“ — adică pe mine, aşa cum sunt şi nu aşa cum par a fi. -

*

♦ *

Azi, 26 I. 1986, fiind o duminică a imnelor de laudă' şi slavă, încerc să-i explic naivei mele consoarte, Olimpia, cum şi de unde ni se trage „tradîţia" aceasta a laudei tiranului prea- puternic. ’ x

Religiile iudaică, creştină, mahomedanei se întîlnesc undeva în această laudă a celui căruia îi datorăm totul: şi ce-avem, şi ce nu avem. Dar, în creştinism, de pildă, omul simplu după ce cîntă „slavă, slavă întru Cel de sus“, se şi roag'ăX: şi în rugăciune el cere ceva, un ajutor, o mîngăiefe, o mîntuire. Preotul, în timpul slujbei, aduce jertfe şi preanjăriri, tocmai ca rugăciunile noastre să fie primite şi ascultate. Iar „aleşii" — misticii sau marii theologi — pe lîngă rugăciunile de obşte, cunosc, prin post şi rugăciune, un dificil şi luminos drum spre meditaţie, Contemplaţie, trăire întru El.

Dar mi se pare absurd, dement şi idiot ca —■ la nivelul unui întreg popor — laude şi imne către un Dumnezeu oare nu acceptă nici dn fel de rugăciune, reclamaţie, lăcrămaţie. El stă şi pluteşte în slava genialităţii sale mundiale şi primeşte cîntările şi poeziile noastre nesfîrşite. E fericit şi bogat : e bun, mare ş\ viteaz, posesor exclusiv al tuturor superlativelor : noi trebuie să fim fericiţi, sătui şi bogaţi privindu-1 doar şi admirîndu-1 fără să obosim, fără să crîcnim.

Religia a ajuns opium şi pentru stăpînii popoarelor.

X' •

*

♦ *

îmi spune vecinul meu, inginerul C. — un autentic şi consecvent cititor şi bibliofil — că oraşul acesta al nostru (Isar- lîkul din coşmarurile mele) e plin de biblioteci particulare frumoase, bine puse la punct şi aduse la zi. Dar —■ fenomen foarte ciudat — tot mai puţini sunt aceia care

le folosesc, ci

tind cît de cît. E ca şi cînd foamea de cunoaştere (de cultură) a jtămas, ca instinct şi voinţă, dar energia necesară spre a o satisface a dispărut. Numai în romanele satirice englezeşti sau italiene (ţări suprasaturate de cultură) găseşti tipul acesta de oblomovi care de pregătesc toată viaţa ca să se apuce de citit, dar nu apucă să parcurgă nici o singură carte : sau vor şă scrie, adună maldăre de topuri de hîrtie, îşi ascut creioanele, îşi umplu tocurile rezervoare, dar de scris nu reuşesc, se împotmolesc în faţa primei pagini albe.

Şi noi, de o viaţă, ne tot pregătim pentru... a începe odată să trăim normal. Avem totul gata, plus o poftă enormă de a fi fericiţi şi liberi. Dar... dar... rămîndm la intenţie, amînăm, căutăm mii de scuze ca să...

Ca şi şoarecii mei experimentali, în ziua în care mi se vor deschide uşile cuştii mele ştiinţifice, voi refuza să aleg libertatea, mă voi agăţa de gratii şi voi striga : „în zadar, e prea tîrziu, prea tîrziu

*

„Lăsaţi morţii să-şi îngroape Mortul!“

Nu ştiu cum funcţionează religios „maşina de rugăciuni'[4] a buddhiştilor tibetani. Mama — în ultimii zece ani ai vieţii ei — nu se despărţea deloc de negrul ei rozariu : ştia două’ sau trei rugăciuni, le molfăia întruna, gîndindu-se între timp la noi, la Tata, la ploaia de afară. (Adevărata credinţă mi se pare a fi a celor analfabeţi şi „slabi cu duhul". Fiindcă e simplă şi totală. Fără probleme.)

Sufiţii au o metodă de a repeta cele 99 nume ale lui Allah pînă cînd pierd simţul realului, îşi uită numele, se topesc şi pier întru mărirea şi slava celui lăudat.

S-a abătut asupra poporului meu un fel de paranoică invazie de adjective şi adverbe la superlativ, înşirate fără nici o pudoare sau simţ al realului. Spiritul latin, european, nu se poate lipsi de măsură şi bun-simţ, limba şi categoriile sale intime se simt forţate şi chinuite prin această beţie demenţială de laude şi imne La adresa Zeului unic.

Ne-am mutat în alt veac, în altă religie ? Sau trăim o fe-

bră şi un delir halucinatoriu, de tifos, lepră sau ciumă ? Vom mai fi vii, vom mai fi noi înşine, după ce vor amuţi aceste fanfare şi coruri ce ne asurzesc şi ne ruşinează de moarte în prezent ?

Nu ştiu. Ascult şi încerc să nu ameţesc. Nu pot nici ride şi nici plînge. Luciditatea critică a acestor **caiete este singu**rul remediu împotriva acestei [barbarii care ne întunecă, ne umileşte şi ne ia minţile.

„Vivre, c'est voir mourir ceux qu'on

aime, en attendant son tour"††††††††† v

Fenomenul E.S.P. (extra sensorial perception) : am zeci şi zeci de experienţe personale în acest domeniu parapsihologic.

Mă gîndesc la sora mea şi ea mă sună la telefon, înjur pe cineva şi numai după cinci minute îl întîlnesc la colţul străzii (deşi nu locuieşte în Craiova), caut intens un citat, îmi cade o carte din raft şi se deschide exact la citatul de care aveam nevoie etc.

Nu ne terminăm la pielea . noastră, suntem doar miezul unui cîmp misterios, multilateral, miraculos funcţional. Creierul nostru (şi nu numai el) este în mare parte un teren virgin şi necunoscut, visele, presimţirile, inspiraţia, viziunile, alcătuiesc un cod de taine încă nedezlegat (abia aproximat) : copiii, rugăciunea, artele rămîn mistere din care noi nu cunoaştem şi nu înţelegem decît aparenţa, coaja, efectul şi nu esenţa. Şi cu cît le pătrundem mai mult, cu atît necunoscutul lor se potenţează şi se ascunde.

Mîine, joi 30 ianuarie 1986, plecăm cu Olimpia la parastasul bunului meu profesor Liviu Rusu. Cu ocazia asta mă voi uita mai atent la biblioteca lui, la rafturile cu manuscrise şi fişe. Non omnis moriar, nu-i aşa ? Eta, în ultima noastră vară, îmi spunea că după moarte ne vom adăuga, precum un strop, oceanului din care ne-am smuls prin naştere. Dacă viaţa mea e atît de plină de asemenea simple coincidenţe (care sunt *adevărat^ miracole* ale legilor probabilităţii) atunci e posibil ca. după moarte să am o mică, antiştiinţifică, surpriză. Deoarece pînă acum nici unul din prietenii mei nu s-a întors de acolo, înseamnă că totul e... totul e...

---

†††††††††† „A trăi înseamnă a-i vedea cum mor pe cei care îi iubeşti, aş- teptînd să vină rîndul tău“

• ’ *

Despre Lumină se vorbeşte foarte mult : în religie, artă, metafizică, morală, astronomie, electro-tehnicâ etc. Dar despre *Umbră* mult mai puţin. Umbra pămînttilui e o pată de întuneric pe lună, umbra mea e altă pată de întunecime pe pămînt. Despre „omul care şi-a pierdut umbra" am citit — despre „cea de a doua umbră" am scris, dar încă nu am zărit-o. (Am întrezărit-o doar, la anumite ore triste sau îndemonite ale istoriei.)

Starea de Umbră, fenomenul de intrare în umbră (nu a spionilor, nici a masonilor) dispariţia cui/a în propria umbră — şi toate aceste mari treceri în psihologie, politică, morală, metafizică ? Nu este bătrîneţea o vîrstă a umbrelor ? Nu e oare singurătatea o stare de umlbră a Fiinţei ? Nu poate fi considerată o ocupaţie străină ca un fel de întunecare printr-o putere ce se interpune între tine şi soarele libertăţii tale ? Nu ar merita „ateismul oficial" să fie considerat ca o formă de umbrire a feţei lui Dumnezeu ? Există mult mai mulţi eroi ai umbrei decît ai luminii — ce oare sunt toţi filosofii, poeţii, ţăranii şi cărturarii care se zbat în întunericul condiţiei lor ?

(Vorbind despre „umbra pridvorului românesc", filosoful marxist Joja constată că blocurile noi au multe calităţi „dar nu dispun de o înţeleaptă şi tonică repartizare a luminii şi umbrei aşa cum avea vechea casă ţărănească".)

♦
♦ ♦

Cum am putut îmbătrîni fără să fi citit *Tao-te-King,* de Lao-Tse ? Ştiam de cartea asta, am citit nu ştiu cîte studii despre China veche, Zen, buddhism, taoism chiar. Lui Blaga îi spuneam *Tao,* fiindcă el — în afară de faptul că era o „cărare în sine" cita mult mai des din Lao-Tse decît din Biblic.

Există în această înţelepciune (din care îmi scapă jumătate, nu am categorii mentale formate ca să poată înţelege acest fel negativ de gîndire, dar nu înţelegerea e totul...) o tainică pledoarie pentru GOL, inacţiune, anonimat, tăcere... Europa ne judecă pe noi, românii, pentru lipsa noastră de acţiune şi zgomot dar judecând eurasiatic (am stat 1000 de ani sub ocupaţia Asiei, Au a Europei) mi se pare că tăcerea, inacţiu

nea, anonimizarea colectivă, pot fi la fel de eficace, în lupta noastră politică şi morală, ca şi ieşirea în stradă ssau urcarea pe baricade.

„Răbdarea" nu este deloc o invenţie românească, 'ea e o moştenire şi o îndelungă experienţă asiatică. Ceaţa — îmi

spuneau moţii din Apuseni, prin anii‡‡‡‡‡‡‡‡‡ 1950, — poate fi mai puternică decît fulgerul : nu loveşte, nu arde, dar e peste tot, nu se termină, duce la disperare şi nebunie pe cei care ne ocupă cu arme, vorbe, idei...

*
**

„Dumnezeu e dincoace — *şi nu dincolo — de mine !“*

Poate că zilele lumii acesteia, ca firele de nisip dintr-o clepsidră, sunt gata şi îşi aşteaptă rîndul la scurgere dincolo, încă de la începutul lumii. Dacă s-ar căsca un gol absolut în spaţiul nostru terestru, s-ar dărîma total ideea materialistă a spaţiului şi materiei continue şi infinite. Dacă din scurgerea poticnită a Timpului Istoric (care nu e decît o minoră şi omenească particulă a Timpului Absolut) s-ar reuşi să se scoată total măcar un secol (încercări se fac, şi nu încercări carecari) lanţul s-ar rupe, s-ar anula. Se fac peste tot foarte serioase eforturi de înlocuire artificială a inelelor din lanţul, memoriei : rezultatul va fi că, într-o bună zi, nu vom mai şti adevărul despre secolul XIX sau XX, vom avea imense pete de întuneric şi confuzie privind timpul trecutului nostru. Chiar şi al celui trăit din puţinii ani ai unei vieţi.

Se spune mereu : viitorul nostru este trecutul nostru — folosind stupid sau uitînd cretin trecutul, ne falsificăm şi ne ucidem viitorul. Copiii noştri nu mai învaţă decît istoria de la 23 August încoace. Vor avea, în consecinţă, parte de un viitor de două-trei decenii „în special de 20 de ani,, epoca lumină, în care...“.

Timpul se lasă uitat — dar nu uită... şi nu iartă !

---

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ *

Am *în faţă o fotografie mică,* din 1943, de la Păltiniş. în costume ele baie, eu şi Ştefania Dorn, şvăboaica căreia i-am scris în decursul vieţii (în trei etape diferite) peste 200 de scri-

sori. De dragoste. Fără să o fi iubit cu adevărat. (Cînd m-a cerut de soţ, în 1945, am fugit mîncînd pămi'ntul.) Mai am vreo zece sau douăzeci de asemenea victime prin poştă. Am impresia că. această patimă epistolară a mea- era un fel de substitut, fiind sinonimă cu seducţia erotică : de îndată ce vreuna din victimele mele „îmi ceda" fizic, încetam să-i mai scriu, nu mă'mai interesa.

Poate că — trăind într-o epocă în care nu puteam „să-mi fac mîna" scriind zilnic la un ziar — recurgeam la genul epistolar ca să îmi descarc surplusul de cuvînt şi imaginaţie, gonind de lîngă mine monstrul singurătăţii sau al. morţii. (.Războiul, pentru mine, nu a fost o metaforă, trei ani de linia I, comandant de tun anticar, înseamnă marşuri, lupte, tranşee, spitale etc.) Nu-mi dau seama !

In orice caz, faptul că, de pildă, într-o singură zi scriam patru sau cinci scrisori „frumoase[41], iar seara le expediam la patru adrese alese absolut la întîmplare, poate să pară o forhiă de fals şi excrocherie sentimentală. Fiindcă bietele fete mă credeau, puneşiu alătur) scrisorile primite care se bateau cap în cap, nelegîndu-se.

Mai nou scriu către prietenii tinereţelor mele. Sunt foarte singur şi pieziş, în Craiova mă simt ca Robinson pe insula sa.

Şi tot mâi des scriu scrisori de dragoste către bunul Dumnezeu.

Sper să le primească. Sper să mă creadă. Sper să mă ierte.

Dacă aş fi tînăr, azi (îi spun dimineaţa bunei mele sfînta Vineri, Olimpia) aş re-învăţa ruseşte, m-aş re-înscrie în partidul comunist, aş face totul (oare ?) ca să' ajung într-un post în care să am puterea de a face *şi bine.*

Acesta, îmi răspunde Limpi, e visul idibt al multor activişti cinstiţi şi inteligenţă. Deocamdată „aparatul" e infinit mai puternic decît toţi membrii săi luaţi cîte unul sau adunaţi laolaltă. Oricine intră azi, lasă la uşă cinstea şi inteligenţa sa, calităţi de care nu are nevoie „aparatul", care a ajuns să urască şi să elimine orice cap ce gîndeşte singur, şi orice caracter ce se bazează pe o rămăşiţă de conştiinţă morală.

Se simte în aer nevoia unei uriaşe „revoluţii" morale : dar dacă începem prin a combate efectele (beţia, hoţia, semi-

docţia, demagogia, nepotismul etc.) şi nu ne întrebăm asupra

cauzelor esenţiale şi iniţiale ce au dus la proliferarea acestor lepre şi rîie, totul se va reduce la o simplă şi zgomotoasă schimbare de echipă : în locul unor Ibabalîci, conservatori şi monotoni, se va instala o generaţie de tineri, zgomotoşi, vanitoşi, altfel intoleranţi. (Mină forte !)

Dintr-o mănăstire siberiană sau o uitată facultate de filosofie din Caucaz, va trebui să se ridice un profet de tip Tolstoi sau prinţ Mîşkin, care să întrebe doar atît : „cine şi conform căror criterii vom selecta o nouă şi' tînără conducere de partid care să promoveze *inteligenţa, priceperea, cinstea ?* Fiindcă la sursa tuturor nefericirilor noastre stă eroarea fundamentală de a fi dat Puterea deplină, promovînd *prostia, incompetenţa, corupţia* cadrelor şi instituţiilor, declarate infailibile şi ireversibile...".

Acest profet va fi ucis cu pietre mult înainte de a ajunge să urce la o tribună oficială.

Una caldă, una rece. Citesc revista maghiară „Kritika" (1981/11) în care se rezumă discuţiile din „Voprosîi Literaturii", din sept. ’81 despre „Proza, romanul, ca forme de filosofare". (în urmă cu 15 ani am ţinut mai multe conferinţe cu titlul : *Teatrul ca formă de file sofare.)*

Aflu acum că „eroul — adilcă omul sovietic — nu preia numai valorile realităţilor noastre sovietice, ci el *preia problemele întregii lumi, el fiind unica conştiinţă adevărată a acestei lumi“.*

Fantastic. Te apropii cu dragoste de omul rus, de sufletul rusesc, de mesianismul încă obscur al acestui mare şi nefericit popor, crezi că a învăţat marea lecţie şi s-a vindecat de dogmatism şi expansiune, şi primeşti un pumn în frunte din partea unui aparatcik sovietic, care nu vede nici acum necazurile propriului popor, în schimb se consideră un fel de „ubermensch", salvator al omenirii întregi.

Nu ştiu dacă acest imens rezervor de energii, refulate în interior, mai poate fi oprit : nu ştiu dacă lîncedele, îmbuibatele şi laşele democraţii i se vor putea opune : e apocaliptică ideea unei lumi cucerite de barbari — dar şi mai cumplită ar fi realitatea unei lumi ocupate de . auto-barbarie.

Dar, in acelaşi număr al revistei sovietice, dau peste un articol iscălit de Anatoli Bociarov, care se ocupă de „Mankurtism“ (expresie împrumutată din romanul lui Aitmanov), înţelegîndu-se prin aceasta omul-unealtă-robot, fără,voinţă, fără memorie, supus şi ascultător (puţind fi dirijat, de departe, prin radio).

Pentru combaterea acestui „Mankurtism“, autorul propune o *împăcare a moralei creştine cu cea comunistă.* „în ultima vreme, spune Bociarov, în orice operă serioasă găsim întâlnirea şi prietenească înţelegere reciprocă între morala comunistă şi cea creştină[14].

Doamne !... Nu am propus eu, în 1949, la verificarea mea de Partid şi cadre, ca Isus Christos să fie primit în Partid ! ? Toată lumea a ris atunci de mine, credeau că sunt nebun, sifilitic, idiot ! Iată, au trecut atâtea decenii triste şi ruinătoare 'şi azi, alţii mai tineri şi mai deştepţi decît mine nu văd o salvare a moralei comuniste decît prin contopirea acesteia cu tradiţionala, vechea şi încercata morală creştină.

(Dar e posibilă o morală creştină fără credinţă ? Fără ideea de mîntuire, fără frica de Dumnezeu ?)

„Să nu- furi, să nu minţi, să nu ucizi !“ — iată doar trei legi care ar fi suficiente ca aerul pe care îl respirăm să devină respirabil.

„Să nu ne furăm, să nu ne minţim, să nu ne mai ucidem !“.

în parc, urlind, nebunul oraşului. Un aer de sfîşiere, de disperare şi sfîrşit de lume.

„Poate că undeva, în, urmă cu mulţi ani, într-un cabinet mistic, s-a hotărît pieirea neamului românesc. Prin metode ştiin- şifice, cu puteri locale, pe cheltuiala şi răspunderea noastră. Bulgaria publică hărţi cu Bulgaria-Magna, Ungurii se şi consideră stăpîni pe Ardeal, la Chişinău se vorbeşte tot mai tare de unirea tuturor moldovenilor.

Ca hitiţîi, canaanienii, moabiţii. Ţărănime, care să ne justifice, nu mai avem, muncitorimea noastră e prolixă şi derutată, cărturarii adevăraţi mor anonimi în găurile de şarpe în care s-au ascuns. Toate instituţiile noastre sunt „cutremurate

şi sub inundaţie” (biserica, învăţământul, presa, ştiinţele şi artele) totul e în „reorganizare continuă”, limba abia mai respiră iar Cuvîntul a ajuns „fată la toate”.

Nu mai e vorba de a salva un cincinal, e'în pericol de moarte pământul, poporul, limba. Sufletul.

Părem a fi căzuţi sub grea pedeapsă, înainte de a pieri trebuie să suportăm — ruşinaţi şi neputincioşi — o nesfîrşită litanie de un grotesc paranoic total. Suntem cei mai, din culme în culme, lumină, aur, victorie, eroism etc...

„Să mori de rîs” — zice nebunul din parc şi-1 văd zguduit de plîns. Simt pe umeri mina lungă a revoluţiei şi văd cu ochii mei actul de deces al neamului meu, semnat şi parafat chiar de zeii şi dumnezeii noştri în uniformă.

_ 4

Aud şi citesc despre „postmodemism" — un fel de reîntoarcere (fără regrete sau pocăinţă) la figurativ (în pictură), armonie (în muzică) şi povestire („novelar es narrar”, zicea Cervantes), în roman.

Bravo ! Se joacă enorm Cehov, Stridberg, se fac expoziţii cu pictori academişti vienezi, se cîntă mult preclasicii.

Mie mi se pare că trei ar fi elementele compromise (nocive chiar) din perioada aşa-zisului „modernism” din epoca post- neorealistă. La fel de sincer şi total precum a fost „angajarea” stîngistă a inteligheţei marilor Capitale ale Europei noastre incapabilă să depăşească şocul ideologic, al celui de al doilea război mondial.

1. Apariţia (reală sau presupusă) a, să zicem, „cititorului profesionist”, iniţiat în forme şi compoziţii (sătul de forme şi compoziţii vechi) opus cititorului natural, normal, instinctiv, celui care citeşte ca să se bucure, să simtă şi să se amuze inteligent.
2. Declararea *plictiselii* şi plictisirii (nu a plictisului, pentru care, în limba noastră avem un cuvînt excepţional : urîtul) ca materie şi metodă constituantă şi obligatorie în toate domeniile artei, literaturii şi filosofiei. Obscurul şi dificilul, rupte de metafizică sau mister, devenind aliate de nădejde şi tovarăş de drum ai multor impostori, ai abstractului în sine.
3. Despărţirea întregii literaturi (arte şi filosofie chiar) în trei categorii perfect ierarhizate şi separate (cu funeste conse

4. cinţe pentru marele public cititor, oare în secolele trecute era unitar chiar dacă era ierarhic inegal) :

a. *Literatură* (artă şi filosofie) *modernă,* scrisă de specialişti pentru specialişti, imposibil de digerat şi înţeles de către o minte naivă, sentimentală sau neiniţiată.

b. *Literatură* (artă şi filosofie) *clasică,* conţinînd întreaga literatură normală, lizibilă şi inteligibilă — dar izolată în trecut, dispreţ şi uitare.

c. *Literatura de consum,* poliţistă, de spionaj, sexy etc. — care a luat locul romanelor roz sau foileton (dar şi locul lui Dumas, Victor Hugo, Tolstoi etc.) devenind o industrie, formativă şi chiar informativă (cu acces preferenţial în film şi TV).

Revin la propria mea declaraţie de /principiu : scriind pentru români şi în româneşte, azi, doresc ca textele mele să poată fi citite şi de Tata (sora, nepoata) —dar şi de către Blaga, Topîrceanu, Călinescu... şi Mircea Nedelciu.

♦

Uneori se opreşte ■ lumina, alteori apa sau gazul metan. Totul depinde de o Centrală care poate să ofere sau să retragă, să permită sau să interzică.

Nu acestea mă dor : ci acea decuplare (pentru cîteva decenii, pentru un demisecol, poate şi mai mult) a tuturoi inteligenţelor libere şi creatoare. Nici o iniţiativă (idee, critică sau strigăt de justificată alarmă) nu se poate propune de către un inginer, economist, agronom, jurist sau medic :.nu are rost, e ■ pierdere de vreme, îţi baţi singur cuie în cap, fără să realizezi nimic. Orice schimbare vine de sus, sub formă de ordine, decrete, legi ; puterea porunceşte, înspre ea nu ajunge nici măcar oftatul ipocrit al miniştrilor.

' Rezultatele se văd.

_Ceea ce mi se pare tragic nu sunt numai aceste decenii în care nu am avut voie să gîndim (decît în particular sau pe ascuns), ci consecinţele, pentru generaţiile ce vor urma (dacă vor urma) ale acestpi mod pasiv — nici activ şi nici reflexiv — de trăire şi simţire.

Un organ social' nefolosit se atrofiază şi el : automatismele de vorbire, muncă, existenţă iau peste tot locul inteligenţei critice creatoare. '

Maşina ideologică ne Obligă să devenim sclavi-robotizaţi :

„aparatul[44] birocratic,, de stat şi de partid, ne transformă în sclavi proşti şi laşi.

„Comisia de control a Demografiei :* fiindcă avem şi o asemenea Comisie. Care nu face nimic, binenţeles. Vicepreşedintele ei îmi şopteşte la ureche cum că, după unele date secrete dar foarte sigure, ţiganii noştri se înmulţesc în progresie geometrică, lumpen-marginalii se înmulţesc normal (2—3 copii, crescuţi în condiţii de şantierism, vagabondaj, beţii, divorţuri etc.), iar oamenii „normali" rămîn sub nivelul de menţinere, preferind să aibă un singur copil sau nici unul. în anul 2020 — sau poate şi mai devreme — numărul ţiganilor va trece peste 50% din populaţie...

Nu e vorba, aşadar, de o simplă natalitate scăzută a oamenilor încă „normali" : ci de un foarte alarmant fapt (ştiut, dar ascuns de oficialităţi) legat de o gravă scădere a calităţii biopsihice a noii rase ce se impune. (Din motive economico-sociale de structură, ce sunt iremediabile în actualele condiţii şi forme de stat.)

Satul era pentru noi sursa inepuizabilă de creştere demografică : ţăranul făcea la copii „cîţi dădea bunul Dumnezeu", nevasta lui îi creştea, unul sau doi rămîneau în ogradă sau sat, ceilalţi îşi căutau rostul peste deal, peste apă, la oraşe, în industrii, unde puteau.

Satul a murit — a secat şii izvorul demografic „normal".

Şatra sau bordeiul favelelor e în plină vigoare, fiii săi sunt „liberi", nu recunosc contractul social, nu vor nici buletin şi nici şcoală, ei sunt cei mulţi, flămînzi şi goi.

Al lor e viitorul... copiilor noştri.

' ♦ ♦

Cit de mistic-dialectică este gîndirea orientală ?

Citesc în Lao-Tse : „Toţi oamenii sub Cer cunosc Frumosul ca frumos : iată obîrşia urîtului. Toţi oamenii cunosc Binele ca bine : iată obîrşia răului. Astfel, fiecare lucru şi opusul său se nasc îngemănaţi...".

Găsesc într-o carte veche următoarea informaţie : la vechii evrei, în ebraica veche, cuvîntul :

Oemeth —■ adevăr \

meth — minciună,

ceea ce însemna că rădăcina era meth (minciuna) din care deriva contrarul său, Oemeth (adevărul).

Nu avem voie să tragem concluzii pripite : minciuna e la fel de valabilă şi de eficace ca şi adevărul. Trăim într-o lume în care — sub ochii noştri, pe pielea noastră — s-a născut un sistem social în care minciuna (totdeauna justă) face parte din protocolul şi ritualul obligator al vieţii publice.

Ne trezim din fals şi iluzii, în rate, după mărunt? etape de luciditate şi revoltă. Reparăm în fugă („unele cadre au falsificat date privind producţia[44]), ca apoi să trecem la alte minciuni care trebuiesc să ţină loc de adevăr dar, în acelaşi timp, să şi camufleze cauzele reale ale ' erorilor deja recunoscute.

Interzis, permis, obligatoriu : mi se pare că Noica făcea această tricotomică despărţire. Malaparte spunea : „în fascism, tot ce e permis este şi obligatoriu !“.

La noi, tot ce e obligatoriu şi silnic trebuie să apară ca permis, benevol, executat din entuziasm şi cu plăcere voluntară.

La bibliotecă, tot ce nu e accesibil (decît prin cereri sau favoare specială) se găseşte îrimagazinat (şi în curs de lentă degradare) la aşa-zisul „fond documentar[44]. în timp ce numărul cărţilor admise şi permise publicului larg devine tot mai sărac atît calitativ cît'şi cantitativ (avem peste 10.000 de volume de raft şi vitrină pe care nimeni nu ţ doreşte să le răsfoiască măcar) ; în întunericul subsolului, numărul cărţilor, interzise marelui public, creşte mereu putrezind şi mîncat de rozătoare.

In secolul viitor, la vedere şi îndemînă, nu vor mai sta decît operele ultimului genial dictator împreună cu comentariile anexe ale acestora — iar „fondul documentar[44], dacă nu va fi fost dispărut total, va fi cercetat doar’de cîţiva din acei bacovieni „nebuni, rătăcitori, flămînzi/gesticulînd pe bulevarde[44].

Îmi pun mereu întrebări („întrebîndele răspunsuri[44]) fiindcă simt nevoia să găsesc, dacă nu o cale, o metodă, o soluţie — măcar cîteva mărunte cioburi de certitudine şi luciditate.

Fiindcă simt, şi fiindcă involuntar experimentez, am ajuns să cred în această teorie a „cîmpurilor[44]. Fiecare om, gîză, fir de nisip, face parte integrantă dintr-un întreg, funcţionăm atît

în cadrul unei pormanente reîntoarceri, a unei geneze continue, dar şi în cadrul. unui sistem în care comunicăm fiindcă suntem organe în marele sistem de unitate şi continuitate a lumii. Nu o dată am primit semne de evidentă telepathic, demult ştiu că aşa-zisele „simple coincidenţe" nu sunt nici simple şi nici coincidenţe, iar teoria probabilităţii, după mine, nu e decît un modest capitol din providenţă şi continuă naştere, renaştere.

O idee ce îţi umblă prin cap e o simplă excitaţie intelectuală ; o idee exprimată verbal e o etapă ceva mai evoluată (fiindcă a prins trup şi se poate comunica) dar numai o idee formulată în scris, cu ajutorul categoriilor scrisului (care sunt altele decît cele ale oralităţii celei mai evoluate) devine o sinteză intuitiv creatoare. Şi durabilă. Magică chiar.

In timpul formulării în scris, inteligenţa orală face loc altei forme de expresie : *scrisul vine cu lumina sa proprie,* de multe ori avîndu-şia sa proprie concluzie ascunsă, ce îmi apare ca o surpriză, neaşteptată descoperire, în timp ce migălesc o frază, respectînd legile sintaxei, limbii clare şi deschise. Pescuiesc în apa tulbure a minţii mele şi, în timp ce mă doare salcia şi toamna, apare, prins de cîrlig, peştele de aur din visele copilăriei. *i*

I

*

**

Există o foame retorică, o patimă a oratoriei, o ducere in ispită prin tribune, catedre, microfon. Limba îşi are/perfidiile ei, armele ascunse prin care nu loveşte direct, dar compromite şi desumflă.

„La lada de zestre a Bunicii, nu avem voie să umblăm decît foarte rar, cu parcimonie, şi numai la mare nevoie sau la mare sărbătoare" — citam eu, din memorie, pe Lucian Blaga. Aveam nevoie de acest citat ca să apăr, cît pot, istoria, folclorul şi satul arhaic de uzul şi abuzul năvălitorilor barbari.

Dar cum' ne putem apăra de numărul tot mai mare de oratori de ocazie ? Eu însumi am cunoscut plăcerea de a vorbi „liber", în faţa unui public hipnotizat de artificiile mele culturale. „Ratarea lui Goga, îmi spunea acelaşi Lucian Blaga, a început din ziua în care a descoperit că este un mare orator : a urmat politica, tribunele, vuietul aplauzelor... şi căderea apoi în şanţul istoriei neiertătoare".

A profita de „darul vorbirii" este, prolbabil, un păcat împotriva *tăcerii* ca formă de înţelepciune şi mîntuire. Tribuna costă

viaţa, aplauzele se ispăşesc din greu. Sub o formă sau alta, mai devreme sau mai tîrziu.

„L'enfer c'est l'ennui dans une solitude perpetuelle".§§§§§§§§§ Cine a spus asta ? Am uitat. Ştiu atît : să fac deosebirea practică între două feluri de plictis :

plictisul politic (de la şedinţe, televizor, artele şi actele convenţionale)

şi plictisul existenţial („urîtul" valah) un gol existenţial ce apare în clipele de angoasă şi neant.

Primul plictis e o crimă politică, cel de al doilea poate deveni o sursă de quietudine şi lumină.

La fel, conceptul de singurătate : există o *singurătate socială* care e de condamnat, fiind una din cauzele alienării şi atomizării societăţii noastre — şi o altă singurătate, catabazică, egonomă (prin vîrstă, meditaţie, lecturi şi melancolie) ce poate fi deosebit de utilă în cadrul unei vieţi adiacente la artă, poezie, filosofic, religie. \

„Singurătatea în doi*[4], a mea şi a Olimpiei, în aceşti ultimi ani ai amurgului nostru, nu este decît bucuria de a putea asculta împreună propriul nostru requiem.

*

.**

Nu. sunt nici un scriitor, nici un cititor modern. Citesc mult dar cu instinctele şi categoriile pe care, din copilărie, mi le-am fqrmat şi pe care le-am ascultat totdeauna. Nu m-am lăsat furat de mode sau snobism : l-am citit pe Proust abia la vîrsta la care, într-adevăr, fără efort sau catalige critice, am simţit că-1 înţeleg şi îmi face plăcere să-1 gust. (Ca o mare liniştită pe care aş putea-o trece înotînd fără frică).

Din marii clasici ai prozei şi teatrului, am avut două lecturi : una de tinereţe (cînd i-am cunoscut) şi alta, acum, la bătrîneţe (cînd cred că îi şi înţeleg). între aceste lecturi, în cazul meu, în cazul multora din generaţia- mea, se interpune cumplita vîrstă şi experienţă, atît de tipic răsăriteană, a puşcăriei şi marginalizării. Un asemenea stress şi distress moral şi metafizic nu putea să nu îmi schimbe categoriile de valoare şi

---

§§§§§§§§§ „Infernul este plictiseala într-o singurătate continuă"

valorifioare. „Posedaţii", citiţi estetic la 25 de ani, era o interesantă şi profundă sinteză a sufletului rusesc; citită azi, ea îmi apare ca o biblică-profeţie, cîntare a,anticîntărilor, o apooalipsă a nihilismului şi cruzimii condiţiei umane în sine. Călăii din cartea asta (abia acum l-am remarcat pe Sigaliov) mi se par arhetipuri ale lumii, în care am trăit (fără să ştiu) în care trăiesc şi în care, din păcate, voi şi închide ochii...

*
* *

încerc să citesc voluminosul Tiron B., ultimul op al marelui D. R. P. Un .mare talent, căzut victimă lui Joyce, Proust, Faulkner şi Dostoievski, digeraţi în fugă, la suprafaţă, pur formal. Ca să pot să înţeleg ceva din această stufoasă şi derutantă „frumoasă scriitură", mă ajut cu o cronică savantă despre acest roman, în care, nici după 100 de pagini nu ştiu despre ce e vorba. Aflu — ceea ce eu nu am putut observa deloc — că e vorba de o mulţime de mituri : Oedip, Antigona, Ghilgameş, Parsifal, Mioriţa etc. (După „beţia de cuvinte", avem acum „beţia de mituri".)

D.R. pare a fi comis cîndva o „crimă fratricidă", pare urmărit — în toate romanele sale pluteşte stafia unui mort, care învie mereu şi cate nu îl lasă în pace.

O frază mitică îmi place, o şi subliniez :

„O *libertate se cucereşte prin uciderea unui monstru*

Perfect adevărat, sublim chiar.

Dar monstrul lui D.R. nu e monstrul la care mă gîndesc eu : ci EVRICA (F) din el, frica ce îl macerează şi îl şi ucide.

Dacă acest mare talent, D.R., ar fi avut norocul să facă numai trei ani de puşcărie intelectuală — ar fi scăpat de „Monstrul" său şi ar fi ajuns poate cel mai mare romancier al nostru. Dar ascunzîndu-se mereu în jungla fantastică a cuvintelor,[1] curge ca o nestăpînită lavă, scrie, scrie, uită şi scrie, negîndind că ceea ce el lasă confuz şi nerezolvat, cititorul, ori- cît de cult sau profesionist ar fi, îl consideră ca fiind un inlpozit nedrept la răbdarea sa atît de încercată şi solicitată.

Nici unul din prietenii mei critici nu au reuşit să-1 citească.

Cu miticească ironie mi se transmite : „toţi cei care l-au citit, au şi scris despre el !“.

îmi exprim, cu timiditate, părerile despre[7] „proza de stil şi de text în sine[44] a generaţiei de prozatori tineri. (Foarte talon - taţi.) „Cu cîteva binecuvîntate excepţii, îmi spune criticul de specialitate Cornel Regman, toţi aceşti foarte rafinaţi stilişti, se epuizează în formă şi experiment formal[41].

După părerea mea, de dascăl învechit, un prozator ar trebui să aibă trei surse uriaşe de reîmprospătare şi informare. 1. *Viaţa* (istoria, realitatea, profesiunea, lumea, dragostea, trăite direct, cu tragică implicare). 2. *Biblioteca* (constînd din lecturi fertile care să îl menţină la nivelul european, la nivel universal, în cadrul condiţiei sale de cultură şi civilizaţie). Şi 3. *Călătoriile* (mici şi mari, fără de care, nu putem azi să fim la înălţimea scriitorilor din secolele cu poştalion şi corabie cu pînze, Alecsandri şi Ion Ghika au făcut mai multe drumuri la Paris decît toţi scriitorii români din secolul XX laolaltă).

Or, tinerii noştri prozatori, în afară de sărăcie şi alcool, sunt scutiţi de orice altă experienţă de viaţă : se căsătoresc de tineri, nu fac puşcărie, nu călătoresc nici pînă în satul vecin. Şi fiindcă scriu mult, nu le rămîne timp să citească clasicii. încep să filosofeze cu Noica, Cioran, Heidegger, citesc sud-americani şi învaţă din romanele ultimului val francez (Robbe-Grillet, Sarraute, Francoise Sagan) şi din poezia lui Perse, Mallarme, Doinaş.

Le lipseşte experimentul tragic bl vieţii ; asistă doar la circul ridicol al şcolii, străzii, vieţii literare epidermice.

Dar cred că mă înşel : mulţi din ei scriu mai ibine la cei 30 de ani ai lor decît scriu eu care mă apropiu de 70.

* «

Proverb chinezesc comentat:

„Părinţii îi învaţă pe copii să vorbească, copiii îi învaţă pe părinţi să tacă[44].

— Şcoala îi învaţă pe copii să citească şi să scrie, viaţa îi învaţă ce să nu citească şi ce să nu scrie.

— Libertatea te cheamă la tribună, dîndu-ţi dreptul la cuvînt. Frica te face să vorbeşti nespunînd nimic.

— Cititul liber îţi deschide mintea şi ochii : televizorul — care e făcut pentru minte şi ochi — te tîmpeşte şi te orbeşte.

— Viaţa ne învaţă ce trebuie să facem : abia înainte de moarte ne dăm seama de ce nu ar fi trebuit să facem.

— Azi, părinţii îi învaţă pe copii ce să nu spună ; ce vor face aceşti copii cînd vor ajunge părinţi ? .

*

v * * ■

Homo-Ludens. L-ăm citit cîndva pe Huizinga, dar l-am pierdut şi l-am uitat. Se pare că homo sapiens, după el, era alcătuit din doi factori egali ca importanţă : homo faber şi homo ludens.

Conceptul de „joc" e teribil de' important în structura cultural-spirituală a poporului nostru. în Artă, Istorie, Politică etc. Englezii au termenii „the play“ (jocul, ca acela al copiilor) şi „thegame" (sportiv, implicînd o miză, un risc). Pentru noi, „jocul" e doar cel gratuit, al copiilor, şi „jocul" ca dans, al tinerilor la horă, însemnînd ieşire în viaţă, începutul dragostei, premiza nunţilor viitoare. Jocul de cărţi sau cele de noroc sunt importate, vin sau de la oraş (prin armată, servitorime) sau din străinătate.

Dar „jocul" în teatru, ,,^-i face cuiva jocul", în politică, „nu te juca cu focul", în morală, acordă termenului o greutate sem- nificantă largă şi deosebit de specifică. Dacă adaug la asta, propria-mi observaţie cum că „batjocură" vine de la „batjoc" care, în unele sate din Nordul Ardealului, înseamnă doba cu care se bate ritmul la învîrtită şi Ibătută — atunci dimensiunea ironiei noastre existenţiale — prin gratuitatea şi riscul acestui joc al vieţii şi petrecerii primeşte un caracter de destin şi vocaţie *i* arhetipală. [1]

„Vreau să-1 joc cum fluier eu !“ ■— este o locuţiune politică (derivată din mitul lui Păcală) care, din fericire, e reversibil. Fluierul lui Păcală e amovibil, trece de la teză la antiteză, cu uşurinţa cu care, în jocul copiilor, hoţii devin vardişti şi invers.

*

* ♦

II recitesc cu groază şi plăcere pe Simon Lys, *Ombres Chi- noises.* Cartea e o splendidă, spirituală demascare a aparenţelor. Autorul e chinez ca origine, ştie în ce măsură chinezii (şi ruşii, ucenicii lor în potemkinade) sunt artişti înnăscuţi în arta mistificărilor şi vitrinologiei politice celei mai avansate.

Mao, în propria sa apărare, îl citează pe clasicul Lu-Hsun, pe care îl consideră un model de înţelepciune : „John Stuart Mill a spus că dictaturile fac ca oamenii să devină cinici : el nu se îndoia însă că âr putea să existe republici care să-i facă muţi'![44].

Fantastic cinism. Mao,şi dictatura sa au murit. China se trezeşte. Surdo-muţii dictaturii încep să simtă plăcerea de a vorbi. Din ce în ce mai tare. (Şi de a se îmbogăţi, şi de a fura, şi de a fi libertini şi stricaţi. Libertatea e soră cu libertinajul. Era la romani — este astăzi la chinezi, va fi şi la moscoviţi.)

♦

* **********

Simt nevoia să transcriu, sine ira et studio, măcar un fragment din jurămîntul de devoţiune, din timpul revoluţiei culturale, făcute „tovarăşei[44] Chiang Ch'ing, soţia eroină a neobositului Cîrmaciu, Mao-Tse-Dung :

— Cu toată inima, vom acţiona în conformitate cu directivele preşedintelui Mao,

— Dedicîndu-ne viaţa noastră întreagă, în serviciul muncitorilor, ţăranilor, soldaţilor...

— Scumpă tovarăşă Chiang Ch'ing, sunteţi un frumos exemplu din care noi, cu toţii, vrem să ne inspirăm

— Aţi devenit „miaître[44] în studiul viu şi în aplicarea vie a invincibilelor învâţătdri ale marelui Mao-Tse-Dung

— Fără de frică (impavide) „vous chargez l'avant garde du front des Arts et des Lettres[44]...

etc.

s' **(OMBRES CHINOISES, de Simon Lys**

paginile 149—150)

După dispariţia marelui Cîrmaciu, această fostă actriţă şi curtezană a fost condamnată la moarte : pedeapsa i s-a comutat în domiciliu forţat pe viaţă.

După *Regii blestemaţi,* la sfîrşitul acestui măreţ secol, se va putea scrie un op senzaţional : *Soţiile blestemate :* exemple am avut, avem şi continuă a se forma. în ambele lagăre.

****

Lumina venind din răsăritul îndepărtat, nu strică să mai trascriu cîteva rînduri din aceste umbre chinezeşti :

„Dans la Chine antique, les mandarins etaient designes par une periphrase expressive : «ceux-qui-mangent-de-la-vi- ande».

Pour les mandarins modernes : «Ceux-qui-roulent-en-voi-

ture»j“.††††††††††

Pentru „mandarinii" noştri de astăzi ne-ar trebui o perifrază şi o ideogramă ceVa mai complicată : „cei-care-nu-stau-la-coadă — nici-la-carne-nioi-la«benzină“.

„Adevărata alocinţă îşi bate joc de elocinţă" — o spunea Tacitus. Citind despre „retorica ireală", la romani, în epoca lor de maximă glorie, aflu că orice retorică tinde spre umflare, exagerare, formă fără fond. „Petronius, în prima pagină a romanului său, persiflează zumzetul de fraze umflate care umple clasele în vremea sa. Tacitus constată că toate aceste minciuni retorice nu au ce căuta în Forum. Iuvenalis zeflemiseşte pe aşa-zişii oratori care nu-s capabili de nici un sentiment : «aceşti ignoranţi», «aceşti măgari care ne îndeasă creierul cu teribilul lor Hanibal şi cu discursurile rostite tot la şase zile» : aceşti nenorociţi maeştri ce mor sufocaţi «de supa pe care au încălzit-o de o sută de ori»". \

(Citate după Jerome Careopino : VIAŢA COTIDIANĂ ÎN ROMA LA APOGEUL IMPERIULUI, pag. 158.)

In ceea ce priveşte retorica şi elocinţa cred că suntem şi noi astăzi la un fel de apogeu latin : dar în Roma erau circa 3 000 de retori — pe cînd la noi există unul singur care vorbeşte cit toţi retorii imperiului său.

Orice *religie de 'stat* se pustieşte şi se stinge, golită de taină şi sfinţenie. Ortodoxia noastră — aşa cum o văd eu astăzi — îmi apare ca o frumoasă carte, avînd coperţi lucrate în aur şi nestemate dar, din care, literele s-au şters aproape toate. Ortodoxia a fost religie de stat la bizantini, la rpşi, în

---

†††††††††† „În China antică, mandarinii erau desemnaţi printr-o perifrază expresivă : «cei-care-sînt-mîncători-de-carne».

Pentru mandarinii moderni : «cei-care-merg-cu-maşina»“.

statele balcanice post-otomane. Şi azi, cînd e negată şi condamnată la moarte, ea continuă să fie religie tolerată şi finanţată de stat, cu scopul ca ea să piară încet, de la sine, pre limba, tăcerea şi laşitatea ei...

Dacă creştinismul a învins la Roma, a fost numai fiindcă atît Olimpul cît şi Capitoliul erau demult moarte, compromise de Cezarii republicilor : se făcuse loc pentru o nouă credinţă, mai abstractă dar şi mai poporană, avînd şi o morală şi o metafizică. »

Sectele de azi se înmulţesc, nu fiindcă ele aduc mai multă mîntuire, ci numai fiindcă ele sunt comunităţi de dragoste şi speranţă, în timp ce biserica/oficială s-a umplut de formalism, plictis şi prudenţă funcţionărească.

Dacă s-ar dă libertate religioasă totală (predicatorilor, şcolilor, publicaţiilor) religia ar putea deveni autogestionată. Şi autocefală. Dar aşa cum este, ea nu mai există ca Fiinţă, ca instituţie sacră, ci seamănă cu o gară în care se aşteaptă venirea unui tren al salvării, în timp ce toţi angajaţii şi reangajaţii lucrează, sub privirea severă a inspectorilor cu ateismul, la demontarea liniei şi la tăierea firelor ce ne leagă de cer şi tradiţie.

• i

• / •

Citesc cu foame şi încăpăţinare „Recherches", „Science et Vie" „Histoire" etc. şi tot mai mult mă conving că ştiinţa răspunde doar la întrebările derivate din „cum ?“. Celelalte întrebări, din familia Sein-ului (şi nu al Seiendas-urilor) „cine suntem", „de ce mai suntem ?“, „de unde venim ?“, „ce e dincolo de... ?“ — surse odinioară ale unor speculaţii filosofice, meditaţii religioase sau revelaţii mitologice — acum îmi par eludate, ignorate sau amînate sine die. (Europa, matricea fundamentală a tuturor filosofiilor moderne, nu a inventat, de cincizeci de ani încoace, decît trei concepte absolut negative : plictisul, absurdul, neantul.)

Avem în noi trei miliarde de neuroni (Ilya Prigogin) fiecare din aceştia dispunînd de nenumărate synapse, fiecare synapsă funcţionînd cu zece „telefoane" la îndemînă. Dar nu folosim ziua decît maximum 10% din aceşti neuroni, noaptea, visînd, circa 15%... Tot restul pare o imensă rezervă (de conştiinţă, cunoaştere, revelaţie) a unei imense armate ce se bate doar cu patrulele sale de recunoaştere, din ariergardă.

Iar în lume, ciudat, în timp ce toate sursele de energie evoluează de la o stare nolbilă şi concentrată spre forme de

energie difuze şi degradate — energia spirituală cunoaşte un drum invers : cu cît spiritul (credinţa, raţiunea, intuiţia, contemplaţia etc.) se cheltuieşte mai mult, cu atît ol se înmulţeşte, se adună, se fertilizează. Entropia („moartea termică") acest fatal principiu cosmic din lumea materiei, *e negată de spirit.*

De aceea Spiritul, privind agonia materiei, are dreptul să-i cînte prohodul : „moartea ta prin tine, materie !“.

. *

* *

„Un popor, spunea Nietpsche, nu este decît ocolul pe care îl face Natura spre a ajunge la *6*—7 oameni mari !“.

Se poate. Aşa cum — dacă ar fi să-1 citez pe Borges — toate geniile, tuturor timpurilor şi neamurilor, nu au făcut decît să scrie o singură carte.

Nu îndrăznesc să calc, cu sufletul împăcat, pe această periculoasă cărare. Lumea e alcătuită, pe lingă aceste elite excepţionale, dintr-o masă imensă de mediocri şi submediocri.. Eu însumi — privindu-mă în oglindă, lucid şi critic — nu sunt decît o simplă- mediocritate, luminată de soartă, cărţi şi cîţiva dascăli model. Nu aş dori să ajung profesor sau elev într-o lamaserie de genii, nici să mă las vreodată cuprins de ideea superiorităţii unei idei sau a unei părţi din lume sau omenire. Cît am fost profesor secundar, de la catedră, am ţinut lecţiile mele la nivelul celor cu nota 7—8, deci cu mediocrii clasei, izolîndu-i de proştii periculoşi sau incurabili, dar şi de premianţi, de cele mai multe ori superiori şi îngîmfaţi.

Pînă vom ajunge să realizăm cei 6—7 oameni mari (sau cele 22 de genii la care visează Noica) trebuie să ne îngrijoreze degradarea, prostirea şi căderea spre mai jos a masei celor utili-mediocri, care duc lumea înainte şi care ar fi putut fi salvaţi şi săltaţi... Nici o morală — în afară de cea a lui Nietzsche — nu se adresează doar elitelor, ci mulţimilor. Curba lui Gauss e sfîntă, ea trebuie re-inclusă nu numai în pedagogie şi diviziunea muncii dar şi în politică şi mai ales în selecţia socială a cadrelor de conducere.

Fiindcă proştii, peste tot în lume, sunt în ofensivă. Dispun de ştiinţă, arme şi ideologii. Mediocritatea pendulează între frică şi adaptare cu orice preţ, iar geniile şi elitele se dovedesc a fi servitorii cei mai perfizi şi mai laşi ai puterii.

\'

♦ *"■ ♦

Toată viaţa l-am înjurat —din motive foarte subiective — pe acest genial condotier şir fiu rătăcitor al filosofiei, Jean Paul Sartre. Piesele lui, prin anii ’50, rhi-au plăcut : între 1968 şi 1971 m-am şi zbătut să îi joc, la Teatrul Naţional din Craiova, *Les mains sales.* Dar am fost refuzat, sus de tot, exact de cei care erau angajaţi pe aceeaşi linie cu el. („Suntem condamnaţi la libertate" — mi se părea a fi cel mai neruşinat sofism al Europei postbelice.) /

Dar acum, în aceste clar-obscure zile ale amurgului meu, nu pot să nu îl citez cu un mare semn de dureroasă mirare : „întrebarea nu este ce fac, ci ce voi face cu ce au făcut *ei* din mine !“. (Desigur, prin „ei“ nu înţelegem acelaşi lucru !) •

Dar gîndul că trecînd eu, de-a lungul vieţii mele, prin 7 (şapte) dictaturi consecutive, am ajuns să fiu acum un fel de semifabricat, de auto-kietch sau' hibrid stass, mă nelinişteşte profund. O cetate asediată continuu — nu de-a lungul unei singure nopţi, ci de-a lungul Nopţii acestui secol stupid — nu se poate să nu fi determinat în structurile şi esenţa mea schimbări şi alterări foarte grave şi profunde. Poate că gîndesc — demult, şi fără să-mi dau seama'— ca un sclav resemnat, deşi tot ce fac nu este decît o vociferare mută împotriva celor ce vor să mă înrobească.

' . . s.

* /

■ *Un cioban, in tren spre Petroşani,* mi-a explicat că oaia, dacă o sperii, se stârpeşte. Văzuse omul o emisiune ştiinţifică la T.V. în care nişte zootehnicieni scufundau oile într-un lichid dezinfectant; Poate că oile scapă astfel de paraziţi, îmi spunea ciobanul meu, dar sperietură, după o asemenea baie cu forţa, le face să nu mai dea lapte. Dacă oaia vede lup, se sperie, şi după aceea trei zile îmi dă doar jumătate din laptele ei ; dar dacă i se face o injecţie, se sperie şi mai tare, poate să să sterpească de tot...

— Bine, bine, îi spun eu, dar atunci, voi, ciobanii, cum procedaţi ca să le vindecaţi de boli ?

— Cu dragoste, îmi răspunse omul meu : o ung cu alifie, dar aşa fel ca oaia să creadă că o mîngîi. îi vorbesc, o alint ca pe .un copil — şi îi dau pastile împotriva gălbezei. Frica e duşmanul de moarte al producţiei de lapte.

(Cunosc intelectuali, poeţi şi filosofi oare „s-au sterpit !“■ la simpla arătare a unui lup de hîrtie.)

*
* *

Werner Heisenberg îi obiecta lui Einstein că este foarte dificil să cunoaştem traiectoria *reală* a unei particule căci, din clipa în care o punem în condiţia de a putea fi observată şi urmărită, ea poate foarte bine să devieze...

Aplicaţii la animalele din laboratoare, acest efect de alterare subiectivă s-a dovedit deosebit de adevărat. Din impulsul instinctual al fricii (ide durere, de moarte) iepurii, coibaii,. clinii îşi schimbă metabolismul : glandele lor secretă altfel, natura se apără cum poate de cruzimea experimentatorilor.

Poate că şi în viaţa socială — dacă un urmărit se comportă conform ideii care e în capul urmăritorului — nu este exclus ca şefii noştri să fie şi ei abătuţi de la traiectoria lor reală, tocmai fiindcă stau permanent sub observaţie, într-iun fel de laborator, urmăriţi fiind de milioane de ochi.

Frica trebuie scoasă din psihologie — ea ar merita un loc central în filosofia culturii şi chiar oa prolegomenă pentru orice metafizică sau morală viitoare.

♦ *

Cu teamă, răsfoiesc studiul teribil de sistematic şi informat al lui Louis Dumont : *Homo hierrarhicus.*

Speram să găsesc în el un răspuns la durerile mele est-europene. M-am înşelat, cartea se ocupă exclusiv de sistemul tradiţional al castelor... din India.

Dar am reţinut un amănunt care poate să vină în ajutorul complexului meu de lepros incurabil : şi anume, ideea 'că : „structura de castă are la bază diferenţierea între *pur* şi impur".

Cei puri sunt „Ies intouchables" : brahmanii. Dar — îmi permit să mă întreb — nu cumva în ierarhiile noastre de stat, pe uşa din dos (dinspre ^sia) s-a strecurat, sub travesti revoluţionar, dogma diferenţei între cei puri şi impuri, ideea că o anume categorie de oameni trebuie considerată a fi alcătuită „din cei mai buni dintre cei mai buni" şi, ca atare, membrii ei să nu poată fi atinşi de nimeni din cei de jos ?

(în puşcărie, sergenţii, după ce ne „atingeau", aveau ordin să se dezinfecteze. La români, cuvîntul „spurcat" e de

origine magie-religioasă : acest cuvînt funcţionează şi astăzi, clandestin şi cu mască ştiinţifică, faţă de idei, oameni, obiceiuri...).

* ♦

Nu este chiar de neglijat diferenţa pe care Costache Negruzzi o face întfe :

— literatura de înţelepciune
— literatura de delectare (nu distracţie)

mai ales că o mare parte din literatura ce o scriem azi evită înţelepciunea spre a putea fi pit mai modern plictisitoare posibil.

între cele două războaie, romanul şi teatrul nostru a confundat aceste două valori Rebreanu, Teodoreanu, Cezar Petrescu, Agârbiceanu etc. au scris romane de delectare dar şi de oarecare înţelepciune.

Cred că astăzi, eu, ca lector ce refuză să citească prea asiduu criticii literari (prea sunt mulţi, prea sunt teribili), poate că din frical de a nu-mi pierde primitivismul meu de lector născut şi nu făcut, îndrăznesc, din punctul meu de vedere, să schiţ ţez următoarea clasificare :

Proză '	romane şi nuvele de Artă romane şi nuvele de text şi stil . romane şi nuvele de amuzament
Poezie '	hermetică, initiation de tristeţe istorică de fabulă cu sau fără morală
Teatru '	de literatură şi filosofare de critică şi satiră actuală de bulevard socialist

Ştiu de ce a dispărut portretul, ca gen pictural, din expoziţii. Acum a sosit momentul să mă întreb : de ce se scrie atît de greu şi de prolix orice istorie a literaturii moderne şi contemporane ?

Se *întîmplla ca uneori* să facem propagandă pentru mărfuri şi ppoduse .şi reclame pentru idei şi valori.

Dar chiar şi aşa, încrederea oarbă şi hipertrofiată [în puterea agitatorică a unor campanii (de pildă acum, fluviul revărsat de *reclame* pentru familia cu minimum 4 copii) este deosebit de relativă şi foarte îndoielnică în rezultate.

Dacă spui o dată ceva poţi fi crezut : ajungi să te repeţi, începi să plictiseşti : dacă te încăpăţînezi în această batere la cap, scîrbeşti şi devii suspect — ca numai după o lună de asemenea fără-de-măsură-şi-ruşine pledoarii pentru, opinia publică, in corpore, să devină adversă, duşmănoasă, chiar şi a celor mai oneste iniţiative.

(Am ţinut, înainte de a fi dat afară din Arlus de Baconsky şi Drimba, prin . 19-17,—48, la un club muncitoresc, o conferinţă despre Gogol. Consemnîndu-se succesul meu, pe loc am fost trimis să ţin această conferinţă în alte zece cluburi. Am încercat, nu am reuşit.: m-am pomenit vorbind împotriva lui Gogol şi pro Dostoievski. Dar de atunci, Gogol, un autor pe care l-am iubit, a devenit un autor malefic : simpla sa amintire îmi provoacă un fel de idiosincrazică iritare a pielei şi o întoarcere pe dos a stomacului meu.)

, ' ♦

* *

Tricotomii ritmice :

Caracterul nivelator al mediocrităţii victorioase
' Caracterul tăvălug al submediocrităţii
. Caracterul catastrofic al prostiei..

Caracterul ucigător al incompetenţei
Caracterul ucigător în rate al incompetenţei bine intenţionate.
Caracterul ucigător cu anestezic al incompetenţei fals ’ştiinţifice. ~ /

(Caracterul infectant al corupţiei
Caracterul infectant dar bine mirositor al corupţiei cu
v acte în regulă Caracterul mortal infectant al corupţiei dascălilor,
I educatorilor, modelelor sociale.

+ ♦ ‡‡‡‡‡‡‡‡‡

Avem foarte frumoase şi talentate cîntăreţe de muzică uşoară. Nu le ascult, nu mă interesează. Dar uneori, fără să freau, 'devin atent la textele acestor cîntece : de-a dreptul oligofrenice, de o absurdă şi ' cretină sărăcie mentală, mult sub nivelul candizilor noştri poeţi din generaţia Cîrlova, Conaehi, Văcărescu. O aud pe Angela Similea (o fată foarte inteligentă în viaţa particulară) cîntînd cu largi gesturi :

„Oricine-ai fi, iubeşte tu odată de dragoste nu ne putem feri ! “

sau cam aşa ceva. Nu spun că tangourile din tinereţea mea erau mai profunde, în orice caz textierii de atunci aveau oarecare bun simţ poetic. Cei de astăzi comit fărădelegi morale, ţin lecţii de 'dirigenţie, îndeamnă şi educă tineretul pentru familie, muncă, dragoste curată... Din zgomotul de infern roşu al unei săli de „disco“ (în care nici un dialog nu mai e posibil) la aceste siropuri pentru debili mintali — nu văd cum se va produce sudura magică între vers, melodie, şi pofta de dans sau bîţială.

După un asemenea text, orice Bulă are dreptul or să devină el însuşi „poet“, or să dispreţuiască de sus orice poezie cîntată sau urlată numai. Iar dragostea între doi tineri ? Nu ştiu. întrebat un coleg al meu „ce se întâmplă cu curentul electric pe fir“ a răspuns foarte inspirat : „se descurcă !“.

---

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡
♦ *

/ /

Blaga era împotriva recitării, spunea că poezia nu are nevoie de catalige sau cîrje, ea trebuie spusă, rostită, şoptită, alb, linear, fără nici o intenţie de interpretare actoricească sau subliniere profesorală...

Cred că tot de la el mi-a rămas convingerea : ceea ce se pretează la recitare şi teatrală interpretare, nu este poezia adevărată, ci un fel de monolog, desprins dintr-o dramă romantică în versuri, nescrisă pînă la capăt din motive de jenă sau pudoare.

Actorii îşi aleg poeţii care se pretează la interpretare : doar doi sau trei din marii noştri actori ştiu să *rostească,* nesupărător, marea şi adevărata poezie. Unii o cîntă, alţii o bubuie, cei mai mulţi exagerează mimînd fizic tăcerile, cadenţa, emoţia... Fabula e genul prosodic cel mai potrivit pentru recitări :

fabula, oda (şi acest suib-produs industrial care ar fi poezia patriotică.

în plin război, cu Ardealul luat, Blaga afirma ou seninătate : „Poezia patriotică nu e un capitol al esteticei, ci al industriei de război“. împreună cu laudele şi imnele, poezia patriotică de astăzi, a rămas tot un capitol al unei industrii păguboase (ce nu poate exporta nimic, lucrînd în pagubă, neoompe- titiv) dar care nu mai depinde de un minister anume, ci direct de biroul patriarhal al unui pontifex maximus.

*

♦ ♦

„Maşina asta a noastră — îmi vorbeşte în dodii nea Vasile — nu are nici frînă, nici faruri şi nici marş-arier. Şoferul e nebun — dar nu poate fi schimbat şi nici oprit din mersul său înainte şi în sus. Ca să nu-1 supărăm trebuie tot timpul drumului să-i dăm . dreptate, să-1 lăudăm şi să-i cîntăm în strună. Altfel, e în stare pricind să transforme acest auto-bus în auto-gestiune. Singura speranţă ar fi ca într-o bună zi să se termine benzina (dar noi am fi cam 23 de milioane de canistre) sau să urmeze o pantă grea, grea de tot, pe care să nu o mai poată urca. Fiindcă preferăm oricând un motor istovit şi terminat, unui motor care ne duce spre rîpă sau explodează sub noi. Atunci abia...“.

Atunci abia va veni alt şofer, şi apoi altul — şi abia după cîteva generaţii vom ajunge să ne dăm şeama că *şi maşina e nebună,* din naştere ea e concepută fără frîne, fără faruri, fără marş-arier-uri. Şoferul nu e decît corolarul său obligatoriu.

•

/

Sfătuiesc orice tinăr, care mă convinge că este inteligent şi cinstit, să intre în Partid. Viitorul nostru — cel puţin pentru încă 2—3 decenii — va depinde de acest Partid, iar soarta Partidului acesta care nu mai ;e nici socialist, nici comunist, e ' pur şi simplu un partid unic, forţă ortodox conducătoare, în viitor, va depinde de inteligenţa şi cinstea membrilor săi.

Nu ştiu dacă aceste două virtuţi — inteligenţa şi cinstea — dogmatic şi iprarhic, cerînd o disciplină mai mult ca militară, (o virtute spirituală şi alta morală) pot funcţiona efectiv şi eficace, în cadrul unui sistem închis, protocolar, prin excelenţă.

Pe vremea mea, în anii 1947—1957, un tînăr inteligent şi cinstit nu rezista nevrotic nici măcar la un nivel inferior de celule şi şedinţe. Sistemul stalinist (care nu a încetat nici astăzi) de suspectare şi urmărire, de simplificare şi calculată idiotizare a oricărui creier sau conştiinţe ce nu corespundea portretului robot de o jalnică inferioritate, impus de ruşi şi de „cretinele diferenţiale[44] ale lor, făcea ca orice om cinstit şi cît de cit deştept să se declare repede neputincios şi să se retragă prudent ,pe poziţii neutre sau de batere a pasului pe loc, în aşteptarea unor vremuri mai bune. Fiindcă foarte puţine inteligenţe reuşeau să se camufleze mimînd voinţă şi vigilenţă revoluţionară, prin sumisiune şi slugărnicie împinsă uneori pînă la umilinţă sau crimă.

Dar vremurile s-au schimba't. O uriaşă masă de proşti, excroci şi tolomaci vor fi puşi în curînd în discuţia publică a poporului : Partidul trebuie să facă un salt, permiţând o selecţie de valoare a cadrelor, teoria va trebui să privească în faţă practica şi realitatea, ora adevărului va trebui să înlocuiască triumfalismul faraonic, aleluiatic. Altfel, elitele reale de creier, competenţă şi conştiinţă vor continua să fugă, să se fofileze şi să-1 mintă ca şi pînă acum. Dar mai scump şi mai cu funeste consecinţe interne şi internaţionale.

*
* *

Citind ieri un lung studiu despre bolile coronariene, aflu că cei bolnavi de angina-pectoris o duc în medie circa 5 ani, indiferent dacă se operează sau se tratează medicamentos. Infarctul e la pîndă, un cheag de sînge ce nu poate trece de pragul roşu strîmtat (nu am scris eu despre moarte şi morţi o piesă cu titlul *Pragul albastru 2)* — şi... gata, într-o clipă ne pomenim pe malurile Styxului, făcînd coadă, cu diferiţi necunoscuţi, la luntrea tăcutului Charon.

Trebuie să mă întorc cu faţa, cu întreaga mea fiinţă, spre acest termen ultimativ. Micul meu diabet, incipienta cardiopatiile ischemică, puseurile de tensiune, eczema mistică la picior — toate sunt manevre complexe în vederea unui ultim atac-surpriză. Ştiu «ă, în faţa veşniciei, nu sunt decît o biată molie ignorantă şi pustie (abia acum încep să aflu cam unde am greşit şi cam cum ar fi trebuit să trăiesc), ştiu că nu voi putea să-mi termin „opera[44] minimă propusă, am fost şi am

rămas o biată eventualitate în paranteză, un nedemn suplinitor al catedrei mele, atlet al mizeriei şi erou al ratării pe jumătate.

Ca în vis, automat, încep să adun pilule de barbiturice. Asemeni unui hîrciog, mă pregătesc pentru o iarnă foarte lungă, în care voi avea nevoie de un somn fără de sfîrşit. Iarba, de frica vieţuitoarelor ierbivore, (zice Blaga — Noica) s-a înălţat, s-a tot înălţat, devenind copac. Eu, din nefrjcă, cobor, mă tot cobor, în întîmpinarea acelei îmbrăţişări ultime, prin care (deşertăciunea deşertăciunilor) voi deveni Umbră şi Vis, ceea ce mi se pare a fi exact ce îmi doresc acum.

*

♦ ♦

' *Unul din cei cinci provocatori* din cartierul meu, mă interpelează, de astă dată, sine ira, cumva din milă. „Ce faceţi, la ce vă mai ţolosesc limbile străine pe care le cunoaşteţi ?“.

De obicei, pentru informatorii ocazionali sau provocatorii amatori, am pregătite din timp răspunsuri patent, prin care scap şi de urmări, şi de urmăriri. Dar, de astă dată, Simţind compasiune şi milă în vocea şi privirea prietenului meu, Licheaua, i-am răspuns spontan, în afară de textul din psihodrama în care trăiesc şi joc :

„Domnul meu, toate cele cinci limbi străine în care citesc şi gândesc, cînd simt nevoia (adică franceza, germana, engleza, maghiara şi italiana), alcătuiesc o singură limbă pentru mine : limba europeană prin care îmi menţin proaspăt şi viu spiritul şi cultura mea europeană. Limba rusă— în care nu citesc, dar pe care o vorbesc şi o înţeleg — o am rezervată pentru dialogurile mele politice cu puternicii lumii, cu actualitatea şi cu utopiile viitorului meu luminos.

Iar Limba Română, în afară de faptul că e limba mea de servici, unealta mea de producţie şi creaţie, o consider casa Fiinţei mele : -«die Sprache ist das Haus des Seins» (Heidegger), prin ea, gândirea mea, angajată în istorie, devine degajată de istorie, prin ea îmi descopăr esenţa şi rădăcinile, limba română este şi scheletul şi sufletul Fiinţei mele naţionale şi universale".

Paranoie cezarică ? Deloc. Replică convenţională în cadrul unui banal program D.D.D. : adică, deparazitare, dezinfectare, deratizare.

Acest frumos calmant al durerilor : speranţa. Care înseamnă amânare, poate mâine, poate la anul, cu siguranţă pînă în 199"0, nu se poate să nu...

Ga* şi Buzura, rămîn un naiv sectant al speranţei : consider că încrederea mea în puterea autonomă a Valorilor, m-a îndemnat să sper întruna : nădejdea că totul se rezolvă prin răbdare m-a ţinuj. în viaţă, într-un fel de provizorat nu numai durabil dar chiar penibil şi umilitor.

Cred că *disperarea* (pe care o încerc acum că a început numărătoarea inversă) este, din varii puncte de vedere, mult mai fertilă şi mai eficace : tot ce am scris — chiar şi *Arca bunei speranţe* — la timpul respectiv, fuseseră acte de deznădejde şi revoltă.

Speranţa presupune încredere în istorie, valoraşi evoluţie : în circulaţia freatică a adevărului (oare nu poate să iasă la lumină) şi a binelui (care e obligat să accepte duelul cu răul, fratele său geamăn), disperarea ar fi ţipătul meu de „nu mai pot“ sau de „Ajunge !“. Dar ce rezolvă un ţipăt? între disperarea unui om şi cea a poporului său, poate să treacă şi o sută de ani. Timpul subiectiv al lucidităţii individuale nu este acelaşi cu timpul lucidităţii istorice : eu mi-am dat seama cam ce hram poartă stalinismul după primele şedinţe — Europei, inteligente şi culte, i-au trebuit 30 de ani.

■ Să rabd 1 Să scriu despre răbdarea mea : cine ştie dacă *răbdarea* (care lasă răul să se desfăşoare în voie) nu este forma cea mai perfidă şi periculoasă a disperării ultime ?

*

.♦ *

. *„Să ne aducem aminte de Xenopol* — cu a sa teorie despre serii şi succesiuni în Istorie —îmi spune maistrul zugrav Pascaly. Toate gloriile au fost, de fapt, uriaşe «căderi», urmate de prăbuşiri : căderea unui erou, urmată de prăbuşirea operei sale imperiale. Aşa s-a întîmplat cu Alexandru Macedon, cu Caesar, cu Napoleon.'De ce să nu facem bilanţul deceniilor glorioase Pe care le-am trăit noi doi ? Anii ’50 au însemnat ruptura U.R.S.S.-ului de Tito, anii ’60 au adus ruptura încă nevindecată de China lui Mao, anii ’70 au determinat ruptura partidelor comuniste europene şi apariţia acestor partjde hibride numite «eurocomunişm». Ânii optzeci, în care am intrat, nu se / [1] %

poate să nu aducă ruptura comunismului de sine însuşi, chiar în Urss. Galaxiile, care se nasc după un Big-Bang, au tendinţa să se îndepărteze cu viteza luminii de centrul exploziei primare : aşa şi cu statele născute după o revoluţie imperială : în curînd va apare, în locul ideii internaţionalismului, mica durere naţională poloneză, română, maghiară, germană, uzbecă, tătară etc... Limbile au hotărît soarta turnului Babei, nu ?".

t

*
* *

„Libertatea — spune J. F. Revel în cartea sa *La tentation totalitaire* — înitr-o societate, nu este decît simpla folosire de către orice cetăţean a propriei inteligenţe ; iar democraţia ar fi aplicarea acestor inteligenţe de către toţi şi fiecare în conducerea societăţii".

Mă feresc cît pot de tentaţia de a folosi — hic et nune — acest mare cuvînt „libertate". Ştiu că el este „sine qua non" atît în domeniul spiritului cît şi în viaţa oricărei societăţi. Dar viaţa de toate zilele m-a obligat să o divid în trei : libertatea mică (strict necesară ca să rămîn om), libertatea medie (minimum necesar pentru a face un pas înainte, în profesie, familie, oraş) şi marea libertate, cea a societăţii şi statului, în care un individ se poate desfăşura fără nici o piedică, total, „după nevoile şi capacitatea sa".

Toate încercările.ucestor eliberări parţiale au eşuat : fiindcă orice individ cu mică libertate tinde spre libertatea medie, dar primeşte energia şi materia primă pentru acest pas în sus, de la centrala marii libertăţi, cea a societăţii şi statului. Iar acesta face tot posibilul să măsoare cu miligramul orice concesie acordată. ,

Libertatea înscrisă în Constituţie trebuie urlată pe stradă şi predată în şcoli, biserici, sindicate. Arsă în conştiinţa celor tineri. Altfel, pe nesimţite, vom avea parte de micul sclavaj, sclavajul mediu şi marele sclavagism.

*
* *

AfZu *că Puşkin* are o *Epistolă către Cenzor :*
„Viemt persecuteur, paznic al închisorii Muzelor
Cei care «sont d’humeur» să critice statul
Ştiu cum să scape de foarfecele tale

iar manuscrisele lor circulă în lumea întreagă..."

Marele Anonim, apărînd şi oferind diferenţialele sale divine, operează cu o „cenzură transcendentă'[1] tocmai pentru a-şi păzi misterele şi a ne obliga, prin cunoaştere (luciferiteă, paradiziacă) să tindem continuu spre revelaţii prin metafore.

Trăind în umbra unui „mare anonim", dar avîiid diferite' nume trecătoare, am cunoscut o cenzură imanentă, crudă, tenace, directă şi permanentă. Am şi în subconştientul meu un cenzor care, ramolit şi plictisit, acum, la bătrîneţe, mă-lasă în pace. Nici nu-mi pot închipui viaţa fără cenzură, dacă prin absurd nişte marţieni ar veni să mă elibereze, aş sări să îmi apăr cenzorii : tot luptînd cu ei, am ajuns să-i înţeleg, tot ocolindu-i sau driblîndu-i, i-am inclus în definiţia propriei mele libertăţi.

(Asta îmi aduce aminte de acel nenorocit, pe care, cei din camera supra-aglomerată 85 din Gherla, l-au pus să doarmă lingă tinetă. Apoi l-au uitat. Peste trei/luni, am ridicat problema rotaţiei : să treacă şi alţii la locul de lîngă tinetă. Atunci l-am auzit pe acel ţăran nenorocit, strigând : „nu mă mişc de aici nici mort : acesta e locul meu, e tineta mea, nu aveţi nici un drept să mă mutaţi unde vreţi voi...")

<* ♦

* *

Cartea lui Jean Delumeau, La peur en Occident, se opreşte, din păcate, la Revoluţia franceză. Tatăl meu, gânditor naiv în felul său, îmi spunea aşa : „Lumea e bîntuită de două mari rele : de foame şi frică. Unii încep îndreptarea lumii prin eliminarea foametei, alţii prin eliminarea fricii. Dar, din nenorocire, ele sunt surori siameze, trebuie să ne gîndim să le gonim deodată, împreună, şi în aceeaşi zi".

Dacă aş fi trăit undeva aproape de Raymond Aron (a cărui *Introduction ă la philosophic de l'histoire* nu am apucat decît să o răsfoiesc) şi de acest foarte informat Jean Delumeau, le-aş fi propus schiţa unei filosofii a istoriei bazată, nu pe lupta de clasă, ci *pe lupta cu Frica.*

(Olimpia rezumă întreg secolul nostru valah prin : . trecerea de la frica de Dumnezeu la frica de miliţian".)

*

• V »

Ironia socială a marilor contradicţii istorice a început cu dictonul latin : „si vis pacem para bellum".

Privesc, prin Sofia, uriaşa demonstraţie militară din Piaţa Roşie. Aud mereu cuvîntul „mir“ şi văd pionieri dînd drumul unor albi porumbei-picasso ce zboară peste tancurile şi rachetele ce defilează într-o ordine de-a dreptul înfiorătoare.

(Churchill spunea : „Urss-ul este o enigmă, înconjurată de secret ce ascunde în miezul ei un mare mister“.)

Poate. Eu cred totuşi că limitele de simplă condiţionare istorică (fază, epocă, eveniment) au fost demult depăşite : atît Statele Unite cît şi Uniunea Sovietică, prin cumplita şi demenţiala lor înarmare, au scăpat demult de sub influenţa legilor istorice obişnuite (teză, antiteză, sinteză) intrînd în sfera eschatoldgică a providenţei sau apocalipsei deocamdată temperate.

Cînd mă gîndesc că lumea asta e condusă de militari şi economişti, sunt nevoit să recurg la rugăciune : doar bunul Dumnezeu mai ştie dialectică şi morală -— numai El ar mai avea puterea de a ne salva in extremis.

' *

Fiind Bufon, ca vocaţie şi destin, din cînd în cînd simt nevoia să le povestesc oelor tineri. Aceştia rid, dar rid de mine şi nu de păţaniile mele.

Călătoream intr-un personal aproape gol spre Simeria. Mergînd de-a lungul culoarului pustiu în căutarea unui compartiment mai cald, deodată zăresc o figură de doamnă ce mă faice să tresar. O recunosc. Deschid uşa şi o strig : ,,Marta !“. Ea se uită îngrozită la mine, mă recunoaşte, îşi acoperă faţa cu mâinile ei zbîncite şi pline de pete hepatice, şi-mi strigă cu ură : „Cară-te, Gary, cară-te, nu vreau să mă vezi *aşa !“...* Această Matta M. fusese una din frumuseţile Sibiului studen- -ţiei mele : studentă strălucită la engleză şi franceză, aparţinea unei vechi familii din Clopotiva.

în sfîrşit... Altădată, treceam distrat şi melancolic pe Bulevardul Bălcescu. în dreptul Bisericii italiene, la câţiva paşi de mine, zăresc o fată de o rară frumuseţe. Ca străluminat, îmi deschid braţele şi strig : „Bombonica". Fata, surprinsă, se lasă îmbrăţişată şi chiar sărutată pe frunte. (Aveam în jur de 52— 53 de ani). Apoi, cu hotărâre, îmi pune în piept o mînă de zeiţă, ia distanţă, şi, zîmbindu-mi ironic, dar şi cu milă, îmi spune : „Da, domnule, nuipai că eu sînt fiica Bombonicăi dumitale !“.

*
* ♦

în *America, este la modă* un psiholog-frenolog L. Hermann. Acesta a reuşit să împartă scoarţa cerebrală în patru sferturi de cerc : fiecare segment corespunde unui anumit tip de creaţie şi activitate umană. La dreapta, sus, ar fi tipul logic, analitic, ştiinţific : jos, cel organizatoric, social, comunicativ. La stînga, sus, ar fi tipul capabil de sinteze, psihologie, arte, iar jos, tipul de gânditor, cu imaginaţie şi afecte, dotat pentru religia, muzică, mănăstire. Aceste diferenţe se pot vedea şi la o encefalogramă-color jdar se pot depista prin 120 de întrebări puse în cadrul unui ţest public. Utilitatea acestei simple fişe sare în ochi : e bine hă ne folosim armonic toate sectoarele. Certurile, conflictele (mici şi mari) se nasc prin faptul că un tip de stînga-sUs (de pildă, matematician, medic, statistician) nu poate înţelege tipul de dreapta-jos, adică pe artistul sau sociologul moral sau religios. Şefii buni sînt cei care folosesc *egal* şi în acelaşi timp, toate patru sectoarele creierului lor.

Ce ar fi •— îmi zic — dacă filosofiile la putere, sau puterea însăşi, ar fi astfel împărţită în patru : aş afla că, în timp ce eu 'toâţă viaţa am folosit doar sectorul stînga-jos, stăpînirile toate erau îngrămădit^ în dreapta-jos. (Din punct de vedere al creierului, spune, fiica cercetătorului Hermann „toţi oamenii de stînga sunt de dreapta".)

Există cîteva domenii pe care le simt şi le intuiesc şi care, pentru spiritul empiric şi pragmatic al a/iglo-saxonilor (chiar şi pentru raţionaliştii'francezi) rămîn terenuri romantice de reveriei teamă sau imaginaţie pură.

Consider Visul ca un teren încă virgib : ca şi aşa-zisele fenomene E.S.P. Cred că există în calculul matematic o magie interioară, ştiu că electronii şi protonii dispun de un minim de surpriză şi posibilitate de abatere liberă. Celula vie e inteligentă, pare programată (dar există un termen mai teologic decît acest mister numit „programare ereditară prin gene" ?), se apără şi atacă teribil de tactic şi'strategic. Cred în coeficientul de solidaritate al „cîmpului social", în radiaţia malefică a puterii. Cred că prostia poate fi o boală ca ciuma sau holera, dar şi un rău faţă de care poţi deveni imun. Simt că Răutatea

nu e numai un contrar al Binelui, ci şi un semnal al lipsurilor existente în binele prezent, ştiu că ea, răutatea ca daimon, este un principiu activ, generator de suferinţă, pocăinţă şi artă. Nu mai cred că Lumea a fost creată spre a fi dată oamenilor în stăpânire (nici nu o merită !), ştiu acum oă politica nu e bună conducătoare nici de dragoste şi nici de cultură. Nu există civilizaţii şi culturi superioare, există doar diferite forme prin care civilizăm cultura, sau invers. Toate religiile (ca şi toate Artele) converg spre Unul, toate sistemele filosofice muşcă doar din faleza marelui continent necunoscut.

Dubito, ergo doleo : doleo, ergo sum.

Mă mişc între zero-ul absolut? al Raţiunii şi infinitul'oriental al Nirvanei.

♦

* *

„ilar noi locului ne ţinem Cum am fost aşa răminem" **EMINESCC**

Gurile rele din Occident acuză dictaturile totalitare comuniste pentru trei mari defecte : incompetenţă, inconsecvenţă, incoerenţă' Dur nu îşi dau seama că tocmai aceste goluri şi lipsuri din ortodoxia aparatului ne-au permis multora, aici, să obţinem un kilogram de carne la negru, să publicăm cărţi aproape libere, să ne încălţăm cu pantofi „refuzaţi la export^ şi să ne strecurăm dosarul, plin de eretice păcate, de-a lungul unei vieţi în care nu am existat, am supravieţuit doar.

Sunt întru totul de acord cu acest prim martir al Adevă-/ rului strigat în gura mare, tragicul Panait Istrati : *nu avem talent pentru dictaturi.* Nemţii şi ruşii au : dogmatismul şi mi- li tăria le place fiindcă li se potriveşte : Hitler şi Stalin au şi azi aderenţi/fanatici acasă la ei. Noi ne-am consumat nevoia istorică după; Libertate, Drept şi Democraţie, la limita critică, strînşi între dictaturile de stînga şi de dreapta, între popoare foarte talentate pentru acest mod de participare la putere. Bulgarii şi Ungurii, fraţii noştri vecini şi prieteni, s-au dovedit teribil de zeloşi în acest sens : iar Germanii răsăriteni, prusacii de odinioară, mi se par astăzi, din punct de vedere ideologic,

mai ortodocşi decît cardinalii din Kremlin.,

Noi, conform unei lungi tradiţii în rşbie şi exploatare, considerăm orice stăpînire ca fiind un inamic. Criticăm, bîrfim, ne prefacem a crede, ne prefacem că muncim etc. Aplaudăm exa

gerat şi cîntăm tare şi fals. Vom da Istoriei şi Europei dictatura cea mai ridicolă şi mai paranoică. Blîndeţea şi răbdarea valahă va demonstra pînă la ce limite poate ajunge prostia cezarică atunci cînd e încadrată de savanţi „de renume mondial" şi cu o gardă pretoriană care se dovedeşte a fi nu numai foarte talentată dar chiar unică în felul ei de a uita pe cine serveşte : revoluţia, poporul, realizările, socialismul — sau numai cele două portrete care ne împodobesc mormîntul.

♦

* *

[1] ' / ■ ' \ ,

Revin la foarte utila şi înţeleaptă tricotomie psihologică freudiană, Sine, Eu, Supra-Eu (instincte, conştiinţă de zi, legi sociale şi morale) şi mă întreb dacă nu cumva, în societatea noastră de tip cu totul nou, aceste entităţi trebuiesc schimbate, eliminate sau topite împreună. în locul cazanului dinamic, în care presează instinctele să punem egoismul de clasă şi profesie, în locul Supra-Eului, legile şi decretele cincinalului actual — iar Eul şă nu fie decît o sinteză şmecherească ce mă ajută să împac capra cu varza, ferindu-mă de lup şi trăind de ~ Pe o zi pe; alta, de la o coadă la alta. Aş putea foarte uşor — dacă m-aş referi la lozincile noastre patriotice — să declar Trecutul, Prezentul, Viitorul ca cele trei trepte prin care trec, prefăcîndumă că exist. Trecutul ar fi summa a ceea ce eyed eu că a fost odată ca niciodată, Viitorul ar fi summa promisiuni- /' lor şi idealurile mereu amînate (şi care nu va fi niciodată) — iar Prezentul este Eul acesta mizerabil căruia îi e frig şi foame şi care tremură de frică, între trecut şi viitor. Fiindcă, sâ nu uităm, marea lecţie pe care am învăţat-o este următoarea : *„se poate şi mai rău“.*

(Complexele libido-ului au devenit complexe agro-industriale, facem fixări erotice faţă de şefi, visăm ziua că am început să strigăm „vrem pîine şi dreptate" — iar în visele de noapte trecem graniţa, dăm foc manifestului comunist sau pur şi simplu intrăm în pămînt şi ne culcăm obosiţi lîngă oasele albe ale martirilor care au murit pentru libertatea şi independenţa noastră).

♦

♦ «

Există o fază politică în rezistenţa faţă de o nenorocire

istorică : atunci cînd *încă* există speranţa că ea ar putea să se

. termine (ciuma, foametea, ocupaţia, războiul, teroarea, fericirea TV-ului). Ea e urmată de o fază metafizică ce se inaugurează din clipa în care poporul în întregimea lui (chiar şi nomenclatura mică şi medie) pierde orice nădejde, cînd orice schimbare devine imposibilă, cînd ireversibilitatea se transformă în Destin, iar răul istoric, devine un rău transoendental, în sine. [1]

După care urmează o fază magico-religioasă. începem să credem că Dumnezeu a pierdut pariul său cu Diavolul fiindcă şi acolo sus a avut loc o păcălire cu funeste consecinţe cosmice.

Va urma acum un fel de mileniu întors pe dos, o mie de ani în care, la început, diavolul,, dezlegat de toate complexele Căderii sale, îşi va face de cap, răzbunîndu-se, — mai apoi, plictisit de putere şi de mizeria supuşilor — va începe să se gîndească la un fel de infern cu faţă umană, la un Nep prin reforme şi chiar la o Renaştere şi la un nou Iluminism.

Olimpia îmi spune că babele de la ţară spun : „maică, noi nu mergem la biserică pentru a ne ruga să ne ajute : nu poate, e şi El cu mîinile legate. Ci mergem ca să-1 ajutăm cu rugăciunile noastre ca să scape din robia celui Rău...“.

*

ft ft

„Le vrai adversaire fait passer en toi

în cele trei luni în care am circulat prin Apaş (suferind de nişte insomnii nevrotice groaznice, neavînd nici posibilitatea de a-mi procura o reţetă pentru barbiturice) am simţit tot timpul că ceva esenţial îmi lipseşte în permanenţă. Nu mai eram deloc inteligent, încetasem să funcţionez critic, verva mea spirituală părea a fi secat total. La întoarcere abia mi-am dat oarecum seama că — în conformitate cu „starea mea de rumâ- nie“ continuă, de-a lungul a cinci decenii de marginalizare şi urgisire — mi s-a format un fel de reflex condiţionat, la nivelul funcţiunilor mele spirituale : *nu pot gîndi decît în lanţuri, prin lanţuri, contra lanţurilor.* Nu pot dansa decît ca ursul românesc, pe tipsie fierbinte. Nu pot fi inteligent decît prin dialectic contrast cu mareea mîzgoasă a prostiei autohtone în

§§§§§§§§§§ **„Adevăratul adversar îţi insuflă un curaj imens***

continuă expansiune. Sunt şi rămîn un fiu al mizeriei şi oprimării. Deşi am devenit comunist ilegalist în 1940 — din 1945 nu funcţionez decît .într-un fel de vagă, dar consecventă, postură de *cărturar jignit in fiinţa sa.* Toate aceste categorii de ■sens şi bază îmi fuseseră anulate în Apus, devenisem acolo o jalnică memorie răsăriteană de care nimeni nu avea nevoie şi din care existau cusutele de mii pe toate bulevardele şi în toate oraşele. ■ <

Eminescu încercînd, la rugămintea actorului Pascaly, sş' traducă o carte nemţească de estetică teatrală — şi trebuind să

Paradoxal, a trebuit şă recunosc că nu pot trăi şi funcţiona inteligent şi sensibil fără duşmanii mei de moarte, singurii care dau un sens şi un conţinut creator vieţii şi chiar morţii mele. -

se recunoască bătut, fiindcă „ne lipsesc termenii de specialitate !“. Tot el chinuindu-se să transpună în limba noastră *Critica Raţiunii Pure* — o încercare ce îmi dă ameţeli de parcă aş privi la nişte ciobani încercînd triplul Salt la trapez... Chiar şi linaba lui Rădulescu Motru mi se pare forţată, gronţuroasă, plină de ceţuri. Abia între cele două războaie se formează o limbă filosofic elegantă, elastică, generoasă. Naturală şi fertilă — deşi plină de neologisme împrumutate direct din limbile mume, fără nici un efort de a încerca traducerea lor.

Opera lui Blaga, din punct de vedere al limbii filosofice, (deşi a fost alăptată de Poezie şi Dramă) mi se pare o minune de împlinire, mi mă mir că azi întreaga noastră eseistică critică se inspiră din ea. (Din el — şi din Lovinescu, Călinescu, Noica.)

Cît de tînără e limba şi cultura noastră „majoră[44] ! ? Aş zice că ea, imediat după înţărcare, a fost dusă direct în război, apoi în prizonierat — ca să îşi dea sufletul azi în articolele de fond şi în ziarele de perete uzinale ale epocii de aur.

Răsfoiesc cu tristeţe **volumul lui Arthur Kostler** *Les som- nambules.* **(Am sperat să scriu o piesă despre Kepler —** *Ioha- nnes, neînţelesul,* **în care să o reabilitez pe Mama lui, Katherine, acuzată de vrăjitorie de către protestanţi.) în această carte iau torul încearcă şi reuşeşte să-mi dovedească faptul că marile**

revelaţii (descoperiri, invenţii) atît în ştiinţa cea mai severă, astronomia matematică, cât şi în mistica religioasă, se datorează unor intuiţii geniale ce ne vin clandestin, în clipe în care cercetăm şi căutăm ou totul altceva. Se pare că toţi plecăm să descoperim drumul spre Indii şi nimerim în America necunoscută.

Există în orice cercetare lungă/şi obstinată, în orice calcul absurd şi inutil, o raţiune ascunsă a tainei şi o şiretenie a calculelor : unele uriaşe adevăruri (ca, de pildă, legile lui Kepler) apar ca în vis, amestecate cu banalităţi şi rătăciri : autorul însuşi nu îşi dă seama de valoarea lor, trebuie să vină o serie întreagă de urmaşi (în frunte cu Newton) ca, făcînd ordine în haosul Kepler, să poată scoate la lumină, din zecile de mii de sticle colorate, cele trei diamante legi care stau şi azi la baza tuturor zborurilor cosmice.

• «

Bătrînul meu Iusuf, înţeleptul turc din piesa *Iarna Lupului Cenuşiu,* citind din Lege, spune la un moment dat :

„...la început a fost Adevărul. Apoi, a venit dreapta tălmăcire a Adevărului. Apoi a dispărut Adevărul şi au rămas tălmăcitorii. Apoi au dispărut şi tălmăcitorii şi au rămas doar vorbele, vorbele../[1]

De la scrierea şi transcrierea acestei replici au trecut aproape zece ani. Dau acum peste un fragment din *Tao-te-King* care, cu o mie de ani înaintea islamismului, spunea :

„Cînd omenirea a pierdut cunoaşterea, nu' a mai rămas decît virtutea ; pierzînd virtutea, i-a rămas bunătatea ; pierzând bunătatea a găsit dreptatea ; pierzînd dreptatea, a stabilit ceremoniile. Dar ele nu sunt decît umbra virtuţii şi izvor de dezordine...".

Gîndindu-mă la această continuă deşertăciune a trecerii şi stricării adevărurilor, acum aş putea spune :

„...la început a fost visul, apoj utopia, apoi manifestul şi ideologia. Toate acestea aii dispărut. Şi sunt pe cale de dispariţie şi tălmăcitorii. *Au rămas doar vorbele ca ''nişte ceremonii şi ceremoniile ca simple vorbe goale".*

Epoca de aur, de bronz, epqca de fier ; cunoaştere, morală, ceremonii ; filosofie, ideologie, program, dezastru ; Christos, Hegel, Marx şi Bulă.

Cine vorbea de „nodul catastrofic" în Istorie ?

* *

L-am întrebat pe prietenul meu Sommer (fost mare ştab pe-vremea stalinismului) „ce ar fide făcut *acum* ?“. îi spun că în tinereţele mele, toată generaţia mea, aveam fiecare cite un „■program" de salvare a viitorului; mai tîrziu, în puşcărie (un adevărat Turn-Babel) fiecare din gînditorii profeţi de acolo avea un cod de reforme pentru salvarea publică — dar acum, de vreo 10—15 ani, toată lumea mîrîie, bîrfeşte, înjură, ştie ce nu e bine, dar nu am auzit pe nimeni formulând cea mai vagă soluţie de îndreptare.

Sommer al meu s-a gîndit. Mintea lui analitică trecea din cauză în cauză, spre cauza-cauzelor. Ofta şi tăcea.

Ca să-1 ajut, i-am spus : „ce ai face dacă, de pildă, ai fi ales, prin absurd, timp de o zi, primar *liber* al Craiovei ?“.

Mi-a răspuns :

— „Aş înălţa, în faţa Teatrului Naţional, o uriaşă lozincă roşie pe care să scrie : «Să nu mai minţim, să nu ne mai minţim !». Apoi sub ea, aş face un foc mare în'care aş arde public toate cărţile şi portretele profeţilor mincinoşi !

— Dar, i-am răspuns, la fel ai început Şi în 1945 : cu o lozincă roşie şi un foc în care au fost arse mărturiile «trecutului ruşinos». Ce deosebire e ?

—• Una singură : *acum* toată lumea ştie, ţpe pielea sa, care e deosebirea între adevăr şi minciună".

(Un iniţiat funcţionar local îmi spune : există mii de cereri pentru îndreprtarea unor nedreptăţi comise : dar ele, 90%, aparţin unor foşti Ştabi, foşti secretari, foşti activişti, care cer să li 6e revizuiască partinic situaţia : nu există nici o cerere a unor ţărani, muncitori, puşcăriaşi sau deportaţi : aceştia aşteaptă minunea, adică coborîrea îngerului şi tulburarea apelor Bitezdei. Abia după aceea vor crede de cuviinţă să-şi ceară şi ei revizuirea vieţii lor pierdute şi.sacrificate.)

> ♦ ᶻ

* *

Mă feresc să mă pronunţ, în aceste caiete de noapte, despre domenii în care sunt ceva mai acasă : mina, iteatrul, filospfia, praxisul marxist-leninist. Frica mea, de a nu fi nici specialist şi nici amator, mă împiedică să vorbesc despre acele probleme pe care le visez filtrate şi îmbibate în sugativa politică a scrierilor mele literare. Deci : filosofie, doar atît cît permite literatura : şi ideologie, doar cît permite morala — aş zice, dacă nu

aş şti că există în mine o moară, o sită şi o drojdie ce fac pîine fără ştirea mea, uneori chiar împotriva voinţei mele. >

Nu simt stăpînul gândurilor şi scrisului meu : sunt simplu sergent (cu termen redus) care execut nişte ordine ce îmi vin de la superiorii mei.

Cine sunt „superiorii mei“ ? Nici dascălii, nici clasicii, nici contemporanii : ci *stihia* acelei fărîme de adevăr şi veşnicie prin care, ombilical, pînă la moarte, rămîn legat de Fiinţa nevăzută a poporului, limbii şi ţării mele : patriotismul meu fiind egal cu libertatea de a nu avea voie să mor sau să mă sinucid rninţin-du-mă.

- ' *

* *

Nu am nici un Jel de ordine în mica, mea bibliotecă, între hârtiile, în munca mea zi de zi. Nu pot avea ordine nici în ceea ce gîndesc şi scriu. Cuvîntul „ordine“ mă horipilează. Am fost un an ucenic, patru ani (cursul superior de liceu) am stat în internat : trei ani de război, pe froht. M-am format în internate, cazărmi. (De puşcărie, să uităm acum !) Peste tot, ordine şi disciplină : „surveiller et punir“. Hitler urla : „vreau o nouă ordine europeană !“. Stalin şi ale sale diferenţiale cretine nu au mai urla\ dar au realizat această nouă ordine.

Consider dezordinea mea (în care mă orientez perfect, găsesc tot ce caut) ca fiind „făcută de Zei“. Şi o opun unei eventuale ordini (scheme, plan, clasificări) pe care aş putea-o eventual realiza. Ideile şi scrierile se adună singure şi se înşiruie cînd bate un clopot sau sună o goarnă. (Dar nu mai bate demult nici un clopot, goarnele toate sunt mobilizate, *nimeni nu are nevoie de ce e în bietul meu cap.)*

Caietul acesita ar fi o întruchipare (în truip-chip-are) fizică a dezordinii lecturilor, curiozităţii şi sintezelor mele artizanale. Am încercat să citesc sistematic sociologie, filosofie, ideologie : nimic nu se lipeşte şi nu se potriveşte cu ceea ce trăiesc şi văd eu. Răul şi murirea nu încap într-o specialitate de catedră, ele sunt boabele de muştar aruncate din cer şi risipite pe întreg pămîntul.

Aş regreta totuşi să nu se observe *cîhdva* că dezordinea mea e o metodă, totuşi !

*

♦ ♦

Sunt conştient că aceste modeste bucăţi de sticle colorate pe care le transcriu în aceste caiete ale robului Deziderius Candid, nu au nici o valoare literară sau filosofică. Sunt un fel de

„hybris“ gazetăresc între foileton de duminecă şi notă marginală. Am în faţă un munte de nisip scos din Arieş, ca un moţ bătrîn şi disperat, spăl şi cern, cern şi spăl, poate mă aleg ' cîndva cu cîţiva solzi de aur curat. îmi face bine această litanie-calvarie, nu fac decît să trec în curat ceea ce „mizguie“ ceţos şi otrăvit în mintea mea de Vagabond risipitor. Jncet-încet, cine ştie, ca într-o oglindă afumată, într-o zi îmi voi putea contempla chipul meu superb, de ratat, şi mediocru, şi amator, şi veşnic ucenic. Ce nu a găsit nici cărarea şi nu a zărit nici coama înzăpezită a muntelui visat. Şi nici curajul de *a termina* nu l-a avut.

în schimb, în timpul acestor teribile ierni ale bătrîneţelor mele urîte, am terminat trei volume de proze : *La condition roumaine* (2 volume, 900 pag.), *Lupul şi Catedrala* (460 pag.) şi *Danşul Ursului* (320 pag.). *Dumnezeu cu mila !*

Noaptea de Crăciun

„Sunt atît de singur, atît de departe de oameni şi izolat de lume, încît, nu ar fi deloc exclus ca tot ce visez şi gîndesc să fie atît de fals încît să fie adevărul-adevărat“.

Redactor: MARCELA RADU
Tehnoredactor : MARILENA LUNGULESCU
Corector : MARGARETA POPESCU

Coli de tipar: 17
Bun de tipar : 11.11.1991
CRAIOVA, 1991
întreprinderea poligrafică „Oltenia",
B-dul 1 Mai, nr. 103, Craiova
Comanda nr. 203

Serile mele cu popa Agârbiceanu. „Singura noastră legă-

tură cu Istoria, îmi spunea, *a fost* sentimentul foarte latin al justiţiei. Pereat mundus, fiat justiţia ! De îndată ce încrederea în această Justiţie a «pierit», (obsesia tuturor răscoalelor ea să se desfăşoare intr-un mod previzibil**.

* * x

Griji de pensionar. „La Bucureşti, îmi spune un confrate de generaţie, trebuie să te înscrii din timp pentru cimitir sau *la rînd,* pentru crematoriu[44]...

Chiar şi în Craiova trebuie să-ţi cumperi locul de veci (pentru 7 ani) din timp : din şapte în şapte ani, taxa de vecie se reînnoieşte. Există o planificare „ştiinţifică[44] şi pentru si-